

Міністерство освіти і науки України
The Ministry of Education and Science of Ukraine

Філологічні трактати

Philological Treatises

Науковий журнал
Scientific Journal

ISSN 2077-804X (Print)
ISSN 2410-373X (Online)

Заснований у 1994 році

Founded in 1994

Том 16, № 2' 2024

Сумський державний університет

Sumy State University

У журналі вміщено рецензовані наукові праці, що охоплюють широкий спектр проблем сучасного літературо- та мовознавства. Для перекладачів, науковців, викладачів, аспірантів і студентів філологічних факультетів та відділень вищих навчальних закладів.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Сумського державного університету,
протокол № 05 від 12.12.2024 р.

Ідентифікатор медіа: R30-02716
Рішення № 184 Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення,
протокол № 3 від 25.01.2024 р.

Видання є фаховим категорії Б у галузі
філологічних наук
Наказ МОНУ № 1328 від 21.12.2015 р.

Editorial Board address:

116 Kharkivska st., Sumy,
Ukraine, 40007

Адреса редакційної колегії:

вул. Харківська 116, м. Суми,
Україна, 40007

EDITORIAL BOARD

Zhylenko I.,	Editor-in-Chief, D.Sc. in Philology, Professor
Tatsenko N.,	Deputy editor-in-chief, D.Sc. in Philology, Professor
Telezhkina O.,	Deputy editor-in-chief, D.Sc. in Philology, Professor
Bondarenko O.,	Executive Secretary, PhD in Philology
Ishchenko O.,	Technical editor, PhD in Philology
Baranova S.,	PhD in Philology, Associate Professor
Bracki A.,	D. Habilitated in Humanities, Professor
Vrabie D.,	D.Sc. in Philology, Associate Professor
Horbolis L.,	D.Sc. in Philology, Professor
Horniatko-	D. Habilitated, Professor
Shumylovych A.	
Yerotevich-Tishma D.,	D.Sc. in Philosophy, Associate Professor (Serbia)
Devdyuk I.,	D.Sc. in Philology, Associate Professor, Professor
Dmytrenko V.,	D.Sc. in Philology, Professor
Zvyniatkovskiy V.,	D.Sc. in Philology, Professor (Czech Republic)
Sadivnychiy V.,	D.Sc. in Social Communications Professor
Kobyakova I.,	PhD in Philology, Professor
Kush J.,	D.Sc. in Philosophy, Professor
Livingstone D.,	D.Sc. in Philosophy
Li Li,	D.Sc. in Philology
Medvid O.,	PhD in Philology, Associate Professor
Oleksenko V.,	D.Sc. in Philology, Professor
Russo M.,	D.Sc. in Philosophy
Sebastia-Saez M.,	PhD equivalent Associate Professor
Serebrianska I.,	D.Sc. in Philology, Professor
Sukhomlynov O.,	D.Sc. in Philology Professor

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Жиленко I.,	головний редактор, доктор філологічних наук, професор
Таценко Н.,	заступник головного редактора, доктор філологічних наук, професор
Телєжкіна О.,	заступник головного редактора, доктор філологічних наук, професор
Бондаренко О.,	відповідальний секретар, кандидат філологічних наук
Іщенко О.,	технічний секретар, доктор філософії
Баранова С.,	кандидат філологічних наук, доцент
Брацкі А.,	доктор габілітований гуманітарних наук, професор
Врабіє Д.,	доктор філологічних наук, доцент
Горболіс Л.,	доктор філологічних наук, професор
Горнятко-	доктор габілітований, професор
Шумилович А.,	
Єротієвич-Тішма Д.,	доктор філософії, доцент (Сербія)
Девдюк І.,	доктор філологічних наук, доцент, професор
Дмитренко В.,	доктор філологічних наук, професор
Звinyaцьковський В.,	доктор філологічних наук, професор (Чехія)
Садівничий В.,	доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Кобякова І.,	кандидат філологічних наук, професор
Куш Дж.,	доктор філософії, професор
Лівінгстон Д.,	доктор філософії
Лі Лі,	доктор філологічних наук
Медвідь О.,	кандидат філологічних наук, доцент
Олексенко В.,	доктор філологічних наук, професор
Руссо М.,	доктор філософії
Себастья-Саес М.,	кандидат класичних філологічних наук, доцент
Серебрянська І.,	доктор філологічних наук, професор
Сухомлинов О.,	доктор філологічних наук, професор

Тkachenko O.,	D.Sc. in Philology Professor	Тkachenko O.,	доктор філологічних наук, професор
Sushkova O.,	PhD in Philology, Associate Professor	Сушкова O.,	доктор філологічних наук, професор
Chernysh A.,	D.Sc. in Philology	Черниш A.,	доктор філологічних наук
Chulanova H.,	PhD in Philology, Associate Professor	Чуланова Г.,	кандидат філологічних наук, доцент
Shekhavtsova Sv.,	DSc in Pedagogy, Professor	Шехавцова Св.,	доктор педагогічних наук, професор

TABLE OF CONTENTS

<i>Bondarenko O., Sydorenko O., Yuvko Z. Semantic and Syntactic Properties and Communicative and Pragmatic Functions of Vocalized Sentences in Media Text</i>	7
<i>Chorny R. Intertextuality as a Content-Based Factor in S. Rushdie's Novel "The Golden House"</i>	17
<i>Chulanova H., Bondareva A. Some Peculiarities of Written Translation of English-Language Fairy Tales</i>	26
<i>Danylchenko-Cherniak O. Applying Design Thinking Principles to Modern Legal English Education</i>	32
<i>Devdiuk I., Marchuk T. Topos of The Road in the Plays "People's Malakhii" by Mykola Kulish and "Emperor Jones" by Eugene O'Neill</i>	51
<i>Khairulina N., Dmytrenko V. Peculiarities of Representation of the Concept of "Art" in the Novel "The Picture of Dorian Gray" by O. Wilde</i>	61
<i>Livingstone D. Colored Ill: Bringing Dark Ladies into the Light</i>	70
<i>Medvedovska D. Frame Model of the Volunteer Concept</i>	78
<i>Medvid O., Klochko O., Stetsenko O. Implementation of Pragmalingual Tools for Manipulative Fake News Strategies Realization (on the Materials of English Internet Media)</i>	86
<i>Ovsianko O., Prokopenko A., Yehorova O. Disinformation Vs. Misinformation: Analysis of Foreign Media Content</i>	103
<i>Prokopenko A., Papusha N. English Terminology in Ukrainian Scientific and Technical Texts: Translation Aspect</i>	114
<i>Shevchenko V. The Concept of Aggression in the English Discourse of War: A Cognitive-Semantic Dimension</i>	124
<i>Shyshkin M. Narrative as an Interdisciplinary Category: The History of Study</i>	133
<i>Stepanov V., Yarmak D. Peculiarities of Translating Scientific and Technical Terms in Fiction (Based on the Novel by Andy Weir "The Martian")</i>	140
<i>Stetsenko O. Linguosynergetic Perspective on Metaphors in Mass Media Eco-Economical Discourse</i>	150
<i>Tatsenko N., Donic I. The Concept of Monument in English Language: Toward a Lexical and Semantic Analysis</i>	160
<i>Trembovetskyi P. Genre and Structural Features of M. Ondatzhe's Novel «Warlight»</i>	167
<i>Tymchyk M. Basic Aspects of Teaching «Business English» as an Academic Discipline in The Works of Ukrainian and Western Scholars</i>	180
<i>Tyshakova L. Literary Approach to the Theory of Artistic Translation</i>	195
<i>Vynogradov A. The Problem of Self-Identification of Personality in Tony Morrison's Novels</i>	203
<i>Yatskiv N., Huliak T. Lexical Expressiveness as a Means of Creating the Sociocultural Context of a Detective Story (on the Basis of the Novel «The Woman in Cabin 10» by Ruth Ware)</i>	215
<i>Zaika V., Chulanova H. Specific Features of Translating National and Cultural Vocabulary in Historical Novels</i>	223
<i>Zinchenko A., Kalchenko A. Features of Humorous Techniques in Diplomatic Internet Communication (The Example of S. Kyslytsya's X-Messages)</i>	231
<i>Zinchenko H. Lexico-Grammatical Features of Translating English-Language Judgments of the European Court of Human Rights into Ukrainian</i>	241
<i>Anokhina T., Kobyakova I., Schvachko Sv. The Educational Audio Library for EFL Learners</i>	250
REVIEW	
<i>Zhylenko I. and Others. Ukrainian Information Security: Philological Component: Monograph / Ed. by V. O. Sadivnychi. Sumy: Sumy State University, 2024. 180 p</i>	259

ЗМІСТ

<i>Бондаренко О., Сидоренко О., Ювко З. Семантико-синтаксичні властивості й комунікативно-прагматичні функції вокативних речень у медіаєтексті</i>	7
<i>Чорний Р. Інтертекстуальність як змістовий фактор у романі С. Руїди «Золотий дім»</i>	17
<i>Чуланова Г., Бондарева А. Особливості письмового перекладу текстів Англомовних казок</i>	26
<i>Данильченко-Черняк О. Застосування принципів дизайн-мислення до сучасної освіти юридичної англійської мови</i>	32
<i>Девдюк І, Марчук Т. Топос дороги в п'єсах «Народний Малахій» Миколи Куліша та «Імператор Джонс» Юджина О'Ніла</i>	51
<i>Хайруліна Н., Дмитренко В. Особливості репрезентації концепту «мистецтво» у романі «Портрет Доріана Грея» О. Вайлда</i>	61
<i>Лівінгстон Д. Затьмарені кольором: почути голос темношкірих жінок</i>	70
<i>Медведовська Д. Фреймова модель концепції волонтерства</i>	78
<i>Медвідь О., Клочко О., Стеценко О. Імплементція прагмалінгвальних засобів для реалізації маніпулятивних стратегій фейкових новин (на матеріалі англомовних інтернет медіа)</i>	86
<i>Овсянко О., Прокопенко А., Єгорова О. Дезінформація VS. Неправдива інформація: аналіз іноземного медіаконтенту</i>	103
<i>Прокопенко А., Папуша Н. Англомовна термінологія в українських науково-технічних текстах: перекладацький аспект</i>	114
<i>Шевченко В. Концепт агресія в англомовному дискурсі війни: когнітивно-семантичний вимір</i>	124
<i>Шишкін М. Наратив як міждисциплінарна категорія: історія вивчення</i>	133
<i>Степанов В., Ярмач Д. Особливості перекладу науково-технічних термінів у художній літературі (на матеріалі твору Енді Вейера «Марсіянин»)</i>	140
<i>Стеценко О. Лінгвосинергетичний погляд на метафори в мас-медійному економічному дискурсі</i>	150
<i>Таценко Н., Донік І. Концепт MONUMENT в англійській мові: лексико-семантичний аналіз</i>	160
<i>Трембовецький П. Жанрово-структурні особливості роману М. Ондатже «Світло війни»</i>	167
<i>Тимчик М. Основні аспекти викладання предмету «ділова англійська мова» у працях українських та західних науковців</i>	180
<i>Тишакова Л. Літературознавчий підхід до теорії художнього перекладу</i>	180
<i>Виноградов А. Проблема самоідентифікації особистості в романах Тоні Моррісон</i>	195
<i>Яцків Н., Гуляк Т. Лексична експресивність як засіб створення соціокультурного контексту детективу (на матеріалі роману Р. Веа «Жінка з каюти №10»)</i>	203
<i>Зайка В., Чуланова Г. Особливості перекладу національно-культурної лексики в історичних романах</i>	215
<i>Зінченко А., Кальченко А. Особливості гумористичних прийомів у дипломатичній інтернет-комунікації (на прикладі ікс-повідомлень С. Кислиці)</i>	223
<i>Зінченко Г. Лексико-граматичні особливості перекладу англомовних рішень європейського суду з прав людини українською мовою</i>	231
<i>Анохіна Т., Кобякова І., Швачко Св. Створення аудіобібліотеки для навчання англійської мови як іноземної</i>	241
РЕЦЕНЗІЇ	
<i>Жиленко І. Р. та ін. Українська інформаційна безпека: філологічний складник =Ukrainian Information Security: Philological Component :монографія ; за заг. ред.В. О. Садівничого. Суми : Сумський державний університет, 2024. 180 с</i>	250
	259

SEMANTIC AND SYNTACTIC PROPERTIES AND COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC FUNCTIONS OF VOCALIZED SENTENCES IN MEDIA TEXT

Bondarenko Olena,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-2369-774X

Corresponding author: ol.bondarenko@journ.sumdu.edu.ua

Sydorenko Olha,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-5507-2867

Yuvko Zakhar,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

Abstract. *The article reveals the semantic and syntactic properties and communicative and pragmatic functions of vocalisations in media texts. The application of a comprehensive methodology for the study of one-part sentences on the basis of the functional-communicative approach has allowed us to determine that among the one-part noun sentences functioning in media speech, vocalisations have the greatest functional potential in the communicative structure of the media text, acting as a means of unfolding the dialogicity of the journalistic text, introducing the category of addressability into the broader context of the communicative situation. On the basis of the functional semantics of the predicate syntax, the following social and communicative types of addressing of a media message have been identified: general addressing (mass addressee, generalised, socially undifferentiated); specific addressing (real addressee, socially differentiated, personally designated); conditional addressing (imaginary addressee, metaphorically personified). General official addressing prevails in media texts. Communicative and pragmatic groups of vocative sentences include the following semantic models: 1) etiquette sentences; 2) classification sentences; 3) characterisation sentences. Vocative sentences are equally characterised by appeal, etiquette, imperative, identification, emotive functions with a slight weakening of the phatic function.*

Keywords: *vocal clauses, appeal clauses, addressing, media text, etiquette clauses, characterisation clauses, classification clauses.*

Received: 22 July 2024

Revised: 29 July 2024

Accepted: 03 August 2024

How to cite: Bondarenko O., Sydorenko O., Yuvko Z. (2024). Semantic and Syntactic Properties and Communicative and Pragmatic Functions of Vocalized Sentences in Media Text. *Philological Treatises*, 16(2), 7-16
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-1](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-1)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ Й КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ВОКАТИВНИХ РЕЧЕНЬ У МЕДІАТЕКСТІ

Бондаренко Олена,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-2369-774X

Автор, відповідальний за листування: ol.bondarenko@journ.sumdu.edu.ua

Сидоренко Ольга,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-5507-2867

Ювко Захар,

Сумський державний університет, Суми, Україна

Анотація. У статті розкрито семантико-синтаксичні властивості й комунікативно-прагматичні функції вокативних речень в медіатексті. Застосування комплексної методики дослідження односкладних речень на засадах функційно-комунікативного підходу дозволило визначити, з-поміж односкладних іменних речень, що функціонують в медіамовленні, найбільший функційний потенціал у комунікативній структурі медіатексту виявили вокативні речення, що виступають засобом розгортання діалогічності журналістського тексту, уводячи в широкий контекст комунікативної ситуації категорію адресатності. На основі функційної семантики предикатної синтаксеми виявлено такі соціально-комунікативні типи адресації медіаповідомлення: загальна адресація (адресат масовий, узагальнений, соціально недиференційований); конкретна адресація (адресат реальний, соціально диференційований, персонально означений); умовна адресація (адресат уявний, метафорично персоніфікований). У медіатекстах переважає загальна офіційна адресація. Комунікативно-прагматичні групи вокативних речень об'єднують такі семантичні моделі: 1) етикетні речення; 2) речення-класифікації; 3) речення-характеристики. Вокативним реченням однаковою мірою властиві апелятивна, етикетна, імперативна, ідентифікаційна, емотивна функції із незначним послабленням вагомості фатичної функції.

Ключові слова: вокативні речення, речення-звертання, адресатність, медіатекст, етикетні речення, речення-характеристики, речення-класифікації.

Отримано: 22 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 29 липня 2024 р.

Затверджено: 03 серпня 2024 р.

Як цитувати: Бондаренко О., Сидоренко О., Ювко З. (2024). Семантико-синтаксичні властивості й комунікативно-прагматичні функції вокативних речень у медіатексті. *Філологічні трактати*, 16(2), 7-16 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-1](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-1)

Вступ

Медіаповідомлення є ціннісно-смісловим комунікативним актом, зміст якого формується з урахуванням імовірних реакцій передбачуваного адресата. Сучасний медіатекст розрахований на інтерпретаційно-діалогічну позицію реципієнта в осмисленні повідомлюваної інформації: у публіцистиці більшою мірою, ніж в інших видах творчості, проявляється активна позиція адресата, що виконує роль не лише інтерпретатора, але й співавтора тексту. На формально-синтаксичному рівні засобом розгортання діалогічності журналістського тексту виступають вокативні речення, що вводять в широкий контекст комунікативної ситуації категорію адресатності.

Актуальність роботи вмотивовується необхідністю вивчення комунікативної природи вокативних речень з урахуванням, зокрема, формально-синтаксичного,

семантико-синтаксичного та функційно-комунікативного рівнів його організації, та визначення його прагматичної спрямованості в медіатексті.

Мета публікації – описати семантико-синтаксичні властивості вокативних речень, розкрити їхній комунікативно-прагматичний потенціал в медіатекстах. Об'єктом дослідження стали односкладні вокативні речення в мові сучасних українських мас-медіа. Предметом – семантико-синтаксичні властивості й комунікативно-прагматичні функції вокативних речень в медіатекстах.

Матеріали та методи дослідження

Для досягнення мети наукової розвідки застосовувалася комплексна методика дослідження односкладних вокативних речень на засадах функційно-комунікативного підходу, яка охоплювала: 1) описовий метод, що дав змогу схарактеризувати формально-синтаксичні й семантико-синтаксичні властивості односкладних вокативних речень; 2) функційний підхід дозволив визначити соціально-комунікативні типи адресації медіаповідомлення; 3) комунікативним аналізом виявлено комунікативно-прагматичні групи вокативних речень та їхні семантичні моделі. Фактичним матеріалом дослідження стали мікроконтексти, у яких функціонують односкладні вокативні речення, дібрані шляхом довільної вибірки з текстів інтернет-видань «День» (Д), «Урядовий кур'єр» (УК), «Голос України» (ГУ).

Обговорення

В українському мовознавстві вокативні речення як окремих тип односкладних розглядав І. Кучеренко, який, визнаючи синтаксичну самодостатність автономних звертань, зауважував, що вокативні речення, залишаючись самостійними, близько зв'язуються з іншими реченнями, що йдуть за ними і мають зміст, зв'язаний з предметом чи явищем, названим цими одночленими реченнями. Ще тісніший зв'язок вони мають тоді, коли в реченнях, що йдуть за ними, підмет виражений займенником, який указує саме на названий предмет чи особу в одночлених реченнях. На думку мовознавця, основним для вокативних речень є спонукання, узагальнене значення якого можна зрозуміти з ситуації чи спільної теми, у розкритті якої беруть участь інші речення контексту. Дослідник підкреслює, що у вокативних реченнях спонукання може набувати характеру прохання, благання, а подекуди й виразного захоплення, співчуття, докору, обурення (Кучеренко, 1963). І. Вихованець відзначав, що з формально-синтаксичного погляду вокативні речення являють собою односкладні речення, головний не диференційований на підмет і присудок, член яких виражений кличним відмінком і може поширюватися атрибутивними компонентами. Він виокремив такі типи вокативних речень, як: 1) речення, які називають адресата мовлення з метою привернути його увагу; 2) речення з виразною спонукальною функцією; 3) речення, що виражають емоційні реакції мовця на дії співрозмовника (Вихованець, 1992). М. Скаб визначав вокативні речення як «односкладні речення апеляції», підкреслюючи при цьому, що найвиразніше спонукальна функція таких речень виявлятиметься «в таких назвах, які вживає мовець як окреме висловлення, і відповідно виражають на формальному рівні всю семантику комплексу апеляції» (Скаб, 2002: 173). А. Загнітко вважає, що вокативні речення не містять інформації, внаслідок чого їм не притаманна суб'єктно-предикатна основа, і тому зараховує їх до так званих квазі-речень (Загнітко, 2009: 20). Водночас мовознавець зауважує, що синтаксичні одиниці, яким притаманна якісно-оцінна семантика, подають напівпредикативну характеристику адресата мовлення, мотивуючи це тим, що «будь-які атрибутивні словосполучення легко трансформуються в предикативні» (Загнітко, 2009: 63). На предикативній функції єдиного члена вокативних речень, морфологічно оформленого кличним відмінком, акцентує І. Вихованець, підкреслюючи, що «кличному відмінку властива реченнєвірна функція», оскільки він виступає «конденсатом суб'єктно-предикатної структури, характеризується певною синтаксичною автономністю» (Вихованець, 1992: 190). Предикатна синтаксема вокативного речення, представлена предикатно-непредикатними іменниковими лексемами у формі кличного відмінка, що виконує функцію адресата вольової дії

мовця – потенційного суб'єкта дії, є «складною адресатно-суб'єктною синтаксею» (Коваль, 2015: 56), експлікує семантичний суб'єкт цієї семантико-синтаксичної моделі речення. Первинна семантико-синтаксична функція адресата – потенційного суб'єкта дії – зумовлює функціонування вокатива як конститутивної синтаксеми односкладного «звертання-речення» (П. Дудик), яке «приховано і нерозчленовано виражає певну думку-почуття, якою супроводиться звертання до особи і яка розуміється із ситуації або з контексту, а також зі спільної теми, яка розкривається конситуацією» (Дудик, 1973: 262). Вокативним реченням властива семантико-граматична ізольованість в тексті і внутрішня синтаксична самодостатність. П. Дудик з-поміж «звертань-речень» виокремив такі різновиди: 1) звертання-речення, що ними кличуть когось, просять, закликають чи вимагають якимось зреагувати на кликання, зробити щось, розповісти, пояснити; 2) звертання-речення з виразною спонукальною функцією – попереджувальною, заборонною, наказовою; 3) звертання-речення, що виражають інші реакції мовців, їхні глибинні переживання, настрої (Дудик, 1971: 39 – 40). М. Плющ зазначає, що в комунікативному плані вокативні речення (звертання-речення) нерозчленовано виражають суб'єктивну оцінку дій, процесів, станів, якостей чи інших ознак особи, до якої звертається суб'єкт. Маючи виразну окличну, спонукальну або питальну інтонацію, звертання-речення, основна функція яких полягає у вираженні емоцій, почуттів, експресій, передають різноманітні відтінки реакцій мовця (Плющ, 1983: 42). Комунікативна прагматика вокативних речень визначається функційно-семантичними властивостями предикатної синтаксеми, що «виступає конденсатом вихідного речення і зближується з дієслівними формами наказового способу» (Вихованець, 1992: 191). Отже, основною комунікативною функцією вокативних речень є спонукання, адресоване особі, до якої звертаються, що має специфічні прагматичні прояви у відповідних соціально-комунікативних різновидах адресації медіаповідомлень.

Основною функцією вокативних речень в межах тексту є функція адресації. Вони сприяють діалогічному розгортанню тексту, визначають його смислову перспективу. Це дозволяє розглядати вокативні речення як синтаксичні одиниці з багатими смисловими й прагматичними властивостями, що реалізуються в контексті і визначаються ним. У медіатекстах повною мірою виявляється семантико-синтаксичний синкретизм та вузький лексичний діапазон вокатива – як предикатні синтаксеми зазвичай функціонують назви осіб: Шановні педагоги! Дорогі студенти, школярі та батьки! Сердечно вітаю вас з початком нового навчального року (ГУ, 31.08.2013). Поширення адресатно-суб'єктної функції на інші назви зумовлено явищами персоніфікації: Моя чудова, калинова, солов'їна, мелодійна українська мова! (Д, 17.02.2006); Шановна редакціє! (ГУ, 16.02.2007). Добрий день, шановна редакціє «Дня»! (Д, 16.04.2010); Шановний український Уряд! (УК, 07.09.2016).

Вокативні речення є основним засобом адресування повідомлюваного змісту конкретній особі або широкому колу осіб. У медіатекстах переважає загальна адресація, тобто спрямованість мовлення колективному, неозначеному або узагальненому адресатові, що визначається залежно від лексико-семантичних й морфологічних властивостей предикатної синтаксеми. Функціонування у вокативних реченнях іменників-загальних назв у формі однини вказує на узагальненого, недиференційованого, представленого певною масовою аудиторією, адресата медіаповідомлення: Дорогий Український народ! (УК, № від 02.12.2016); Шановний литовський народ! (УК, 17.02.2017); Глибоко шановний народ України! (УК, 04.12.2013); Перехожий! Зупинись! Зніми капелюха, вклонись (УК, 04.04.2012); Дорогий український друже! Багато гідних людей скорботно обурені негативними висловлюваннями на адресу росіян, що почастишали... (Д, 31.03.2017). Наведені приклади ілюструють декларативно-риторичне звернення до читача, особа якого безпосередньо не уточнюється, оскільки медіаповідомлення адресовано всім загалом і кожному зокрема. Такий адресат, незважаючи на те що експлікується назвами осіб, є не персоналізованим, а збірним, що збігається із передбачуваним образом реципієнта.

У певних контекстуальних умовах узагальнений адресат є диференційованим, якщо мовець звужує коло наперед невизначеної кількості осіб, адресуючи своє повідомлення не всім, а лише частині імовірних адресатів, визначених, наприклад, за соціальними ознаками: Шановний Герою! Ти живеш у надважкий час, у час змін. Ти твориш історію, але поки ніхто не знає, яку саме... (Д, 11.07.2014); Десятикласниця у листівці написала: «Любий воїне! В той час, коли ти щохвилини ризикуєш життям, я ходжу до школи, зустрічаюся з друзями, радіючи життю. Цим завдячую тобі. В ці важкі для країни дні ти став щитом між нами і війною» (УК, 26.11.2014); Любий мій воїне! Пишу з величезною надією та безмежною вдячністю за кожен хвилину твого життя, яке віддаєш за мене, за нас, за рідну Україну (ГУ, 04.02.2015). Неозначений – деперсоналізований, без чітко виражених ознак, які б могли предметно його ідентифікувати – адресат представлений вокативними реченнями, у яких функціонують абстраговані назви, які позначають будь-яку позатекстову адресатну аудиторію: Вибіг на вулицю і кричу: «Люди! Слов'янські визволили!» (ГУ, 25.12.2010). Лексичними маркерами колективного адресата у вокативних реченнях виступають іменники на позначення невизначеної кількості осіб, що морфологічно виражається формою множини: Люди! Та невже ви – люди! (ГУ, 25.12.2010); Любі друзі! (ГУ, 31.12.2010); Шановні вчителі, викладачі та працівники закладів освіти!.. (ГУ, 30.09.2017); Шановні співвітчизники! (ГУ, 13.10.2016); Шановні колеги! (ГУ, 16.09.2014). Вокативні речення із колективним адресатом формують поліадресатні медіаповідомлення, зміст яких спрямований одночасно багатьом, персонально означеним адресатам, що найчастіше прослідковується в медіазверненнях посадових осіб: Дорогі співвітчизники! Пресвяті отці! Високоповажні іноземні гості! Шановні народні депутати! Шановний пане Прем'єр-міністр, шановні члени Уряду! (Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році») (УК, 04.06.2015); Дорогі співвітчизники! Дорогі ветерани, учасники бойових дій, трудівники фронту і тилу, солдатські вдови, діти війни! (ГУ, 08.05.2010).

Конкретна адресація вокативних речень маркується іменниками, які вказують на реального адресата авторського звернення, реального співрозмовника, з яким він веде діалог. Конкретні адресати медіамовлення в його офіційно-публіцистичному різновиді позначаються іменниками-власними назвами: Шановний Віталію Григоровичу! (УК, 05.04.2014); Шановна Ельзо Ліппманн! (УК, 09.01.2014); Шановна Анно Юріівно! (УК, 03.12.2012); іменниками-загальними назвами на позначення соціального статусу осіб: Шановний пане Голово! Шановний пане Прем'єр-міністр..! (УК, 08.09.2017); Шановний пане Комісарє! (УК, 14.10.2013). Етикетні штампи шановний, пане конкретизують адресацію медіамовлення, указують на емоційну нейтральність та офіційний характер комунікації.

У медіатекстах зафіксовано випадки умовної адресації. Умовним адресатом вокативного речення виступає, зокрема, мова як персоніфікована форма духовного життя людини, надаючи медіаповідомленню ознак псевдокомунікації: «Мово наша! Мудра Берєгине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого і тримала народ на небесному олімпі волелюбності, слави і гордого духу!» К. Мотрич (Д, 26.11.2010); Моя чудова, калинова, солов'їна, мелодійна українська мово! (Д, 17.02.2006). Умовний адресат наявний у цитованому уривку Т. Шевченка «Світе тихий, краю милий...» (ГУ, 07.03.2015); в ремінісценції «Світе, дзеркальце...» (ГУ, 29.07.2004), використаних як назви до медіаматеріалів.

З урахуванням семантики предикатних синтаксем та прагматики висловлювання вокативні речення об'єднано у три комунікативно-прагматичні групи: етикетні речення, речення-класифікації, речення-характеристики. В етикетних вокативних реченнях функціонують лексеми, що відбивають норми звернення до осіб, прийняті в певну культурно-історичну епоху, як-от: Пане Юрію! (Д, 13.08.2010); Вельмишановна пані Ларисо! (Д, 06.08.2005); Шановна редакціє! (Д, 30.06.2000); Шановний пане Голово! Шановний пане Прем'єр-міністр і високодостойні члени

українського уряду! (УК, 08.09.2017); Пресвяті отці! Високоповажні іноземні гості! (УК, 04.06.2015). Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що власні назви як предикатні синтаксеми вокативних речень, відбивають норми мовленнєвої культури на основі уявлень про соціальні ролі комунікантів та рівень офіційності спілкування. Вибір повного або короткого варіанта імені вказує на соціальний статус і широту імовірних обов'язків адресата. У медіатекстах переважають вокативні речення з офіційною адресацією, на що вказують повні імена та по батькові (+етикетні формули), прізвище: Многії літа Вам, шановна Марфо Гаврилівно! (УК, 15.09.2012); соціальний статус адресатів підкреслюється найближчим контекстуальним оточенням: Шановна Анно Юрійвно! Від імені Уряду щиро вітаю Вас із перемогою на Чемпіонаті світу з шахів серед жінок», – йдеться в урядовій телеграмі (УК, 03.12.2012); Шановна Ельзо Ліппманн! Мій сумний обов'язок повідомити вас, що Герберт Ліппманн загинув 20 грудня 1943 року... (УК, 09.01.2014); Шановний Віталію Григоровичу! Звертаюся до Вас як до чиновника, який відповідає за правоохоронний та силовий блок уряду... (УК, 05.04.2014); Шановна пані Ларисо! Національна парламентська бібліотека України вітає Вас і колектив газети ... (Д, 29.01.2010); Шановний Вікторе Васильовичу! На підставі ваших розробок пропонують ухвалити як мінімум дві постанови Кабміну... (УК, 10.11.2017). Поширені етикетними прикметниками вокативні речення реалізують відповідні знаки мовленнєвого етикету. Функціонування у медіадискурсі вокативних речень, у структурі яких наявні власні назви – лише імена осіб, сприяють інтимізації мовлення: Любий брате Густаве! (УК, 04.10.2014); Дорогий Ігорю! Я все життя писав з тобою пісні, але ніколи не писав тобі листів (Д, 07.12.2001).

У вокативних реченнях-класифікаціях офіційної комунікації референтами адресації виступають особи за належністю до певної соціальної сфери. У сфері медіакомунікацій вибір необхідного засобу адресації є не лише комунікативно, але й інформативно значущим чинником, оскільки ситуація мовленнєвого спілкування визначається міжособистісними й соціальними смислами комунікації. Відтак вживання конкретної адресатної номінації визначається соціальними чинниками, оскільки мовець постає перед соціально значущим вибором – із кількох найменувань вибрати те, що відбиває його об'єктивно-суб'єктивне ставлення до співрозмовника / співрозмовників. Критерієм вокативних речень-класифікацій визначено семантику предикатної синтаксеми (може конкретизуватися контекстом), що дозволило виділити такі лексико-семантичні маркери соціальної приналежності адресатів:

- 1) професія: Шановний Віталію Григоровичу! Звертаюся до Вас як до чиновника... (Урядовий кур'єр, № від 05.04.2014); Шановний пане Комісарє! (УК, 14.10.2013); Шановна Анно Юрійвно! ... вітаю Вас із перемогою на Чемпіонаті світу з шахів серед жінок (УК, 03.12.2012); Любий воїне! (УК, 26.11.2014); Шановні вчителі, викладачі та працівники закладів освіти!.. (ГУ, 30.09.2017); Шановні колеги! ... прес-служба апарату Верховної Ради України проводитиме акредитацію журналістів, працівників засобів масової інформації (ГУ, 16.09.2014); Шановні педагоги! (Голос України № від 31.08.2013); Шановні державні службовці, дорогі колеги! (ГУ, 22.06.2013); Дорогі будівельники! Шановні ветерани галузі! (ГУ, 09.08.2010); Бійці українських військ! (Д, 11.07.2014);
- 2) посада: Шановний пане голово..! (УК, 01.10.2015); Пресвяті отці! Шановні народні депутати! Шановний пане Прем'єр-міністр... (УК, 04.06.2015);
- 3) соціальна група: Шановні телеглядачі! (ГУ, 23.08.2017); Шановні читачі! (ГУ, 21.01.2015); Шановні передплатники! (ГУ, 27.09.2013); Дорогі воїни! (ГУ, 24.02.2009);
- 4) соціальні категорії: Дорогі ветерани, учасники бойових дій, трудівники фронту і тилу, солдатські вдови, діти війни! (ГУ, 08.05.2010); Пенсіонери, дорогі ви наші!.. (ГУ, 09.12.2009); Дорогі ветерани війни! (ГУ, 08.05.2009);
- 5) мешканці певної місцевості: Дорогі земляки (ГУ, 16.08.2017); Дорогі кияни, гості столиці та всі співвітчизники! (ГУ, 31.12.2014); Дорогі мої земляки, мешканці славної Чернігівщини! (ГУ, 04.12.2012); Дорогі співвітчизники! (ГУ, 08.05.2010); Дорогі мої кияни! Шановні гості столиці! (ГУ, 28.12.2002);

б) вікові категорії: Дорогі юнаки та дівчата! (ГУ, 27.06.2013); Дорогі юні друзі, учні, студенти! (ГУ, 01.09.2007).

У вокативних реченнях-класифікаціях неофіційної комунікації референтами адресації виступають особи тематичної групи «сім'я»: Андрійчику, синку! (Д, 14.05.2017); Пробачте, тату і мамо... (ГУ, 06.02.2003); Моя дитино! (УК, 01.04.2011); Дитино! (УК, 04.04.2012).

Вокативні речення-характеристики є виразниками оцінки адресата з боку автора повідомлення. У таких реченнях крім ідентифікації співрозмовника містяться елементи його суб'єктивної оцінки. Аналіз фактичного матеріалу показав, що в медіаповідомленні подається позитивна, урочисто піднесена оцінка адресата, що межує із етикетними формулами звертання до осіб в офіційній і неофіційній комунікації. Найчастіше оцінними маркерами виступають атрибутивні прислівні поширювачі, що експлікують почуття поваги, любові, симпатії до співрозмовників: Любі друзі! (ГУ, 31.12.2010); Шановні українці! (ГУ, 23.08.2016); Дорогі земляки (ГУ, 31.12.2014); Дорогі наші друзі! (ГУ, 26.12.2002); Любий мій воїне! (ГУ, 04.02.2015).

Медіаповідомлення завжди розраховане на певного адресата – конкретного, колективного, узагальненого, неозначеного. Вокативні речення є важливими структурними й смисловими компонентами мовленнєвого акту, які дозволяють встановити контакт з відповідними соціальними, віковими, гендерними, професійними групами читацької аудиторії.

Апелятивна функція вокативних речень реалізується в медіакомунікативних актах безпосередньої адресації, зокрема в інформаційних жанрах. Вокативні речення є своєрідними жанровими маркерами листування, містять вказівку на адресованість інформації конкретному референту або групі референтів. Наприклад, вокативні речення, адресовані головному редакторові або редакційному колективу, виокремлено в мідадискурсі газет «День» та «Голос України»: Доброго дня, пані Івшина! (Д, 07.12.2007); Вельмишановна пані Ларисо! Шановна редакціє газети «День»! (Д, 04.02.2011); Добрий день, шановна редакціє «Дня»! (Д, 16.04.2010); Шановна редакціє! (ГУ, 26.01.2017). Аналіз ілокутивного ефекту мовленнєвих актів, у яких функціонують наведені вокативні речення, дозволив виявити певну закономірність: звернення до колективного адресата, позначеного метонімізованою назвою, визначають смислову структуру реквестивних повідомлень, що є різновидом директивів, у яких у формі просьби міститься спонука виконати адресантом певні дії в інтересах автора повідомлення: Шановна редакціє! З невеличкого міста Олександрія, що на Кіровоградщині, до вас із великим проханням звертається населення, яке провело автономне опалення (ГУ, 16.02.2007); Шановна редакціє! Я дуже хотів би вам цього листа відіслати, проте не знаю, куди. Передайте, будь ласка, вашу адресу в рекламі між четвертим серіалом і третім бойовиком по другому каналу, я в цей час завжди дивлюсь телевизор, тільки швидко, бо нам можуть відрізати світло (Д, 30.06.2000). У наведених контекстах проявляється основна адресатно-суб'єктна семантика вокативної синтаксеми, яка вихідну адресатну семантику вокативного речення повідомлення доповнює семантикою потенційного суб'єкта дії.

Вокативні речення на позначення конкретного адресата поєднують апелятивну й етикетну функції, зокрема ілокутивний ефект виявляється в реакції адресанта на певну подію у формі привітання, висловлення подяки. Вокативні речення із сатисфактивною прагматикою відповідають соціально визначеним умовам інтеракції і є завершальними у ланцюгу послідовних мовленнєвих дій: Доброго дня, пані Івшина! Дякую за цікаву та повчальну розповідь про ваш візит до Японії (Д, 07.12.2007); Добридень, вельмишановна пані Ларисо! Щиро дякуємо вам за надіслану передплату примірника вашої газети на перше півріччя 2005 року (Д, 06.08.2005); Дорога Ларисо Олексіївно! Від усієї університетської спільноти щиро дякуємо за можливість долучитися до сучасного культурно-мистецького формату через співпереживання, роздуми з авторами і героями світлин фотовиставки газети «День»

(Д, 14.02.2009); Шановна пані Ларисо! Національна парламентська бібліотека України вітає Вас і колектив газети з новорічними святами... (Д, 29.01.2010).

Вокативні речення, у яких редакція звертається до своїх читачів, визначають інформативно-спонукальний характер, навіть за умов відсутності імперативних дієслів у контекстуальному оточенні на формально-синтаксичному рівні: Шановні передплатники! Державне підприємство з розповсюдження періодичних видань «Преса» сповіщає вас про те, що 27 вересня розпочинається передплата на українські періодичні видання на 2014 рік (ГУ, 27.09.2013); Шановні читачі! Друкуємо оновлені контакти установ та служб, де вам зможуть допомогти... (ГУ, 21.01.2015).

Етикетна, або соціально-регулятивна, функція вокативних речень виявляється у таких жанрах мовленнєвого етикету, як привітання, вдячність, вибачення, що маркують офіційну сферу спілкування. Як форми адресації використовуються етикетні звертання у поєднанні із власними назвами та загальними антропонімічними найменуваннями зі словами тематичних груп «професія», «соціальний статус» та інших, що визначають соціально-рольові позиції комунікантів: Шановні співвітчизники! Від щирого серця вітаю вас з Днем захисника України! (ГУ, 13.10.2016); Шановні вчителі, викладачі та працівники закладів освіти! Хочеться низько вклонитися вашій благородній праці (ГУ, 30.09.2017); Шановні українці! Вітаю вас з Днем Незалежності України! (ГУ, 23.08.2016); Шановні державні службовці, дорогі колеги! Від імені Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування і від себе особисто щиро вітаю Вас із професійним святом – Днем державної служби! (ГУ, 22.06.2013); Шановний литовський народ! Дорогі браття литовці! Від усього серця вітаю вас з 99-ю річницею відновлення литовської державності (УК, 17.02.2017); Вельмишановні наукові співробітники і працівники Національної академії наук України та пане Президенте! Маю за честь від імені Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти та від себе особисто щирозадушечно привітати Вас з нагоди 90-річчя з дня заснування Академії (ГУ, 12.12.2008).

Соціально-мовленнєву ситуацію, у якій мовець висловлює почуття вдячності за допомогу і поваги до адресата, передають вокативні речення, у яких функціонують етикетні формули подяки: Пам'ятаю, як у мене не було фінансової змоги відвідувати тренування, але моя мама завзято й наполегливо працювала заради того, щоб я могла йти до своєї мети. Дякую, мамо! (УК, 28.04.2016). Прагматика такого речення – підтримувати контакт із адресатом.

Інтенція встановлення контакту з метою підтримувати добрі стосунки реалізується у вокативних реченнях з етикетними формулами привітання, за допомогою яких мовець виказує пошану і повагу адресатові: Многії літа, шановна Марфо Гаврилівно! (УК, 15.09.2012).

Контактовстановлювальна функція вокативних речень виявляється на стадії ініціації комунікації, коли мовець має намір підготувати читача до сприймання інформації, привернути увагу до змісту повідомлюваного, створити атмосферу довіри до інформації та її джерела. Найяскравіше функція встановлення контакту проявляється у вокативних реченнях з неозначеним або колективному адресатом: Шановні пані та панове! Президент України і Уряд зробили, на мій погляд, все можливе, щоб об'єднати українське суспільство навколо європейської інтеграції (УК, 14.10.2013).

У комунікативному аспекті встановлення контакту адресант передбачає певну реакцію адресата. Відтак вокативним реченням притаманна спонукальна модальність, що об'єктивує його імперативні функції. Імперативну функцію вокативних речень можна виражати звертально-спонукальною інтонацією: Мамо! Де поділися ялинкові прикраси? – розгублено протягла сестра і насупилася (УК, 30.12.2016); Моя дитино! В мене кохання не було (УК, 01.04.2011); Андрійчику, синку! Давай я тобі все розкажу, так як було (Д, 14.05.2017). У медіамовленні комунікативно-прагматичні властивості вокативних речень актуалізуються контекстом. Імперативи в

контекстуальному оточенні вокативних речень підкреслюють адресатно-суб'єктні функції предикатної синтаксеми та актуалізують в директивних ілокутивних актах модальні значення необхідності, доцільності, невідворотності: Вчителю! Полюби свій предмет (ГУ, від 23.12.2011); Любий мій воїне! ... Але пам'ятай: я поруч, я тримаю тебе, я думками і всім серцем з тобою. Тільки іди вперед! Не зупиняючись, тільки борись без остраху, тільки перемагай задля миру та майбутнього... (ГУ, 04.02.2015). Директивна ілокуція контекстуального оточення вокативних речень доповнює їхню вихідну адресатну семантику семантикою потенційного суб'єкта дії. Вокативні речення в імперативних висловлюваннях є одним із способів регулювання ілокутивної сили директива. Вокативні речення містять ознаки субординації у звертанні до певної особи, що впливає на комунікативне оформлення медіаповідомлення, внаслідок чого ілокутивний зміст висловлення може розглядатися, як наказ: Перехожий! Зупинись! Зніми капелюха, вклонись (УК, 04.04.2012); просьба: – Дитино! Дивись і пам'ятай: такою була й наша хата... (УК, 04.04.2012).

Ідентифікаційна функція вокативних речень виявляється в тому, що вокатив називає адресата як особу, до якої звертається мовець, і який у «семантико-синтаксичному плані виконує функцію акцентованого адресата і відповідно нейтралізованого суб'єкта дії» (Вихованець, 1992: 188): Шановний Вікторе Васильовичу! На підставі ваших розробок пропонують ухвалити як мінімум дві постанови Кабміну (УК, 10.11.2017); Шановний литовський народ! Дорогі браття литовці! Від усього серця вітаю вас з 99-ю річницею відновлення литовської державності (УК, 17.02.2017).

Вокативним реченням, як самодостатнім комунікативним конструкціям із звертальною функцією, притаманна особлива почуттєва емоційність, що оформляється особливою інтонацією, яка передає суб'єктивне ставлення мовця до об'єкта адресації: «вокативні речення у вищій мірі експресивні конструкції» (Дудик, 1973: 262)

Емотивна функція вокативних речень зумовлена підкресленою емоційністю, образністю звертань і виявляється в тому, що мовець характеризує особу, до якої звертається. Семантико-стилістичний аналіз вокативних речень зумовив висновок про те, що автори медіаповідомлення надають перевагу позитивній оцінці адресатів, що есплікується найменуваннями з позитивною семантикою: Світе тихий, краю милий... (ГУ, 07.03.2015); Любий мій воїне! (ГУ, 04.02.2015); Вельмишановний Український народ! (ГУ, 22.01.2008); Дорогі юні друзі, учні, студенти! (ГУ, 01.09.2007); Дорогі мої земляки! (ГУ, 25.04.2009).

Вокативні речення з підсиленою емотивною модальністю межують зі словами-реченнями і набувають вигукових функцій. Емотивна супровідна семантика кличного відмінка послаблює адресатно-суб'єктне значення предикатної синтаксеми: ...І знову гучно на вулицю. А там свищить та гуде! Мамо рідна... У мене тепер від кожного гучного звуку все здригається... (УК, 24.06.2016).

Підкресленої експресії додають вокативним реченням вигуки. Емоційні інтер'єктиві інтимізують розмовне мовлення. До суб'єктивної модальності вокативних речень додається семантика здивування, радості: Ой, ти мій любий ведмедику! (УК, 04.09.2013), суму: Ой, лишенько, – забили спогади сльози (УК, 04.04.2012). Етикетні вигуки, що фіксують морально-етичні норми та культурно-історичні традиції спілкування, посилюють контактостановлювальну функцію вокативних речень, що реалізується, зокрема, за допомогою етикетних формул вітання: Здрастуй, солдате! Я певна, що ти мене не знаєш, але я про тебе знаю майже все (Д, 11.07.2014); Доброго дня, пані Івшина! Дякую за цікаву та повчальну розповідь про ваш візит до Японії (Д, 07.12.2007); Добридень, вельмишановна пані Ларисо! Щиро дякуємо вам за надіслану передплату примірника вашої газети на перше півріччя 2005 року (Д, 06.08.2005); Добрий день, шановна редакціє «Дня»! (Д, 16.04.2010); вибачення, що забезпечують продовження комунікативних контактів: Пробачте, тату і мамо... (ГУ, 06.02.2003).

Комунікативна прагматика вокативних речень дозволяє авторові медіаповідомлення встановити контакт із різними типами адресатів: масовим,

соціально недиференційованим, узагальненим; реальним, персонально означеним, соціально диференційованим та уявним, метафорично персоніфікованим, що сприяє розширенню діалогічності медіатексту.

Висновки

З-поміж односкладних іменних речень, що функціонують в медіамовленні, найбільший функційний потенціал у комунікативній структурі медіатексту виявили вокативні речення, що виступають засобом розгортання діалогічності журналістського тексту, уводячи в широкий контекст комунікативної ситуації категорію адресатності. На основі функційної семантики предикатної синтаксеми виявлено такі соціально-комунікативні типи адресації медіаповідомлення: загальна адресація (адресат масовий, узагальнений, соціально недиференційований); конкретна адресація (адресат реальний, соціально диференційований, персонально означений); умовна адресація (адресат уявний, метафорично персоніфікований). У медіатекстах переважає загальна офіційна адресація. Комунікативно-прагматичні групи вокативних речень об'єднують такі семантичні моделі: 1) етикетні речення; 2) речення-класифікації; 3) речення-характеристики. Вокативним реченням однаковою мірою властиві апелятивна, етикетна, імперативна, ідентифікаційна, емотивна функції із незначним послабленням вагомості фатичної функції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К. : Наукова думка, 1992. 224 с.
- Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. Київ: Наукова думка, 1973. С. 259–271.
- Дудик П. С. Звертання-речення в сучасній українській мові. Українська мова і література в школі. 1971. №5. С. 37–43.
- Коваль Л. Семантико-синтаксична основа головного компонента вокативного речення в українській мові. Одеський лінгвістичний вісник. № 5. Т. 2. 2015. С. 56–62.
- Кучеренко І. К. Вокатив як виразник функціонуючого члена речення і так зване звертання. Проблеми синтаксису: Праці міжвуз. наук. конф. з питань синтаксису. Львів, 1963. С. 64–73.
- Плющ М. Я. Функціональна співвідносність називного і кличного відмінків за значенням особи. Мовознавство. 1983. № 6. С. 36–42.
- Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові: [монографія]. Чернівці: Місто, 2002. 272 с.

REFERENCES

- Vykhovanets, I. R. Essays on the Functional Syntax of the Ukrainian Language. Kyiv: Naukova Dumka, 1992. 224 p.
- Dudyk, P. S. Syntax of Modern Ukrainian Colloquial Literary Speech. Kyiv: Naukova Dumka, 1973. pp. 259–271.
- Dudyk, P. S. Vocative Sentences in Modern Ukrainian Language. Ukrainian Language and Literature in School, 1971, no. 5, pp. 37–43.
- Koval, L. The Semantic-Syntactic Basis of the Main Component of the Vocative Sentence in Ukrainian. Odesa Linguistic Bulletin, no. 5, vol. 2, 2015, pp. 56–62.
- Kucherenko, I. K. The Vocative as an Expression of a Functioning Sentence Member and the So-Called Address. Problems of Syntax: Proceedings of the Interuniversity Scientific Conference on Syntax Issues, Lviv, 1963, pp. 64–73.
- Pliushch, M. Ya. Functional Correlation of the Nominative and Vocative Cases in Personal Denotation. Linguistics, 1983, no. 6, pp. 36–42.
- Skab, M. S. Grammar of Appeal in the Ukrainian Language: [monograph]. Chernivtsi: Misto, 2002.

INTERTEXTUALITY AS A CONTENT-BASED FACTOR IN S. RUSHDIE'S NOVEL "THE GOLDEN HOUSE"

Chorny Roman,

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko national University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID 0009-0001-9793-3362

Corresponding author: fildf23.chorny@kpnu.edu.ua

Abstract. *This article explores the role of intertextuality as a major semantic element in Salman Rushdie's eleventh novel The Golden House. Intertextuality is one of the key features of modern literature, which has gained great importance in the context of globalization and postmodern approaches of text creation. In the context of the modern cultural environment, which is saturated with various semantic streams, intertextuality acts as a tool for expanding the semantic boundaries of a work and establishing a dialogue between different art forms, stories, and ideas. In the novel The Golden House this is achieved through constant references to literature, mythology, cinema, and politics. This technique allows not only to interpret new meanings but also to establish cultural and historical connections that resonate with contemporary readers.*

This paper explores how elements of intertextuality function not just as decorative references but as essential components of the story, shaping character and plot development. The main focus is on highlighting intertextuality as a meaningful factor in the novel mainly through the study of connections: with historical events and figures, both past and present (politicians, artists); with cinema (the film The Godfather, the use of cinematic techniques); with literary sources (from the Bible to DC comics). Ultimately, this study highlights the ways in which intertextuality enhances the novel's engagement with modernity, globalism, and the complexity of human experience in an era of cultural fragmentation.

Keywords: *intertextuality, intertext, The Golden House, modern literature, Symbolism, Postmodernism, Identity and hybridity.*

Received: 25 July 2024

Revised: 29 July 2024

Accepted: 05 August 2024

How to cite: Chorny R. (2024). Intertextuality as a Content-Based Factor in S. Rushdie's Novel "The Golden House". *Philological Treatises*, 16(2), 17-25
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-2](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-2)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ЗМІСТОВИЙ ФАКТОР У РОМАНІ С. РУШДІ «ЗОЛОТИЙ ДІМ»

Чорний Роман,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID 0009-0001-9793-3362

Автор, відповідальний за листування: fildf23.chorny@kpnu.edu.ua

Анотація. *У цій статті досліджується роль інтертекстуальності як основного змістового елемента в одинадцятomu романі Салмана Рушді «Золотий*

дім». Інтертекстуальність є однією з ключових рис сучасної літератури, яка набула великого значення в умовах глобалізації та постмодерністських підходів до творення тексту. В контексті сучасного культурного середовища, насиченого різноманітними смисловими потоками, інтертекстуальність виступає як інструмент для розширення смислових меж твору та встановлення діалогу між різними формами мистецтва, історіями та ідеями. В романі «Золотий дім» це досягається через постійні посилання на літературу, міфологію, кіно та політику. Цей прийом дозволяє не лише інтерпретувати нові сенси, але й встановлювати культурні та історичні зв'язки, які резонують із сучасними читачами.

У статті досліджується, як елементи інтертекстуальності функціонують не просто як декоративні посилання, а як важливі компоненти історії, формуючи розвиток персонажів і розвиток сюжету. Основну увагу приділено висвітленню інтертекстуальності, як змістовного фактору у романі в основному через дослідження зв'язків: з історичними подіями та постатями, як минулого, так і сучасності (політичні діячі, митці); з кінематографом (фільм «Хрещений батько», використання прийомів кінематографу); з літературними джерелами (від Біблії до коміксів DC). Зрештою, це дослідження висвітлює способи, якими інтертекстуальність посилює взаємодію роману з сучасністю, глобалізмом і складністю людського досвіду в епоху культурної фрагментації.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтертекст, «Золотий дім», сучасна література, символізм, постмодернізм, ідентичність і гібридність.

Отримано: 25 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 29 липня 2024 р.

Затверджено: 05 серпня 2024 р.

Як цитувати: Чорний Р. (2024). Інтертекстуальність як змістовий фактор у романі С. Рушді «Золотий дім». *Філологічні трактати*, 16(2), 17-25 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-2](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-2)

Вступ

Інтертекстуальність є однією з ключових рис сучасної літератури; вона набула великого значення в умовах глобалізації та постмодерністських підходів до творення тексту. В контексті сучасного культурного середовища, насиченого різноманітними смисловими потоками, інтертекстуальність виступає як інструмент для розширення смислових меж твору та встановлення діалогу між різними формами мистецтва, історіями та ідеями. Ця стратегія дозволяє не лише продукувати нові сенси, але й встановлювати культурні та історичні зв'язки, які резонують із рецепцією сучасної літератури.

Твори Салмана Рушді долучають читача до світового культурного контексту (Мазін, 2004), адже автор вільно оперує літературними, і не тільки, здобутками людства, у цьому йому допомагає саме інтертекстуальність, у різних її проявах. У теорії інтертекстуальності й у практиці аналізу різних художніх текстів, закорінених на міжтекстових стратегіях письма, вже стало аксіоматичним, що для багатьох сучасних письменників претекстовими джерелами можуть бути не лише художні твори того чи того автора, але й фольклор, міфологія, Біблія, комікси, європейська література (античність, середньовіччя тощо), східна література, кіномистецтво, фотомистецтво, живопис, музика. Вони є невід'ємними складниками художнього світу англо-індійського письменника. Результатом поєднання розмаїтого культурного матеріалу є створення багатовимірного мультикультурного тексту.

Результати дослідження

У творах С. Рушді ключову роль відіграють один-два магістральні інтертекстуальні наративи. Вибудовування художнього каркасу за подібного

стратегією бачимо і в романі «Земля під її ногами» (античний міф про Орфея та Еврідіку), і в романі «Клоун Шалімар» (шекспірівський сюжет про Ромео і Джульєтту), і в інших творах. У «Золотому домі» смисловими опорними пунктами виступають два інтертекстуальні наративи – античний (імена Нерон, Апулей, Діоніс, Петроній та подібність долей реальних постатей і вигаданих персонажів) та кінематографічний (використання прийомів кіно та кінодрама Френсіса Форда Копполи «Хрещений батько»).

У «Золотому домі» Рушді пише як житель Нью-Йорка. Він розповідає історію сім'ї з Мумбаї, яка ховається під новими іменами за таємничою завісою від небезпеки у великому місті. Оповідач — молодий американець, вихований люблячими батьками-професорами на околицях садів Макдугал-Салліван (MacDougal-SullivanGardens). Сім'я Голденів живе в іншому кінці садів, і ці нещодавні прибульці безмежно зачаровують Рене, сина Гейба і Дарсі. Голдени «переродилися», коли виїхали з Мумбаї до Америки, взявши собі римські імена.

Рене завжди хотів бути кінорежисером, але його життя здавалося надто прозаїчним, доки він не вплатився у стримане, але досить трагічну історію цієї сім'ї, яка не має матері і, здавалося б, не має минулого, але це враження було оманливим. Проживши певний час поряд з прибульцями, Рене загорівся ідеєю екранізувати історію сім'ї Голденів. Цей роман є, серед іншого, даниною поваги великим фільмам — європейським, голлівудським, болівудським. Дослідники відзначали актуальність роману для сучасного американського суспільства, пов'язану з гостро поставленими в ньому проблемами расової та особистісної ідентичності.

Своїм романом Рушді доводить, що елементи інтертекстуальності функціонують не просто як декоративні посилання, а як важливі компоненти історії, формуючи розвиток персонажів і розвиток сюжету. Інтертекстуальність посилює взаємодію роману з сучасністю, глобалізмом і складністю людського досвіду в епоху культурної фрагментації.

Історичний інтертекст у романі представлений покликаннями як до історичних персон, так і подій. Серед персон центральну роль відіграють тезки членів родини Голденів – Нерон, Діонісій, Веспасіан, Петроній, Апулей. Ім'я голови сімейства є покликанням на реальну постать імператора Нерона. В історії Нерон відомий своєю владністю, ексцентричністю, схильністю до мистецтв та водночас жорстокістю (Гай Светоній, 2012). Подібні риси виявляються в характері Нерона Голдена, який представляється людиною з великим впливом, амбіціями та таємничою історією. Він прагне зберегти свій статус та владу, подібно до того, як імператор Нерон прагнув утримати владу в Римі. Імператор Нерон асоціюється з часом занепаду Римської імперії, періодом політичної нестабільності та розкоші, що призвели до внутрішньої деградації. Аналогічно, в «Золотому домі» Нерон Голден представляє фігуру, чий особистий світ поступово руйнується. Його сім'я стикається з кризою ідентичності, моральними викликами та зовнішніми загрозами, що врешті-решт призводить до руйнівних наслідків для всіх членів родини Голденів. Так само, як імператор Нерон, герой Рушді є символом занепаду, де особиста велич і прагнення до влади обертаються на трагедію. Обидва Нерони – як історичний імператор, так і вигаданий герой Рушді – втілюють ідею влади, яка спричиняє катастрофу. Римський Нерон був свідком падіння своєї влади та смерті у самотності, тоді як Нерон Голден стикається з моральним та особистим крахом, втрачаючи контроль над своїм життям і сім'єю. Ця паралель відображає давню тему: влада не лише підносить, але й може стати причиною особистої катастрофи.

Діонісій Голден (наймолодший рідний син Нерона Голдена) і грецький бог Діоніс (Graves, 2018) мають численні паралелі у сфері боротьби за свободу, пошуку власної ідентичності, відмови від соціальних обмежень та прийняття особистої трансформації. Діоніс є богом перевтілень, не лише у фізичному сенсі, але й у психологічному. Він уособлює зміни станів — від тверезості до екстазу, від порядку до хаосу. Діонісій Голден також проходить через особистісну трансформацію в романі,

зокрема у контексті своєї гендерної ідентичності. У процесі свого переходу Діонісій символізує виклик традиційним нормам і пошук автентичної ідентичності, подібно до того, як Діоніс розмиває межі між різними станами існування, світом богів і людей, життям і смертю. Ця символіка збагачує образ Діонісія Голдена і підкреслює його центральну роль у романі як фігури, що кидає виклик традиціям і спрямована на пошук глибинної істини про себе.

Ім'я старшого сина відсилає нас до Гая Петронія Арбітра — римського письменника та придворного при імператорі Нероні. Петроній (Михальська, 2006) був відомий своєю іронією та гострою сатирою на римське суспільство, зокрема на декадентське життя римської еліти. У творі «Сатирикон» він використовував гумор, щоб підкреслити лицемірство і моральну розпущеність суспільства свого часу. Це чудово демонструється на одній із вечірок в садах, де Петроній дав волю своїм думкам стосовно всього на світі. Петроній Голден також демонструє певний рівень відчуження від оточуючого суспільства, критичне сприйняття еліт та їхньої моралі. Його відсторонена позиція, інтелектуалізм і скептичне ставлення до політичних і соціальних механізмів перегукуються з сатиричним характером Петронія. Петроній демонстрував певний стоїцизм у сприйнятті власної смерті, вирішивши спокійно піти з життя, не намагаючись чинити опір невблаганній долі. Це перегукується із внутрішнім світоглядом Петронія Голдена, який утримує інтелектуальну дистанцію до подій навколо нього. Його сприйняття життя, з одного боку, є філософським, а з іншого — позначене усвідомленням неминучості краху суспільства, частиною якого він є.

Середній син Нерона – Апу також виявляє схожість з реальною постаттю Луція Апулея (Михальська, 2005), римського письменника, який відомий твором «Метаморфози, або Золотий осел». Луцій жив у часи, коли римська та грецька культури змішувалися, і його твори відображали цей синтез. Подібним чином Апу Голден, персонаж, що живе в мультикультурному контексті Нью-Йорка, мандрує на перетині різних культурних ідентичностей. Його ідентичність та досвід відображають поєднання американських та іммігрантських культурних впливів, що співпадає з позицією Луція як митця, який синтезував у своїй творчості різноманітні філософські та культурні елементи.

«Метаморфози» Луція Апулея зосереджені навколо теми трансформації. У його творі юнак магічним чином перетворюється на віслюка, у такій формі він переживає багато пригод і страждань, змінює різних господарів, але зрештою повертається до людської форми, та відрікається від колишнього гріховного життя і стає жерцем. У «Золотому домі» Апу Голден переживає власну метаморфозу емоційно та творчо, а не буквально, як у творі Луція. Його шлях від талановитого молодого митця, що жив безтурботно, до людини, яка бореться за свою ідентичність та коріння, віддзеркалює духовну трансформацію, описану в «Золотому оселі». Твори Луція часто заглиблюються в моральні та метафізичні теми. Так само і персонаж Апу в «Золотому домі» втягнутий у глибокі філософські рефлексії про своє місце у світі, моральність вчинків своєї сім'ї та боротьбу за визначення добра і зла в корумпованому середовищі. Його художня лінза не лише естетична, але й просякнута філософськими проблемами, що нагадує поєднання наративу з моральними роздумами Луція.

Наймолодший, нерідний, син Нерона Голдена — Веспасіан міг би також нас віднести у минуле до реального римського імператора Веспасіана. Але зі слів Рене можна зрозуміти, що Нерон заклав у ім'я тільки символ відчуження: «Коли помер римський імператор Нерон (68 р. н. е.), поклавши кінець правлінню юліансько-клавдіанської династії, настав Рік чотирьох імператорів (69 р. н. е.), коли Гальбу, прямого наступника Нерона, скинув Отон, а того, своєю чергою, повергнув Вітеллій, котрий довго не втримався і був зміщений першим імператором з династії Флавіїв — Веспасіаном. Гальба — Отон — Вітеллій — Веспасіан: Г-О-В-В. Коли того року Василіса народила Неронові сина, хлопчика назвали Веспасіаном — так, мовби Нерон відчував, що дитина не має з ним кровного зв'язку й пізніше заснує власну династію» (Рушді, 2019, с. 257).

У реальності скутер італійської марки Vespa мав більше спільного, аніж з римським імператором: «Хлопця називали малим Веспою — немовби він був скутером, на якому вони мали повернутися до щастя. У товаристві малого Веспи Неронове лице іноді злагоджувала усмішка.»

Також слід відзначити й такі історичні постаті, які були згадані у творі: чеські інтелектуали в Богемії, Авраам Лінкольн, Марія Кюрі, Магатма Ганді, шахісти Дональд Бірн, Боббі Фішер, Маркіза де Помпадур, Мата Харі, Умрао-Джан-Ада, засновник «міста братської любові» Філадельфії Вільям Пенн.

А серед історичних подій згадуються: московська літня Олімпіада 1980 року, яку збойкотували шістьдесят п'ять країн, включаючи США; падіння Берлінської стіни у 1989 р.; атака на Мумбаї (Randeep, Campbell, Lewis, 2008) — серія терактів, скоєних в індійському місті Мумбаї з 26 по 29 листопада 2008 року. Ця подія відіграє ключову роль у творі — навколо неї утворюється сюжет. Саме після цієї атаки, під час якої загинула дружина Нерона, він тікає в іншу країну, та змінює ідентичність. На додачу, в процесі розвитку сюжету, читачеві стає відомо, що Нерон був дотичний до цієї трагедії.

Кінематографічний інтертекст. Елементи кінематографу можна виявити чи не з перших сторінок твору. Роман частково написаний у стилі сценарію до фільму. Це одна з продуктивних літературних технік, які використовує Рушді, щоб надати історії візуальної динаміки й сучасного відчуття, що резонує із кінематографічною культурою. Оповідач роману, Рене, є кінематографістом, тому сама структура оповіді часто відображає його сприйняття світу через кінематографічну призму. У тексті значне місце займають частини, написані у формі сценарію, з позначенням сцен і діалогів, як це робиться у кіносценаріях. Рушді використовує опис кадрів, переходить між сценами та режисерські ремарки, щоб передати специфічні моменти оповіді, наприклад: «Дощ переходить у зливу. Вода на лінзі камери. Перехід у біле тло.» Стиль сценарію дозволяє Рушді робити історію більш динамічною та візуальною, як кадри фільму, що змінюють один одного, як-от: «Вона змовницьки усміхається. Мені варто закінчити сцену в цьому місці наїздом камери на цю сфінксоподібну усмішку Мони Лізи.» (Рушді, 2019, с. 153) Це створює відчуття присутності та живої дії, що відповідає тематиці роману, де Нью-Йорк та сучасна культура є своєрідною «сценою» для драми героїв. Рене, як режисер, часто розглядає життя через об'єктив камери, і це відбивається у структурі самого тексту. Життя персонажів стає схожим на фільм, де вони «грають ролі», а події виглядають постановками. Так підкреслюється ідея про ілюзорність і перформативність сучасного існування. Цей підхід підкреслює постмодерністський стиль Рушді, де література переплітається з іншими видами мистецтва, а розповідь стає не просто текстом, а складним, багатоплановим наративом.

Фільм «Хрещений батько» режисера Френсіса Форда Копполи та роман Салмана Рушді мають низку паралелей, які виявляються як у загальних темах, так і в образах персонажів, що підсилює інтертекстуальний вимір твору Рушді. Однією з головних спільних тем є питання сім'ї, влади та моральної двозначності. Як у «Хрещеному батьку» (Sragow, 2002), так і в «Золотому домі», історія обертається навколо впливової родини, яка прагне зберегти свій статус і владу в складному суспільстві. У «Хрещеному батьку» родина Корлеоне — це мафіозний клан, тоді як у «Золотому домі» Голдени є заможною родиною, але також оповитою таємницями та інтригами, що пов'язують їх з політичними та економічними елітами. Обидва твори досліджують питання влади, амбіцій, зрад і прихованих гріхів, що мають довготривалі наслідки для наступних поколінь. Образи головних героїв також мають подібності. Герой «Золотого дому» Нерон Голден, як і Віто Корлеоне з «Хрещеного батька», постає патріархом, який прагне забезпечити спадок своєї родини та втримати контроль над своїм світом, незважаючи на зовнішні та внутрішні загрози. На одній із урочистостей в золотих садах Рене помітив групу людей, що нагадало йому трилогію Френсіса Копполи: «...і зненацька я подумав: можливо, інтуїція повела мене в напрямку «Хрещеного батька» не лише через те, що я занадто багато дивився цю

трилогію, можливо, у цьому справді щось було, бо ці люди скидалися на прошаків, що відвідали дона в знаменний для нього день, аби могли поцілувати його перстень» (Рушді, 2019, с. 65). Загалом Рене часто звертається до порівнянь із фільмом «Хрещений батько». Характерним прикладом є опис змін зовнішності Василіси, молодої дружини Нерона – «Василіса Голден тепер змінилася. Іноді, коли на її лице світло падало під певним кутом, вона нагадувала мені Даян Кітон у «Хрещеному батьку» з лицем, думками й серцем, замороженими щоденною необхідністю відмовлятися вірити в невідворотне. Але коли «Кей Адамс» виходила заміж за «Майкла Корлеоне», вона була переконана в його порядності. Василіса ж вийшла заміж, так би мовити, за персонажа самого Марлона Брандо, а отже, не мала жодних ілюзій щодо безжальності, аморальності й похмурих таємниць, які стають неминучими консієрє чоловіків при владі, і коли світло падало на її обличчя під іншим кутом, ставало зрозуміло, що вона таки не Даян Кітон» (Рушді, 2019, с. 188).

Сини Нерона, подібно до синів Віто, стикаються з питаннями лояльності, ідентичності та власного місця в світі, що також породжує конфлікти між ними. Сюжетні лінії обох творів наповнені моральними дилемами, де немає однозначно правильних або неправильних рішень. Обидва твори також звертають увагу на питання зради та внутрішньої деградації, які супроводжують прагнення до влади та успіху. Окрім тем і персонажів, візуальний і культурний контекст «Хрещеного батька» знаходить своє відображення у стилістиці та атмосфері «Золотого дому». Рушді використовує інтертекстуальні посилання на кінематографічні образи, зокрема на естетику класичних фільмів про кримінальні родини, щоб підсилити темну та гнітючу атмосферу свого роману, що також нагадує про епос Копполи.

У романі «Золотий дім» згадується велика кількість кінорежисерів, кінофільмів і кіноакторів, телесеріалів, покликаючись на які автор активував силу інтертекстуальності, яка додає глибини твору, і нагадує, що для повного розуміння всіх покликань та паралелей потрібен ґрунтовний кінематографічний досвід.

Окрім основних інтертекстуальних наративів, автор вдається і до інших типів інтертексту.

Музичний інтертекст у «Золотому домі», з одного боку, демонструє широку сферу авторських уподобань (від класичних творів до найсучасніших), з іншого – посилює смислове навантаження тексту. Приміром, назва пісні американського рок-музиканта Пола Саймона «Хлопчик у бульбашці» (The boy in the bubble) та рядок із неї: «Ми живемо в часи чудес і див, (...) Й не плач, малий, не плач, не плач» («These are the days of miracle and wonder And don't cry baby, don't cry Don't cry») (Bennighof, 2007) метафорично передає хворобливий стан сучасного американського суспільства. А виконання сомалійкою Юбою Туур оди американської співачки Патті Сміт стає своєрідним ліричним лейтмотивом до однієї з любовних ліній роману.

Музичні композиції, яким віддають перевагу персонажі, посилюють їх характерологічний портрет. Так, Нерон Голден з його снобістськими схильностями обирає класику на кшталт насиченої потужними емоціями «Чакони» Баха. Син Нерона Голдена Петя декламує тексти пісень Боба Ділана, а у «стані (...) сфокусованості й концентрації» слухає американський індастріал-гурт «Nine Inch Nails» та Ексла Роуза (AxI Rose). Другого сина Нерона Голдена Діоніса зачаровують кавер-версії «Дикого вітру» Девіда Бові (Wild Is The Wind, David Bowie).

Багато представлений у романі **літературний інтертекст**, про що свідчать посилання на найяскравіших представників європейської літератури: Девід Герберт Лоуренс («Коханець леді Чаттерлей»), Мері Шеллі («Франкенштейн, або Сучасний Прометей»), Герман Мелвілл («Мобі Дік»), Едвард Морган Форстер («Найдовша подорож»), Роберт Музиль («Людина без властивостей»), Гілберт Кіт Честертон, Генрі Лонгфелло, Френсіс Скотт Фіцджеральд («Діамант завбільшки з готель «Рітц»), Вільям Шекспір, Редьярд Кіплінг, Анрі де Монтерлан, Джон Кітс, Франц Кафка, Томас Стернз Еліот, Пелем Гренвіль Вудгауз, Італо Кальвіно, Ганс Крістіан Андерсен, Хорхе Луїс

Борхес, Шарлота Бронте, Едгар Аллан По, Гюстав Флобер.

У тексті знаходимо численні приклади порівнянь зовнішності/поведінки/відчуттів персонажів із персонажами світової літератури. Так, зовнішність Нерона Голдена, з одного боку, «викликала в пам'яті казкове Чудовисько, skute вишуканим людським убранням», з іншого – нагадувала «монстра доктора Франкенштейна, симулякр людини, якому не вдалося проявити ані крихти чогось людського» (Рушді, 2019, с. 12). В іншому місці обігрується сюжет про Красуню і Чудовисько, де в ролі закоханого Чудовиська виступає Нерон Голден, а в ролі Красуні – спокусниця-росіянка Василіса Арсенєва. Петя Голден нагадує «чоловіка, який не міг нічого забути» зі знаменитого оповідання Борхеса «Фунес – людина з феноменальною пам'яттю» (Рушді, 2019, с. 265). Єдинокровні брати називали Діоніса Голдена Мауглі, а його мати уявлялась їм «якоюсь хвойдою з джунглів», в той час як «їхня була римською матір'ю-вовчицею» (Рушді, 2019, с. 93) (перегук із Ромулом і Ремом).

У романі Діонісу видається, ніби він перетворюється «на почвару, навіть для самого себе» (Рушді, 2019, с. 147). Зрозуміло, що автор обігрує кафкіанський сюжет, але в ролі «великої комахи», «страхітливої комахи», «потворної комахи» (Рушді, 2019, с. 147) виступає один із синів Нерона Голдена. Кохана та друзі Діоніса постійно спонукають до трансформації, однак він передчуває, що зміни можуть бути фатальними і від нього, як від кафкіанського персонажа, нажахано відвернуться всі. Пошук «правильної» ідентичності заводить в глухий кут: син Нерона Голдена почуває себе “ungeheuren Ungeziefer”, що врешті-решт і призводить до самогубства. Апу Голден нагадує юного Вітмена, який поза своєю майстернею «жадібно носився містом, обіймаючи його повністю (...) лінії метро, клуби, електростанції, в'язниці, субкультури, катастрофи, палахкі комети, гравці, приречені фабрики, розтанцьовані королеви» (Рушді, 2019, с. 82).

Дуже яскраво Рушді розкриває тему балотування Дональда Трампа на пост Президента США у 2016 році через порівняння його з Джокером, антагоністом із коміксів всесвіту DC. Джокер (Duncan, 2013) є хаотичною, непередбачуваною фігурою, що дестабілізує все навколо себе і зневажає встановлені норми. Це порівняння вказує на політичний стиль Трампа, який підриває традиційні уявлення про політичні структури і створює атмосферу невизначеності. Як і Джокер, Трамп не просто грає за правилами — він руйнує самі правила, і в цьому хаосі знаходить силу. Наратор прямо не називає реальних політичних діячів того періоду, але з контексту вимальовується портрет саме реального президента Америки. Наприклад, у цьому уривку автор порівнює Нью-Йорк з Готемом, а кандидата у Президенти називає Джокером «...зате в Готемі — жодного супергероя. Джокер на телебаченні оголосив про намір балотуватися у президенти разом із рештою Загону самогубців» (Рушді, 2019, с. 292); «... Америка залишила реальність десь позаду й увійшла у всесвіт коміксів; на Вашингтон, ДіСі, як ствердила Сучітра, напали персонажі «ДіСі». Це був рік Джокера в Готемі й поза його межами» (Рушді, 2019, с. 327); «Походження Джокера було предметом дискусій, і він сам, здавалося, упивався тим, що суперечливі версії воюють за повітряний простір, але щодо одного факту були згідні усі, й запеклі прихильники, й непримиримі противники: він був абсолютно, на всьому голову божевільний. Що чудувало, що вчинило цей виборчий рік цілком несхожим на інші — це те, що люди підтримали його, тому що він був божевільний, а не попри це. Риса, яка дискваліфікувала б кожного іншого кандидата, учинила його героєм для його прихильників» (Рушді, 2019, с. 328). Рушді також вводить у роман вводить персонажа Бетвумен, яка бореться проти Джокера, нагадуючи реального політичного конкурента Трампа – Гіларі Клінтон. «...та ось на нього налетіла супергероїня в спорядженні кажана і, накинувши на нього гамівну сорочку, передала працівникам божевільні в білих халатах» (Рушді, 2019, с. 346). Персонажі Джокера і Бетвумен відіграють важливу роль як символи культурних і політичних реалій сучасної Америки. Рушді використовує цих персонажів як сатиру на політичну та суспільну ситуацію в США, особливо під час виборів і приходу до влади Дональда Трампа.

Живописний інтертекст є найменш задіяним у романі. Можемо говорити про наявність трьох відсилок до образотворчого мистецтва: примітивісти з Гаїті, Рембрандт, Ван Гог). Приклад живописного інтертексту вбачаємо у порівнянні батьків оповідача, двох філософів у глибокій задумі, із постатями з картин голандського художника Рембрандта (Clark, 1978). Схожість із рембрандтівським філософом (плями жовтого світла, книжки на колінах, «загублені в словах») дає змогу зафіксувати, з одного боку, унікальність представників «останнього такого покоління», з іншого – слабкість покоління «пост-», яке виявилось неспроможним навчитися «біля них чогось більшого».

Висновки та перспективи

Таким чином, констатуємо, що інтертекстуальність у романі Салмана Рушді «Золотий дім» виступає ключовим змістовним елементом, що формує як художню структуру твору, так і його концептуальне наповнення. Історичні інтертексти, які відсилають до римських постатей, історичних подій ХХ століття, таких як Олімпіада 1980 року чи теракт у Мумбаї, створюють зв'язок між приватними долями персонажів і глобальними історичними процесами. Кінематографічні паралелі, включаючи аллюзії на «Хрещеного батька» та відображення життя Рене через кінематографічну оптику, підкреслюють роль медіа у формуванні ідентичності сучасної людини. Літературні посилання, що варіюються від біблійних текстів до коміксів DC, розширюють інтерпретаційне поле роману, залучаючи як висококультурні, так і масові культурні коди. Живописні інтертексти, зокрема образи, що нагадують роботи Рембрандта, додають глибини візуальній символіці персонажів.

Усі ці інтертекстуальні пласти інтегруються в структуру сюжету, систему персонажів, наративну динаміку та жанрову своєрідність роману, роблячи його важливим соціально-історичним і культурним явищем. Інтертексти дозволяють Рушді осмислити проблеми глобалізації, культурної гібридності, ідентичності та соціальної відповідальності. Вони виконують функцію не лише декоративну, а й концептуальну: допомагають автору створити багаторівневий текст, який перегукується із сучасністю, одночасно заглиблюючись у витoki людської цивілізації.

Отож роман «Золотий дім» постає як нове жанрове утворення — соціально-політичний метароман, де інтертекстуальність стає інструментом переосмислення традиційних жанрових меж та висвітлення актуальних викликів сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Волков А. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 634 с. С. 233.
- Гай Светоній Транквілл. Життєписи дванадцяти цезарів / Перекл. з латин. П. Содомори. Львів : Сполом, 2012. 280 с.
- Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М - Я. С. 265; 421; 571.
- Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А - Л. С. 394-395; 431-432; 548.
- Мазін Д. М. Поетика романів Салмана Рушді : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн». Київ, 2003. 36 с.
- Михальська Н., Щавурський Б. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2005. Т. 1 : А - К. С. 56.
- Михальська Н., Щавурський Б. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2006. Т. 2 : Л - Я. С. 332.
- Рушді Салман Золотий дім. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 496 с.
- Batra Jagdish (2018). Salman Rushdie's the Golden House: classical worldview for postmodern times. Humanities and Social Sciences Review, 08(02), 501–510.
- Bennighof, James (2007). The Words and Music of Paul Simon. Greenwood Publishing

Group.

- Clark, Kenneth, *An Introduction to Rembrandt*, 1978, London, John Murray/Readers Union, 1978.
- Duncan, Randy; Smith, Matthew J. (2013). *Icons of the American Comic Book: From Captain America to Wonder Woman, Volume 1*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Graves, Robert. *The Greek Myths: The Complete and Definitive Edition*. Penguin UK, 2018 p. 784 p.
- Randeep Ramesh; Campbell Duncan; Lewis Paul (2008). "They were in no hurry. Cool and composed, they killed and killed". *The Guardian*. London, UK. Archived from the original on 1 December 2008. Retrieved 29 November 2008.
- Sragow M. *The Godfather and The Godfather Part II. The A List: The National Society of Film Critics' 100 Essential Films*, 2002. URL: <https://www.loc.gov/static/programs/national-film-preservation-board/documents/godfather.pdf>

REFERENCES

- Batra Jagdish (2018). Salman Rushdie's the Golden House: classical worldview for postmodern times. *Humanities and Social Sciences Review*, 08(02), 501–510.
- Bennighof, James (2007). *The Words and Music of Paul Simon*. Greenwood Publishing Group.
- Clark, Kenneth, *An Introduction to Rembrandt*, 1978, London, John Murray/Readers Union, 1978.
- Duncan, Randy; Smith, Matthew J. (2013). *Icons of the American Comic Book: From Captain America to Wonder Woman, Volume 1*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Graves, Robert. *The Greek Myths: The Complete and Definitive Edition*. Penguin UK, 2018 p. 784 p.
- Hai Svetonii Trankvill. *Zhyttiepysy dvanadtsiaty tsezariv / Perekl. z latyn. P. Sodomory*. Lviv : Spolom, 2012. 280 s.
- Kovaliv Yu. I. *Literaturoznavcha entsyklopediia : u 2 t. / avt.-uklad. Yu. I. Kovaliv*. Kyiv : VTs «Akademiia», 2007. T. 2 : M - Ya. S. 265; 421; 571.
- Kovaliv Yu. I. *Literaturoznavcha entsyklopediia : u 2 t. / avt.-uklad. Yu. I. Kovaliv*. Kyiv : VTs «Akademiia», 2007. T. 1 : A - L. S. 394-395; 431-432; 548.
- Mazin D. M. *Poetyka romaniv Salmana Rushdi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.01.04 «Literatura zarubizhnykh krain»*. Kyiv, 2003. 36 s.
- Mykhalska N., Shchavurskyi B. *Zarubizhni pysmennyky. Entsyklopedychnyi dovidnyk : u 2 t. / za red. N. Mykhalskoi ta B. Shchavurskoho*. Ternopil : Navchalna knyha — Bohdan, 2005. T. 1 : A - K. S. 56.
- Mykhalska N., Shchavurskyi B. *Zarubizhni pysmennyky. Entsyklopedychnyi dovidnyk : u 2 t. / za red. N. Mykhalskoi ta B. Shchavurskoho*. Ternopil : Navchalna knyha — Bohdan, 2006. T. 2 : L -Ya. S. 332.
- Randeep Ramesh; Campbell Duncan; Lewis Paul (2008). "They were in no hurry. Cool and composed, they killed and killed". *The Guardian*. London, UK. Archived from the original on 1 December 2008. Retrieved 29 November 2008.
- Rushdi Salman *Zoloty dim*. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva, 2019. 496 s.
- Sragow M. *The Godfather and The Godfather Part II. The A List: The National Society of Film Critics' 100 Essential Films*, 2002. URL: <https://www.loc.gov/static/programs/national-film-preservation-board/documents/godfather.pdf>
- Volkov A. *Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva / holova red. A. Volkov*. Chernivtsi : Zoloti lytavry, 2001. 634 s. S. 233.

SOME PECULIARITIES OF WRITTEN TRANSLATION OF ENGLISH-LANGUAGE FAIRY TALES

Chulanova Halyna,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9961-0308

Corresponding author: g.chulanova@gf.sumdu.edu.ua

Bondareva Anna,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

Abstract. *The article explores the peculiarities of written translation of English-language fairy tales, focusing on preserving their artistic style, wordplay, and cultural elements. Particular attention is given to the works of Lewis Carroll, especially Alice's Adventures in Wonderland, which exemplify textual complexity, absurd humor, and symbolism. The article examines the challenges faced by translators, including the adaptation of culturally marked elements, idioms, and symbols, as well as maintaining the rhythm and stylistic features of the text. Key translation techniques, such as transformation, compensation, and adaptation, are discussed as tools to preserve the authenticity of the text and make it comprehensible to Ukrainian readers. The translation of fairy tales is considered an instrument of intercultural exchange and the promotion of literary heritage, fostering the integration of national traditions into the global cultural space.*

Keywords: *written translation, English-language fairy tales, cultural adaptation, wordplay, symbolism, artistic translation, intercultural exchange, stylistics, imagery.*

Received: 15 July 2024

Revised: 25 July 2024

Accepted: 05 August 2024

How to cite: Chulanova H., Bondareva A. (2024). Some Peculiarities of Written Translation of English-Language Fairy Tales. *Philological Treatises*, 16(2), 26-31 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-3](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-3)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ОСОБЛИВОСТІ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ КАЗОК

Чуланова Галина,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0001-9961-0308

Автор, відповідальний за листування: g.chulanova@gf.sumdu.edu.ua

Бондарсва Анна,

Сумський державний університет, Суми, Україна

Анотація. *Стаття досліджує особливості письмового перекладу англomовних казок, акцентуючи увагу на збереженні їхньої художньої стилістики,*

мовної гри та культурних елементів. Особливу увагу приділено творам Льюїса Керролла, зокрема «Алісі в Країні чудес», які демонструють багатшаровість тексту, абсурдний гумор і символізм. У статті аналізуються виклики, з якими стикаються перекладачі, зокрема адаптація культурно маркованих елементів, ідіом, символіки, та збереження ритміки і стилістики тексту. Розглядаються ключові перекладацькі прийоми, зокрема трансформація, компенсація та адаптація, які дозволяють зберегти автентичність тексту та зробити його зрозумілим для українського читача. Переклад казок розглядається як інструмент міжкультурного обміну та популяризації літературної спадщини, що сприяє інтеграції національних традицій у світовий культурний простір.

Ключові слова: письмовий переклад, англомовні казки, культурна адаптація, мовна гра, символізм, художній переклад, міжкультурний обмін, стилістика, образність.

Отримано: 15 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 25 липня 2024 р.

Затверджено: 05 серпня 2024 р.

Як цитувати: Чуланова Г., Бондарева А. (2024). Особливості письмового перекладу текстів англомовних казок. *Філологічні трактати*, 16(2), 26-31 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-3](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-3)

Вступ

Актуальність дослідження полягає в аналізі особливостей письмового перекладу англомовних казок, які відіграють значну роль у літературній традиції та міжкультурному обміні. Казки, як літературний жанр, мають багатшарову структуру, що поєднує символіку, мовну гру, образність та культурну специфіку. Ці елементи є носіями культурного коду, який відображає традиції, світогляд і ментальність народу. Особливий інтерес викликає переклад казок, зокрема таких творів, як Аліса в країні чудес Льюїса Керролла, що є яскравим прикладом літератури з унікальною стилістикою, багатством образів і глибиною смислів.

Переклад англомовних казок має важливе значення для збереження літературної спадщини, дозволяючи інтегрувати національні традиції до світового культурного простору. Однак перекладачі стикаються з численними викликами, серед яких передачі мовної гри, адаптація культурно маркованих елементів, збереження стилістичних і ритмічних особливостей тексту. Переклад казок Льюїса Керролла особливо цікавий завдяки багатшаровості його текстів, наповнених мовною грою, алегоріями та елементами абсурду, що створює додаткові труднощі для перекладачів.

Об'єктом дослідження є англомовні казки, а предметом — особливості письмового перекладу цих текстів на прикладі Аліси в країні чудес Льюїса Керролла. Дослідження спрямоване на вивчення перекладацьких прийомів, необхідних для збереження художньо-стилістичних і культурних елементів оригіналу, а також їх адаптації до української мови.

Основна частина

Казка як літературний жанр є важливим засобом передачі культурних цінностей, моральних уроків і світогляду, водночас слугуючи засобом розваги та виховання. Вона відзначається простотою та універсальністю, що робить її доступною для аудиторій різного віку. Казки є джерелом народної мудрості, передаючи традиційні знання та культурні символи через покоління. Унікальною рисою цього жанру є його здатність поєднувати реальність і фантазію, створюючи захопливі історії, які залишають глибокий емоційний слід.

Основними характеристиками казок є чітка структура, яка зазвичай включає вступ, кульмінацію та щасливий фінал. Крім того, казки наповнені архетипами: герої, антагоністи, помічники, що втілюють моральні чесноти або вади. Також важливу роль

відіграють фантастичні елементи, такі як магичні предмети або чарівні істоти, які підсилюють інтригу та захопливість оповіді. Мовна гра, алегорії, повторення і символізм є невід'ємними рисами, які сприяють глибшому розумінню тексту та його емоційного впливу.

Англомовна казка формувалася протягом століть, відображаючи соціокультурні зміни та еволюцію літературних жанрів. Її витoki можна знайти в середньовічному фольклорі, де основними сюжетами були пригоди лицарів, боротьба з чудовиськами та алегоричне зображення боротьби добра зі злом. У період Відродження казка стала засобом морального виховання, коли такі автори, як Джон Ньюбері, почали адаптувати традиційні казкові сюжети для дітей (Bottigheimer R. 2009).

Новий етап розвитку англомовної казки пов'язаний із появою класичних творів, таких як казки братів Грімм, Ганса Крістіана Андерсена та Льюїса Керролла. Казки Льюїса Керролла, зокрема, стали інноваційним зразком жанру завдяки використанню багатозначної символіки, мовної гри та елементів абсурду. Такі твори, як Аліса в країні чудес і Аліса в задзеркаллі, виходять за межі традиційної казки, поєднуючи філософські роздуми, гумор і соціальні алегорії.

Сучасна англомовна казка зберігає зв'язок із фольклорними традиціями, але водночас адаптується до нових реалій, використовуючи сучасну мову, тематику та культурні реалії. Це створює унікальні виклики для перекладачів, які повинні враховувати історичний контекст, еволюцію жанру та потреби сучасної аудиторії.

Однією з головних проблем перекладу казок є збереження культурного контексту. Казки відображають ментальність, звичаї та традиції народу, що створює виклик для перекладача. Передача мовної гри, ритміки та стилістичних особливостей тексту потребує не лише знання мови, але й тонкого розуміння культурного коду (Bottigheimer R. 2009).

Культурно марковані елементи, такі як імена персонажів, реалії, прислів'я, алегорії, можуть бути недоступними або незрозумілими для іншомовного читача. Перекладачі змушені адаптувати такі елементи або використовувати пояснювальні прийоми, що дозволяють зберегти баланс між автентичністю та зрозумілістю тексту.

Казки займають особливе місце в літературній спадщині людства, оскільки вони зберігають і передають моральні цінності, культурні традиції та колективну уяву різних народів. Англомовні казки, завдяки своїй чарівній образній системі, здобули популярність у всьому світі. Проте переклад цих казок, зокрема їхньої образної системи, є викликом для перекладачів, оскільки вимагає збереження художнього задуму, емоційного впливу та культурної специфіки оригінального тексту.

Лінгвістичні особливості перекладу англомовних казок становлять багатогранну проблему, оскільки вимагають не лише точності передачі змісту, але й збереження стилю, ритму та культурних конотацій оригінального тексту. Метафори і порівняння є важливими елементами образної системи казок, адже вони допомагають передавати глибокі емоції, характер персонажів та моральні уроки. Зокрема, у казці *The Little Mermaid* Ганса Крістіана Андерсена використовується метафора «*her heart ached as if it could break*», яка виражає тугу героїні (Andersen 2009, с. 32). Для української аудиторії таку фразу можна перекласти як «її серце щеміло, ніби його розірвуть», що зберігає емоційний вплив та передає трагічний підтекст. У казці *Snow White* порівняння «*as white as snow, as red as blood, as black as ebony*» ілюструє красу головної героїні, використовуючи природні метафори. Переклад цієї фрази на українську, наприклад, як «біла як сніг, червона як кров, чорна як чорне дерево», дозволяє зберегти її поетичність і знайомі образи, зрозумілі українським читачам (Grimm, J. & Grimm 2005, с. 15).

Не менш важливою складовою англомовних казок є символіка, яка додає тексту глибини та універсальності. Ліс у *Hansel and Gretel* символізує таємницю, небезпеку та перетворення. В українській культурі ліс також має схожі конотації, тому цей образ зазвичай перекладається без змін, проте перекладач повинен враховувати

додаткові смислові шари, властиві українській культурі. Символіка кольорів також грає значну роль. У казках кольори часто мають універсальні значення: «gold» символізує багатство і чари, а «blue» асоціюється з благородством. Перекладачі можуть зберегти ці значення через додаткові уточнення, як-от «чисте золото» або «божественний синій», що допомагає посилити культурний контекст і залишити символіку зрозумілою для українських читачів (Grimm, J. & Grimm 2005, с. 44).

Ідіоми та архаїзми в англійських казках додають тексту атмосферу старовини, а також втілюють культурні особливості. Ідіома «to have the heart of a lion», яка означає хоробрість, може бути адаптована як «мати левине серце», що є більш природним для української мови. Архаїчні вислови, як-от «thou» або «hither», створюють відчуття давньої епохи, і їх можна перекладати через українські аналоги, наприклад, «ти» або «сюди». У такий спосіб зберігається атмосфера старовини, але текст залишається зрозумілим для сучасної аудиторії (Zipes 2006, с. 45).

Персоніфікація, як одна з характерних рис казок, оживляє неживі предмети і тварин, створюючи магічний ефект. У *The Frog Prince* жаба говорить і поводить себе як людина, а фраза «the frog spoke gently» перекладається як «жаба заговорила ніжно», що зберігає уособлення й передає теплий емоційний відтінок (Grimm, J. & Grimm 2005, с. 18). Римовані структури та ритміка текстів, як-от у віршованих казках або дитячих лічилках, становлять ще одну унікальну особливість. У *Hickory, Dickory, Dock* звукова гра створює слухову привабливість, яку складно передати дослівно. Перекладач може адаптувати риму відповідно до українських фонетичних моделей, наприклад: «Тік-так, тік-так, мишеня бігло так», що зберігає ритм і грайливість (Zipes 2006, с. 51).

Переклад англійських казок також вимагає культурної адаптації багатьох елементів, включаючи казкових істот, таких як «fairies» або «goblins». В українському контексті ці образи можуть бути замінені на «феї» або «мавки», які ближчі за значенням до місцевої міфології. Подібним чином, культурно специфічні елементи побуту, як-от британські «ries» чи «tearots», можуть бути адаптовані як «пирог» або «вареник», щоб залишатися зрозумілими для українських читачів.

Казки Льюїса Керролла, особливо «Пригоди Аліси в Країні чудес» та «Аліса у Задзеркаллі», демонструють унікальний стиль, заснований на мовній грі, іронії та абсурдному гуморі. Ці твори створюють новий вимір літературного фентезі, де мова стає не лише засобом вираження, а й самостійним персонажем, що активно формує химерний світ. Гра слів, каламбури та логічні парадокси — основні риси творів Керролла, які не лише розважають, а й змушують читача замислитися над природою мови та мислення.

Одним із найяскравіших прикладів мовної гри є сцена з Божевільним Капелюшником, де ставиться знамените питання: «Чому ворон схожий на письмовий стіл?» Це запитання не має відповіді, але в перекладі важливо зберегти його звучання та тон. В українській версії, наприклад, питання може звучати так: «Чому крук схожий на письмовий стіл?», оскільки слово «крук» додає стилістичної відповідності та підтримує звучання (Carroll, L. 1865, с. 55).

Ще одним характерним стилістичним прийомом Керролла є гра з логікою. Коли Аліса намагається пригадати таблицю множення, вона доходить до абсурдного висновку: «Чотири помножити на п'ять дорівнює дванадцять». Це порушення логіки викликає комічний ефект і підкреслює дезорієнтацію Аліси у світі Країни Чудес. В українській мові такий абсурд можна передати дослівним перекладом, зберігаючи ефект нонсенсу (Carroll, L. 1865, с. 71).

Каламбури та парадокси в текстах Керролла викликають особливі труднощі для перекладачів, адже буквальний переклад часто руйнує їхню смислову багатозначність. У сцені з Черепахою, яка сумує через «уроки» (lesson), але називає їх «зменшеннями» (lessens), перекладачі можуть адаптувати гру слів, використовуючи схожі українські відповідники, наприклад: «урок — з роками все менше й менше» (Carroll, L. 1865, с. 55).

Перекладачі, працюючи над творами Керролла, стикаються з викликом передачі гумору, пов'язаного із звуковою грою, абсурдною логікою та культурними відсилками. Одним із ключових прийомів є адаптація гри слів, яка дозволяє зберегти її комічний ефект навіть за рахунок відхилення від дослівного перекладу. Приміром, віршик про крокодила, який «удосконалює свій хвіст», можна адаптувати як «Як крокодил гострить хвоста, як шкірку з персика зніма».

Іншим важливим прийомом є збереження ритму та інтонації тексту. У сцені, де Аліса падає в кролячу нору, повторення слова «down» («вниз») створює відчуття нескінченності падіння. В українському перекладі можна зберегти цей ефект за допомогою ритмічного повтору: «вниз, вниз, вниз» (Carroll, L. 1865, с. 18).

Персонажі казок Керролла є багатограними, вони поєднують у собі фольклорні архетипи та авторське переосмислення. Зокрема, Чеширський кіт, з його знаменитою посмішкою, є своєрідним провідником Аліси у світі Країни Чудес. У перекладі важливо зберегти його загадковість і водночас доброзичливість. Його фраза: «Ми всі тут божевільні» в українській версії може звучати як: «Усі ми тут трішки не при собі» (Carroll, L. 1865, с. 23).

Червова Королева є пародією на традиційний образ казкової тиранії. Її знаменитий вигук: «Відрубати їм голови!» є гіперболізованим прикладом абсурдної влади. У перекладі важливо підкреслити ірраціональність її поведінки, додаючи емоційної насиченості, наприклад: «Відсікти їй голову зараз же!» (Carroll, L. 1865, с. 57).

Образ Аліси, як дитини, яка прагне зрозуміти світ, резонує з багатьма архетипами фольклору. Її подорож є не лише пригодою, а й метафорою пізнання себе та світу. У перекладі важливо зберегти її щирість і безпосередність, адже саме ці риси роблять її героїнею, яка близька як дітям, так і дорослим.

Аналіз перекладу казок Льюїса Керролла свідчить, що їхній успіх у перекладах залежить від уважного підходу до мовної гри, гумору та образності. Адаптація тексту для українського читача вимагає не лише лінгвістичних знань, а й глибокого розуміння стилю та задуму автора. Збереження химерного, магічного світу Керролла в перекладі дозволяє його творам залишатися актуальними та цікавими для читачів у різних культурних контекстах.

Висновки

Переклад англійських казок відіграє ключову роль у міжкультурній комунікації, збереженні літературної спадщини та обміні культурними цінностями. Твори Льюїса Керролла, насичені каламбурами, логічними парадоксами та алегоріями, потребують творчого підходу, адаптаційних стратегій і збереження автентичності тексту з урахуванням культурних особливостей.

Художній переклад вимагає не лише знання мови, а й здатності передати стилістичні особливості оригіналу через методи трансформації, компенсації та адаптації мовної гри. Особлива увага приділяється образності й символізму, що забезпечують емоційний вплив і універсальність тексту.

Переклад казок виконує функцію культурного мосту, сприяючи взаєморозумінню та популяризації літературної спадщини. Гармонійне поєднання точності, художньої адаптації та збереження культурного коду робить англійські казки доступними й актуальними для сучасного українського читача.

Перспективою роботи є подальше дослідження специфіки перекладу англійських казок інших авторів, зокрема тих, що мають менш досліджену літературну або культурну специфіку, а також аналіз сучасних перекладів, спрямованих на адаптацію текстів для нових аудиторій. Особливий інтерес становить розробка нових підходів до збереження мовної гри, абсурду та стилістичних особливостей у різних мовах і культурах, що сприятиме вдосконаленню методів міжкультурної комунікації та популяризації літературної спадщини.

REFERENCES

- Andersen, H.C. The Little Mermaid and Other Fairy Tales. New York: Dover Publications, 2009. pp. 12–49, 70–91.
- Bettelheim, B. The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales. New York: Vintage Books, 1976. pp. 3–78, 125–148.
- Bottigheimer R. Fairy Tales: A New History / R. Bottigheimer. – New York: State University of New York Press, 2009. 256 c.
- Carroll, L. Alice's Adventures in Wonderland. London: Macmillan, 1865. pp. 1–124.
- Carroll, L. Through the Looking-Glass, and What Alice Found There. London: Macmillan, 1871. pp. 1–136.
- Grimm, J. & Grimm, W. Grimm's Fairy Tales. London: Wordsworth Editions, 2005. pp. 5–43, 88–123.
- Propp, V. Morphology of the Folktale. Austin: University of Texas Press, 1968. pp. 27–75.
- Tolkien, J.R.R. On Fairy Stories. London: HarperCollins, 2008. 150 p.
- Warner, M. From the Beast to the Blonde: On Fairy Tales and Their Tellers. London: Chatto & Windus, 1994. pp. 67–99, 133–160.
- Zipes, J. Fairy Tales and the Art of Subversion. London: Routledge, 2006. 275 p.

APPLYING DESIGN THINKING PRINCIPLES TO MODERN LEGAL ENGLISH EDUCATION

Danylchenko-Cherniak Oksana,

Educational and Scientific Institute of Law, Kyiv, Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0009-0006-2276-1080
Corresponding author: o.danylchenko@knu.ua

Abstract. *This paper investigates the integration of design thinking principles into modern Legal English education to enhance critical thinking, creativity, analytical skills, and digital literacy among law students. Drawing on theoretical frameworks and practical examples, this study highlights the significance of design thinking in reshaping philological education, focusing on strategies for curriculum integration and the associated benefits for both students and educators.*

Design thinking, a user-centered and iterative process celebrated for fostering innovation, is positioned as a transformative approach to addressing the evolving needs of Legal English education. The paper explores how the phases of empathizing with learners, defining educational challenges, ideating creative solutions, prototyping instructional strategies, and testing these methods in real-world educational settings can be employed to create engaging, adaptive, and effective learning experiences.

By presenting case studies and practical applications, this research demonstrates how design thinking enhances language proficiency, critical reasoning, and legal competencies in Legal English curricula. The findings underscore the potential of design thinking to align Legal English education with the demands of the digital age, fostering interaction, adaptability, and professional readiness. Furthermore, this study advocates for a systematic adoption of design thinking to bridge traditional teaching methodologies and innovative pedagogical practices.

Keywords: *design thinking principles, ESP, Legal English, divergent thinking, convergent thinking, lateral thinking, prototyping.*

Received: 21 July 2024

Revised: 27 July 2024

Accepted: 01 August 2024

How to cite: Danylchenko-Cherniak O. (2024) Applying Design Thinking Principles to Modern Legal English Education. *Philological Treatises*, 16(2), 32-50
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-4](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-4)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ ДО СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ЮРИДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Данильченко-Черняк Оксана,

Навчально-науковий інститут права, Київ, Україна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID ID 0009-0006-2276-1080
Автор, відповідальний за листування: o.danylchenko@knu.ua

Анотація. Стаття досліджує інтеграцію принципів дизайн-мислення в сучасну освіту з юридичної англійської мови з метою розвитку критичного мислення, креативності, аналітичних навичок і цифрової грамотності серед студентів-юристів. Спираючись на теоретичні основи та практичні приклади, дослідження підкреслює важливість дизайн-мислення у трансформації філологічної освіти, зосереджуючись на стратегіях інтеграції у навчальні програми та пов'язаних з цим перевагах для студентів і викладачів. Дизайн-мислення, орієнтоване на користувача й інтерактивний процес, який широко визнається інноваційним, представлено як прогресивний підхід до вирішення актуальних потреб у навчанні юридичної англійської мови. У статті розглядається, як етапи взаємодії зі студентами, визначення освітніх викликів, генерування креативних рішень, створення прототипів навчальних стратегій і тестування цих методів у реальних освітніх умовах можуть забезпечити залучаючий, адаптивний і ефективний навчальний досвід.

Демонструючи приклади практичного застосування, дослідження показує, як дизайн-мислення покращує мовну компетентність, критичне мислення та юридичні навички у навчальних програмах з юридичної англійської мови. Результати підкреслюють потенціал дизайн-мислення для адаптації юридичної англійської освіти до вимог цифрової епохи, сприяючи інтерактивності, гнучкості та професійній готовності. Більше того, стаття закликає до систематичного впровадження дизайн-мислення для поєднання традиційних методик викладання з інноваційними педагогічними практиками.

Ключові слова: принципи дизайн-мислення, англійська для спеціальних цілей, юридична англійська, дивергентне мислення, конвергентне мислення, латеральне мислення, прототипування.

Отримано: 21 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 29\7 липня 2024 р.

Затверджено: 01 серпня 2024 р.

Як цитувати: Данильченко-Черняк О. (2024). Застосування принципів дизайн-мислення до сучасної освіти юридичної англійської мови. *Філологічні трактати*, 16(2), 32-50 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-4](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-4)

Introduction

The need to find solutions to complex problems in an interconnected world has heightened the importance of twenty-first century skills (OECD, 2017; World Bank, 2019). Developing these skills should be a primary goal for universities. Despite the existence of various paradigms for twenty-first century skills in education (Wagner, 2006), they all emphasize analyzing problems, understanding them from multiple perspectives, and collaboratively finding suitable solutions (Lawson, 2005). Understanding complex problems requires cognitive flexibility to view them from different angles, while finding suitable solutions demands creativity to synthesize variables and generate practical ideas. Thus, collaborative projects that foster creativity are likely to promote the use of a broad range of twenty-first century skills.

In our research, we explore whether «Design thinking» activities in Legal English classroom (ESP) can enhance students' understanding of creativity and facilitate the use of twenty-first century skills. In Design thinking design teams develop solutions based on an empathetic understanding of end users (Brown, 2008). Consequently, it offers a process that can foster communication and creative collaboration. In this article, we describe how we implemented Design thinking in the ESP classroom, the learning environment and student engagement it promoted, and the learning outcomes and knowledge it generated. Also, we discuss the implications of our findings for future course development.

Moreover, in today's interconnected and rapidly evolving world, proficiency in English is increasingly vital for professional sphere. Whether you lead a global corporation,

develop software, advise clients, practice medicine, build homes, or work in state-of-the-art factories that require sophisticated computer skills to manage complex production challenges, mastering English can significantly enhance your effectiveness and opportunities. Just as the engine of growth in the Industrial Revolution was standardization, with executing tasks in «the one best way», today's growth is driven by ideas and ingenuity. This shift demands that everyone bring their intellectual capabilities to the forefront, collaborating to solve problems and adapt to ever-changing learning environments (Edmondson, 2018).

Design thinking acts as a driver of digitalization by offering structured frameworks for integrating technology in meaningful ways. It ensures that digital tools and systems address real-world challenges, enhancing their usability and relevance. For example, in education, design thinking helps educators identify barriers to engagement, while digital tools such as AI-powered platforms personalize learning experiences to overcome those challenges (Luckin et al., 2018).

Conversely, digital thinking enriches design thinking processes by introducing powerful tools and technologies. Big data enables deeper user insights, while AI and automation streamline complex tasks. Prototyping technologies like AR/VR further accelerate testing and refinement cycles.

Together, these approaches create adaptive and user-friendly solutions across various fields, including education, business, and urban development. By merging creativity with technology, design thinking and digitalization offer a dynamic framework for addressing evolving societal and organizational needs in a human-centered, innovative manner (Lindberg et al, 2010).

According to this, research questions are:

1. How can design thinking principles be effectively integrated into educational process and Legal English education?
2. What are the key challenges and opportunities identified in the case studies of Ukrainian and Polish educational institutions implementing design thinking methodologies in Legal English education?

Methodology

The methodology involves a comprehensive literature review on design thinking principles, ESP, Legal English education, and modern pedagogical approaches, their cognitive differences, contextual elements, and recent innovations in education, academic papers, books, and articles about linguistics, design thinking, modern education. The analysis and practical implementation of the case studies from educational institutions of Ukraine and Poland implementing Legal English and Design thinking methodologies. The conceptual goal is to develop a framework for integrating Digital thinking principles into modern Legal English education based on literature synthesis and case study selection, to contribute valuable insights to guide educational institutions in adapting to the 21st-century landscape and fostering inclusive and impactful effective learning environments. Thus, one of the stages includes selecting the implementation methods of digital thinking principles into legal English education and considering diverse contexts.

Moreover, we use *qualitative analysis and thematic analysis* to identify common themes and derive insights from practical applications and studies on integrating linguistics and design thinking into education. Content analysis is utilized to evaluate educational materials, focusing on the presence and impact of Design Thinking principles and ESP (English for Specific Purposes) elements. Additionally, case studies are incorporated to explore the application of Design Thinking within ESP teaching, offering a detailed examination of implementation processes, associated challenges, and measurable outcomes. This multi-method approach ensures a comprehensive understanding of the interplay between linguistics, pedagogical strategies, and innovation, facilitating the development of evidence-based recommendations for effective integration.

Discussion

Design thinking, a user-centered and iterative methodology for solving complex problems, has become a cornerstone of innovative practices across industries, including education (Edmondson, 2018). The application of design thinking to Legal English education, particularly within the framework of English for Specific Purposes (ESP), offers transformative potential. Legal English is a specialized discipline requiring a nuanced understanding of legal concepts, language structures, and professional communication. Integrating design thinking principles addresses key pedagogical challenges such as fostering critical thinking, enhancing learner engagement, and adapting to the demands of a digitalized world (Brown, 2009).

The question is how design thinking principles can be applied to modern Legal English education. By leveraging its empathic and iterative approach, design thinking aligns with contemporary educational goals, emphasizing collaboration, innovation, and adaptability (Edmondson, 2018). Design thinking offers a structured yet flexible framework that complements the principles of ESP. Based in empathy, design thinking emphasizes understanding users' needs - in this case, students' linguistic and professional requirements. In Legal English education, design thinking allows educators to empathize with learners by identifying their specific challenges, such as interpreting legal texts, mastering legal speaking, and developing persuasive argumentation skills (Kolko, 2015). By defining these challenges collaboratively, educators can co-create curriculum solutions tailored to students' needs.

Thus, empathy, the cornerstone of design thinking, transforms the traditional teacher-centered classroom into a learner-centered environment. In Legal English education, this involves understanding the diverse backgrounds and goals of students, such as future lawyers, paralegals, or legal scholars. For example, a law student preparing for international arbitration may require mastery of legal drafting, while another focusing on criminal law might prioritize courtroom language. Educators using design thinking principles conduct needs analyses and design differentiated instructional materials to address these varied goals (Stickdorn et al., 2018).

Digital tools enhance this empathic approach by facilitating personalized learning experiences (Luckin et al., 2018). Adaptive learning platforms like Moodle allow educators to track individual progress, assess strengths and weaknesses, and provide customized feedback. Empathy-driven pedagogy fosters student engagement and motivation, essential for mastering the complexities of Legal English.

Moreover, ESP, including Legal English, prioritizes purposeful language use in specific professional contexts. It shares common ground with design thinking in its emphasis on practicality and relevance. Both approaches encourage iterative processes: while design thinking focuses on refining solutions, ESP promotes continual language practice in realistic scenarios (Hutchinson & Waters, 1987). This synergy highlights the compatibility of design thinking with Legal English education, particularly in fostering real-world applicability.

The iterative nature of design thinking aligns with the dynamic requirements of Legal English education. Traditional ESP curricula often lack flexibility, focusing on static modules that may not address emerging legal trends. Design thinking, however, encourages ongoing revision and refinement. Educators can prototype instructional strategies - such as case-based learning, role-playing, or legal simulations - and test them in classroom settings, gathering feedback to improve subsequent iterations (Dam & Siang, 2018).

For instance, a design thinking-inspired Legal English module might begin with a prototype where students analyze a legal case and draft a memorandum (McKim, 1972). Feedback from peers and instructors guides the refinement of the activity, ensuring that it aligns with both linguistic and professional objectives. This iterative approach ensures that the curriculum remains relevant and effective, preparing students for real-world legal contexts.

Indeed, Legal English education often involves developing skills in teamwork and problem-solving, both of which are integral to design thinking. Collaborative projects such as

mock trials, contract drafting, and negotiation exercises allow students to practice legal language in realistic scenarios. Design thinking principles enhance these activities by fostering creativity and innovation (McKim, 1972). For example, during a negotiation simulation, students might use brainstorming techniques to propose solutions and visualize outcomes using digital tools like Canva or Lucidchart (Brown, 2009).

The intersection of design thinking and digitalization has transformative implications for Legal English education. Digital tools provide platforms for ideation, prototyping, and testing, core stages of the design thinking process (McKim, 1972). For instance, virtual reality (VR) can simulate courtroom environments, allowing students to practice oral arguments in realistic settings. Similarly, AI-powered language tools like Grammarly and LegalSifter offer real-time feedback on grammar, syntax, and legal terminology, supporting the iterative refinement of language skills (Luckin et al., 2018).

Moreover, digital collaboration platforms like Google Workspace and Microsoft Teams facilitate group projects, enabling students to co-create legal documents or analyze case studies. These tools align with the design thinking principle of ideation, encouraging students to generate and evaluate multiple solutions before selecting the most effective one.

These collaborative exercises not only improve linguistic proficiency but also develop critical soft skills, such as adaptability, empathy, and teamwork. By incorporating design thinking principles, educators create an interactive and immersive learning environment that mirrors professional legal settings (Plattne et al., 2009).

While integrating design thinking into Legal English education offers numerous benefits, it also presents challenges. One significant barrier is the resistance to change among educators accustomed to traditional methods. Training programs and professional development initiatives are essential to equip educators with the skills needed to implement design thinking principles effectively (Fischer, 2023).

Another challenge is ensuring equitable access to digital tools and resources. Students from underprivileged backgrounds may face difficulties accessing the technology required for design thinking activities. Addressing this issue requires institutional support and investment in infrastructure, such as providing laptops or subsidized internet access (UNESCO, 2020).

Despite these challenges, the opportunities are vast. Design thinking enhances student engagement, fosters creativity, and bridges the gap between theoretical knowledge and practical application (Plattne et al., 2009). Its integration into Legal English education equips students with the skills needed to navigate the complexities of the modern legal landscape, including critical thinking, problem-solving, and digital literacy.

Real-world examples demonstrate the potential of design thinking in Legal English education. For instance, at the Taras Shevchenko National University of Kyiv, educators implemented a design thinking framework to redesign a Legal English course. The process involved empathizing with students to identify challenges, such as difficulty understanding legal texts and expressing arguments persuasively. Through ideation and prototyping, educators introduced interactive activities like case analysis, debate sessions, and legal writing workshops, resulting in significant improvements in student performance and engagement.

Similarly, at the University of Warsaw, design thinking workshops were integrated into an advanced Legal English program. Students collaborated on drafting contracts and negotiating agreements, using digital tools to refine their language and argumentation skills. Feedback from these activities informed subsequent iterations of the curriculum, ensuring continuous improvement.

The integration of design thinking into Legal English education opens avenues for future research. Investigating the long-term impact of design thinking principles on student outcomes, such as employability and professional communication skills, is essential. Additionally, exploring the role of emerging technologies, such as AI and VR, in enhancing design thinking activities offers promising directions for innovation (Mavrikis & Holmes, 2019).

Educational institutions must also consider how design thinking principles can be scaled across diverse contexts, including online and hybrid learning environments (Plattner et al., 2009). Collaborative research initiatives involving multiple universities and stakeholders can provide valuable insights into best practices and implementation strategies.

Applying design thinking principles to modern Legal English education represents a transformative approach to addressing the challenges of the 21st-century educational landscape. By fostering empathy, collaboration, and innovation, design thinking aligns with the goals of ESP and equips students with the skills needed for professional success. The integration of digital tools further enhances the potential of design thinking, creating interactive and engaging learning experiences that prepare students for the complexities of legal practice in a digitalized world (Cleminson & Cowie, 2021).

While challenges such as resistance to change and unequal access to technology remain, the opportunities for innovation and improvement are immense. By embracing design thinking, educators can transform Legal English education into a dynamic, learner-centered, and future-ready discipline, ensuring that students are well-prepared for the demands of the modern legal profession.

Foreign language learning in a digital age

Language is generally understood as the medium for communicating ideas and thoughts. Technological advances have improved the processes of language communication. When we speak about technology, we typically refer to computers and digital forms. However, technology encompasses anything developed to make life easier (Wang & Winstead, 2016).

Language is a complex and multifaceted concept, especially in the digital age where it is researched, learned, and utilized in various ways. It reflects thought and encompasses any form of synchronous or asynchronous communication that facilitates the negotiation of meaning. This includes not only spoken, written, and auditory language but also gestures, signs, and symbols used in both offline and online communication. Linguists study a wide range of linguistic components, such as grammar, utterances, code-switching, and sociolinguistic discourse (Gee & Hayes, 2011). Additionally, paralinguistic aspects like intonation and volume are analyzed for emotional and intentional cues (Lawson, 2005). Nonlinguistic forms of communication, related to the intended meaning of non-verbal behavior, have also been explored (Brown, 2008).

These modes of examination have been employed in both language and foreign language studies to analyze various language learner discourses and speech patterns. Examples include the study of phatic digital text communication in social media (Schön, 1983) and the segmentation of audio in non-digital vocalization (Plattner et al., 2009). The understanding of language, including English for Specific Purposes (ESP) and Legal English, depends on the perspective of its usage.

ESP, like other aspects of foreign language teaching, has evolved in the digital age, shifting from a single language focus to recognizing learners' multilayered language skills in a more plurilingual society. In ESP, particularly in Legal English, this evolving understanding influences how specialized language skills are taught and perceived in professional and academic contexts (Wang & Winstead, 2016). Legal English education must adapt to these changes, integrating digital literacy and critical thinking to meet the needs of modern law students and professionals. By acknowledging the plurilingual nature of learners and the specific demands of the legal field, Legal English instruction can better prepare students for the globalized and digitalized legal landscape.

The scope of what constitutes a «foreign» language is defined in comparison to what is considered a native language. To accurately identify a foreign language, educators must consider the roles of *first language*, and *second language*, as well as *dual immersion* and *bilingual programs*, to foster a comprehensive understanding of language learning (Mavrikis & Holmes, 2019). Similarly, when categorizing languages, researchers should take into account language status, subordination, and dominance both in the field of linguistics

and within global societies, and examine the implications of these hierarchies in the digital age while studying ESP.

The first language is the primary language spoken within the community in which one is born or resides, often referred to as the maternal language. However, plurilingual individuals frequently speak multiple languages that are learned and used from an early age. In some cases, both parents may speak different languages or dialects that are learned simultaneously. Plurilingualism is common in Ukraine too, especially in the western part. For instance, particularly in the western regions, is a significant cultural and social phenomenon. This linguistic diversity is rooted in the region's complex history, geopolitical shifts, and cultural interactions. Western Ukraine has historically been a melting pot of various ethnic groups and languages. The region's history includes periods of Polish, and Austro-Hungarian, each leaving a distinct linguistic imprint. The influence of these powers has contributed to a multilingual environment where Ukrainian, Polish, Hungarian, Romanian, and other languages coexist. Ukraine's education system accommodates this linguistic diversity. Schools offer instruction in minority languages, and there are cultural institutions dedicated to preserving and promoting these languages. For instance, Hungarian and Romanian schools operate in regions with significant Hungarian and Romanian populations, respectively. Also, they study English as the language of international communication, moreover, it can be additionally French or German (Hutchinson & Waters, 1987).

The Ukrainian government has also implemented language policies aimed at promoting the use of Ukrainian while respecting minority language rights. This includes ensuring that Ukrainian is taught as the primary language in schools while providing opportunities for minority language instruction.

Due to the lesser-known status of other languages, opportunities for primary language support in Western Ukraine would be limited, further marginalizing it as a first language and English as a foreign language or second language.

Therefore, it is crucial to clearly define what it means to be a second language, foreign language, heritage language, or bilingual learner. Foreign language learners study a language outside of their native language within their country of origin. For example, an *English foreign language* (EFL) learner studies English as a foreign language in Ukraine, or another country. The designation, therefore, depends on the context of the learner's situation as a foreign language or second language learner.

In the realm of foreign language education, the development of placement tests has emerged as a method to categorize students from diverse backgrounds into appropriate levels of foreign language courses at universities. By acknowledging and comprehending the varied contexts in which language learners exist, educators can gain insights to utilize suitable and tailored pedagogical approaches that align with learners' plurilingual experiences and proficiencies (UNESCO, 2020). Consequently, bridging the disparities between different educational fields and methodologies, such as *computer-assisted language learning*, which emphasizes communicative competence, could facilitate mutual benefits across disciplines like ESP and EFL (Al-Hashash, 2007). Pedagogy oriented towards digital platforms must be aimed at fostering multiple literacies across face-to-face, hybrid, and online classroom learning settings. From preschool to university settings, technology is reshaping the landscape of language education, altering both how languages are taught and learned, as well as our perceptions and conceptual frameworks. The evolution of technology in language learning necessitates new definitions within the field of language education. Similarly, the advent of innovations in foreign language learning, facilitated by technology, presents opportunities for exploration within second language, heritage language, and dual language online learning environments (Al-Hashash, 2007).

From preschool to university settings, technology is reshaping the landscape of language education, altering both how languages are taught and learned, as well as our perceptions and conceptual frameworks. The evolution of technology in language learning necessitates new definitions within the field of language education. Similarly, the advent of innovations in foreign language learning, facilitated by technology, presents opportunities for

exploration within second language, heritage language, and dual language online learning environments.

The transition from analog to digital mediums sparked what is often referred to as the Digital Revolution. This revolution was marked, in part, by the initial transition of television platforms in the 1980s and the widespread adoption of digital television platforms in the 1990s (Bonk & Zhang, 2008). Additionally, factors contributing to the digital revolution include the proliferation of electronic media (Cross, 1982), a surge in cellphone usage from the 1980s and 1990s to the present day (Chappell, 2016), with mobile phone usage surpassing internet usage rates, and the rapid development of high-tech industries. Highly skilled individuals from developing countries were also recruited to work as engineers and developers in education. The return of expatriates and transnational exchanges of information further fueled the growth of technology and digital revolutions worldwide (Kimbell, 2011).

Consequently, the expansion of the tech industry led to the widespread adoption of computers in homes, workplaces, and educational institutions globally (Chappell, 2016).

Computer-assisted language learning emerged as a prominent term in the field of computer-mediated language study. However, it might not encompass the full range of technological advancements in the digital age. While many digital devices, such as smartphones, contain microcomputers, it has been argued in the literature that computer-assisted language learning does not adequately capture the breadth of innovative and nuanced contexts of language learning (Hutchinson & Waters, 1987). The emergence of educational revolution 4.0 and 5.0 with its interactive web technology, mobile technology, and other new technologies (e.g., holograms, and artificial intelligence) propels education into a new realm beyond traditional desktop and laptop designations. Thus, there is a need for paradigmatic changes in the conceptual designations of computer-assisted language learning, necessitating review and updates (Fullan & Langworthy, 2014).

Instead, *technology-assisted language learning* might serve as a more comprehensive term that encompasses a broader spectrum of technological possibilities beyond just computers (Hutchinson & Waters, 1987). Furthermore, there may be a need to differentiate between various forms of technology-assisted language learning, including *technology-assisted foreign language learning*, *technology-assisted second language learning*, *technology-assisted ESP learning*, and *technology-assisted Legal English learning as well*.

Integrating digital thinking principles into language education amidst the technological revolution is imperative to harness the full potential of digital tools and platforms. By aligning language learning methodologies with digital thinking principles, educators can create dynamic and adaptive learning environments that cater to diverse learner needs and capitalize on emerging technologies (Wang & Winstead, 2016). Applying iterative design principles allows educators to continuously refine and enhance language learning platforms, ensuring they remain relevant and effective in a rapidly evolving digital landscape. Digital platforms enable real-time feedback loops, facilitating continuous improvement in language learning experiences. Educators can gather data on student progress and engagement to tailor instruction and interventions accordingly (Wang & Winstead, 2016). Digital thinking emphasizes accessibility and inclusivity, ensuring that language learning resources and platforms are accessible to learners with diverse needs and backgrounds, including those with disabilities or limited access to traditional educational settings. They facilitate collaborative learning experiences, allowing students to interact with peers and educators in virtual classrooms, discussion forums, and collaborative projects, regardless of geographical barriers, and adopt a user-centric approach, offering personalized learning experiences that cater to individual learner preferences, abilities, and goals (Al-Hashash, 2007).

Leveraging digital technologies enables students to engage with language learners and speakers from around the world, fostering cross-cultural understanding and collaboration, which is very helpful in learning and practicing Legal English. As an example, we can speak

about the collaboration of Ukrainian students with Polish and Americans while passing the Legal English course. They had common activities online during the second semester and were involved in common linguistics projects. Thus, we developed all professional skills, and language proficiency, and improved cross-cultural collaboration.

Design thinking in educational process

According to Plattner et al. (2009), the design thinking process comprises six steps with iterative loops: understanding, observing, defining problems, ideating, developing prototypes, and testing. The first three phases, collectively referred to as the "problem space" (Lindberg et al., 2010), focus on identifying and analyzing the problem and its underlying causes (what the problem is and why it exists). The following three phases, known as the "solution space," explore potential solutions and their implementation. These process steps are briefly described below and then explained in greater detail step by step.

Design thinking offers a process that fosters the development of essential 21st-century skills such as empathy, creativity, cognitive flexibility, and critical thinking. It can create a motivating classroom environment that encourages deep thinking and collaboration, helping students find solutions to real-world problems (Fraillon, Ainley, 2014).

In a language class, design thinking can enhance communicative creativity and engage students creatively in language learning. For design thinking to be most effective in language classes, teachers need to thoroughly explain its core concepts using concrete examples and hands-on learning experiences, especially for students with lower language proficiency. Ideally, teachers should adjust their approach to code-switching based on their students' linguistic abilities. (Cleminson, Cowie, 2021).

Robert H. McKim, Emeritus Professor of Mechanical Engineering, addressed design thinking in his 1973 book «Experiences in Visual Thinking». McKim, an artist and engineer, concentrated on how visual thinking influences our ability to understand and solve problems. His book delves into various aspects of visual thinking and design methods, emphasizing the integration of left and right brain thinking to achieve a more holistic approach to problem-solving (McKim, 1972). The concepts in his book form the foundation of the design thinking methodology we use today.

Searching the history of design thinking, we can notice that in 1982, Nigel Cross made a significant impact in the field of design thinking with his seminal paper «Designerly Ways of Knowing» (Cross, 1982). In this paper, Cross explored the unique ways designers approach problem-solving, contrasting their methods with the everyday problem-solving processes used in non-design contexts. It's important to note that this paper is distinct from his later series of articles and papers with similar titles published in the 2000s.

Bryan Lawson, Emeritus Professor at the School of Architecture, University of Sheffield, UK, also contributed valuable insights through a series of intriguing tests. *These tests aimed to compare the problem-solving methods of scientists and architects when faced with the same ambiguous problem* (Lawson, 2005).

Lawson conducted an intriguing experiment with architectural and science students to understand their problem-solving approaches. He asked the students to arrange colored blocks according to a set of rules, some of which were unknown to them.

His test involved postgraduate architectural students (the «designers») and postgraduate science students (the «scientists»). The task required each group to arrange colored blocks while adhering to a set of rules. The results revealed key differences in their approaches:

«Scientists»:

- systematically explored every possible combination of blocks;

- formulated a hypothesis about the fundamental rule they should follow to

produce the optimal arrangement;

- tested their arrangement of blocks to see if it fit the rules.

«Designers»:

- quickly created multiple arrangements of colored blocks;

- focused on generating a large number of solutions and eliminated those which did not work (Lawson, 2005).

Lawson concluded that *scientists were problem-focused problem-solvers, whereas designers were solution-focused*. Designers generated many solutions quickly and refined them through elimination, a core concept in the "designerly" way of problem-solving (Lawson, 2005).

Thus, a central feature of design activity, then, is *its reliance on generating fairly quickly a satisfactory solution*, rather than on any prolonged analysis of the problem.

While the recent popularization of design thinking often overlooked earlier academic literature, Kimbell categorized the various discourses into three areas:

1. As a cognitive style, where researchers are problem-solvers.
2. As a general theory of design, focusing on the purpose of overcoming wicked problems.
3. Providing tools which are needed for innovation (Kimbell, 2011).

Thus, in education and language studying as well we can distinguish using design thinking principles for *creative education and scientific problem-solving, providing innovative approaches and designing personalized and engaging learning experiences, creating and testing new language learning apps or tools, interdisciplinary collaboration, developing new research methodologies* and others, which you can see in Figure 1.

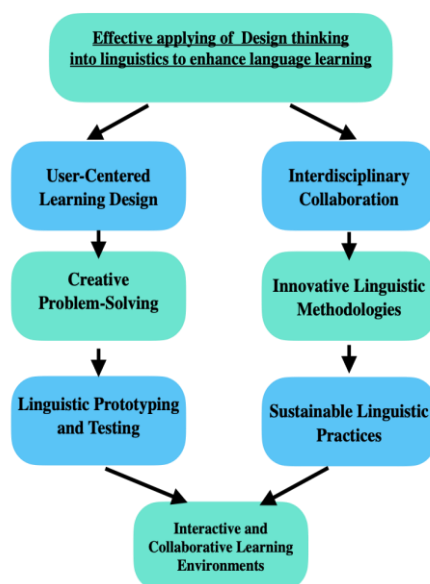

Figure 1. Effective applying of Design thinking into linguistics to enhance language learning

In all these areas, design thinking helps linguists and educators focus on the needs and experiences of users, leading to more effective, innovative, and user-friendly solutions in the field of linguistics.

Applying design thinking principles to learning Legal English involves considering the complexities of language acquisition alongside the unique requirements of

legal discourse. Just as design thinking integrates problem-solving processes with their contextual framework, learners of legal English must understand the nuances of legal language within its legal, cultural, and professional contexts.

But, first of all, let's discuss principles of design thinking. According to process of design thinking supplemented with the Double-Diamond model (Plattner, et al., 2009; Lindberg et al. 2010) we have 6 *stages of Design thinking process*, which are possible to adopted Legal English language learners. But it also would be useful to add phase 7, as in the *Figure 2*. Thus, we implement the best solutions into practice. This requires careful planning, execution, and continuous iteration based on feedback and changing needs.

Moreover, in a process of work special attention must be paid to *divergent thinking*, which involves generating numerous ideas in a free flowing process, where creativity is encouraged, and all possibilities are explored. And to *convergent thinking* as to the process of evaluating and narrowing down the ideas generated during the divergent thinking phase. It focuses on refining, selecting, and implementing the best solutions. *Lateral thinking*, a concept introduced by Edward de Bono, involves looking at problems from new and unexpected angles. It encourages breaking free from traditional linear thought processes to arrive at innovative solutions (Bono, 2010).

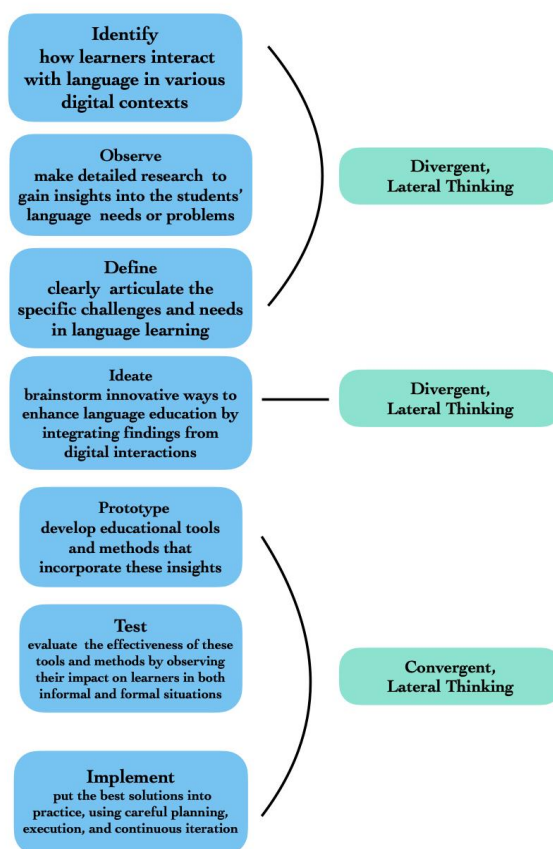

Figure 2. Stages of Design thinking process

In design thinking, the integration of divergent, convergent, and lateral thinking is essential for fostering creativity and innovation. Divergent thinking expands the range of possible solutions, convergent thinking refines and selects the most viable options, and lateral thinking ensures that the approach remains innovative and open to unexpected solutions

(Bono, 2010). Together, these thinking processes enable design teams to tackle complex problems effectively and develop solutions that are both creative and practical.

Also, we must remember about psychological safety while our work. Psychological safety is broadly defined as a climate in which people are comfortable expressing and being themselves. It is about candor, about making it possible for productive disagreement and free exchange of ideas (Edmondson, 2018).

Systematic and holistic analysis of legal language and concepts is essential for effective learning. This involves breaking down legal texts and terminology, understanding their underlying principles, and applying them in relevant contexts. Collaboration among learners, legal experts, language instructors, and other stakeholders is vital for exchanging insights, addressing challenges, and fostering a deeper understanding of legal English (Wang & Winstead, 2016).

Creating an environment conducive to learning legal English requires careful consideration of the three Ps of design thinking: people, process, and place. People encompass both learners and instructors, who must engage actively in the learning process. The process involves structured methodologies for analyzing legal texts, practicing language skills, and applying legal concepts. The place refers to the learning environment, which should be conducive to collaboration, critical thinking, and creativity (Wang & Winstead, 2016).

Furthermore, partnerships play a crucial role in learning Legal English. Collaborating with legal professionals, language experts, and other stakeholders provides learners with diverse perspectives, real-world examples, and practical insights into legal language and practice. By integrating these partnerships into the learning process, learners can develop comprehensive Legal English proficiency and effectively navigate legal contexts in their professional careers.

Let's consider a practical example of applying design thinking principles to learning legal English.

Problem identification is: a group of law students from diverse linguistic backgrounds are struggling to comprehend complex legal texts and communicate effectively in English.

Design thinking approach which is possible:

1) *empathize* - understand the challenges and needs of the law students by conducting interviews, surveys, and observations, giving examples and appropriate glossary. Identify specific areas where they struggle, such as understanding legal terminology, interpreting statutes, or drafting legal documents;

2) *define* - narrow down the focus to specific learning objectives, such as improving legal vocabulary, enhancing comprehension of legal texts, or developing oral and written communication skills in legal contexts;

3) *ideate* - brainstorm potential solutions collaboratively with legal English colleagues, legal experts, and students. Generate ideas such as creating interactive legal English exercises, cases, projects, organizing mock trials or debates, or offering language immersion experiences in legal environments;

4) *prototype* - develop prototypes of cases, using legal vocabulary, ideate solutions, samples of legal English exercises, interactive online modules, or simulated legal scenarios. Test these prototypes with students to gather feedback and refine them accordingly;

5) *test* - implement the refined prototypes with a larger group of students and assess their effectiveness through pre- and post-tests, surveys, and observations. Gather feedback from students and instructors to identify areas for further improvement;

6) *practical implementation* - Interactive Legal English Workshops, organized by the law school, focusing on improving Legal English proficiency. *These workshops incorporate a variety of activities, including:* vocabulary-building exercises tailored to legal contexts, reading and analyzing legal texts, such as case law or statutes, role-playing exercises simulating legal negotiations, client interviews, or courtroom proceedings.

Moreover, we can include writing exercises, such as drafting legal memos, contracts, or briefs, legal firms' presentations, different kinds of letters, and peer feedback sessions to promote collaborative learning and communication skills.

An important part of work is a *partnerships*, because law school collaborates with language experts, legal professionals, and alumni to facilitate these workshops. Legal practitioners provide real-world insights and examples, while language teachers offer expertise in language acquisition and pedagogy.

7) *evaluation* - the effectiveness of the workshops is assessed through pre- and post-workshop assessments, feedback surveys, and observations of student performance in Legal English tasks. Continuous evaluation and feedback are used to refine and improve the workshops over time.

Thus, by applying design thinking principles to the development of these interactive legal English workshops, the law school can create a dynamic and effective learning environment that addresses the specific needs and challenges of its diverse students' needs.

Moreover, in today's interconnected and rapidly evolving world, proficiency in English is increasingly vital for professional sphere. Whether you lead a global corporation, develop software, advise clients, practice medicine, build homes, or work in state-of-the-art factories that require sophisticated computer skills to manage complex production challenges, mastering English can significantly enhance your effectiveness and opportunities. Just as the engine of growth in the Industrial Revolution was standardization, with executing tasks in «the one best way», today's growth is driven by ideas and ingenuity. This shift demands that everyone bring their intellectual capabilities to the forefront, collaborating to solve problems and adapt to ever-changing learning environments (Edmondson, 2018).

Immediate access to the internet provides us with opportunities to instantly access information and make connections with others and external resources. *Applying design thinking principles, we can leverage these virtual mediums to conduct extensive research on language, including words, phrases, logographs, and social pragmatics captured through online interactions.*

Design thinking and Legal English

In an effort to theorize this rhetoric and counter earlier attempts to "scientize" the design process, Rittel and Webber (Rittel &Webber, 1973) developed the "wicked problems" approach to design thinking. This theory posits that design problems arise from fundamental indeterminacy, meaning these problems lack definitive conditions and always have multiple possible solutions. However, despite the theory's apparent validity, it remains incomplete as no one has definitively proven why design problems are inherently indeterminate (wicked).

Similarly, in the realm of legal English and professional English learning, complex issues often exhibit comparable indeterminacy. Legal and professional challenges frequently lack definitive conditions and can have multiple valid interpretations and solutions, depending on the context and perspective. Just as in design thinking, the value in professional practice lies in navigating and resolving these complexities.

Thus, regardless of how design, legal, or professional problems are interpreted, the value lies in overcoming them. Research has shown that explanations of a designer's problem-solving approach often emphasize their methods over their thought processes (Cleminson & Cowie, 2021). This parallels both legal practice and professional English learning, where the emphasis is often on the procedural actions and strategies used rather than the underlying reasoning. This focus on the actions of professionals makes it easier for learners to adopt and utilize their tools to solve business or legal challenges, bypassing the need to first deeply "understand" the underlying theory (Rittel &Webber, 1973).

As an example we make the task for students, using the glossary of the topic «Intellectual property»:

<p>1. Intellectual Property: creations of the mind, such as inventions, literary and artistic works, designs, symbols, names, and images used in commerce.</p>
<p>2. Exclusive Rights: legal rights granted to creators and inventors to use their creations or inventions exclusively, preventing others from using them without permission.</p>
<p>3. Appellation: a name or title that identifies a product, often used in relation to geographical indications.</p>
<p>4. Intangible Assets: non-physical assets such as intellectual property, brand reputation, and goodwill.</p>
<p>5. Trademark: a recognizable sign, design, or expression that identifies products or services of a particular source from those of others.</p>
<p>6. Geographical Indication: a sign used on products that have a specific geographical origin and possess qualities or a reputation due to that origin.</p>
<p>7. Copyright: legal protection given to the creators of original works of authorship, such as literature, music, and art.</p>
<p>8. Copyright Law: legislation that grants exclusive rights to creators of original works and governs the use and distribution of these works.</p>
<p>9. Adopt Copyright Law: the act of implementing or enacting legislation that provides copyright protection.</p>
<p>10. Apply for Copyright Protection: the process of seeking legal protection for original works of authorship.</p>
<p>11. Copyright Protection: legal measures that safeguard the rights of creators over their original works.</p>
<p>12. Copyright Protection Applies to: the scope or range of works that are covered under copyright law.</p>
<p>13. Copyright Symbol: the symbol used to indicate that a work is protected by copyright law.</p>
<p>14. Seek Damages for Copyright Infringement: the act of pursuing legal compensation for unauthorized use of copyrighted material.</p>
<p>15. Violate a Copyright: to use copyrighted material without permission, thereby infringing on the creator's exclusive rights.</p>
<p>16. Innovator: a person who introduces new methods, ideas, or products.</p>
<p>17. Grant Protection: to provide legal safeguards for intellectual property or other rights.</p>
<p>18. Industrial Design: the ornamental or aesthetic aspect of an article, which can be protected by intellectual property law.</p>
<p>19. Trade Secret: confidential business information that provides a competitive edge and is protected from unauthorized disclosure.</p>
<p>20. Layout Design: the arrangement of elements on a page or within a space, often used in relation to integrated circuits or printed materials.</p>

<p>21. Integrated Circuit: a set of electronic circuits on a small chip of semiconductor material, performing various functions.</p>
<p>22. Mediation: a voluntary and confidential process in which a neutral third party, known as a mediator, assists the disputing parties in reaching a mutually acceptable agreement.</p>
<p>23. Franchise: The right granted to an individual or group to market a company's goods or services in a particular territory.</p>
<p>24. License Out: To grant permission to use intellectual property rights to another party, often in exchange for a fee or royalty.</p>
<p>25. Transact: To conduct or carry out business or legal actions.</p>

Scenario we use:

You are an international lawyer working for a multinational corporation. Your task is to draft a contract clause that addresses the indeterminacy in cross-jurisdictional intellectual property disputes, using glossary «Intellectual property», which is given to you. This clause should be clear and adaptable to various legal contexts, reflecting the "wicked problems" nature of design thinking in legal practice.

The task is:

- *to design a research:* identify common challenges and differences in intellectual property laws across at least three jurisdictions (e.g., the United States, the European Union, and Japan);

- *to make a draft:* write a contract clause that addresses potential intellectual property disputes, ensuring it is adaptable and provides a clear process for resolution;

- *justification:* explain the reasoning behind your clause, highlighting how it reflects the indeterminate nature of legal problems and how it provides a practical solution;

- *presentation:* present your clause and justification to your peers, discussing how this approach can be applied to other areas of legal practice or professional English learning.

Example clause:

In the event of an intellectual property dispute arising under this agreement, the parties agree to resolve the matter through binding arbitration in a neutral jurisdiction. The arbitrator shall consider the intellectual property laws of the United States, the European Union, and Japan, and shall render a decision that balances the principles of these jurisdictions. This process shall involve an initial attempt at mediation, followed by arbitration if necessary. The decision shall be final and enforceable in all involved jurisdictions. Furthermore, this clause shall address exclusive rights and copyright protection as applicable, ensuring comprehensive coverage.

Reasoning: this clause addresses the indeterminate nature of legal problems by providing a structured yet flexible approach to resolving intellectual property disputes. Recognizing the "wicked problems" nature of cross-jurisdictional intellectual property law, it includes:

- binding arbitration: ensures a definitive resolution process, adaptable to various legal contexts;

- consideration of multiple jurisdictions: balances principles from the U.S., EU, and Japan, acknowledging different legal standards and enforcement mechanisms;

- mediation and arbitration: offers an initial non-adversarial approach (mediation) before resorting to arbitration, aligning with best practices in dispute resolution. This method provides a fair and adaptable solution, reflecting the complexity and indeterminacy of IP disputes across jurisdictions. It is designed to be clear, comprehensive, and enforceable, ensuring that parties understand their rights and obligations without the need for deep legal knowledge in multiple systems.

Presentation outline: brief overview of the task and the importance of addressing indeterminacy in cross-jurisdictional intellectual property disputes. Explanation of the «wicked problems» concept in design thinking and its relevance to legal practice.

Research Findings: highlight common challenges and differences in intellectual property laws across the U.S., EU, and Japan. Specific examples of how these differences impact IP dispute resolution. Present the drafted contract clause, explaining its components and how it aims to resolve disputes.

Discuss the reasoning behind the clause, emphasizing its adaptability and fairness. Highlight how the clause reflects the principles from the glossary, such as exclusive rights, copyright protection, and addressing potential violations. Illustrate how this approach can be applied to other legal practices, such as licensing out intellectual property or collaborating on technical drawings. Emphasize the value of focusing on practical, adaptable solutions in professional English learning and legal practice.

Summarize the benefits of the proposed clause and approach. Encourage peers to consider the principles of design thinking and adaptability in their own legal practices.

By presenting this clause and its justification, we demonstrate a thorough understanding of the complexities of cross-jurisdictional intellectual property law and offer a practical approach to resolving these «wicked problems» in a professional and accessible manner, using topical vocabulary what is needed as you see in Figure 3, which is an example of students' work.

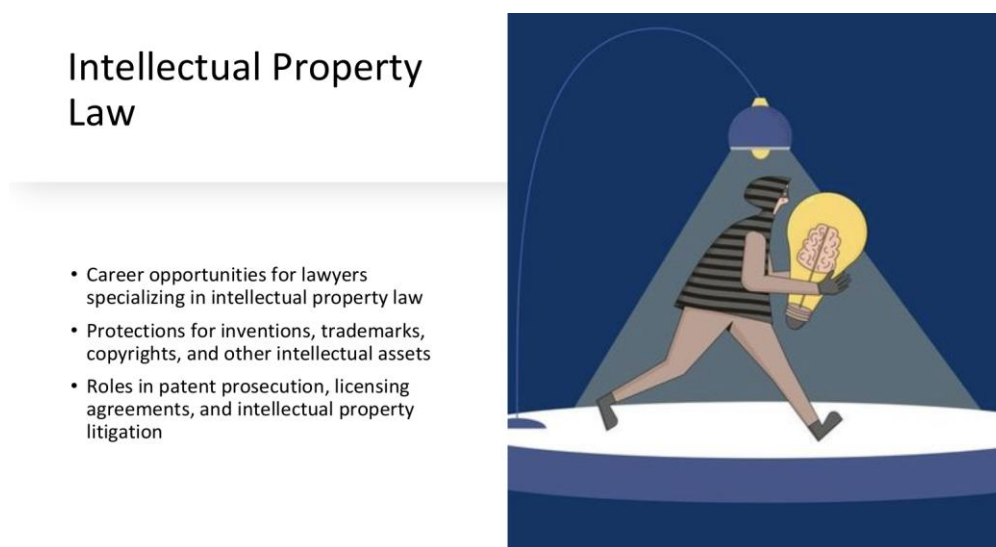

Figure 3. Intellectual Property Law

This is an example of practical using design thinking principles in professional English while teaching Legal English in Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine). Thus, design thinking is a human-centered approach to innovation that leverages a designer's skills to align people's needs, technological possibilities, educational, and business success requirements.

Conclusion

The findings of this research underscore the transformative potential of Design Thinking as a catalyst for fostering 21st-century skills within ESP (English for Specific Purposes) classrooms. By emphasizing dialogue and collaborative problem-solving, Design Thinking promotes a constructivist and highly engaging learning environment tailored to the needs of modern education.

Firstly, students reported finding the activities both enjoyable and confidence-boosting in terms of their communication and critical thinking abilities. The iterative nature of Design Thinking, involving cycles of divergent and convergent thinking, provided students with a platform to collaboratively discuss and address problems as a team. This approach granted them greater autonomy, allowing learning outcomes to emerge organically through the problem-solving process. Notably, the demand for creating solutions that are practical and fit for purpose makes Design Thinking especially suitable for learners who prioritize appropriateness in their creative expressions.

Secondly, Design Thinking encouraged innovative applications of English, particularly in the Legal English domain. Students developed and tested creative tasks that integrated Legal English grammar and communication skills, enabling them to produce and evaluate language products. This experiential approach offered invaluable insights into the real-world application of Legal English (Wang & Winstead, 2016). However, the complexity of certain design challenges occasionally prompted students to revert to Ukrainian during discussions. To mitigate this, educators are encouraged to adopt flexible approaches to code-switching, considering students' linguistic competence. Additionally, incorporating multimodal learning tools and concrete examples can enhance student engagement and facilitate a deeper understanding of creativity.

Applying Design Thinking to Legal English education offers unique advantages. Legal English demands precision, clarity, and a nuanced understanding of legal terminology and concepts. Through Design Thinking, students collaboratively solve legal problems, draft legal documents, and simulate real-world legal scenarios. This practical, hands-on approach not only enhances their legal language proficiency but also sharpens critical thinking and problem-solving skills within a legal context. By fostering an interactive and realistic learning environment, Design Thinking helps students gain confidence and practical expertise in using Legal English effectively.

In conclusion, Design Thinking emerges as an innovative and culturally adaptable framework for fostering 21st-century skills in ESP settings, particularly in specialized areas like Legal English. Its ability to merge creativity with practicality equips students with the competencies needed to thrive in modern academic and professional landscapes. By promoting engagement, collaboration, and innovative problem-solving, Design Thinking bridges the gap between theoretical knowledge and real-world application, preparing students for the complexities of their future careers.

REFERENCES:

- Al-Hashash, S. (2007). Bridging the gap between ESL and EFL: Using computer-assisted language learning as a medium. *Indian Journal of Applied Linguistics*, 33(1), 5 - 38.
- Bonk, C., & Zhang, K. (2008). *Empowering online learning: 100+ activities for reading, reflecting, displaying, and doing*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Bono, E. (2010). *Lateral thinking*. Penguin UK.
- Brown, T. (2008). Design thinking. *Harvard Business Review*, 86(6), 84 - 92.
- Brown, T. (2009). *Change by design: How design thinking creates new alternatives for business and society*. Harper Business.
- Bruner, J. (1974). *Új utak az oktatás elméletéhez (New paths to the theory of education)*. Gondolat, Budapest.
- Chappell, P. (2016). Creativity through inquiry dialogue. In R. Jones & J. Richards (Eds.), *Creativity in Language Teaching: Perspectives from Research and Practice* (pp. 130–145). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315730936-9>
- Cheka, C. (2017). Legal educational platforms and disciplines of the future. *Council for the Development of Social Science Research in Africa*, 15(2), 133–145.
- Cleminson, T., & Cowie, N. (2021). Using design thinking as an approach to creative and communicative engagement in the English as a foreign language (EFL)

- classroom. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 18(4), 63–81.
- Cross, N. (1982). Designerly ways of knowing. *Design Studies*, 3(4), 221–227.
- Edmondson, A. (2018). *The fearless organization: Creating psychological safety in the workplace for learning, innovation, and growth*. Wiley.
- Fischer, G. (2023). *Smart pedagogies for a digital world: Adapting learning strategies with AI*. Palgrave Macmillan.
- Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., & Duckworth, D. (2014). *Preparing for life in a digital age: The IEA international computer and information literacy study international report*. Springer Nature.
- Fullan, M., & Langworthy, M. (2014). *A rich seam: How new pedagogies find deep learning*. Pearson.
- Gee, J. P., & Hayes, E. R. (2011). *Language and learning in the digital age*. Routledge.
- Hakkarainen, K. (2003). Emergence of progressive-inquiry culture in computer-supported collaborative learning. *Learning Environments Research*, 6(2), 199–220.
- Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for specific purposes: A learning-centred approach*. Cambridge University Press.
- Kimbell, L. (2011). Rethinking design thinking: Part I. *Design and Culture*, 3(3), 285–306.
- Kolko, J. (2015). *Exposing the magic of design: A practitioner's guide to the methods and theory of synthesis*. Oxford University Press.
- Lawson, B. (2005). *How designers think*. Routledge.
- Lindberg, T., Gumienny, R., Jobst, B., & Meinel, C. (2010). Is there a need for a design thinking process? *Proceedings of Design Thinking Research Symposium 8*, Sydney, Australia, 243–254.
- Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2018). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education*. Pearson.
- Mavrikis, M., & Holmes, W. (2019). Intelligent learning environments: Design, usage and analytics for future schools. In *Handbook of Research on Foreign Language Education in the Digital Age* (pp. 89 - 105). Springer Nature.
- McKim, R. (1972). *Experiences in visual thinking*. Misc. Supplies.
- Northcott, J. (2009). Teaching legal English: A task-based approach. *English for Specific Purposes*, 28(3), 189–192. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2008.09.004>
- OECD. (2017). *21st-century skills: Learning for the digital age*. The Forum Network. Retrieved from <https://www.oecd-forum.org/posts/20442-21st-century-skills-learning-for-the-digital-age>.
- Plattner, H., Meinel, C., & Weinberg, U. (2009). *Design-thinking*. Gebundene Ausgabe.
- Rittel, H., & Webber, M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155–169.
- Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books.
- Stickdorn, M., Hormess, M., Lawrence, A., & Schneider, J. (2018). *This is service design doing: Applying service design thinking in the real world*. O'Reilly Media.
- UNESCO. (2020). *Artificial intelligence in education: Challenges and opportunities*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Wagner, T., Kegan, R., Lahey, L., Lemons, R., Garnier, J., Helsing, D., Howell, A., & Rasmussen, H. (2006). *Change leadership: A practical guide to transforming our schools*. Jossey-Bass.
- Wang, C., & Winstead, L. (2016). Foreign language education in the digital age. In *Handbook of Research on Foreign Language Education in the Digital Age* (pp. xxvii–lxxii). IGI Global.
- World Bank. (2019). *World development report 2019: The changing nature of work*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1328-3>

World Economic Forum. (2016). The future of jobs: Employment, skills and workforce strategy for the Fourth Industrial Revolution. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf

**TOPOS OF THE ROAD IN THE PLAYS “PEOPLE’S MALAKHII”
BY MYKOLA KULISH AND “EMPEROR JONES” BY EUGENE O’NEILL**

Devdiuk Ivanna,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-3435-4694

Corresponding author: ivanna.devdiuk@gmail.com

Marchuk Tetiana,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9108-4913

Abstract. *The article presents a comparative analysis of the plays “People’s Malahii” by Mykola Kulish and “Emperor Jones” by Eugene O’Neill. Its aim is to identify the common and distinctive features of the artistic interpretation of the road topos, which serves as the structural and compositional centre of the analysed plays. The movement of the main characters in space ensures the development of the dramatic action as well as the revelation of the main characters of the plays: Malachai and Jones. The primary motivation for Malachai and Jones is rooted in their respective obsessions: for Malachai, it is the socialist restructuring of society, while for Jones, it is a relentless pursuit of power and wealth. In both cases, the emphasis is on the hopelessness and tragic inevitability of the characters’ paths, the stages of which are associated with Dante’s circles of hell. In the works of the Ukrainian author, these circles are represented in the form of urban institutions: streets, asylums, factories, and brothels, which symbolise the absurdity of Malachy’s efforts, reducing them to “blue nothingness”. In Eugene O’Neill’s play, Jones’s journey ends in the forest and shifts into the realm of the subconscious, where memories of the Emperor’s immoral deeds are projected through the prism of his people’s impoverished past, provoking sharp pangs of conscience and a desire for atonement. The thorny path of the characters ends in a tragic resolution; however, while the Ukrainian playwright’s fanaticism of Malachi reaches its extreme, leading to the final renunciation of family values, the American Jones comes to the realisation of his own guilt and the desire to reconnect, even after death, with his roots.*

Keywords: *topos, character, comparative analysis, dramatic action, composition, interpretation, subconscious, national tradition, self-identification.*

Received: 13 August 2024

Revised: 20 August 2024

Accepted: 25 August 2024

How to cite: Devdiuk I., Marchuk T. (2024). Topos of the Road in the Plays “People’s Malakhii” by Mykola Kulish and “Emperor Jones” by Eugene O’Neill. *Philological Treatises*, 16(1), 51-60 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-5](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-5)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY- NC)

**ТОПОС ДОРОГИ В П’ЄСАХ «НАРОДНИЙ МАЛАХІЙ»
МИКОЛИ КУЛІША ТА «ІМПЕРАТОР ДЖОНС» ЮДЖИНА О’НІЛА**

Девдюк Іванна,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна

ORCID ID 0000-0003-3435-4694

Автор, відповідальний за листування: ivanna.devdiuk@gmail.com

Марчук Тетяна,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна

ORCID ID 0000-0003-3435-4694

Анотація. *Стаття присвячена компаративному аналізу п'єс “Народний Малахій” М. Куліша та “Імператор Джонс” Ю. О’Ніла. Мета статті – визначити спільні і відмінні риси художньої інтерпретації топосу дороги, який є структурно-композиційним центром аналізованих п'єс. Переміщення головних персонажів у просторі забезпечує розвиток драматичної дії, а також розкриття характерів головних персонажів п'єс: Малахія і Джонса. Основним рушієм дій та вчинків Малахія і Джонса є їхнє засліплення нав’язливими ідеями, зокрема соціалістичною перебудовою суспільства у першого та прагненням до влади й наживи в другого. В обох випадках акцентовано на безперспективності і трагічній приреченості шляхів персонажів, етапи яких асоціюються з Дантовими колами пекла. В українського автора вони репрезентовані у формі міських інституцій: вулиць, божевільні, заводу та будинку розпусти, які символізують безглуздість потуг Малахія, зводячи їх до “голубого ніщо”. У п'єсі Юджина О’Ніла дорога Джонса обривається в лісі та переміщується у сферу підсвідомого, у площині якого спогади про аморальні вчинки імператора проєктуються крізь призму знедоленого минулого його народу, викликаючи гострі докори сумління та бажання спокути. Тернистий шлях персонажів завершується трагічною розв’язкою, проте, якщо в українського драматурга фанатизм Малахія сягає крайньої межі, призводячи до остаточного зречення родинних цінностей, то до американця Джонса приходить усвідомлення власної провини та прагнення з’єднатися, бодай після смерті, зі своїм корінням.*

Ключові слова: топос, порівняльний аналіз, драматична дія, композиція, інтерпретація, персонаж, підсвідомість, національна традиція, самоідентифікація.

Отримано: 13 серпня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 20 серпня 2024 р.

Затверджено: 25 серпня 2024 р.

Як цитувати: Девдюк І., Марчук Т. (2024). Топос дороги в п'єсах «Народний Малахій» Миколи Куліша та «Імператор Джонс» Юджина О’Ніла. *Філологічні трактати*, 16(2), 51-60 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-5](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-5)

Introduction

Mykola Kulish (1892–1937) and Eugene O’Neill (1888–1953) emerged as prominent figures in the realm of theatrical development and innovation in Ukraine and the United States during the early decades of the twentieth century. Both playwrights were affiliated with the avant-garde movements in literature and theatre, actively participating in experimental endeavours in both form and content. While drawing inspiration from contemporary European trends, they remained firmly rooted in their respective national traditions, providing fresh interpretations of socio-cultural realities and phenomena within the context of their artistic creations. For instance, O’Neill, without associating his work with a specific method or literary trend, viewed the role of a playwright as the ability to “get to the root of the disease” (O’Neill 1988: 249), thus emphasising the significance of addressing fundamental issues.

It is important to highlight that Kulish and O'Neill were not merely observers but also actively engaged in the complex social and political dynamics of their countries. The authors' personal experiences had a profound and tragic influence on their lives and artistic endeavours. Regarding M. Kulish's creative legacy, it endured a fate similar to that of the author himself, fading from scholarly and literary discussions for several decades. Nevertheless, since the 1990s, the Ukrainian literary scholars have made significant strides in studying and analysing the writer's works.

The convergence of sociocultural factors (involving intricate socio-political processes that contributed to the establishment of national theatres), creative elements (characterised by the fusion of modern European dramatic elements with the authors' native literary traditions), and biographical influences (stemming from the active engagement of the playwrights in socio-historical movements) provides a solid foundation for exploring the typological characteristics of the plays "People's Malakhii" (1927) by Kulish and "Emperor Jones" (1920) by O'Neill. These dramatic works have not yet been subjected to a comparative analysis, thus emphasising **the relevance** of the proposed study. **The research aim** is to identify both the shared and distinctive attributes related to the actualisation of the road topos as a central structural and compositional component in the analysed texts.

Materials and methods of the research

In this research, we applied the comparative-typological method, which helped to identify common and distinctive features of Kulish's and O'Neill's plays within the cultural-historical paradigm that arose in the early twentieth century. The study is based on the theory of commonalities, which arise not from explicit or implicit connections but from analogous historical and cultural circumstances. Edward Kaspersky delineates three planes of comparison, each following its own logic: comparing temporally distant literary phenomena; analysing spatially distant literary works; and examining semiotically different discourses and forms of culture (Kaspersky 1998: 533–534). According to this categorisation, our study fits into the second plane, the primary feature of which is the bridging of spatial distances and the analysis of different cultures and literatures in search of their structural correspondences.

In our interpretation of the artistic space, we draw upon the research of Polish scholar Sofiia Skvarchynska, who introduces the demarcation of space-time depending on the literary genre (1954: 35) and different presentations of spatiality in terms of quality, quantity, and modification. The researcher emphasises the interdependence of space and literary genre, asserting that epic, unlike drama, has complete freedom in combining and narrowing space (Skvarchynska 1954: 47). In this aspect, we also considered Roman Kozlov's study "Artistic time and artistic space in dramas", wherein the author derives the concept of a dramaturgical chronotope, understanding it as a specific artistic structure that "encompasses all temporal and spatial elements of a dramatic work, thus creating favourable conditions for understanding the content of the work and its interpretation" (Козлов 2005: 15). Strictly speaking, the chronotope serves as a tool for shifting emphasis from the structural arrangement to the substantive content of the narrative, thus shaping the critical principles underlying the author's thought process.

The peculiarity of the drama as a literary genre lies in its close resemblance to real life, enabling writers to create a social model within a specific time and place. Spatial organisation in drama serves not only as a descriptive tool but also "carries profound expressive, emotional, and artistic significance" [Марчук 2016: 137]. In this respect, as Nonna Kopystianska argues, textual space can be viewed as a set of codes that readers interpret individually (Копистянська 2012: 87). Furthermore, the same physical space can encompass diverse experiences for different people, both personal and shared.

The concept of the topos, an integral part of spatial analysis, lacks a clear definition despite its wide usage. In modern literary studies, topos is described as 1) a place where meanings unfold, which can be linked to any fragment of real space, and 2) a "commonplace" consisting of stable language formulas, recurring themes, and plots found in national literature. For example, the topos of the road can be viewed as both a specific place

with defined coordinates and a recurring image with spatial connotations. Yanina Abramovska emphasises the functional aspect of topos as an argument, often containing a powerful axiological component that contrasts and complements values (Абрамовська 2008: 352). Therefore, opposing but complementary pairs of topos are frequently observed. This paradigm is evident in the analysed works, where the motif of the road symbolises binary oppositions such as self/alien and reality/illusion.

Research Results

In “People’s Malakhii” by Kulish and “Emperor Jones” by O’Neill, the road topos serves as a recurring structural and compositional element. The characters’ movement in space drives the progression of the play’s action, unveiling its ideological and artistic content. The road serves as a unifying force, connecting all the images and plots into a cohesive narrative; it helps “to go beyond the local space and embrace various geographical loci, revealing the search for self-awareness” (Яцків 2021: 163). In this context, the stages function as pivotal episodes that shape specific situations and bring forth certain aspects of the main character’s personality. The heroes’ movement in space serves as a direct reflection of their human essence, as demonstrated in Kulish’s “People’s Malakhii” and O’Neill’s “Emperor Jones”, where the protagonists are driven by fanatical ideas that determine their actions and deeds.

The first stage in the plays of both Ukrainian and American playwrights is the native home, where Malakhii Stakanchyk and Jones start their journey. In Kulish’s play “People’s Malakhii”, the farewell scene is notable for its funeral-tragic tonality, which aligns with the broader characteristics of Ukrainian folk tradition. Everyone present is crying; Malakhii’s wife faints, and his fellow villagers do not understand the purpose of Malakhii’s journey or the reasons that prompted him to take such a step. They agree that he is simply running away from home: “*It would not be so difficult if he had died voluntarily, even today. Forty-seven years, think about it, family, honour to honour, and here you are! Running away*” (Куліш 1990: 6). The wife, seeing something wrong in her husband’s actions, despairingly predicts the tragic end of the trip: “*My heart has failed! I also hear that he is on his way to death*” (Куліш 1990: 6). Instead, Malakhii, convinced of his mission to change humanity for the better, confidently answers his neighbours: “*I am not running away. I am going! If you only knew, it is as if I hear music and see the blue distance. What a delight! I am going!*” (Куліш 1990: 7). It is symbolic that before going out, in a fit of inspiration, he releases his favourite bird from the cage, saying, “*So I sat in the cage for the best years of my life. Fly, my bird, and you into the blue distance. Forgive*” (Куліш 1990: 9). Malakhii’s exalted tone and emphasis on the sincerity of his intentions are starkly dissonant with the external atmosphere of sadness and complete incomprehension. We observe here the effect of the communicative gap, “when the characters speak but do not hear each other” (Devdiuk 2022: 240). This technique, frequently employed by Kulish, lends the scene a grotesque resonance and draws attention to the absurdity of the situation, which symbolises the inconsistency of the Bolshevik ideology with the family values and national mentality of Ukrainians.

As for the protagonist of O’Neill’s play, the African-American character Jones, he embarks on his journey from a luxurious palace located on an island off the American coast. In contrast to the eccentric Malakhii, who later discovers the “Olympus of proletarian wisdom and power” and sees the “blue distance of socialism”, Jones emerges as a decisive, strong-willed, and self-confident ruler. Over the course of his two-year stay on the island, he transforms from a fugitive prisoner into an Emperor, subjugating an entire tribe of local inhabitants and persuading them of his immortality.

Emperor Jones serves as an illustration of an individual who, disregarding all moral principles, declares himself to be superhuman and attains success by exploiting the fears of the uncivilised masses. On the other hand, Malakhii embarks on a journey with the aim of achieving the “*immediate reform of humanity*”, a purpose that is comprehensible only

to him. Meanwhile, the Emperor is driven by the pursuit of profit and personal enrichment. However, in both instances, men's decisions ultimately result in tragedy.

It is worth mentioning that there is an ethnic element present in both plays. In the Ukrainian author's play, it manifests as a lamentation over Malakhii's sudden departure and concerns about his future fate. In the American play, it is represented by the haunting beat of the tam-tam drums, instilling unease in the Emperor's soul. The ritual dance performed by the indigenous people to the rhythm of the tam-tam aims to grant them strength and courage to overcome the despised imposter. Sensing the diabolical origin of his power, the indigenous people invoke the spirits to aid them in conquering their own fear and dethroning the Emperor from his position. "*The blacks are holding a bloody meeting, engaging in a war dance, building up their courage before they come after you*" (O'Neill 2011: 28). They eventually succeed in their attempt.

So, Malakhii and Jones embark on their respective journeys, disregarding the warnings of those around them and driven by their unwavering confidence and enthusiasm. The Ukrainian character, having cast off the influence of religion, departs from the darkness of his native village towards the illuminating path of socialism. In contrast, the American personage moves from a spacious and bright palace to a sombre forest. Despite the stark differences in their physical journeys, both protagonists remain guided by their delusions, leading inevitably to tragic consequences.

The second phase (stage-station) of Malakhii's life commences in Kharkiv, the former capital of Ukraine. The scene near the RNA building, where the protagonist endeavours to emphasise the urgent necessity for human reform, is portrayed with elements of expressionist poetics. On the street, a multitude of people engage in heated arguments, failing to comprehend Malakhii's intentions and desires. By labelling the passersby with generic names such as Dama (Lady), Pannochka (Miss), *Toi shcho v halife* (the one who is wearing breeches), Didok (an old man), and Baba (an elderly lady), the author highlights their stereotypical and schematic nature. This portrayal provides an insight into the societal dynamics of the Ukrainian city during that period. Malakhii tries to tell them about the need for immediate human reform according to his project. However, neither the commissars nor the crowd understand its essence, so they do not hide their dissatisfaction or even their fierce indignation. In the end, the crowd is joined by Malakhii's relatives – his daughter Liubunia and Kum – who aim to return the man home, emphasising the absurdity of the situation and his grand reforms. The latter succeeds in persuading the councillors that the associate is insane and encourages him to visit a psychiatric hospital with a trick.

The next phase of Malakhii's fervent "ascension" takes place within a mental clinic. It is here that he finally achieves the realisation of his project: the reform of the patients. To further highlight the absurdity of his intentions, elements of a dream are introduced into the plot, presented in a grotesque and parodic manner. After delivering his report on the immediate reform of individuals, Malakhii receives unanimous approval from the people's commissars, which emboldens him to take decisive action. This action involves covering people with a blue veil while Malakhii, assuming the role of a priest, performs a magical gesture with his hand. As a result, individuals emerge from under the veil transformed into extremely kind, polite, and angelic beings. In this dream sequence, Malakhii envisions the "blue beyond," a vivid and imaginative portrayal where the world around him undergoes a gradual transformation. Reality shifts into blue valleys, blue mountains, and blue rains, until it ultimately dissolves into a state of blue nothingness. This imagery emphasises the surreal and fantastical nature of Malakhii's vision.

Inspired by a dream, Malakhii proclaims himself the people's commissar by smudging clay on his forehead, symbolically drawing a parallel to Emperor Jones, the self-proclaimed leader of a savage tribe in the American playwright's work. However, the external attributes of the Ukrainian character are noticeably more modest, reduced to a minimum: a stick, a bag of crackers, a red ribbon draped over his left shoulder, a bridle, a trumpet, and a sunflower crown held in his hand for special occasions. In contrast, according to O'Neill's notes on his play, Emperor Jones is depicted wearing "*a light blue uniform coat*

adorned with brass buttons, ornate gold chevrons on his shoulders, gold braid on the collar, cuffs, and so forth. His pants are bright red with a light blue stripe running down the sides. He wears patent leather-laced boots with brass spurs, and a belt clasping a long-barreled, pearl-handled revolver in a holster completes his attire. Nevertheless, there is an air of dignity about his grandeur that cannot be entirely dismissed" (O'Neill 2011: 18).

If Malakhii's clothing style epitomised his allegiance to socialist ideals, then Jones' attire reflected the materialistic values of 1920s America, with its cult of business and prosperity. Despite being on opposite ends of the spectrum, both systems ultimately led to the destruction of the individual and their moral values, resulting in the "nothingness" proclaimed by Malakhii, a trajectory exemplified by Emperor Jones' movements. Driven by the fear of being hunted down by the indigenous people, he ventures towards the port. However, to reach it, he must traverse a dark and foreboding forest, described by the author as *"the massed blackness of the forest like an encompassing barrier. As the scene opens, nothing can be distinctly made out"* (O'Neill 2011: 18).

At this point, the second stage of Jones' journey begins, mirroring Malakhii's various stays in different locations within Kharkiv. Similar to Kulish, O'Neill incorporates scenes of illusion and sleep to depict the character's subconscious instincts, particularly the fear that grips Jones as he ventures into the woods. Here we clearly observe the movement of the author's thought "from the banal surface of life to its secret depths" (Bloom 2007: 94).

From within the thicket, Jones perceives the approach of a black man named Jeff, whom he had previously killed. Startled, the Emperor instinctively fires his revolver, causing the silhouette of the black man to vanish. The sound of the gunshot snaps Jones back to reality. It helps him recognise that it was a hallucination induced by extreme exhaustion. Simultaneously, his awakened consciousness triggers a recollection from his actual past: the painful memory of him having taken the life of someone dear to him, an act that led him to prison (*"You fool nigger, dey, ain't such things! Hunger 'facts yo' head and yo' eyes . Rest! Don't talk! Rest! You need it. Nigger I kills you dead once. Has I got to kill you again? You take it den"*) (O'Neill 2011: 38).

The Emperor settles down to rest, but in his state of sleepy delirium, he envisions the approach of an entire group of black people *"dressed in striped convict suits; their heads are shaved; one leg drags limpingly shackled to a heavy ball and chain. Some carry picks, the others shovels. They are followed by a white man dressed in the uniform of a prison guard"* (O'Neill 2011: 38). The Emperor fires a second shot, causing the apparitions to vanish, and he gradually regains his sanity. Filled with desperation and seeking an understanding of the situation, Jones turns to God, offering prayers and seeking forgiveness for his sins, particularly the acts of killing Jeff and the prison warden. Exhausted, he pauses for a moment to catch his breath, feeling the weight of his actions. Overwhelmed with regret, he removes his elaborate Emperor shirt adorned with gold studs, lamenting his decision to embrace the role of an Emperor: *"Oh, I'se sorry I evah went in for dis. Dat Emperor job is sho' hard to shake"* (O'Neill 2011: 43). In the light of Carl Jung's theory of archetypes, as explored in his collection "The Archetypes and the Collective Unconscious" (1959), Jones' removal of the elaborate Emperor shirt signifies a symbolic shedding of a false persona. According to Jung, the persona is the outward face we present to the world, shaped by societal expectations and norms. This external facade often masks our true inner nature, known as the self. By taking off the Emperor's shirt, Jones symbolically rejects the superficial role he has been playing, attempting to reconnect with his authentic self. This act encapsulates Jung's notion of individuation, the process of becoming the person that one is inherently destined to be, integrating various aspects of the conscious and unconscious mind.

While Jones starts to reflect on his past actions and question his identity during this stage of displacement, Malakhii, on the contrary, burrows deeper into his illusions. He persists in his 'reformer' endeavours, seemingly blind to any introspection or potential disillusionment. Escaping from the hospital, he eventually finds himself at the vast Hammer and Sickle plant, where he once again proclaims himself a reformer, this time reinforcing his status with actions. However, the workers, much like the previous individuals who witnessed

his proposed transformations, openly ridicule Narmakhnar. They do not understand his calls to come to the “*new Favour Mountain on the twelfth of August, in the old way – the sixth*”, to carry “*red poppies, marigolds, and most of all, bring dove dreams. There we will sanctify ourselves, sanctify ourselves*” (Куліш 1990: 50). Within the factory premises, the “reformer’s” attempts face a resounding failure; the intense process of pouring molten iron is in full swing, and the workers immerse themselves in their tasks, nearly knocking Malakhii off his feet. Disheartened, he departs from the workshop, left astonished and outraged by the workers’ behaviour. Their unwavering focus on their labour renders them completely indifferent to the urgent need for personal reform: “*They have their own red dreams. What a tragedy! I closed my eyes and left. A symphony of labour thundered after him*” (Куліш 1990: 51). The most tragic aspect of Malakhii’s predicament, akin to Jones’, lies in their shared fate as victims of circumstance. The events that unfolded in Kharkiv for Malakhii, as Yurii Sherekh notes, could have occurred with equal impact in Paris, New York, or Tokyo. In light of this observation, the scholar concludes: “Man-hunting, hypocrisy, falsehood, walling off the truth of life by the conventions of everyday and bureaucratic norms, boundless selfishness, and venality are not at all the monopoly of Soviet Kharkiv; they are features of human society in general” (Шепех 2008: 344).

Meanwhile, Jones, caught in a suspended state within the forest, alternates between being awake and asleep. His mind traverses a fluctuating landscape, where vivid recollections from his past elicit profound remorse, only to be replaced by hallucinatory visions that arise in his delirium. In this manner, the protagonist’s journey delves into the realm of the unconscious, stirring dormant historical memories that, according to Carl Jung, emerge from the collective unconscious experience inherited from his ancestors. Within his dreams, he encounters both African Americans and plantation owners: “*The auctioneer begins his silent spiel. He points to Jones, appeals to the planters to see for themselves. Here is a good field hand, sound in wind and limb as they can see. Very strong still in spite of being middle-aged. Look at that back. Look at those shoulders. Look at the muscles in his arms and his sturdy legs. Capable of any amount of hard labor. Moreover, of a good disposition, intelligent and tractable. Will any gentleman start the bidding? The planters raise their fingers, make their bids. They are apparently all eager to possess Jones. The bidding is lively; the crowd is interested*” (O’Neill 2011: 68).

The scene depicting the slave trade holds significant importance within the drama. It serves as a pivotal moment for Jones, allowing him to establish a connection with his people, comprehend their anguish and suffering, and consequently confront his own capabilities as someone who claims authority over an indigenous tribe.

To intensify the horror induced by the dream, Jones pulls the trigger a third time. This shot is aimed at the shadow of the auctioneer, causing the apparitions to dissipate, yet the distinct thuds continue to echo. Utterly bewildered, consumed by despair, and overwhelmed by mortal fear, the former Emperor turns to God, desperately seeking salvation: “*Lawd Jesus, heah my prayer! I’s e a po’ sinner, a po’ sinner! I know I did wrong, I know it!*” (O’Neill 2011: 70). He no longer had any bullets left, except for the silver one, which was intended to scare the local residents who were about to catch up with him. Jones acknowledges: “*Oh, Lawd, on’j de silver one left – an’ I gotta save dat fo’ luck. If I shoots dat one I’m a goner sho’ I Lawd, it’s black heah! Whar’s de moon? Oh, Lawd, don’t dis night evah come to an end? Dere! Dis feels like a clear space. I gotta lie down an’ rest. I don’t care if dem niggas does catch me. I gotta rest*” (O’Neill 2011: 71). Ultimately, in a state of profound exhaustion, Jones succumbs to sleep. Bereft of a shirt and boots, his pants torn, and his legs wracked with agony, he finds solace in the realm of dreams. Within this dream, he encounters a group of African Americans led by a priest, emerging from the dense thickets of the forest. Their intention is to offer him as a sacrificial offering to the gods. Adorned in animal skins and scantily dressed, the people commence a spirited dance, brandishing animal bones and scalps, ultimately casting Jones into the river, where crocodiles lurk. Emerging from his dazed state, Jones regains consciousness within the water, uttering the words, “*de silver bullet! You don’t git me yit!*” (O’Neill 2011: 74). With unwavering

determination, he fires another shot, aiming at the bright green glow emanating from the eyes of the crocodile. It results in the permanent dissolution of his hallucinatory visions.

As we can see, the protagonists' journeys in both plays, depicted as tragic and hopeless, draw parallels with Dante's circles of hell. In Kulish's play, Malakhii's futile efforts are symbolised by urban institutions, leading to a sense of despair. Meanwhile, O'Neill illustrates Jones' journey into the forest and his subconscious, invoking memories that spark regret and a desire for redemption.

In the final scenes of both plays, the authors demonstrate the ultimate transformations in the characters' perceptions of the world. It is noteworthy that the denouement of the play "Emperor Jones" unfolds at daybreak the following day, on the outskirts of the forest, where a defiant black tribe, led by their chief Lem, arrives amidst the rhythmic beats of tam-tams. It is worth noting that Lem, akin to the priest who appeared in Jones' dream, is depicted as being "*dressed only in a loin cloth. A revolver and cartridge belt are around his waist. His soldiers are in different degrees of rag-concealed nakedness*" (O'Neill 2011: 76).

The search for Jones is underway, as he has lost his way and spent the entire night wandering in circles through the forest. In the meantime, the indigenous people have obtained a unique silver bullet designed to end the life of the supposedly "immortal" Emperor. They successfully use this bullet, discovering a barely alive Jones on the outskirts of the forest. It is through death that the protagonist finally finds the tranquillity and grandeur he had yearned for. Gazing upon the lifeless body of Jones, his merchant companion utters in a dignified manner: "*where's yer 'igh an' mighty airs now, yer bloornin' Majesty? (then with a grin) Silver bullets! Gawd blimey, but yer died in the 'eighth o' style, any'ow!*" (O'Neill 2011: 78). According to Steven Bloom, Jones' demise was deemed "successful" (Bloom 2007: 46), as it served as the logical culmination of his adventurous existence. Shedding light on the societal factors that propelled the murderer and adventurer to the pinnacle of power, the author offers partial justification by highlighting the influence of "well-intentioned" mentors disguised as white individuals. By eavesdropping on their conversations, Jones comes to the realisation that there exist varying degrees of theft: "*dere's little stealin' like you does and dere's big stealin' like I does. For de little stealin' dey gits you in jail sooner or later. For de big stealin' dey makes you Emperor and puts you in de Hall o' Fame when you croaks*" (O'Neill 2011: 79). At the same time, the moment of Jones' murder can be seen as a symbolic rebirth for him. In the beginning of the play, he is filled with pride for breaking away from his ancestors and altering the course of history. However, by the end, after experiencing a process of purification, he reunites with his people, reconnecting with them on a deep, intrinsic level.

The dramatic culmination of the play "People's Malakhii" unfolds within a house of debauchery, where Malakhii is brought by the nurse Olia, who orchestrates a meeting between him and Liubunia. Despite everything, Liubunia still holds onto the hope of finding her father and bringing him back home. However, Malakhii remains unresponsive, rejecting his familial identity and persisting in shouting old slogans: "*I say, there is no daddy!... And there is no godfather! There is a People's Commissar Malakhii! Narmahnar! The first!*" (Купчин 1990: 70).

In the brothel, Malakhii enthusiastically embarks on his reforms, targeting the prostitutes who sell "love in boxes". However, similar to the factory workers, the girls remain indifferent to his teachings and undermine his efforts by engaging in a dance with him, symbolising the futility of Malakhii's actions. It is during this dance that news of Liubunia's suicide reaches the man, but he remains unmoved. In a state of near delirium, he claims that the girl "*didn't hang herself but drowned in the sea, specifically in the blue sea*" (Купчин 1990: 75). Meanwhile, Malakhii continues playing the pipe chaotically, mentioning how others mistreated him and how he, as a universal shepherd, will graze his sheep and play.

It is symbolic that Malakhii, much like Jones, is depicted as a wanderer, tormented and suffering, driven by "an elusive and uncertain goal" (Хороб 2002: 337). Ultimately, the nature of Malakhii's advocacy of human reform remains unclear, as he distances himself

from his family and condemns his daughter to a life of wandering and eventual death. It leaves the impression that he represents a vision of a person detached from family ties, an archetype that Soviet ideology would later attempt to create. The tragedy of Malakhii is that he “loses not only personal but also national self-identification under the pressure of the established social-totalitarian system” (Devdiuk 2022: 240).

It is evident that both protagonists inhabit a world of their own creation. Initially, they exert control and influence over this world, but later on, it spirals out of their grasp and begins to shape their lives. Despite the main characters’ attempts to resist, they ultimately falter. Regarding the culmination of their journeys, their final destination remains somewhat ambiguous. Malakhii, driven to madness, discovers the elusive realm of socialism primarily within his dreams, while Jones, vanquished, meets a fate that is logically fitting. Consequently, an individual who, due to external circumstances or their materialistic pursuits, is fated to wander the streets ultimately finds themselves at a dead end, devoid of any promising prospects or meaningful direction.

Conclusions and Prospects

To sum up, we may assert that both “People’s Malakhii” by M. Kulish and “Emperor Jones” by Eu. O’Neill share a common structural and compositional element, namely the motif of the journey. It plays a significant role in the dramas, providing a framework for the plot and character development. The motif of the journey drives the action of the plays and helps reveal the depths of the main characters’ personalities. They are consumed by a relentless idea that propels them forward. Malakhii, as a fervent advocate for immediate socialist change, disregards the ridicule of others and risks the well-being of his family. On the other hand, Jones represents a product of the American dream, justifying any means necessary, even if it entails engaging in immoral acts and committing crimes.

The research has demonstrated that both characters, at the outset of their respective works, find themselves at different stages of realising their plans: Malakhii is in the initial phase, while Jones is in the final one. Consequently, their motivations for embarking on their urgent journeys differ. Malakhii leaves on his adventure, driven by a personal calling that he alone comprehends, disregarding the pleas of his family members. In contrast, Jones sets out due to the fear of retaliation from the island’s inhabitants, who had been under his oppressive rule for two years. Malakhii’s journey towards his dream unfolds across various locations in Kharkiv, including the streets, a mental institution, a factory, and ultimately a brothel. However, due to the incessant mockery from those around Malakhii, his path becomes a chaotic trek through the “thorny circles of hell” (Khorob), from which there is no turning back. In return, Jones’ escape, which is described as a rediscovery of his true self, takes place mostly in the forest and goes into the unconscious, evoking a historical recollection of a hellish process mixed with themes of sacrifice and redemption.

The phantasmagorical portrayals of dreams and the subconscious, depicted through symbolic and allegorical realms, exhibit distinct variations in the respective works of M. Kulish and Eu. O’Neill. In the Ukrainian play, the grotesque dream images that arise during Malakhii’s stay in the insane asylum vividly emphasise the futility and insignificance of his efforts to achieve the “blue beyond of socialism”, reducing them to mere “blue nothingness.” The urgent calls for reform, accompanied by gestures and facial expressions, though real, appear as hallucinations. The agitator himself gives the impression of being insane, completely distancing himself from his family and people. In the American playwright’s work, in the scene depicting Jones’ nocturnal wanderings in the forest, the depths of the subconscious are artistically projected, embodying the images of his ancestors from the past. As we can see, by connecting the past with the present in a cause-and-effect relationship, the author portrays Jones’ life journey within the context of the historical fate of the African-American people, of which he is a part. Unlike Malakhii, who failed to grasp that Christian precepts are incompatible with socialist-communist ideals, Jones delves into his roots and, as a result, undergoes an act of redemption, finally finding forgiveness and

tranquility. Nevertheless, in both narratives, the emphasis is placed on the tragic inevitability of their actions and the inherent futility of their pursuits.

REFERENCES

- Abramovska Ya. Topos and Some Commonplaces of Literary Studies. Theory of Literature in Poland. Anthology of Texts. Second Half of the 20th – Early 21st Century. [Ed. B. Bakula]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy, 2008, pp. 351–370.
- Bloom, S. (2007). Student Companion to Eugene O'Neill. Connecticut: Greenwood Press.
- Devdiuk, I., Marchuk, T. (2022). Ukrainian Modernist Drama in the European Context. Forum for World Literature Studies. 14/2. P. 230–243. URL: <https://www.fwls.org/Download/Archives/1007.html> (3.7.23).
- Kaspersky, E. (1998). O teorii komparatystyki. Literatura. Teoria. Metodologia (pod redakcją naukową Danuty Ulickiej). Warszawa: Wydawnictwo Dydaktyczne Wydziału Polonistyki. S. 331–356.
- Khorob S. Ukrainian Modern Drama of the Late 19th – Early 20th Century (Neo-Romanticism, Symbolism, Expressionism). Ivano-Frankivsk: Plai, 2002.
- Kopystianska N. Time and Space in the Art of the Word. Lviv: PAIS, 2012.
- Kozlov R. Artistic Time and Artistic Space in Drama (Based on Ukrainian Literature of the 17th – 18th Centuries): Abstract of the Dissertation ... Candidate of Philological Sciences. Kirovohrad, 2005.
- Krasner D., 2005: A Companion to Twentieth-Century American Drama. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Kulish M. Narodnyi Malakhii: A Play. Kyiv: Dnipro, 1990.
- Marchuk T. Figurative-Semantic Dominants of the Drama of M. Kulish and E. O'Neill in the Coordinates of Spatiotemporal Dimension. Sultanivski Readings., 2016, 5, pp. 136–144.
- O'Neill, E. (1988). Selected Letters. Yale University Press.
- O'Neill, E. (2011). Emperor Jones. Dover Publications.
- Sherekh Yu. The Sixth Symphony of Mykola Kulish. Selected Works. Literary Studies. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy, 2008, pp. 343–357.
- Skwarczynska, S. (1954). Wstęp do nauki o literaturze. Warszawa: [Instytut Wydawniczy PAX](#). T. I.
- Yatskiv N. Spatiotemporal Organization of M. Haharin's Novel *Blonds étaient les blés d'Ukraine*. Current Issues of the Humanities., 2021, 36(3), pp. 163–169. DOI: 10.24919/2308-4863/36-3-28.

PECULIARITIES OF REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF “ART” IN
THE NOVEL “THE PICTURE OF DORIAN GRAY” BY O. WILDE

Khairulina Nailia,

State Institution “Taras Shevchenko National University”, Luhansk, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-3983-3627

Corresponding author: nailiakhairulina@gmail.com

Dmytrenko Victoriia,

State Institution “Taras Shevchenko National University”, Luhansk, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-8364-014X

Abstract. *The article under consideration presents the perspective of hypertrophied self-reflection of artists, which was realized in the works of representatives of different cultural epochs based on the specifics of the presentation of the concept of “art.” The primary focus is analyzing the peculiarities of interpreting this concept in the novel “The Picture of Dorian Gray” by the English writer Oscar Wilde, which became the key to realizing the author’s main idea. The modeling of the text of the work takes place through the implementation of this concept, which is a priority in the work. This happens through the portrait.*

The article suggests that the author’s use of a portrait is not accidental because, in our opinion, a picture is a kind of portal that connects the artist and the person depicted on the canvas, and in the case of the novel – three: the writer, the artist and the person depicted on it. The portrait is the materialization of the concept, and it focuses on all the variants of the specifics of its manifestation.

Wilde considers art the highest form of being, as it is both a source of pleasure and destructive power. The focus is on the relationship between aestheticism, morality, and philosophical ideas that determine the behavior of the characters, in particular Dorian Gray. The article also analyses the symbolic role of the portrait, which appears not only as an artistic work but also as a personification of the hero’s soul and moral state. The study has shown that the novel’s concept of “art” is a key tool for revealing the central conflict between aesthetic pleasure and ethical principles. The main conclusion is that art in the novel is not a neutral category but has the ability to influence a person’s moral choice, emphasizing the inextricable link between beauty and responsibility.

Keywords: *art, aestheticism, morality, Oscar Wilde, Dorian Gray, portrait, ethics, symbolism, aesthetic pleasure.*

Received: 20 July 2024

Revised: 28 July 2024

Accepted: 02 August 2024

How to cite: Khairulina N., Dmytrenko V. (2024). Peculiarities of Representation of the Concept of “Art” in the Novel “The Picture of Dorian Gray” by O. Wilde. *Philological Treatises*, 16(2), 61-69 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-6](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-6)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ «МИСТЕЦТВО» У РОМАНІ
«ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ» О. ВАЙЛДА

Хайруліна Наїля,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Луганськ, Україна
ORCID ID 0000-0003-3983-3627

Автор, відповідальний за листування: nailiakhairulina@gmail.com

Дмитренко Вікторія,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Луганськ, Україна
ORCID ID 0000-0001-8364-014X

Анотація. У статті репрезентовано ракурс гіпертрофованої саморефлексії митців, яка зреалізувалася у творчості представників різних культурних епох на основі специфіки представлення концепту “мистецтво”. Основна увага зацентована на аналізі особливостей інтерпретації цього концепту у романі “Портрет Доріана Грея” англійського письменника Оскара Вайлда, що став ключовим для реалізації основного задуму автора. Моделювання тексту твору відбувається завдяки реалізації цього концепту, який є пріоритетним у творі. Це відбувається через портрет.

У статті висловлена думка про те, що використання автором саме портрета є не випадковим, адже на нашу думку, портрет є своєрідним порталом, що пов’язує художника і людину, що зображена на полотні, а у випадку із романом – трьох: письменника, художника й того, хто зображений на ньому. Портрет є матеріалізацією концепту в ньому фокусуються усі варіанти специфіки його виявлення.

Вайлд розглядає мистецтво як вищу форму буття, яка водночас є джерелом насолоди та руйнівної сили. Основна увага приділяється взаємозв’язку між естетизмом, мораллю та філософськими ідеями, які визначають поведінку героїв, зокрема Доріана Грея. У статті також аналізується символічна роль портрета, що постає не лише як художній витвір, а й як уособлення душі та морального стану героя. Дослідження виявило, що концепт “мистецтво” у романі виступає ключовим інструментом для розкриття основного конфлікту між естетичною насолодою та етичними принципами. Головний висновок полягає в тому, що мистецтво в романі є не нейтральною категорією, а має здатність впливати на моральний вибір людини, підкреслюючи нерозривний зв’язок між красою та відповідальністю.

Ключові слова: мистецтво, естетизм, мораль, Оскар Вайлд, Доріан Грей, портрет, етика, символізм, естетична насолода.

Отримано: 20 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 28 липня 2024 р.

Затверджено: 02 серпня 2024 р.

Як цитувати: Хайруліна Н., Дмитренко В. (2024). Особливості репрезентації концепту «мистецтво» у романі «Портрет Доріана Грея» О. Вайлда. *Філологічні трактати*, 16(2), 61-69 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-6](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-6)

Introduction

This year, the progressive community celebrated the 170th anniversary of Oscar Wilde's birth, an outstanding English artist and classic of English literature. This was the occasion for another rethinking of his work from the twenty-first-century perspective.

The novel “The Picture of Dorian Gray” is undoubtedly the artist’s landmark work. It represents the Wilde’s idea of the concept of “art.” The study of the problems of art, artistic creativity, and the artist’s personality does not lose its relevance regardless of the socio-cultural situation, the state system, or the ideological state of the era.

The modern period of cultural development is no exception. However, in the context of forming a new type of culture — visual, screen, mass media — in the process of irreversible changes in all its spheres, these problems require a new understanding. Studying

at the conceptual level opens up new perspectives for literary scholars to understand the artist's worldview, which determines the relevance of the publication.

The study aims to determine the peculiarities of the representation of the concept of "art" in O. Wilde's novel "The Picture of Dorian Gray". In this regard, it will single out the means of objectification of the concept in the writer's work and investigate its importance as a means of modeling the text of the work.

Object of study the concept of 'art' in the novel "The Picture of Dorian Gray" by Oscar Wilde

The subject of the study is the peculiarities of the manifestation of the concept of "art" in Oscar Wilde's novel "The Picture of Dorian Gray".

Research materials and methods

The works of T. Sivets, L. Suvorov, V. Suprun, T. Shestopalova, Lakoff G., Johnson M., and others were the basis for the study of the term "concept" in literary studies. To study O. Wilde's work, we relied on the publications of N. Astrakhan, V. Bratko, I. Malyska-Fedorovych, and E. Onatskyi.

The publication is based on conceptual analysis. The authors also used analytical and synthetic methods to analyze and synthesize the necessary information. A structural approach to the concepts and conceptual sphere of the writer's work is important for presenting the material in the publication.

Discussion

The theme of art, the image, and the artist's fate have always been at the center of the attention of artists. It has attracted the attention of thinkers, writers, painters, and sculptors of different historical and cultural epochs to a greater or lesser extent.

Since Homer's *Odyssey*, we have known the striking image of the blind singer Demodocus singing at the court of King Alcinoos. The image of the artist Orpheus came to literature from ancient Greek myths, and the ancient Roman poet Horace first comprehended the role and place of the poet in particular and art in general in society. E. Hoffmann, O. de Balzac, N. Hohol, E. Poe, J. London, T. Mann, and M. Bulhakov can continue this line.

Furthermore, these are only the iconic figures of world literature. There are Taras Shevchenko, Ivan Franko, Lesya Ukrainka, Mykhailo Kotsiubynskyi, Lina Kostenko, and others in Ukrainian literature.

The theory and practice of art as objects of artistic comprehension and depiction appeared in the works of the Enlightenment. Before the appearance of works by representatives of this period, the writer, as a human rather than a professional, portrayed the artist as a character in a work.

The author usually ignored his creative consciousness of what makes a poet a poet, a painter, a painter, a musician, and a musician. German literature played an important role in the development of the theme of art and the artist: at the end of the Enlightenment, Goethe published his famous novel "The Years of Wilhelm Meister" (1796), which is essentially the first *Künstlerroman* in European literature, and the theme was picked up and intensively developed by the German romantics Novalis and Hoffmann. In their works, they attach particular importance to the idea of freedom of artistic creativity and the idea of absolute arbitrariness of the artist. One of the ideologists of Romanticism, a representative of the idealistic dialectic, F. Schelling, stressed that any artistic creation should be free.

In England, a peculiar cult of the artist-creator dates back to the Romantic era: Byron's poetry, Coleridge's philosophical and literary concepts, autobiographical works by Lee Hunt and De Quincey gradually accustomed the Puritan public to the idea of the artist's uniqueness, that is, his extraordinary, unlikeable nature, which inevitably leads to a sharp conflict with the crowd and ostracism, although at the same time makes him responsible to people and for people.

The Romantic era elevated the artist to unattainable heights, seeing him as a "lord of the mind," a prophet. "Poets," Shelley wrote in his "Defence of Poetry" (1821), are priests of

incomprehensible inspiration; mirrors reflecting the giant shadows that the future casts in the present, trumpets that call to battle and do not hear their call. Poets are the unrecognized lawmakers of the world' (Shelley, 2018, p. 434). The recognition of art explains the "status" of the artist in this period as the most important area of the spiritual life of humankind. Art was considered a type of activity that could give a person a new view of the world and their place in it, introducing them to the highest truths of existence that are inaccessible to other ways of knowing.

The second half of the nineteenth century changed the vector of reception of artistic creativity. Writers' interest is focused on the artist's practical activities and place in society. The image of the artist loses its aura of exclusivity. The artist is no longer just a prophet, as in previous eras, but also a discoverer of truth, a creator of an ideal. His functions are expanding. Art should create and strive to convey what it has created to readers. Readers are the leading connoisseurs of art.

This topic became one of the priorities in the development process, especially in the late nineteenth and early twentieth centuries. Art, in general, was understood as an independent sphere of spiritual life, in which the artist is subject only to God, and the object and ways of creative development are chosen following the inner needs of the creator. The interest in literary and literary criticism grew in the twentieth century. This is the reason for the significant number of works in which the artist and his creative activity were chosen as the main character and subject of the image.

The research results

The English writer O. Wilde first articulated the issues of art theory in his lectures delivered during a tour to America. The key lecture was *The English Renaissance of Art* (1882). It gives an idea of the origins of 'art' in the writer's work. The theme of his novel *The Portrait of Dorian Gray* can be formulated as follows: the temptation to equate art and life. That is why the concept of 'art' becomes significant.

"Oscar shared the opinion that the soul should comprehend art because only the soul can feel and express beauty, and, therefore, art is alien to archival logic, the laws of common sense, and the laws of morality; it serves no one and nothing, but exists only for the sake of art. To know it, you must burn" (Melnyk M., https://modoslav.blogspot.com/2020/08/blog-post_9.html).

The works of the English writer O. Wilde are known to every Ukrainian schoolchild, as his fairy tales and *The Portrait of Dorian Gray* are studied in the school course of foreign literature. However, the amplitude and frequency of studies of the writer's work in Ukrainian literary studies are insignificant. M. Strikha, one of the contemporary Ukrainian translators and researchers of the English writer's work, explains this by the fact that "Ukrainian modernist translators of the early twentieth century mostly did not know English (they focused on Polish, Russian, German, and French literature)" (Strikha, 2007, p. 139).

In addition, Ukrainians' inertia in reception O. Wilde's works was "fatally affected by the circumstances of the tragic twentieth century" (Strikha, 2007, p. 142).

The first translator of the novel *The Portrait of Dorian Gray* was V. Pidmohylnyi, and *The Ballad of Reading Prison* was translated by T. Osmachka (in his translation "The Ballad of Reading Prison" (1958), but due to well-known tragic circumstances, their translations never became the property of our translation school.

The concept of "art" is key in Wilde's worldview. The term "concept" is derived from the Latin "concept," which means, "something preconceived, imagined, imaginary." A modern English dictionary defines this concept as "an idea of how something is or should be done" (Longman, 2009, p.151). That is, the essence of the term is defined through the idea of what something is or how something should be made. The *Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language* (2003) defines a concept as "a formulation, a general concept, an idea" (*Comprehensive Explanatory Dictionary*, 2003, p. 452).

Today, the definition of the concept differs among some researchers depending on the field of study they represent. Some researchers believe that concepts are peculiar mental

formations, fragments of a person's life experience that are realized and typified by him/her, stored in human memory, and are significant for him/her. Researchers emphasize that a person has experienced information.

The center of a concept is always a value because it serves the study of culture, which is based on a value principle. Each concept, as a complex mental component and its semantic content, also assesses a person's attitude to a particular object. Therefore, the concept includes a universal component that carries a universal load and is an element of the subconscious and a national and cultural component since a particular cultural environment also conditions each person's life. When forming the conceptsphere, one cannot but consider a person belonging to a particular social stratum, gender, age group, etc. A concept is a dynamic formation in human consciousness. It "has its immanent plan in the individual consciousness, where each most general concept passes through the filter of individual perception, resulting in a real, living idea of the subject for this consciousness" (Shestopalova, 2010, p. 37).

It is the dominant concept in a work that represents the peculiarities of the author's perception of reality, his or her particular picture of the world. It "sublimates the concepts, representations of emotions, feelings, volitional acts of the author, his worldview, determined by the author's worldview and genre specificity of the literary text" (Doichyk, 2014, p. 37).

A work of fiction best helps to reconstruct the peculiarities of the author's consciousness by identifying its structural units, such as concepts.

In the novel *The Portrait of Dorian Gray*, the main characters' dialogues are filled with reflections on art. The ending proves that the entire text was a preparation for the main idea of the work, which is the immortality of artistic masterpieces, that is, art itself.

Later, Mikhail Bulgakov would express this in the famous dictum "Manuscripts Do Not Burn."

A work of art is the perfect thing created by man. It outlives its creator, often perpetuating his or her name, although the idea of the "death of the author," postulated much later by R. Barthes, also runs through the work.

After all, the portrait in the work lives its own life; an outwardly nondescript author who could not influence what happened to his creation created such a perfect canvas. However, the text contains the invisible power of the painting, or art, which determines the degree of immortality and omniscience that leads the reader to the conclusions the author wants.

In addition to the portrait, Sybil's performance shows artistic perfection. Playing Shakespeare's characters, she became an artistic work herself. This attracted Dorian to her, but she could not interest him as an ordinary person. Her death caused the first changes in the portrait.

This means that O. Wilde again creates paradoxes; the separation of art from life leads to its distortion and immortality.

In developing the theme of art and the artist, writers from different countries show national specificity due to the peculiarities of the country's historical development and the originality of its artistic traditions.

Thus, in German literature, the interpretation of this theme takes on a philosophical and aesthetic character; in French literature, there is an active social and journalistic tendency, while in English literature, the social and ethical aspect, the connection between ethics and aesthetics, is in the foreground.

In nineteenth-century English literature, the theme of art and the artist was less extensively developed than, for example, in French or German literature. If English realists did address it, they developed it within the framework of the novel upbringing, mainly in social and ethical terms (Dickens's "David Copperfield", Thackeray's "Pendennis and Newcomen").

The specificity of English national thinking in addressing the image of the artist and the theme of artistic creativity is manifested in the fact that while in German literature, the hero is most often a musician, in English literature, it is primarily a writer, less often an artist,

a painter, that is, artists of different types of art are closer to the national character in different countries.

Interest in creativity and the artist's lifestyle in English society has been growing since the publication of John Ruskin's five-volume work *Modern Artists* (1843-1860). His doctrine of beauty influenced representatives of various artistic systems.

In particular, the realist John Galsworthy and the aesthete Oscar Wilde experienced the charm of his ideas. The latter, having inherited the cult of beauty from Ruskin, rejected the demand for highly moral Christian art he put forward and, following Walter Pater proclaimed the idea of art's freedom from any social and moral obligations. The writers of English aestheticism needed to depict the creative environment and its representatives primarily to prove their main point about the autonomy of art, about its superiority over reality, grey, miserable, hopeless, and its superior nature (the most striking example is O. Wilde's "The Picture of Dorian Gray").

Basil Hawthorne's meeting with the young Dorian Gray breathed new life into his work. "*Dorian Gray is just a motif in art for me,*" says Basil about the influence of Dorian's charm. Falling in love with perfect beauty gave him the gift of seeing things in a different light, which allowed him to get a premonition of discovering a new style and way of writing. He feels a new surge of strength: "*Meeting Dorian seemed to give me the key to something new in painting, opened up a new way of painting. Now, I see things in a different light and perceive everything differently. I can reproduce life in my art by means previously unknown to me*" (Wilde, 2020, p. 19).

The concept of art is realized through the portrait. We believe that the author's use of a portrait is not accidental because, in our opinion, a portrait is a kind of portal that connects the artist and the person depicted in the picture, and in the case of the novel, three: the writer, the artist, and the person depicted in it.

The novel's key dictum also confirms this: "*Art is a mirror that reflects the one who looks into it, not life*" (Wilde, 2020, p. 30). Basil Holloward is talented, not so much intellectually as intuitively. The ability of artists to foresee and reflect this in their work has become a fatal burden for the artist. He paints a portrait of a handsome young man, Dorian Gray, and this is the beginning of his path to nowhere. He puts so much of his soul and feelings into the portrait that he begins to think it is his best work. It exposes a part of his soul.

The artist feels that this canvas is very frank and unusual. He does not want to put the portrait on public display so that no one can see the secret of his soul, which is hidden in the portrait of Dorian Gray: "*I have put too much of my soul, too much of myself, into this canvas*" (Wilde, 2020, p. 19).

He painfully felt Beauty, its inevitability, timelessness. The beautiful is eternal, so Holyward's paintings are immortal, just like the characters depicted. Moreover, the artist himself is outwardly ugly. Wilde emphasized the striking contrast between the character's ugliness and the beauty of his soul, his instinctive aversion to immorality and evil as the highest forms of ugliness.

The "preface" on behalf of Wilde is further developed in Bezill's words about the essence of art: "*An artist must create beautiful works of art without bringing anything of his personal life into them <...>. We have lost the ability to perceive beauty abstractly. I hope one day to show the world what an abstract sense of beauty is*" (Wilde, 2020, p. 19).

Thus, Bezill's portrait was not a reflection of Dorian Gray's personality but the embodiment of the idea the artist had been searching for all his life.

A portrait is a purely aesthetic phenomenon; its creator is a person who did not lose a single particle of his spirituality until the end of his life.

Basil Holloward represents the type of artist for whom beauty and art are inseparable. For him, art is beauty, which he tries to make immortal with the help of his brush and his exceptional talent.

It was not the worship of beauty that destroyed the artist; the immorality of the object of the image mutilated his love and devotion to beauty. Life and the art that reflects it are closely linked: the vice that wins in the human soul can kill art.

One of the novel's central ideas is the idea of the responsibility of the creator, the artist. After all, Basil did not see what Sir Henry saw and felt in Dorian Gray: spiritual weakness, selfishness, and a tendency to self-admire. For this, Basil is punished at the end of the novel. Vice and art do not go together. Art has no beauty, perfection, or harmony without morality and soul.

Conclusions and prospects

Thus, in "The Picture of Dorian Gray," O. Wilde presents his interpretation of the concept of "art," presents the concept of understanding art, and, as an accurate paradox list, destroys his statements and conclusions.

Two main maxims define the representation of the concept in the work.

1) Art is a mirror that reflects the person who looks at it, and the artist, having created an actual work, cannot change anything. The masterpiece lives its own life.

2) Morality of art (vice and art are incompatible; there is no beauty, perfection, and harmony in art without morality and soul).

We consider it is promising to study the conceptual sphere of the novel "The Picture of Dorian Gray," the entire work of the English writer in terms of the realization of the concept of "art" in it, and Oscar Wilde's work in general.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Астрахан, Н. І. (2016). Художня філософія мистецтва у романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV (17), Issue: 78, 2016. С. 11–15.
- Білобровська, К. О. (2022). Концепт «пісня» як джерело української духовності крізь призму творів Б. Антоненка-Давидовича. Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 грудня 2022 року / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. С. 28–34.
- Білобровська, К. О. (2024). Концептосфера творчості Б. Антоненка-Давидовича. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2024. 338 с.
- Великий тлумачний словнику сучасної української мови (2003) / уклад. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 1440 с.
- Дойчик, О. Я. (2014). Художній концепт Art в ідіостилі Джуліана Барнса. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 78(1124). С. 35–41.
- Мельник, М. Оскар Вайлд і мода. URL: https://modoslav.blogspot.com/2020/08/blog-post_9.html.
- Стріха, М. (2007). Оскар Вайлд на тлі українських сюжетів / Максим Стріха // Всесвіт. – 2007. № 3–4. С. 139–143.
- Хайруліна, Н.Ф. (2020). Художня модель «життя-ярмарок» в українській та англійській літературах: поетика й семіотика: автореф. дис. ... канд.. філол.. наук. 10.01.05. Бердянськ. 20 с.
- Хайруліна, Н.Ф. (2020). Життя як ярмарок і ярмарок як життя в літературі Англії та України кінця XIX – початку XX століття. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 3 Ч. 3. С. 60-64. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-3/10>
- Шестопалова, Т. П. (2010). На шляхах синтезу думки (теоретичні засновки спадщини Юрія Лавріненка): монографія. Держ.закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса

- Шевченка»; за наук. ред. О. Г. Астаф'єва. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 320 с.
- Dmytrenko, V., Khairulina, N., Brovko, O., Kryzhanovska, O., & Perepadia, D. (2024). Cross-cultural discourse of philological studies: The advanced approaches. *Multidisciplinary Reviews*, 7, 2024 spe020. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe020>.
- Khairulina, N., & Dmytrenko V. (2021). Semiotics of Ukrainian and English Intellectual Novels in “MAN AS A COMMODITY” Context. *«Філологічні трактати»*, Том 13, № 2. P. 16–22. [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13\(2\)-2](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-2).
- Longman (2009) *Dictionary of Contemporary English: New edition for advanced learners*. Pearson Education Ltd, 2009. 2081 p.
- Oscar Wilde, (2020). *The Picture of Dorian Gray*. Folio World's Classics. 240p. ISBN:978-966-03-9371-4.
- Percy Bysshe Shellie, (2018). *A Defence of Poetry*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/5428/5428-h/5428-h.htm> (date of access 20.11.2024).

REFERENCES

- Astrakhan, N. I. (2016). Artistic philosophy of art in Oscar Wilde's novel ‘The Portrait of Dorian Gray’ Science and Education a New Dimension. *Philology*, IV (17), Issue: 78, 2016. C. 11-15.
- Bilobrovskya, K. O. (2024). The conceptual sphere of B. Antonenko-Davydovych's creativity. Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in the specialty 035 Philology (03 Humanities). Kryvyi Rih State Pedagogical University. Kryvyi Rih, 2024. 338 с.
- Bilobrovskya, K.O.(2022). The concept of ‘song’ as a source of Ukrainian spirituality through the prism of B. Antonenko-Davydovych's works. Tendencies and prospects of studying literature in secondary and higher schools: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference, 15 December 2022 / edited by N. R. Hrytsak. Ternopil : Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatiuk, 2022. C. 28-34.
- Comprehensive Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language (2003). / compiled by. V. T. Busel. Kyiv: Irpin: Perun, 1440 p.
- Dmytrenko, V., Khairulina, N., Brovko, O., Kryzhanovska, O., & Perepadia, D., (2024). Cross-cultural discourse of philological studies: The advanced approaches. *Multidisciplinary Reviews*, 7, 2024 spe020. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe020>.
- Doichyk, O. (2014). The artistic concept of Art in the idiom of Julian Barnes. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of teaching foreign languages*, 78(1124). C. 35-41.
- Khairulina, N. F. (2020). The artistic model of ‘life-fair’ in Ukrainian and English literatures: poetics and semiotics: PhD thesis. 10.01.05. Berdiansk. 20 с.
- Khairulina, N. F. (2020). Life as a Fair and the Fair as Life in the Literature of England and Ukraine in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *Scientific notes of Vernadsky TNU. Series: Philology. Social Communications*. Vol. 31 (70) No. 3 Part 3. C. 60-64. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-3/10>
- Khairulina, N., & Dmytrenko V., (2021). Semiotics of Ukrainian and English Intellectual Novels in ‘MAN AS A COMMODITY’ Context. ‘Philological Treatises’, Vol. 13, No. 2. P. 16–22. [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13\(2\)-2](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2021.13(2)-2).
- Longman (2009). *Dictionary of Contemporary English: New edition for advanced learners*. Pearson Education Ltd, 2009. 2081 p.
- Melnyk, M. Oscar Wilde and fashion. URL: https://modoslav.blogspot.com/2020/08/blog-post_9.html.
- Oscar Wilde, (2020). *The Picture of Dorian Gray*. Folio World's Classics. 240p. ISBN:978-966-03-9371-4.

- Percy Bysshe Shelley, (2018). A Defence of Poetry. URL:
<https://www.gutenberg.org/files/5428/5428-h/5428-h.htm> (date of access
20.11.2024).
- Shestopalova, T. P, (2010). On the ways of synthesis of thought (theoretical foundations of
Yurii Lavrinenko's heritage): monograph. State Institution. State Institution
'Luhansk Taras Shevchenko National University'; under the scientific
editorship of O. G. Astafiev. Luhansk: State Institution 'Luhansk Taras
Shevchenko National University'. 320 c.
- Strikha, M. (2007). Oscar Wilde on the background of Ukrainian stories / Maxim Strikha //
Vsesvit. № 3-4. С. 139-143.

COLOURED ILL: BRINGING DARK LADIES INTO THE LIGHT

Livingstone David,

Palacký University, Olomouc, Czechia

ORCID ID: 0000-0002-3973-0620

Corresponding author: david.livingstone@upol.cz

Abstract. Shakespeare's Dark Lady has generated not only a great deal of speculation as to her identity, but also a number of literary treatments in fiction, drama and even poetry. This paper will provide an overview of these depictions, only to focus on two of the most recent and most prominent examples, these being the theatre play *Emilia* by Morgan Lloyd Malcolm from 2018 and the ballet/spoken word production *Lucy Negro Redux* from 2019 based on a collection of poems of the same name by Caroline Randall Williams.

Malcolm's play focuses on the historical figure of Emilia Bassano Lanier, one of the traditional Dark Lady candidates. Malcolm portrays her, with an all female cast, as a woman of colour in three stages of her life. Williams' poetry collection and the ballet/spoken word adaptation, with original music by Rhiannon Giddens, explore the personage of Lucy Negro or Black Luce who has also been granted the status of Shakespeare's erotic muse.

Both productions focus on women of colour and attempt to provide a voice and agency for these intriguing women whose value has been traditionally only due to their connection to Shakespeare the man. Both productions have not only popularized Shakespeare with a contemporary audience but have also attempted to reach new viewers and readers. They have additionally involved media crossings into musical theatre, dance and spoken word.

Keywords: Shakespeare, adaptations, theatre, feminism, ballet.

Received: 18 August 2024

Revised: 23 August 2024

Accepted: 29 August 2024

How to cite: Livingstone D. (2024). Coloured Ill: Bringing Dark Ladies into the Light. *Philological Treatises*, 16(1), 70-77 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-7](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-7)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY- NC)

ЗАТЬМАРЕНІ КОЛЬБОРОМ: ПОЧУТИ ГОЛОС ТЕМНОШКІРИХ ЖІНОК

Лівінгстон Девід,

Університет Палацького, Оломоуць, Чехія

ORCID ID: 0000-0002-3973-0620

Автор, відповідальний за листування: david.livingstone@upol.cz

Анотація. Шекспірівська «Темна леді» породила не лише безліч спекуляцій щодо її особистості, а й низку літературних інтерпретацій у художній, драматичній і навіть поетичній літературі. У цій статті ми зробимо огляд цих зображень, зосередившись лише на двох найсвіжіших і найяскравіших прикладах: театральній п'єсі «Емілія» Морган Ллойда Малкольма 2018 року та балетно-розмовній постановці «Люсі Негро Редукс» 2019 року, заснованій на однойменній збірці віршів Керолайн Рендалл Вільямс.

П'єса Малькольма зосереджена на історичній постаті Емілії Бассано Ланьє, однієї з традиційних кандидаток на роль Темної Леді. Малкольм зображує її, за участю

виключно жіночого акторського складу, як кольорову жінку на трьох етапах її життя. Поетична збірка Вільямса та балетно-розмовна адаптація з оригінальною музикою Ріаннон Гідденс досліджують образ Люсі Негро або Чорної Люсі, якій також надано статус еротичної музи Шекспіра.

Обидві постановки зосереджені на кольорових жінках і намагаються надати голос і свободу дій цим інтригуючим жінкам, чия цінність традиційно зумовлена лише їхнім зв'язком із Шекспіром-чоловіком. Обидві постановки не лише популяризують Шекспіра серед сучасної аудиторії, але й намагаються достукатися до нових глядачів і читачів. Вони також залучили медіа-перетини з музичним театром, танцем і розмовним мистецтвом.

Ключові слова: Шекспір, адаптації, театр, фемінізм, балет.

Отримано: 18 серпня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 23 серпня 2024 р.

Затверджено: 29 серпня 2024 р.

Як цитувати: Ліввінгстон Д. (2024). Затьмарені кольором: почути голос темношкірих жінок. *Філологічні трактати*, 16(2), 70-77
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-7](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-7)

Introduction

Shakespeare's *Sonnets* have generated a great deal of speculation as to connections between the poems and personages and incidents in his own life. The greatest focus has traditionally been on the so-called Fair Youth referenced in the *Sonnets* and the mysterious Mr. W. H. who the collection is dedicated to. The *Sonnets* also make frequent reference, however, to a Dark Lady whose identity has also encouraged numerous theories. A number of novels, plays, short stories and even television series have portrayed various candidates for the Dark Lady. Most of them, however, inevitably emphasise her hypersexuality and employ the male gaze with the focus on Shakespeare as her lover. More recent works, focused on the mystery of the identity of the Dark Lady, have been imagined particularly among women writers of biofiction, providing a feminist take and reading about the various candidates.

Mary Fitton, a maid of honour to Queen Elizabeth, was the most popular candidate for the Dark Lady in many of the biofictional treatments of the early twentieth century: G.B. Shaw, Frank Harris, etc. The wife of the celebrated humanist John Florio is yet another candidate, as is the innkeeper's wife Jennet Davenant, with this being by no means an exhaustive list. In an episode *The Shakespeare Code* of the third season of the science fiction classic series *Doctor Who*, the Time Lord travels with his companion Martha Jones, a woman of colour, back to Shakespeare's day and thereby inspires the Bard to write of her in the *Sonnets*. The delightful recent television series *Upstart Crow* includes, as minor characters, the two Dark Lady candidates, Emilia Bassano and Lucy Negro the Tavern Keeper, who will be the focus of this paper.

One of the most popular Dark Lady candidates is known by a number of variants: Lucy or Luce Morgan, Dark Lucy or Lucy Negro. Samuel Schoenbaum in his classic *William Shakespeare A Compact Documentary Life* outlines the main details concerning the origin of the theories. (Schoenbaum, 125). A more recent work by Duncan [Salkeld, *Shakespeare Among the Courtesans*, provides a new scholarly take on her identity. The candidacy of Lucy is also a popular theme in the Shakespeare themed books of Anthony Burgess. His non-fiction book on the subject, entitled simply *Shakespeare*, consists mostly of speculation, not only on her identity, but on a range of other themes.](#)

Burgess' fictional treatments include *Nothing Like the Sun: A Story of Shakespeare's Love Life*, where a young Shakespeare, before finding fame and fortune, meets a Mistress Lucy or Fatimah, who is originally from Malaysia: "She is brown, not negro." (Burgess, *Nothing*, 252). She teaches him the mysteries of love and how to say goodbye in

Malay 'selamat jalan' and they eventually become lovers. Burgess introduces yet another version of the Dark Lady in his hilarious book *Enderby's Dark Lady or No End to Enderby*. Enderby is an ageing English poet who meets and develops an infatuation with an African-American actress, playing the role of Lucy, while working together on a biofictional musical about Shakespeare's life. Burgess describes the first impression she makes on the lovestruck Enderby: "This April Elgar was a revelation to his awed eyes, and would be even more so when he got his glasses on." (Burgess, Enderby, 578).

Robert Nye wrote two celebrated Shakespeare books, one of which *The Late Mr. Shakespeare*, makes several references to possible candidates for the Dark Lady, and mentions Lucy in some detail: "Finally, we have candidate number five: Lucy Negro, alias Lucy Morgan, kept a brothel in St John Street, Clerkenwell. She was known as the Abbess of Clerkenwell, head of the infamous sisterhood of the Black Nuns." (Nye, 292). Nye describes her appearance with great enthusiasm, obviously drawing inspiration from sonnet 130: "Dark-skinned, with eyes as black and shining as the wings of a raven, her breasts were dun, and her hair was like black wires – it was thick and twisting, curly in the extreme. By no means conventionally beautiful, she on my oath a woman of rare beauty." (Nye, 292).

The novel *Will* by Christopher Rush contains a reference to a prostitute Lucy Negro who seems to specialize in S&M and Lucy is the subject of another borderline Harlequin romance treatment *His Dark Lady* from 2013 by Victoria Lamb. Shakespeare appears here, intermittently bedding and discussing theatre with the black lady-in-waiting Lucy Morgan.

The multi-faceted and multi-genre ballet *Lucy Negro Redux*, which had its premiere in 2019, arose out of a poetry collection of the same name from 2015 by the African-American writer Caroline Randall Williams. The ballet included not only dance, choreographed by Paul Vasterling, but also original live music composed and played by Grammy awarded and Pulitzer Prize winner Rhiannon Giddens. The ballet also contains spoken word segments with the author herself reading her poems, serving as the narrator in a sense. Williams developed an interest in the topic after reading a scholarly article about Lucy Redux by the afore-mentioned Duncan Salkeld. This led to a visit to England (chronicled in prose sections of the book) and culminated in the publication of her linked collection of poems. The following analysis will focus on a selection from the poems.

The first poem in the collection is entitled "BlackLucyNegro I" and seems to be making reference to Shakespeare having sexual intercourse with Lucy, a prostitute of African descent.

The idea of her
warm brown
body long stretching
under his hands
is a righteous want--
she's become an Other
way to talk about skin,
the world-heavy mule
of her, borne line by line
down the page
run and tell everything
every truth you ever knew
about BlackLucyNegro.
Say she is the loose light.
Say she is the root.
Say she ate at his table.
Say she ate at all. Say she.
Say she. Say she. (Williams, 2)

The poem begins to provide Lucy with not only a body, but a voice. The poem is followed by a prose passage which mentions the author's original interest in the subject of the sonnets and how she eventually contacted Salkeld and began her research and writing. Williams obviously identifies with the Dark Lady, being a woman of colour, but also a person who has been sexually objectified and stereotyped and finally as someone who has had to face significant obstacles in order to achieve her dreams as a writer.

The second poem in the collection "BlackLucyNegro II" provides a backstory to the protagonist of the poems and argues that she has achieved some level of empowerment over her own body, despite her profession.

Let me tell you about Black Lucy
Lucy run a brothel
Lucy got a lover
Lucy own her body (Williams, 4)

Although there is some biographical basis for this characterization of Lucy, Williams is obviously interpreting her through the lens and perspective of a twenty-first century African-American woman.

The poem "BlackLucyNegro III" makes the connection between the author and the protagonist even more explicit.

Lucy Negro
I am you
Lucy Negro
You can become anything I say
From page to clenched thigh
From that day to his
Lucy Negro
(Varieties of Other-ness be damned)
There is beauty in the dark
Lucy (Williams, 9)

The poem shows affinities with the Black is Beautiful movement, originating back in the 1960s, and with feminist notions of body positivity.

The second Dark Lady candidate, who will be discussed below, is the subject of yet another poem "Aemelia Lanyer was a White Girl".

And how could it be Amelia,
Amelia what's her name,
what with Rose Flower herself--
yes Black Lucy herself,

IN COG NEGRO--
and her black wires all up in his word?
The dark lady is black! Black wires Black.
Colored ill black. More black. Blacker.
Blackamoor black. (Williams, 10)

The poem once again makes reference to Sonnet 130 with its seeming description of a woman who does not fit in with the standards of beauty of the day, but is nevertheless desirable in the eyes of the poet.

The poem "Black Luce" lays out Williams' desire to provide Lucy, and silenced women of the past in general, with not only a voice, but with "a seat at the table". (Williams, 14) The poem contains the most explicit explanation of Williams' agenda with not only the

poems, but the ballet: "I will dig and root about and trawl and query and widely surmise until there is a place for you, Lucy. And it will be my place for having carved yours out, and altogether earned by you for us, and proved by me for us. Yes, I declare that beauty herself is black after all." (Williams, 14). Lucy thus becomes a kind of 'everywoman' whose story needs to be told and brought to life.

Another leading candidate for the identity of Shakespeare's Dark Lady is Emilia/Aemilia Bassano/Lanier/Lanyer who we know a great deal more about. There is no doubt as to the existence, in contrast to Lucy, of this historical personage. She was a published writer (the volume *Salve Deus Rex Judaeorum*), this being one of the reasons for Shakespeare's interest in her in many of the treatments, and a member of a musical family connected with the royal court. John Hudson, among others, outlines the origin of the rumours concerning her relationship with Shakespeare (Hudson).

Sally O'Reilly's *Dark Aemilia: A Novel of Shakespeare's Dark Lady* from 2014 is a feminist treatment, introducing Shakespeare's lost female collaborator and the lover and mother to his son, Aemilia Bassano (Lanyer). The book displays a number of parallels with Malcolm's play, including her possible contribution to Shakespeare's plays and his failure to acknowledge her authorship. This causes a rift in their relationship, only for them to be reconciled near his death. Shakespeare finally acknowledges her importance in his life: "Didn't you see how it was? That all my heroines are versions of my Dark Aemilia? Black-eyed Rosaline, clever Portia, the Egyptian Queen who drove poor Anthony to madness -- all you. Each one." (O'Reilly, 387).

There are a number of similar books, not always of the same quality, in this vein. These include an older treatment by Ursula Bloom, *How Dark My Lady* from 1951. Alexa Schnee's *Shakespeare's Dark Lady* from 2012 again deals with Emilia Bassano in a love affair with Shakespeare, and once again she has her work stolen, this time *A Midsummer Night's Dream*, by her male lover. Michael Baldwin's novel *Dark Lady* from 1999 relates more or less the same story. *The Dark Lady's Mask* from 2016 by Mary Sharratt again focuses on Bassano as does Grace Tiffany's *Paint* from 2013 with Shakespeare as a minor character. Most recently, Steve Weltzenkorn has published a work along the same lines, *Shakespeare's Conspirator: The Woman, The Writer, The Clues* from 2015. Finally, there is a play on the same subject, *Dark Lady* by Karen Sunde, from 1988.

Emilia is a play written by the playwright and screenwriter Morgan Lloyd Malcolm. It was commissioned by the Globe Theatre and premiered in 2018. In the introduction to the printed text, Malcolm makes it clear that she has not attempted to portray the historical period accurately, but taken ample poetic liberties: "It isn't an accurate representation of Renaissance England, it isn't a historical representation. It is a memory, a dream, a feeling of her." (Malcolm, A Note on the Text). The play contains three versions of Emilia Bassano of different ages in varying stages of her life. A number of the performances have been with all female casts. The play is not particularly subtle in its message and intentions, beginning with the following statement in the Prologue by all three Emilias and other women in the cast: "We are only as powerful as the stories we tell. We have not always been able to tell them. Time to listen!" (Malcolm, Prologue).

The Emilia of the play is from an immigrant family and faces prejudice while being brought up in an upper class household. Her education as a 'lady' goes against everything she holds dear, as exemplified by the following passage where she discusses a future husband with her fellow future debutantes: "Don't you want a man who will see you for how brilliant your mind is and ask you how you wish to live your life instead of telling you how your life will be lived?" (Malcolm, 1.2). She meets, unsurprisingly, with complete misunderstanding and scorn. Despite obstacles from her surroundings, she remains committed to her first love, poetry: "If you do seek love, and I know that I do, then seek it in poetry. Seek it in verse. In words written and spoken. Seek it in the pursuit of beauty. In art. For that, is the only place that will ever hold true love for me." (Malcolm, 1.2)

Her interest in literature eventually leads her to a friendship with William Shakespeare. As is often the case with Shakespearian biofiction, the characters insert lines

from the plays and the sonnets in their exchanges. The flirtation between Shakespeare and Emilia contains, for example, some of the banter from *The Taming of the Shrew*, from sonnet 130 and from *Romeo and Juliet*. One of the ongoing themes in the play is the importance of righteous anger on the part of women at the way they have been treated: “Anger serves me just fine! Anger will fuel me. Anger will turn hope into action. Do not take my anger from me.” (Malcolm, 1.7). Emilia refuses to keep silent and demur, even when this leads her into dangers. Shakespeare is the only man in her life who takes her seriously and who she can confide in: “That we must instead sit quietly and patiently watch as you enjoy the fruits of your labours. Imagine it so for you. Then see how my own desires languish in the dark. And still your sex thinks we are less? Well I would that you use your privileged position in that wooden O of words to let husbands know, their wives have sense like them.” (Malcolm, 1.9). She goes on to paraphrase Shylock’s soliloquy, *Hath Not a Jew Eyes?*, from *The Merchant of Venice*. Her relationship with the Bard turns sour, however, when he uses, or better said steals, her plot ideas and lines of verse in *Othello*: “My words! You’ve used my words and stories is so many of your plays and yet only your name is known.” (Malcolm, 1.11).

Emilia is also pained to realise that her former lover has used her lines and thoughts in his Sonnets: “I remember him writing them. They were for us. Not for the world to see. He published them? (Malcolm, 2.5). At the encouragement on one her benefactors, Lady Anne, she finally publishes her own independent work, although still having to face certain restrictions and expectations related to her gender. Lady Anne advises her as follows: “Write a religious text but inside it, deep inside what you write, place your messages for us. We who have read your poems will know what you are saying to us. The censor won’t suspect a thing.” (Malcolm, 2.7). Near the end of the play, Shakespeare finally acknowledges her contribution and intellectual clout: “That you spoke for many who could not speak. That you must have been so brave to have done what you did. That you deserve all of this right now.” (Malcolm, 2.9). This serves as some solace, but much of the damage has already been done.

In the final scene of the play, Emilia 3 (the oldest version) provides a powerful closing statement and feminist manifesto:

I am 76 years old and I hold in me a muscle memory of every woman who came before me and I will send more for those that will come after. For Eve. For every Eve. I don’t know if you can feel it? Inside of you. You don’t need to be a woman to know what is coming. Because why have our stories been ignored? For so long? Ask yourself why.

Listen to us. Listen to every woman who came before you. Listen to every woman with you now. And listen when I say to you to take the fire as your own. That anger that you feel it is yours and you can use it. We want you to. We need you to. Look how far we’ve come already. Don’t stop now. The house that has been built around you is not made of stone. The stakes we have been tied to will not survive if our flames burn bright. And if they try to burn you, may your fire be stronger than theirs so you can burn the whole fucking house down.” (Malcolm, 2.10)

Sonia Nair in a review of the play points out the relevancy of the work to current societal issues: “In Lloyd Malcom’s script, women’s confinement to the margins of history and their ostracisation from any pursuits which weren’t connected to motherhood find contemporary resonances in questions around representation, double standards and mansplaining.” (Nair). She goes on to lightly criticise the play for a certain preachiness and didactic tone, an opinion the present author would share. The play and its subject, however, consciously adopt an informative, educational approach with the printed play also including the original poems of Emilia Bassano with Malcolm’s Introduction which summarise the remarkable legacy of this pioneering woman writer.

Our Emilia was fiercely intelligent, a writer, a survivor, a fighter, a mother and an educator. We know from court records that she set up a school for girls, that she fought for inheritance owed, that she lived to the ripe old age of seventy-six, that she birthed two children, lost one as a baby and many others as miscarriages. That she was the daughter of

migrants from Italy and would have suffered prejudice and injustice. That she wrote may poems that she published and no doubt wrote many more. That she knew that to be published as a woman she needed to get past the censor and write religious poetry and within it she hid messages for her fellow women. (Malcolm, Introduction to Poems)

Malcolm throws down the gauntlet and challenges her readers and viewers to take the message of the play to heart and seek out other silenced female voices of the past: “For every Emilia there are hundreds of other talents and voices lost to history. We must seek them out and amplify them. Let’s stop rereading the same old narratives ... there are so many more out there we haven’t heard yet.” (Malcolm, Introduction to the Poems). Morgan Lloyd Malcolm has certainly succeeded when it comes to the voice and narrative of Emilia Bassano.

Conclusion

Morgan Lloyd Malcolm’s play was commissioned by the Globe Theatre, while Caroline Randall Williams’ work was a poetry collection and only later turned into a ballet with live music, song and spoken word. Although the two creative works examined herein came about quite differently and in two parts of the English-speaking world, they do share a number of themes. In contrast to most of the previous depictions of the Dark Lady, which highly sexualize her and only portray her as an accessory to the great Shakespeare, these two treatments place the focus squarely on her. Both productions not only humanize the female lead, but also empower and give agency to the respective Dark Lady. They also celebrate female sexuality, body positivity and righteous anger. They consciously focus on women of colour, empowering and providing agency to women of the past and present; this is very much linked with the MeToo and BLM movements. The two pieces are not particularly interested in historical accuracy, but instead explore their protagonists along the lines of Virginia Woolf’s imaginary Shakespeare’s sister in *A Room of One’s Own*. They flesh out the characters, employ the female gaze, and empower and give a voice and agency to these women who were previously overshadowed by Shakespeare. *Emilia* and *Lucy Negro Redux* provide a place and home for their respective protagonists, shining light on the Dark Lady and putting her centre stage for a welcome change.

REFERENCES

- Baldwin, Michael. (1999). *Dark Lady*. Abacus.
- Bloom, Ursula. (1951). *How Dark My Lady*. Chivers.
- Burgess, Anthony. (2012). *The Complete Enderby*. Vintage Books.
- Burgess, Anthony. (2012). *Nothing Like the Sun*. Allison & Busby.
- Burgess, Anthony. (2002). *Shakespeare*. Carrol & Graf Publishers.
- Hudson, John. (2016). *Shakespeare’s Dark Lady*. Amberley Publishing.
- Lamb, Victoria. (2013). *His Dark Lady*. Corgi.
- Lanyer, Aemilia. (1993). *The Poems of Aemilia Lanyer*. Oxford University Press.
- Malcolm, Morgan Lloyd. (2018). *Emilia*. Oberon Books.
- Nair, Sonia. (2022). “Emilia Review – a Feminist Take on the Life of Shakespeare’s Dark Lady”. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/stage/2022/nov/24/emilia-review-a-feminist-take-on-the-life-of-shakespeares-dark-lady>
- Nye, Robert. (2012). *The Late Mr. Shakespeare*. Arcade Publishing.
- O’Reilly, Sally. (2014). *Dark Aemilia*. Picador.
- Palmer, Charles, dir. (2017). *The Shakespeare Code*. BBC.
- Rush, Christopher. (2007). *Will*. Beautiful Books Ltd.
- Salkeld, Duncan. (2012). *Shakespeare Among the Courtesans*. Routledge.
- Schnee, Alexa. (2012). *Shakespeare’s Dark Lady*. Guideposts.
- Schoenbaum, Samuel. (1987). *William Shakespeare A Compact Documentary Life*. Oxford University Press.
- Sharratt, Mary. (2016). *The Dark Lady’s Mask*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Sunde, Karen. (1988). *Dark Lady*. The Dramatic Publishing Company.

- Tiffany, Grace. (2013). Paint. Bagwin Books.
- Upstart Crow. http://www.springfieldspringfield.co.uk/episode_scripts.php?tv-show=upstart-crow-2016.
- Weltzenkorn, Steve. (2015). Shakespeare's Conspirator: The Woman, The Writer, The Clues. CreateSpace.
- Williams, Caroline Randall. (2019). Lucy Negro Redux: The Bard, A Book, and a Ballet. Third Man Books.
- Woolf, Virginia. (1985). A Room of One's Own. Macmillan.

FRAME MODEL OF THE VOLUNTEER CONCEPT

Medvedovska Daria,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-6532-4108

Corresponding author: d.medvedovskaia@uabs.sumdu.edu.ua

Abstract. *The article explores the linguosynergetic aspects of a concept as a fundamental unit within the conceptual framework of the world. This concept remains central yet controversial in modern linguistics, marked by the ambiguity of its interpretation, which reflects its diverse features and properties. The research focuses on the structure of a concept, aiming to develop a universal model that addresses all its aspects and peculiarities in linguistics. We argue that any definition of a concept should be integral to its structure and align with all its features and properties. We propose that structuring a concept through a linguosynergetic model not only highlights the characteristics of the "original" and the hierarchy of its components but also captures the dynamic modes of its existence, as linguosynergetics provides a unique language for concept investigation. By applying the principles of synergetics, we have created a comprehensive linguistic-synergetic model of the concept. Using the categorical-conceptual framework of synergetics in linguistics, we explained the mechanisms of self-regulation of the concept as a spontaneously organized, homeostatic, hierarchical, complex, and nonlinear system.*

Keywords: *frame, linguistics, volunteer, frame model, cognitive, language.*

Received: 01 September 2024

Revised: 08 September 2024

Accepted: 14 September 2024

How to cite: Medvedovska D. (2024). Frame Model of the Volunteer Concept. *Philological Treatises*, 16(2), 78-85
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-8](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-8)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC)

ФРЕЙМОВА МОДЕЛЬ КОНЦЕПЦІЇ ВОЛОНТЕРСТВА

Медведовська Дарія,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-6532-4108

Автор, відповідальний за листування: d.medvedovskaia@uabs.sumdu.edu.ua

Анотація. *У статті досліджуються лінгвосинергетичні аспекти концепту як фундаментальної одиниці концептуальної картини світу. Це поняття залишається центральним і водночас суперечливим у сучасній лінгвістиці, що позначено неоднозначністю його тлумачення, яке відображає його різноманітні ознаки та властивості. Дослідження зосереджується на структурі концепту, маючи на меті розробити універсальну модель, яка б враховувала всі його аспекти та особливості в лінгвістиці. Ми стверджуємо, що будь-яке визначення концепту має бути невід'ємним від його структури та узгоджуватися з усіма його ознаками та властивостями. Ми вважаємо, що структурування концепту через лінгвосинергетичну модель не лише висвітлює характеристики «оригіналу» та ієрархію його компонентів, але й фіксує динамічні режими його існування, оскільки лінгвосинергетика надає унікальну мову для*

дослідження концепту. Застосовуючи принципи синергетики, ми створили комплексну лінгвосинергетичну модель концепту. Використовуючи категоріально-поняттєвий апарат синергетики в лінгвістиці, ми пояснили механізми саморегуляції концепту як спонтанно організованої, гомеостатичної, ієрархічної, складної та нелінійної системи.

Ключові слова: фрейм, лінгвістика, волонтер, фреймова модель, когнітивний, мова.

Отримано: 01 вересня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 08 вересня 2024 р.

Затверджено: 14 вересня 2024 р.

Як цитувати: Медведовська Д. (2024). Фреймова модель концепції волонтерства. *Філологічні трактати*, 16(2), 78-85
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-8](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-8)

Introduction

In modern linguistics, one of the most important areas of research is cognitive analysis, within which the frame approach to the study of linguistic phenomena is gaining increasing relevance. Such an analysis allows us to view language phenomena through the prism of structured stereotypical situations, or frames. Frames reflect our way of perceiving the world, including through language, and help us to categorise and organise linguistic information. This study focuses on the concept of VOLUNTEER in the English-speaking environment, as in the context of the current Ukrainian-Russian war, and with the support of English-speaking countries, this word has become extremely popular both in Ukraine and abroad. The concept of VOLUNTEER in the English language in the context of the culture of free aid remains under-researched, which is why this paper is relevant. Volunteering and free assistance are important components of the linguistic picture of the world of any nation, and the study of their linguistic representation allows not only a more thorough analysis of intralinguistic semiological relations, but also a deeper understanding of the cultural and national characteristics of English-speaking peoples and their influence on the formation and development of the language.

Materials and Methods

The emergence of a new term in the linguistic paradigm has not only opened up new opportunities for the study of linguistic phenomena, but also led to certain obstacles, primarily related to its conceptual vagueness. In particular, many studies of foreign and domestic linguists devoted to the frame analysis of linguistic phenomena begin not only with the justification of the choice of research method, but also with the analysis of the concept of "frame" itself (see works by D. Tannen, M. R. L. Petruk, C. F. Baker, L. O. Nizhegorodtseva-Kirichenko, N. V. Tatsenko, U. O. Karpenko, S. V. Kozak, etc.) At the same time, it should be noted that the interpretation of this phenomenon has significant differences.

Discussion

The aim of the article is to study the representation of the culture of volunteering in the English-language worldview based on the frame analysis of the VOLUNTEER concept, as well as to identify the main intralinguistic relations on which it is based.

Summary of the main material. Von Humboldt is considered to be one of the first people to pay attention to and begin to study in detail the interdependence of language, thinking and culture. According to von Humboldt, language not only reflects the way of thinking and cultural characteristics of a people, but also actively shapes these aspects. He emphasised that language is not only a tool of communication, but also a system that defines the framework of thoughts and concepts available to an individual within a particular culture. The researcher also pointed to the close connection between language and the identity of a people. He believed that each language is a unique expression of the way of life and

worldview of a particular people. Thus, individual worldview is shaped by language, which, in turn, influences cultural norms and values. ("Kaisu korhonen developing intercultural competence as part of professional qualifications. A training experiment", 2003, c.78)

The study of any phenomenon requires versatility and diversity. Language is a complex phenomenon that is closely related to thinking, culture and cognition. Therefore, in order to fully understand language, it is necessary to study it from different sides, taking into consideration various aspects. Linguistics, cognitive science and philosophy are the sciences that provide researchers of language phenomena with important theoretical knowledge and research methods.

Linguistic and cultural studies examine the relationship between language and culture. It shows how language reflects cultural values, traditions, and perceptions of the world. Cognitive science studies the processes of cognition that occur in the human brain. It helps to understand how language is used to encode and reproduce knowledge about the world. Philosophy studies the fundamental problems of being, knowledge and values. It helps to understand how language reflects human thinking and world perception.

The involvement of these sciences in the study of linguistic phenomena allows for a deeper and more comprehensive understanding of language. For example, linguistic and cultural analysis can help to identify cultural connotations of language units, and cognitive analysis can help to understand how language is used to encode and reproduce knowledge about the world. Philosophical analysis can help us understand how language reflects human thinking and worldview. The study of any linguistic phenomenon without taking into account the cultural characteristics of the people cannot be considered complete. Only the involvement of various sciences that study language, thinking and culture allows us to gain a truly deep understanding of language.

The term "linguistic worldview" was coined by the German philologist L. Weisgerber in 1923. He believed that language is not just a tool for communication, but also a tool for understanding the world. Language reflects the unique perception of objective reality by a particular people. Weisgerber identified the following main characteristics of the linguistic worldview: systemicity, syncretism, variability, historicity, multilevelness, and multifunctionality. The introduction of this concept into linguistics emphasises the importance of language as not only a communicative tool, but also as a cultural expression and worldview shaper. (Артемчук, 2012, с. 325)

In 1955, the American psychologist George M. Bates first used the term "frame" to refer to a cognitive structure that represents knowledge about a particular subject area. (Orap, 2019, с. 23)

In the early 70s of the twentieth century, the American scientist M. Minsky introduced the term frame to the conceptual apparatus of artificial intelligence research. The researcher defines a frame as information data formed in a certain way, which reproduces the knowledge of a certain stereotypical situation acquired through experience (the concept of "situation" has a generalised meaning, as it can refer to an action, image, story, etc. According to M. Minsky, a frame can be represented graphically by a multi-level network consisting of nodes and connections between them. The upper, superordinate nodes of the network are clearly defined, as they are formed by concepts whose content always corresponds to the situation that this frame represents. Below these nodes, at the subordinate levels, are terminal nodes - obligatory components, the verbalisation of which depends on the speech situation. (Минский, 1979, с. 61)

Minsky's frame theory was further developed in the ideas of C. Fillmore, who made a significant contribution to the development of cognitive linguistics. In his work, Fillmore proposed the theory of frames, which is used to explain how people understand language. The scientist defined a frame as "a structure of knowledge that represents a typical situation, action, or object (Fillmore, 2006, с. 52). He claimed that frames are the primary way in which people store and use knowledge about the world.

The further evolution of C. Fillmore's ideas about the frame ends with the identification of frames with cognitive structures, the knowledge of which is associated with

the concepts represented by words. In his works, the frame appears as a model of the prototypical meaning of a lexical unit, thanks to which the information about the world inherent in the semantics of the sign is identified. (Коляденко, 2013, с. 140)

We can summarise the following understandings of the term frame in linguistics:

1) frames (according to C. Fillmore) are cognitive structures that represent knowledge about typical situations. They include information about roles, norms of behaviour, and the meaning of attributes associated with the situation. Frames are used to explain a wide range of linguistic phenomena, including syntax, semantics, and pragmatics.

2) a frame is a complex of standardised actual and potential knowledge about phenomena, characterised by a complex multicomponent structure and is a holistic representation of a concept with a multilevel meaning (Z. D. Popova, Y. A. Sternin).

3) frame - a cognitive model that represents knowledge and assessments related to specific, often repeated situations (F. Ungerer, H.-J. Schmidt).

4) frame as a unit of knowledge organised around a concept, containing information about the essential, typical and possible for this concept within a particular culture (T. A. Van Dyke, R. Bogrand, W. Dressler) (Коляденко, 2013, с. 142)

According to the latest research and publications in the field of cognitive science, the traditional understanding of frame theory may not be sufficient to cover all dimensions of the concept in this interdisciplinary field. We share Jabotinsky's opinion that frame theory, in the classical sense, is only a conceptual model of stereotypical subject situations and does not engage in conceptual analysis that would cover knowledge about the world. The concept of frames focuses on stereotypical situations and is not able to take into account the conceptual analysis that covers knowledge about the world. It is important to note the importance of conceptual analysis in the cognitive and communicative activities of an individual, as well as its implementation in a speech act.

It is also important to take into account the external relations of the concept that go beyond the frame itself and the need to take into account all external relations in the consideration of the concept for a complete understanding of its functioning. In general, it is necessary to emphasise the need to extend and modify traditional concepts, such as frame theory, to better understand cognitive processes and their impact on cognition and communication.

The purpose of this research is to build a frame model of the name of the concept VOLUNTEER that would be able to explain the essence of the phenomenon of volunteering in the English-speaking worldview, based on linguistic facts about the phenomenon under study.

To achieve the aim of the study, the following tasks were set: to systematise the existing approaches to the definition of "frame"; to identify the logical predicates of the denotative meaning of the lexeme volunteer; to build a frame network of the concept VOLUNTEER; to prove its fractality; to draw a conclusion about the content of the conceptual basis of the name of the studied concept.

Based on the analysis of the dictionary definitions of the lexeme VOLUNTEER, it seems possible to build a general model of the concept VOLUNTEER in English, represented in the form of a frame.

The analysis is based on the methodology of building conceptual networks on the basis of basic frames by S.A. Jabotinskaya. According to the researcher, basic frames have the ability to form conceptual networks through various combinations of propositional schemes. In particular, the researcher identifies:

- the subject frame, in which the same entity (someone, something) is characterised by its quantitative, qualitative, existential, locative, temporal parameters, combines existential schemes - quantitative "X is SO much-quantity" qualitative "X is THIS-quality", locative "X exists/acts THERE / LC-locative (beginning, path or place, end)", temporal "X exists then / TM-temporal (beginning, period or moment of time, end)" and the scheme of the way of being "X exists in this-WAY";

- an actional frame, in which several subjects are united by relations and assigned argumentative roles, includes the actional schemes of state/process "AG-agent acts", contact action "AG-agent acts on PT-patient/AF-affect" and causation "CR-causer performs FT-fact". The above schemes can be extended by the argumentative roles of syllabic constants (varieties: AT-accompanion, AD-assistant, CG-contractor, IN-tool, MD-mediator), stimulus (GL-goal, CS-cause), precondition (CD-condition, CS-concession), recipient (AD-addressee, BN-benefit/ML-malefactor), as well as by means of locative and temporal schemes;

- the propositional frame, in which the WH-owner has the WH-thing he owns, is constituted by the propositional schemes of partiality "WH-whole has PR-part", inclusivity "CR-container has CT-content" / "CT-content has CR-container" and ownership "OW-owner has OD-ownership" / "OD-ownership has OW-owner";

- the identification frame, in which the permanent taxa of the subject entity are temporal non-permanent taxa, combines the identification schemes of personification "ID-individual is PS-personifier (proper name)", classification "ID-individual/species is CL-classifier: species/genus" and characterisation "ID-individual is CH-characteriser";

- comparative frame, formed by the relations of identity, similarity and resemblance, represented by the comparative schemes of identity / metamorphosis "CV-comparative is /as/ MS-correlative", similarity / analogy "CV-comparative is as if AN-correlative" and simile / metaphor "CV-comparative is as if MT-correlative". (С. Жаботинская, 2013, с. 55)

In this work, we claim that basic frames can form conceptual networks through combinations of propositional schemas. Propositional schemas are the primary categories of thinking and types of relations between them, and they have the highest level of generalisation. The type of propositional scheme is determined by its belonging to one of five basic frames. These frames are combined with each other to form integrative conceptual models.

In accordance with the type of frame, we characterise the VOLUNTEER concept by its quantitative, qualitative, existential, locational and temporal parameters (subject frame). We also characterise it in terms of its actions (action frame), identification and accessory characteristics (identification and accessory frames), and participation in interdimensional similarity relations (comparative frame). These connections are most often realised at the level of metaphor.

Structurally, the frames are organised using schemes that are interdependent and interrelated.

Based on the analysis of dictionary definitions of the lexeme volunteer, it seems possible to build a general model of the phenomenon of volunteer in English, represented in the form of a frame, and to identify logical predicates of the denotative meaning of the lexeme.

1)someone who does a job willingly without being paid;
(<https://www.ldoceonline.com/dictionary/volunteer>)

2)an individual who contributes their services through personal choice and without compensation, for example, to a public or private health or social welfare agency or organization; (<https://dictionary.apa.org/volunteer>)

3)c. 1600, "one who offers himself for military service," from French volontaire, "one who volunteers," also as an adjective, "voluntary," from Latin voluntarius "voluntary, of one's free will," as a plural noun "volunteers" (see [voluntary](#)). Non-military sense is first recorded 1630s. As an adjective from 1640s. Tennessee has been the Volunteer State since the Mexican War, when a call for 2,800 volunteers brought out 30,000 men;
(<https://www.etymonline.com/search?q=volunteer>)

4)someone who does a task voluntarily and usually without pay;
(<https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/volunteer>)

5) a person who gives time and labour to a charity, organisation or other body without payment or other form of remuneration; (<https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/volunteer>)

6) an unpaid do-gooder; (<https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/volunteer>)

7) a person who freely enlists for service; (https://www.synonyms.com/synonym/volunteer#google_vignette)

8) a person who performs voluntary work. (https://www.synonyms.com/synonym/volunteer#google_vignette)

9) a person who does something, especially helping other people, willingly and without being forced or paid to do it (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/volunteer>)

The frame structure of the VOLUNTEER concept is presented as follows.

1. Subject frame, its function is voluntary participation in activities aimed at the benefit of others (person who carries out volunteering; organisation where volunteering takes place; type of volunteering; duration of volunteering; frequency of volunteering). In 1871, the U.S. Fish Commission had been established, and Goode spent the summer of 1872 working for it as a volunteer collector in Eastport, Maine. There he chanced to meet Spencer F. Baird, head of the Fish Commission but also the Assistant Secretary of the Smithsonian as well.

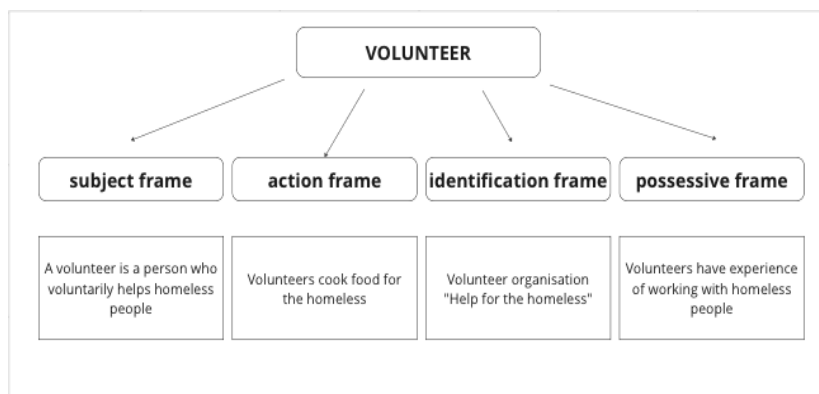
2. Action frame - helping others; doing good; changing the world. Krist is part of the volunteer doctor panel, the US Preventive Services Task force, that makes recommendations about preventive health services. I am happy to go volunteer with her at a shelter or hand out blankets and socks with an organization. Earlier in the week, I spoke to Jenn Budd, a former Border Patrol agent turned migrant aid volunteer, who has been outspoken about the myriad problems within the agency.

3. Identification frame and its identifiers: volunteer organisation; volunteer activity; volunteer values. Within eight weeks, I was hired as a national volunteer services coordinator for the data team and paid \$4,000 a month.

4. The possessive frame - volunteer skills; volunteer experience. Smollett was indicted on 16 counts of disorderly conduct -- but on March 26, Cook County prosecutors dropped all charges, saying in a statement: " After reviewing all of the facts and circumstances of the case, including Mr. Smollett's volunteer service in the community and agreement to forfeit his bond to the City of Chicago, we believe this outcome is a just disposition and appropriate resolution to this case. "

5. Comparative frame volunteering is similar to charity, but differs in that volunteering is a voluntary activity, while charity can be both voluntary and compulsory. Could we have campaign chairmen and women running around the U.S. paid for by foreign entities, choosing to volunteer on campaigns, going forward? Is that legal? Eventually, it wants this new portal to provide access to all 1.4 billion works in the commons -- but that could take time, given that its work relies on a community of volunteer developers who work alongside the engineering team at Creative Commons.

The frame structure of the concept of VOLUNTEER allows us to summarise knowledge about this concept. It reflects the main characteristics of volunteering, as well as the links between this concept and other concepts.

Conclusions and Prospects

On the basis of the analysis of dictionary definitions of the lexeme VOLUNTEER as the most generalised designation of the conceptualised by the English-speaking community notion of volunteering and related nominal units, the article models a frame model of the concept VOLUNTEER, which reflects its structure, as well as mechanisms and principles of functioning in the linguistic and mental space of the modern English language. The article deals with the frame model of the VOLUNTEER concept. Based on the analysis of dictionary definitions and nominative units related to volunteering, a structured model has been developed that reflects both linguistic and mental aspects of this concept.

The main results of the study allow us to identify the key components and relationships in the framework model. The concept of VOLUNTEER turned out to be multilayered, taking into account various aspects of volunteering, relationships with volunteers and interactions in this context.

Prospects for using the research results. The results obtained in the course of the study can be used for frame modelling of other conceptual structures. The resulting model can be a useful tool for further linguistic and cultural studies. Its use can contribute to a deeper understanding and analysis of the concept of volunteering in the modern English-speaking environment. Potential applications of the findings include frame modelling of other conceptual structures, expanding the methodological approach and opening up new research perspectives in the field of cognitive linguistics and cultural anthropology.

REFERENCES

- Artemchuk H. Leo Weisgerber and His Role in the Development of Modern Linguistics. Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka East European National University. Series: Philological Sciences. Linguistics., 2012, 23, pp. 174–179.
- Davydyuk, Y., & Panasenko, N. (2016). Figuring the male and female: Fire and water in Bradbury's (science) fiction. *Lege Artis*, 1(1), 4–74. <https://doi.org/10.1515/lart-2016-0001>
- Fillmore, C. J. (2006). Frame semantics. *Y Encyclopedia of language & linguistics* (c. 613–620). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/b0-08-044854-2/00424-7>
- Kaisu korhonen developing intercultural competence as part of professional qualifications. A training experiment. (2003). The 10th NIC Symposium on Intercultural Communication.
- Koliadenko O. The Term "Frame" in Linguistics. *Terminological Bulletin.*, 2013, 2(1), pp. 13–145.
- Maievska K., Anisimova A. "Concept" in Modern Linguistics. *Grail of Science.*, 2023, 34, pp. 236–237. DOI: 10.36074/grail-of-science.08.12.2023.52.
- Minsky M. *Frames for Knowledge Representation.* Energia., 1979.
- Ohar A. Verbalization of the Concept "War" in Modern Artistic Discourse. *Native Word in Ethnocultural Dimension.*, 2019. DOI: 10.24919/2411-4758.2019.177323.

- Prihodko, G., & Prykhodchenko, O. (2020). Cognitive-pragmatic aspect of the category of evaluation. *Polonia University Scientific Journal*, 38(1-1), 93–101. <https://doi.org/10.23856/3812>
- Tatsenko N. V. Empathy in Modern English Discourse: Cognitive-Synergetic Dimension [Thesis]. eKhNUIR – Electronic Archive of V. N. Karazin Kharkiv National University., 2018. Available at: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14208>. APA dictionary of psychology. (б. д.). APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org/volunteer>
- Volunteer. (б. д.). TheFreeDictionary.com. <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/voluntee>
- Volunteer. (б. д.-а). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/volunteer>
- Volunteer. (б. д.-б). TheFreeDictionary.com. <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/volunteer>
- Volunteer. (б. д.-с). TheFreeDictionary.com. <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/volunteer>
- Volunteer | meaning of volunteer in longman dictionary of contemporary english | LDOCE. (б. д.). Longman Dictionary of Contemporary English | LDOCE. <https://www.ldoceonline.com/dictionary/volunteer>
- Volunteer | search online etymology dictionary. (б. д.). Etymonline - Online Etymology Dictionary. <https://www.etymonline.com/search?q=volunteer>
- Volunteer synonyms & antonyms | synonyms.com. (б. д.-а). Synonyms.com. https://www.synonyms.com/synonym/volunteer#google_vignette
- Volunteer synonyms & antonyms | synonyms.com. (б. д.-б). Synonyms.com. https://www.synonyms.com/synonym/volunteer#google_vignette
- Zhabotynska S. The Name as a Text: Conceptual Network of Lexical Meaning (Analysis of Emotion Name). *Cognition, Communication, Discourse.*, 2013, 6, Article 10.26565/2218–2926-2013-06-04.
- Zhabotynska S. A. Cognitive Linguistics: On the Issue of Conceptual Model Levels. *Bulletin of Cherkasy University. Series "Philological Sciences"*., 1997, 3, pp. 3–11.

**IMPLEMENTATION OF PRAGMALINGUAL TOOLS
FOR MANIPULATIVE FAKE NEWS STRATEGIES REALIZATION
(on the materials of English Internet media)**

Medvid Olena,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID iD: 0000-0003-0723-5753

Corresponding author: o.medvid@gf.sumdu.edu.ua

Klochko Oleksandr,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

Stetsenko Oksana,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID iD: 0000-0001-8420-7989

Abstract. *The article is devoted to the study of the fake news functional features. The main task of fake news is to falsify real news, which leads to the spread of disinformation/misinformation, which has negative consequences for society. One of the key aspects of fake news is the use of a wide range of pragmalinguistic means to convince recipients of the truth of the information. The **relevance** of the research is based on the fact that fake news is a serious problem of modern society in the period of intensifying information war and manipulative technologies. The **methodological basis** of the research is the use of semantic-cognitive and discursive approaches to the study of the conceptual content of "fake" (through the lexicographic method, that is the dictionary definition, which extrapolates the semantic load of the given lexical unit to discursive study); as well as to the study of linguistic means of implementing a fake in news media texts through various types of linguistic analysis (contextual, semantic-syntactic, stylistic, etc). The **findings** of the study of the fake news pragmalinguistic nature show that linguistic means are able to coordinate manipulation goals through the implementation of emotional arguments, a sense of urgency and significance of the message, the use of a quasi-explicit source of information, decorating it with stylistically colored lexical units for additional attraction of the audience. Comprehending the functioning of these linguistic processes is critical to effective fighting of fake news. increasing the resilience of society.*

Keywords: *pragmalingual means, manipulative technologies, disinformation/misinformation, fake news, mass media, resilience of the society.*

Received: 14 August 2024

Revised: 20 August 2024

Accepted: 25 August 2024

How to cite: Medvid O., Klochko O., Stetsenko O. (2024). Implementation of Pragmalingual Tools for Manipulative Fake News Strategies Realization (on the Materials of English Internet Media). *Philological Treatises*, 16(2), 86-102
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-9](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-9)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC)

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАГМАЛІНГВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ФЕЙКОВИХ НОВИН
(на матеріалі англомовних інтернет медіа)**

Медвідь Олена,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID iD: 0000-0003-0723-5753

Автор, відповідальний за листування: o.medvid@gf.sumdu.edu.ua

Клочко Олександр,

Сумський державний університет, Суми, Україна

Стеценко Оксана,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID iD: 0000-0001-8420-7989

Анотація. *Стаття вивчає функціональні особливості фейкових новин. Головним завданням фейкових новин є фальсифікація справжніх новин, що призводить до поширення дезінформації / місінформації і має негативні наслідки для суспільства. Одним із ключових аспектів фейкових новин є використання широкого спектру прагмалінгвальних засобів для переконання реципієнтів у правдивості інформації. **Актуальність** теми дослідження обумовлена тим, що фейкові новини є серйозною проблемою сучасного суспільства в період активізації інформаційної війни та маніпулятивних технологій. **Методологічною основою** дослідження є використання семантико-когнітивного та дискурсійного підходів щодо вивчення понятійного контенту концепту «фейк» (через лексикографічний метод, зокрема словникову дефініцію, що екстраполює семантичне навантаження даної лексичної одиниці на дискурсивне вивчення), а також щодо ретельного дослідження лінгвальних засобів реалізації фейку в новинних медіа текстах через різні види лінгвістичного аналізу, зокрема контекстуальний, семантико-синтаксичний, стилістичний. **Результати** вивчення прагмалінгвальної природи фейкових новин доводять, що мовні засоби здатні координувати маніпуляційні цілі через реалізацію емоційних аргументів, відчуття терміновості та значущості повідомлення, застосування квазіекспліцитного джерела інформації, прикрашаючи її стилістично забарвленими лексичними одиницями для додаткової атракції реципієнта. Розуміння функціонування зазначених лінгвістичних процесів є критичним для ефективною боротьби з фейковими новинами. посилення резилієнтності суспільства.*

Ключові слова: прагмалінгвальні засоби, маніпулятивні технології, дезінформація / місінформація, фейкові новини, мас-медіа, резилієнтність суспільства.

Отримано: 14 серпня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 20 серпня 2024 р.

Затверджено: 25 серпня 2024 р.

Як цитувати: Медвідь О., Клочко О., Стеценко О. (2024). Імплементация прагмалінгвальних засобів для реалізації маніпулятивних стратегій фейкових новин (на матеріалі англомовних інтернет медіа). *Філологічні трактати*, 16(2), 86-102 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-9](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-9)

Постановка наукової проблеми

У сучасному світі фейкові новини становлять серйозну проблему, яка загрожує інформаційній безпеці суспільства. Фейкові новини можуть поширюватися дуже швидко та ефективно, і їх часто важко відрізнити від справжніх новин. Це може призвести до поширення дезінформації, яка має негативні наслідки для суспільства.

Одним із ключових аспектів фейкових новин є їх прагмалінгвальна природа. Автори фейкових новин активно використовують різні прагмалінгвальні засоби, щоб переконати аудиторію у правдивості інформації. Ці засоби включають використання емоційних аргументів, створення відчуття терміновості, посилань на авторитетні джерела тощо.

Актуальність теми нашого дослідження обумовлена тим, що фейкові новини є серйозною проблемою сучасного суспільства. Вони призводять до поширення ворожих наративів, які можуть мати негативні наслідки для суспільства. Фейкові новини впливають на суспільну думку, підривають довіру до інститутів влади та сприяють соціальній напруженості. Вони також використовуються для дискредитації певних осіб або організацій. У зв'язку з цим, дослідження прагмалінгвальних засобів, які використовуються у фейкових новинах, є важливою частиною розуміння цієї проблеми та розробки заходів боротьби з нею.

Вивчення маніпулятивних технологій ЗМІ як аспекту гібридної війни в сучасному світі потребує синергії широкого спектру досліджень. **Наукова база** доробку представлена роботами дослідників різних сфер науки, від основ філософії, соціології, політології, психології до кібербезпеки і лінгвістики. Наразі маніпуляція в ЗМІ ускладнюється фейковими стратегіями, і тому вивчення лінгвістичних засобів реалізації фейку (особливо сьогодні на піку загострення ПСО, що охопила весь світ) є необхідним і актуальним. Фейк як аспект дезінформації ретельно вивчали Fallis D. D. (2009), Burkhardt J. M. (2017), Laser M. J. (2018), Курбан О. (2016), Мудра І. (2016), Кіца М. (2016), Коваленко А., Марченко Т. (2018), Батрименко О., Неліпа Д. (2022), Лебідь А., Вашист К., Назаров М. (2022), Тищенко В., Мужанова Т. (2022), Глушук Є. (2023), Бондаренко С. (2023) та інші. Вплив лінгво-комунікативних особливостей медіадискурсу взагалі і англomовного зокрема досліджували O'Halloran K. L. (2004), Danet B., Herring S. C. (2007), Squires L. (2010), Eisenlauer V. A. (2013), Vuono M. P., Snajder J. (2017), Barkovich A. (2020), Шкіцька І. Ю. (2018), Соловійова Т. О. (2022), Havylenko K. M. (2024) та інші. Вивчення лінгвістичних засобів різних рівнів, зокрема сили впливу лінгвальних одиниць мовленнєвих патернів фейку новинних повідомлень на психо-емоційну сферу окремих реципієнтів інформації та соціо-політичну поведінку суспільства в цілому залишається в маргінальній зоні багатьох парадигм гуманітарної науки.

Предметом дослідження в нашій роботі є аналіз прагмалінгвальних засобів, які використовуються у фейкових новинах. Зокрема **мета** статті полягає в тому, щоб проаналізувати, які прагмалінгвальні засоби є ефективними у фейкових новинних повідомленнях щодо впливу на процес їх сприйняття та маніпуляції реципієнтом.

Теоретичні засади та методологія дослідження

Під час написання роботи використовувалися семантико-когнітивний та дискурсійний підходи, по-перше, щодо вивчення понятійного контенту концепту «фейк» (через лексикографічний метод, зокрема словникову дефініцію, яка екстраполює семантичне навантаження даної лексичної одиниці на дискурсивне вивчення), а по-друге, щодо ретельного дослідження лінгвальних засобів реалізації фейку в новинних медіа текстах, зокрема через загальні наукові **методи**: пошук, індукція та дедукція, аналіз та синтез, дескриптивний і порівняльний методи, класифікація; і різні види лінгвістичного аналізу, зокрема контекстуальний, семантико-синтаксичний, стилістичний; а методи систематизації й узагальнення допомагають зробити висновки щодо результатів дослідження і визначити перспективи вивчення зазначеної проблеми.

Поняття «фейкові новини» мають набагато давнішу історію, ніж ми уявляємо, але за даними Collins dictionary цей термін привернув увагу суспільства відносно недавно: *"Fake news has been announced as the Collins Word of the Year 2017"*(CD, 2017). Даний факт свідчить про те, що як термін – це слово доволі

“молоде”, але як явище доволі старе. Спираючись на роботу Джоанни Буркхардт (2017), можна виокремити чотири ери в історії фейкових новин:

-ера додрукарської преси: для цього періоду характерне, що до писемних носіїв інформації доступ мали лише лідери певних соціальних груп (оскільки інформації було мало й доступ до неї був обмежений, то перевірити її було вкрай важко);

-ера післядрукарської преси: у цей період, через появу друкарського верстату, доступ до інформації та її поширення став значно легшим (відмічалось зростання рівня грамотності, тим складніше людям було ввести в оману);

-ера ЗМІ: цей період став більш загрозливим, ніж попередні два – з винайденням радіо, телевізору й масштабуванням друкарської справи поширення фейкових новин, як навмисно, так і ненавмисно, мало більш масові й серйозні наслідки;

-ера Інтернету: наприкінці двадцятого століття Інтернет забезпечив нові засоби для розповсюдження фейкових новин у кратно збільшених масштабах (коли Інтернет став загальнодоступним, то відкрилися ще більші можливості для поширення фейкових новин, водночас інновації в комп'ютерній сфері зробили їх доступнішими для пересічних людей).

На початку свого існування фейкові новини не мали такого масштабного й потужного впливу на соціум, чого не можна сказати зараз. З розвитком засобів масової інформації, і все більшою їх доступністю, вони стали навіть суттєвою загрозою. Фейкові новини можна використовувати для вкрай різних цілей, починаючи від простого жарту, закінчуючи одним із ключових елементів ІІСО в межах гібридної війни. Спектр їх застосування вкрай великий, Нестерняк Ю. (2002) визначає такі способи і методи застосування фейку:

-спотворити за допомогою неповної, односторонньої подачі; так званий фрагментарний спосіб поширення інформації: масив інформації подрібнюють на менші масиви та коли інформація подається єдиним неопрацьованим потоком, що не дозволяє пересічному індивіду сформувавши цілісну картину подій;

-відредагувати, додавши власні домисли і коментарі (значна частина спотворень у подачі інформації спричиняється індивідуально-психологічними особливостями поширювачів інформації, зокрема особистими політичними симпатіями);

-інтерпретувати інформацію у вигідному світлі; просто приховати, разом з тим, акцентуючи увагу на окремих сторонах події, замовчуючи інші, що створює додаткову можливість маніпулювати аудиторією;

-створити «інформаційний шум», тобто зниження сприйняття фактів за рахунок подачі такої кількості новин, за якої стає неможливим їхнє сортування;

-оперативно подати навіть неперевірену інформацію, що є певним маніпулятивним прийомом та відповідно до «закону випередження», будь-яке перше повідомлення про подію справляє значно сильніший вплив на аудиторію, ніж наступні;

-поширювати певний погляд на інформацію як її єдино вірний варіант: за рахунок цього створюватиметься ілюзорний ефект підтримки більшістю трансльованої масмедіа ідеї, що призведе до небажання індивіда відкрито висловлюватись під страхом суспільних санкцій, якщо його точка зору не схожа на погляди більшості (чим частіше це повідомлення повторюватиметься в мас медіа, тим більше зростатиме небажання людини публічно говорити (модель спіралі мовчання)).

Цей список далеко не вичерпний, з плином часу подібних способів і методів поширення фейкових новин ставатиме все більше.

Тож, зрозуміло, для чого й коли почав існувати феномен фейкових новин. Але що таке фейкові новини з точки зору семантико-когнітивного підходу? Онлайн-словник Collins дає загальне визначення цього терміну *“false, often sensational, information disseminated under the guise of news reporting”* (COD). Merriam-Webster Dictionary згодний з цією думкою: *“Fake news is, quite simply, news (“material reported in a newspaper or news periodical or on a newscast”) that is fake (“false, counterfeit”)*” (MWDT). В журналістиці це поняття має більш термінологічно обумовлене значення: *“Фейк – це спеціально створена новина, подія чи журналістський матеріал, який містить неправдиву або перекручену інформацію, що дискримінує певну людину чи групу осіб в очах аудиторії”* (Куліш, 2023). Визначення даного терміну у статті *“The science of fake news”* підтримує цю точку зору: *“We define fake news to be fabricated information that mimics the output of the news media in form, but not in organizational process or intent... Fake news is a subcategory of misinformation—incorrect or misleading information about the state of the world”* (Laser et al, 2018). Ідентифікація, що надана О. Батриненком та Д. Неліпою конкретизує соціо-політичні інтенції фейкових новин сьогодення: *“Фейкові новини – це частково викривлений або повністю неправдивий інформаційний продукт, який поширюється з метою дезінформації та дестабілізації об’єкта, для якого він спродукований”* (2022, с. 87). Фейкові новини не мають чітких меж, оскільки за призначенням й реалізацією, як було зазначено, вони мають безліч варіацій.

Попри те що вони не мають чітких меж, вони мають чіткі ознаки, що дає можливість зрозуміти, перед нами правда чи замаскована брехня. Сайт YouControl подає чіткі ознаки фейкових новин:

- заголовок із надмірною емоційністю, іронією, категоричністю, заклик до дій (на кшталт “Ви ніколи не повірите!”, “Такого ви не могли уявити!”, “Дізнайтеся про це першими!”);
- надмірна драматичність історії (як сюжет із не надто реалістичного фільму);
- відсутність джерел або їхня підозрілість, дивна назва сайту, забагато реклами тощо (важливо, аби в тексті було активне посилання на матеріал, а не головну сторінку сайту-першоджерела, інакше його може просто не існувати на вказаному сайті);
- виражена мотивація чи зацікавленість у джерела поширити певну інформацію, наприклад, коли про ситуацію розповідає лише одна сторона конфлікту;
- відсутність конкретики, яку можна перевірити, – місця, часу, імен, назв установ тощо;
- відсутність доказів – фото, відео, свідчень реальної людини;
- непоширення тієї самої інформації серйозними медіа, до яких є довіра;
- порушення логіки – штучне поєднання фактів, відчуття неправдоподібності тощо (YouControl).

Велика українська енциклопедія (ВУЕ) виокремлює схожі ознаки фейкової інформації:

- джерела: відсутність чи анонімність джерел; запозичена із соціальних мереж інформація; скомпрометовані чи неіснуючі установи;
- експерти: представники неіснуючих інституцій; анонімні, політично чи фінансово заангажовані;
- лексика: використання оцінної та емоційно забарвленої лексики; використання стереотипів, штампів, нетолерантних висловів, які розпалюють ворожнечу;
- подання фактів: однобоке представлення інформації, відсутність балансу думок і точок зору; наявність узагальнень та непідтвердженої інформації; факти не відокремлені від коментарів.

Тож, можна підсумувати що фейкові новини мають певні типові ознаки за якими їх розпізнають:

1. Емоційність: використання різноманітних засобів для викликання емоцій у реципієнта, аби апелювати до почуттів;

2. Невизначеність: відсутність будь-яких конкретних фактів й посилань на конкретні джерела, аби неможливо було перевірити новину;

3. Актуальність: використання “свіжих” тем, які мають певний інтерес у суспільства й швидше привернуть його увагу (а як зазначає Don Fallis (2009), дезінформація в більшості випадків поступає не з “першоджерела”, майже завжди вона надходить опосередковано через інші джерела інформації).

Поняття “фейкові новини” корелює з такими медіа явищами, як: “дезінформація” й “місінформація”. Дехто сприймає їх як синоніми «фейку». Кембриджський словник подає таке визначення термінів «дезінформація» й «місінформація»: “*false information spread in order to deceive people*”, “*wrong information, or the fact that people are misinformed*” (CD). Сенонімічне наповнення цих лексичних одиниць, як визначає словник, схожі, але їх цілі й ознаки дещо різняться. Л. Смола (2023) акцентує: “*Мета дезінформації – це зміна поведінки різних аудиторій, посилення напруги і хаосу в суспільстві, деструктивний вплив на громадську думку, руйнування іміджу і репутації окремої людини чи влади загалом, а також підриє довіри суспільства до державних органів*”. Натомість, у *місінформації* немає чітких інтенцій і цілей, тим більше щодо навмисного «деструктивного впливу», оскільки це помилкова інформація: “*Misinformation is fake news that is created and spread by a mistake – by someone who doesn't realise that it's false.*” (сайт BBC); але Гвара медіа (Куліш, 2023) не знімає відповідальності медіа джерела за “*spreading mistakes*”: “Помилкова інформація без мети зашкодити – це неправдивий або оманливий контент, який поширюється без наміру, хоча наслідки все одно можуть бути шкідливими.” Тож, як фейкові новини пов’язані з цими термінами? Згідно з висновками дослідження Тищенко В. і Мужанової Т. (2022, с. 177): “Дезінформація – це недостовірна, оманлива, маніпулятивна інформація, створена навмисно заради отримання економічних, політичних або інших вигод, а фейкові новини є одним із методів її поширення.” Тобто відмінність між дезінформацією й місінформацією одна – це намір, у першому випадку навмисно поширена оманлива інформація, у другому ненавмисно. Але, спираючись на зазначені визначення, можна зробити висновок, що фейкові новини – це метод поширення як дезінформації, так і місінформації.

З огляду призначення фейкових новин ми можемо зрозуміти, що наслідки від їх поширення і, тим більше, впливу можуть бути найрізноманітнішими (Бондаренко, 2023):

- Загальні наслідки дезінформації: підриє демократичних цінностей, зростання авторитаризму та ерозія демократичних інститутів, шкода для репутації осіб та організацій, виникнення загроз безпеці, економічні збитки, порушення приватності та безпеки через кібератаки.

- Наслідки для охорони здоров'я: поширення хвороб, підриє зусиль громадської охорони здоров'я, загроза для особистого благополуччя.

- Наслідки для демократичних процесів: вплив на виборчу поведінку, загроза цілісності виборчих систем.

- Психологічні наслідки: виникнення тривоги, стресу та дезорієнтації, нормалізація неправди.

- Наслідки для інформаційної екосистеми: ускладнення розрізнення достовірних джерел від ненадійних, ерозія якості інформації, що перешкоджає прийняттю обґрунтованих рішень.

На сайті організації HURIDOCS (Kovalenko, 2023) наведені такі приклади наслідків:

- дезінформація процвітає в середовищі, яке характеризується скептицизмом і невизначеністю: люди стають надто обережними та сумніваються в достовірності інформації;

● дезінформація відіграє важливу роль у розпалюванні суспільного розколу та поляризації: оскільки суспільство стає більш роз'єднаним, існує ризик того, що люди можуть стати вибірковими у прийнятті інформації на основі своїх попередніх переконань;

● дезінформація часто маніпулює емоціями, зокрема використовує негативні емоції, такі як страх, гнів і недовіра, щоб змусити людей повірити в неправду або оманливу інформацію.

Загалом наслідки від поширення фейкових новин, які є частиною дезінформації або місінформації, дуже серйозні – як довготривалі, так і короткотривалі. Фейкові новини призводять інколи до цілого комплексу наслідків, тим самим діючи не точково, а зачіпаючи різні галузі, теми, проблеми й т. п. Це унеможливує швидкий пошук методів протидії й створює інформаційний хаос, у якому складно орієнтуватися, оскільки фейкові новини це певна суміш правди й брехні. А згідно з аналізом, що зробив W. Zaloga (2022): *“The findings show that the phenomenon of disinformation, which intensifies in crisis situations, such as those related to the outbreak of war in Ukraine or a pandemic, contributes to the destabilization of public sentiment, impedes the functioning of the basic organs of the state, and consequently increases the negative effects of crisis events.”*

Результати дослідження: прагмалінгвальні засоби фейкових новин

Аналіз наукової літератури з питань вивчення фейкових новин свідчить (див. вище), що головна їх задача – маніпулювати суспільством. Кембриджський словник надає таке визначення «маніпуляції»: *“controlling someone or something to your own advantage, often unfairly or dishonestly”* (CD). Натомість, Американська асоціація психологів конкретизує: *“behavior designed to exploit, control, or otherwise influence others to one’s advantage”* (APA). Лінгвісти мають свою нішу вивчення цього явища: у контексті фейкових новин маніпуляція реципієнтом інформації неможлива без лінгвістичних засобів, і до речі, всіх рівнів (Mialkowska et al, 2023):

-Phonetic (correlation of sounds, colors and content);

-Lexical-semantic (polysemantic words, indirect meaning, blurred boundaries, specific nominative act, specific connotative semantic components);

-Syntactic (passive voice, incentive constructions, modal verbs, conjunctions “and” and “but”, attributive constructions, rhetorical questions, appeals, repetitions, homogeneous members of a sentence, deixis);

-Stylistic (metaphor, metonymy, antithesis, nominalization, cliches, ideologemes, modal predicates, words with non-specific semantics).

Виходячи з цього, мовленнєві маніпуляції – це спрямований вплив за допомогою різнорівневих мовних засобів (наша розвідка спрямована на вивчення вербальних одиниць впливу на медіа аудиторію). Як основу щодо вивчення прагмаелементів, лексико-семантичного рівня зокрема, використано класифікацію мовних засобів, якими користуються медіа з маніпулятивною метою, Коваленко А. і Марченко Т. (2018).

Мовні засоби реалізації маніпулятивних стратегій і тактик

егії	Страт	Тактики	Мовні засоби
егія дискредитації	Страт	Тактика критики	Пейоративна лексика Дисфемізми
		Тактика створення загрози	Слова-афективи

	Тактика звинувачення	Пейоративна лексика Слова-афективи
	Тактика натяку	Іронія Пейоративна лексика
	Тактика створення опозиції «свій-чужий»	Антитеза Евфемізм
Стратегія маніпулювання імпліцитними смислами	Тактика вуалізації	Синоніми з розмитим або подвійним семантичним значенням
Стратегія персоналізації / фрагментації	Тактика переакцентування	Повторення Гедж-маркери
Стратегія нормалізації	Тактика переакцентування	Повторення Номіналізація
	Тактика вуалізації	Евфемізми Метонімія Конструкції кваліфікованим суб'єктом
Стратегія драматизації	Тактика ціннісних орієнтації	Слова-афективи Метафори
	Тактика створення загрози	Слова-афективи
	Тактика перебільшення	Синоніми з більшим смисловим навантаженням

Як доводить наше дослідження (117 новинних повідомлень соціо-політичного медіа дискурсу), у створенні фейкових новин застосовується широкий спектр лінгвальних засобів, які потребують ретельного лексико-семантичного та контекстуально-стилістичного аналізу, враховуючи мовленнєві стратегії і тактики відповідних маніпулятивних задач, бо кожний лінгвальний засіб використовується автором повідомлення, зважаючи на його інтенції і мету інформації.

Приклади використання мовних засобів на тлі новинних статей для реалізації певних маніпулятивних тактик наведено нижче.

У заголовку й тексті однієї зі статей інтернет видання *eXXpress* (22 січня 2023) на новинному сайті спостерігаються ознаки певних мовних маніпуляцій. Зокрема заголовок: *“Die neue Kavallerie der Ukraine? Dieses Pferd braucht starke Nerven”*, – виражає іронію, що криється у словах *“Dieses Pferd braucht starke Nerven”*. Автор статті з перших елементів хештегу намагається завірити, що Сили оборони України створюють новий рід військ через брак техніки, притому що використання коней у якості кавалерії у сучасних умовах може бути не тільки застарілим, але і навіть

абсурдно небезпечним. Надалі ця теза підкріплюється одним з абзаців тексту: *“Die Not an Fahrzeugen macht offenbar erfinderisch: Zumindest für den aktuellen Foto-Termin lässt die ukrainische Armee wieder die alten Zeiten der Kavallerie-Attacken lebendig werden”*. Загалом стаття має ядро виражене емоційне забарвлення, яке є однією з ознак фейкових новин, що реалізується через наступні прагматичні стилістичні засоби:

- сарказм: шляхом співставлення контрастних образів: *“Hoch zu Ross mit einer High-Tech-Panzerabwehrrakete von Typ Javelin”*;

- іронію: *“Der Vierbeiner sollte jedenfalls ziemlich schussfest sein”*.

Також у статті немає посилань на будь-які джерела інформації, які підтверджують думку автора, на це вказує наступний уривок тексту: *“Von diesen modernen Waffensystemen (der eXXpress berichtete) kann aber laut einem aktuellen Bericht aus dem Pentagon bei 59 Prozent der zu kontrollierenden Waffenlieferungen keine sicheren Angaben zum Verbleib gemacht werden”*

В результаті ретельного лексико-семантичного та контекстуального аналізу наданого прикладу зрозуміло, що автор використав номінацію всевітньо відомої воєнної структури, тим самим начебто зазначаючи достовірність джерела, але немає ніяких додаткових стверджень і посилань, що змушує реципієнта сприймати **Pentagon** у даному контексті як квазіекспліцитного суб'єкта інформації, і засумніватися в реальному існуванні першоджерела, що також є одним з найчастіших проявів ознак фейкових новин.

Хочеться вірити, що скоріше за все цей комплекс маніпуляції був використаний не як елемент політичної гри або відвертої дезінформації, а як спекуляція на актуальній темі для залучення трафіку.

Лексико-семантичні засоби навіть за допомогою лише одного слова можуть викликати специфічні асоціації або певні емоції у реципієнта, що впливає на загальне сприйняття тексту інформації. Одним із найпоширеніших засобів такого рівня є евфемізм. Згідно з роботою Кобякової І. (2020), головна функція евфемізмів – приховати чи завуалювати явище, що в суспільній свідомості має негативну оцінку, тим самим пом'якшити або зашифрувати заборонені чи табуовані слова, що зумовлено соціо-політичними, історико-культурними, релігійними, етичними й естетичними чинниками.

Так, ми можемо порівняти заголовки двох новин на сайті BBC *“Victoria Amelina: Ukrainian writer dies after Kramatorsk strike”* (2 липня 2023) і *“Russian actress killed in Ukrainian strike on event for troops”* (23 листопада 2023). Треба звернути увагу на словосполучення *“Kramatorsk strike”* і *“Ukrainian strike”*: в обох випадках мова йде про «удар» (*strike*); якщо звертатися до словника, то можна зустріти такі визначення цього слова *“a sudden, short military attack, especially one by aircraft or missiles”* (CD) або *“a military attack especially: an air attack on a single objective”* (COD). В першому заголовку статті не зазначено, хто наніс удар по Краматорську, натомість в другому чітко зазначено, що саме український удар був причиною смерті акторки. На нашу думку, в першому прикладі застосовано саме евфемізм аби пом'якшити емоційну складову у заголовку статті.

Інформація, що надана в обох заголовках, може впливати на сприйняття читачів і на їхнє розуміння ситуації по-різному. У першому випадку, невизначеність стосовно того, хто здійснив удар, може створити більше простору для тлумачень та спекуляцій, в той час як у другому випадку, більш конкретна інформація щодо місця події може допомогти читачеві реагувати більш однозначно (хоча для іноземного користувача все ще залишається простір для осмислення ситуації через текст самої новинної статті, тому що топонім *Kramatorsk* мало кому додасть інформації щодо подій), що свідчить про вплив мови повідомлення на процес його сприйняття.

Якщо розглядати ці два заголовки з точки зору перекладу для україномовного читача, особливих складнощів може й не виникнути, окрім на перший погляд нейтральної лексики *“strike”*, яка надає можливість перекладачу «погратися» семантикою в межах зазначеного контексту (навмисно або ненавмисно), оскільки ця

лексична одиниця має крім вищезазначеного визначення, як іменника, ще одне семантичне навантаження, у якості дієслова: *“to refuse to continue working because of an argument with an employer about working conditions, pay levels, or job losses”* (COD). Таким чином, задля того, щоб маніпулювати змістом, заголовок може бути перекладений, спираючись на друге визначення, щоб здавалось, що письменниця загинула не під час ракетного удару, а під час якогось страйку, що нівелює вплив воєнних подій взагалі: *“Victoria Amelina: Ukrainian writer dies after Kramatorsk strike”* – *“Вікторія Амеліна: українська письменниця загинула після страйку в Краматорську”*. (Також це може бути причиною утворення місінформації при перекладі).

Протилежним до евфемізму є дисфемізм, навмисно різка форма вираження емоційної оцінки, заміна стилістично нейтрального слова або вираження грубим, стилістично зниженим (Тринадцятко, 2022). Згідно з таблицею (див. вище) дисфемізм часто застосовується у стратегії дискредитації. Даний засіб широко використовує російська пропагандистська машина. Для прикладу можна взяти один із дописів мзс рф у мережі X: *“The Kiev regime does not stop its terrorist activities against civilians and civilian infrastructure in Russia”* (X). Тут вживані дисфемізми *“The Kiev regime”* і *“terrorist activities”*, які використано навмисно для демонізації й дискредитації української влади. (Подібні засоби можна зустріти у всіх прокремлівських медіа або як цитати російських політиків у інших ЗМІ; їх також можна побачити навіть на сайті з петиціями до уряду Великобританії (*Petitions*)).

Ще один лексичний засіб, що широко застосовується в новинних повідомленнях по відношенню до країн-актантів, зокрема воєнних подій. Аби не називати конкретну країну, деякі ЗМІ широко використовують конструкції з квазіекспліцитним суб'єктом: *“Russia's victory in struggle with collective West will be achieved in Middle East, not Eastern Europe”* (Al Mayadeen), у цьому випадку тим самим розмиваючи образ ворожої країни на тлі завуальованих подій. Цей засіб також застосовується задля зняття відповідальності з суб'єкта подій: *“US says Russia used choking agents against Ukrainian troops, breaching chemical weapons ban”* (CNN). Використовуючи квазіекспліцитний суб'єкт як джерело інформації, ЗМІ роблять сенсаційні заголовки, але при цьому знімають також з себе відповідальність за зміст таких заголовків.

Оскільки однією з ознак фейкових новин є надмірна емоційність, неможливо оминати найбільш яскраві прагмалінгвальні одиниці – стилістичні фігури.

Прикладом їх застосування може служити такий заголовок до статті: *“Putin's Russia is closing in on a devastating victory. Europe's foundations are trembling”* (TT), де є гіпербола *“devastating victory”* і метафора – *“trembling”*. Обидва ці стилістичні засоби підсилюють емоційну складову заголовку аби надати йому більшої привабливості. Ще одним прикладом може слугувати стаття на сайті *The New York Times* із заголовком: *“Avdiivka, Longtime Stronghold for Ukraine, Falls to Russians”* (TNYT). У цьому заголовку задіяно декілька мовних засобів, перший з них *“Longtime Stronghold”*, де *Longtime* використано у якості епітету, який акцентує увагу на тому, що Авдіївка трималась 10 років, далі іде метафоричне порівняння *Stronghold*, що прирівнює Авдіївку до фортеці, оплоту, твердині, в залежності від перекладу. Тобто вже з перших слів заголовку, спираючись на яскраві лексико-стилістичні засоби, читачка аудиторія розуміє майже весь сенс новинної статті.

Висновки

Підсумовуючи результати дослідження, треба зазначити що феномен фейкових новин має давню історію й не є чимось новим. Тільки зараз з поступовим, але дедалі стрімкішим, розвитком інформаційних технологій фейкові новини, як засіб дезінформації або продукт місінформації, розкривають свій потенціал. Якщо раніше автора обмежували ресурси, технології, знання тощо, то наразі його нічого не обмежує. Сучасні інформаційні платформи дозволяють створювати та поширювати фейкові новини з надзвичайною швидкістю і ефективністю, охоплюючи великі аудиторії. Це

загострює проблему дезінформації, яка може мати серйозні наслідки для суспільства. Зокрема, фейкові новини здатні підривати довіру до медіа, дискредитувати окремих осіб та організації, спричиняти соціальну напруженість та впливати на суспільну думку.

Особливо важливою є прагмалінгвальна природа фейкових новин, яка здатна координувати стратегічні і тактичні маніпуляційні цілі через використання мовних засобів реалізації емоційних аргументів, відчуття терміновості та значущості повідомлення, застосування квазіекспліцитного джерела інформації, прикрашаючи її стилістично забарвленими лексичними одиницями для додаткової атракції реципієнта. Розуміння функціонування зазначених лінгвістичних процесів є критичним для ефективної боротьби з фейковими новинами.

Таким чином, дослідження прагмалінгвальних засобів, які використовуються у фейкових новинах, є необхідним кроком для розробки заходів протидії. Це допоможе зміцнити інформаційну безпеку, підвищити рівень медіаграмотності та знизити негативний вплив дезінформації на суспільство. Слово також є зброєю, і зброєю потужнішою за деякі традиційні види, також не слід забувати що вона має масовий характер і тим самим її можна певним чином віднести до зброї масового ураження.

На жаль, дана тема не втрачає своєї актуальності, а тільки набирає обертів. Слід згадати що фейкові новини можуть нести найнебезпечніший характер як частина інформаційної війни, що є складовою гібридної війни сьогодення, а як відомо, війна – це битва меча й щита, тобто методів нападу й оборони. Тому слід завжди бути готовими до нових викликів, розробляючи й удосконалюючи методи боротьби з дезінформацією задля посилення резиліентності суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- АВЖ – Академія викладачів журналістики. Стоп-фейк. URL:<https://e-courses.jta.com.ua/e-manuals/konstruktor-vprav-irex/stop-fake/> (Дата звернення: 27.09.2024).
- Батрименко О., Неліпа Д. Фейк-ньюз у соціальних мережах як маніпулятивний засіб інформаційної війни. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 44, С. 86-91. URL:http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/45_2022/10.pdf (Дата звернення: 27.09.2024).
- Бондаренко С. Негативні наслідки та шляхи протидії дезінформації в соціальних мережах як масовому негативному явищу. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Протидія дезінформації в умовах російської агресії»*. 2023-12-12. URL:https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20231212/article/view/bondarenko (Дата звернення: 16.08.2024).
- ВУЕ – Велика українська енциклопедія. URL:<https://vue.gov.ua/%D0%A4%D0%B5%D0%B9%D0%BA> (Дата звернення: 27.09.2024).
- Глушук Є. Фейки як інструмент тиску в умовах війни: специфіка застосування і сприйняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67.
- Кіца М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. *Наукові записки. Соціальні комунікації*. 2016 / 1 (52). С. 281-286.
- Кобякова І. Лінгвістичний підхід до вивчення евфемізмів. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства*. Суми: Сумський державний університет, 2020. URL:https://www.researchgate.net/publication/340731304_Lingvisticnij_pidhid_do_vivcenna_evfemizmv (Дата звернення: 07.08.2024).
- Коваленко А. М., Марченко Т. С. Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в сучасних англійських ЗМІ. *Науковий вісник Міжнародного*

- гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. N. 1. № 38. С. 214-218. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/55.pdf (Дата звернення: 08.08.2024).
- Куліш П. Що таке дезінформація і як вона на нас впливає? *Гвара Медіа*. 2023. URL: <https://gwaramedia.com/shho-take-dezininformacziya-i-yak-vona-na-nas-vplivaie/> (Дата звернення: 03.08.2024).
- Курбан О. Сучасні інформаційні війни у мережевому онлайн просторі: навчальний посібник. К.: ВІКНУ, 2016. 286 с. URL: https://mil.knu.ua/files/222_1044284240.pdf (Дата звернення: 27.03.2024)
- Мудра І. Поняття „фейк” та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*. 2016. Вип. 15. С. 184-188. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/view/694> (Дата звернення: 21.09.2024).
- Нестеряк Ю. Державна підтримка ЗМІ: європейські традиції та українська практика. *Вісник Київського національного університету. Журналістика*. 2002. № 10. С. 50-52.
- Смола Л. Як не потрапити на гачок дезінформації. *Детектор медіа*. 2023. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/33632/2023-11-30-yak-ne-potrapiyu-na-gachok-dezinformatsii/> (Дата звернення: 09.09.2024).
- Соловійова Т. О. Типологія та прагматика прецедентних феноменів в українськомовному політичному дискурсі 2014–2019 рр. : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). Кривий Ріг, 2022. 236 с.
- Тищенко В., Мужанова Т. Дезінформація і фейкові новини: ознаки та методи виявлення в мережі Інтернет. *Кібербезпека: Освіта, наука, техніка*. 2022. 2(18). С. 175-184. URL: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/413/341> (Дата звернення: 27.09.2024).
- Тринадцятко Є. Евфемізми та дисфемізми у політичному дискурсі: лінгвоперекладацький аспект. Хмельницький національний університет. 2022. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b007031a-0209-4032-85f3-8b1516cc8848/content> (Дата звернення: 07.10.2024).
- Шкіцька І. Ю. Способи та засоби вербалізації іронії в маніпулятивному дискурсі позитиву. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 47. С. 213-221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2018_47_32. (Дата звернення: 07.10.2024).
- APA – Dictionary of Psychology: American Psychological Association. URL: <https://dictionary.apa.org/manipulation> (Дата звернення: 16.09.2024).
- Barkovich A. *Informational Linguistics: The New Communicational Reality*. Cambridge Scholars Publishing, 2020. 264 p.
- BBC. – Misinformation v disinformation: What's the difference? URL: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/z3hhvj6> (Дата звернення: 03.10.2024).
- Buono M. P., Snajder J. Linguistic Features and Newsworthiness: An Analysis of News Style. *Conference CLiC-it: Proceedings of the Fourth Italian Conference on Computational Linguistics*. 2017. pp. 136-140.
- Burkhardt J. M. *History of Fake News*. 2017. 286 p. URL: <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/6497> (Дата звернення: 21.09.2024).
- CD – Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/> (Дата звернення: 06.10.2024).

- COD – Collins Online Dictionary. URL:<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/fake-news> (Дата звернення: 19.09.2024).
- Danet B., Herring S.C. The multilingual Internet: Language, culture, and communication online. Oxford University Press on Demand, 2007, pp. 373–442.
- Eisenlauer V. (2013). A critical hypertext analysis of social media: The true colours of Facebook. A&C Black, 2013. 234 p.
- Fallis D. D. A conceptual analysis of disinformation. 2009. URL:https://www.researchgate.net/publication/42101173_A_Conceptual_Analysis_of_Disinformation (Дата звернення: 23.08.2024).
- Havrylenko K. M. Linguistic features of the Internet language. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 52. Том 1.
- Kovalenko O. The harmful effects of disinformation and how to combat them. *HURIDOCs*. 2023. URL:<https://huridocs.org/2023/12/the-harmful-effects-of-disinformation-and-how-to-combat-them/> (Дата звернення: 16.10.2024).
- Lazer D. M. J., Baum M. A. et al. The science of fake news. 2018. URL:https://scholar.harvard.edu/files/mbaum/files/science_of_fake_news.pdf (Дата звернення: 27.09.2024).
- Lebid A. E., Vashyst K. M., Nazarov M. S. Information Resilience as a Means of Countering the Socio-Psychological Strategies of Information Wars. *International Journal of Media and Information Literacy*. 2022. V. 7. Iss. 1, pp. 157-161.
- Mialkowska L, Yanovets A., Sternichuk V., Nykoliuk T., Honchar K., Khnykina O. TÁTICAS DE MANIPULAÇÃO NO DISCURSO DA MÍDIA DE LÍNGUA INGLESA MODERNA (Manipulative Tactics in Modern English-Language Media Discourse: Linguistic, Pragmatic and Educational Approach). *Conhecimento Diversidade*. V. 15. N. 38. pp. 345-362. DOI: [10.18316/rcd.v15i38.11077](https://doi.org/10.18316/rcd.v15i38.11077)
- MWDT – Merriam-Webster Dictionary Thesaurus. The Real Story of 'Fake News'. 2020. URL:<https://www.merriam-webster.com/wordplay/the-real-story-of-fake-news> (Дата звернення: 21.09.2024).
- MWD – Merriam-Webster Dictionary. URL:<https://www.merriam-webster.com/dictionary/strike> (Дата звернення: 07.09.2024).
- O'Halloran K. L. Multimodal discourse analysis. Systemic Functional Perspectives. London and New York : Continuum, 2004.
- Squires L. Enregistering internet language. *Language in society*. 2010. № 39 (4). pp. 457-492.
- Zaloga W. Disinformation in the Age of the Digital Revolution in the Aspect of State Security. *Wiedza Obronna*. 2022. T. 280 Nr. 3. URL:<https://wiedzaobronna.edu.pl/index.php/wo/article/view/171> (Дата звернення: 23.10.2024).
- YouControl. Фейки, СТОП: як виявляти брехню та перевіряти факти? URL:<https://youcontrol.com.ua/webinar/feyku-stopuak-vyjavliaty-brekhniu-ta-pereviriaty-fakty/> (Дата звернення: 27.09.2024).

Список ілюстративного матеріалу:

- Al Mayadeen*. Russia's victory in struggle with collective West will be achieved in Middle East, not Eastern Europe. URL:<https://english.almayadeen.net/articles/opinion/russia-s-victory-in-struggle-with-collective-west-will-be-ac> (Дата звернення: 07.09.2024).
- BBC*. Russian actress killed in Ukrainian strike on event for troops. 23 листопада 2023. URL:<https://www.bbc.com/news/world-europe-67495384> (Дата звернення: 07.09.2024).

- BBC*. Victoria Amelina: Ukrainian writer dies after Kramatorsk strike. 2 липня 2023. URL:<https://www.bbc.com/news/world-europe-66083275> (Дата звернення: 07.09.2024).
- CNN*. US says Russia used choking agents against Ukrainian troops, breaching chemical weapons ban. URL:<https://edition.cnn.com/2024/05/01/europe/us-russia-ukraine-chemical-weapons-intl-hnk/index.html> (Дата звернення: 10.09.2024).
- Express*. Die neue Kavallerie der Ukraine? Dieses Pferd braucht starke Nerven. 22 січня 2023. URL:<https://express.at/die-neue-kavallerie-der-ukraine-dieses-pferd-braucht-starke-nerven/> (Дата звернення: 01.09.2024).
- Petitions*. No UK aid to Ukraine regime that is guilty of war crimes. URL:<https://petition.parliament.uk/archived/petitions/70406> (Дата звернення: 07.09.2024).
- TNYT – The New York Times*. Avdiivka, Longtime Stronghold for Ukraine, Falls to Russians. URL:<https://www.nytimes.com/2024/02/17/world/europe/ukraine-avdiivka-withdraw-despair.html> (Дата звернення: 23.09.2024).
- TT – The Telegraph*. Putin’s Russia is closing in on a devastating victory. Europe’s foundations are trembling. URL:<https://www.telegraph.co.uk/news/2023/12/09/putins-russia-is-closing-in-on-devastating-victory/> (Дата звернення: 13.09.2024).
- X. URL:https://twitter.com/mfa_russia/status/1783411165902610770 (Дата звернення: 07.09.2024).

REFERENCES

- АОЖТ – Akademia vykladachiv zhurnalistyky. Stop feik. [Academy of Journalism Teachers. Stop-fake]. URL:<https://e-courses.jta.com.ua/e-manuals/konstruktor-vprav-irex/stop-fake/> (Access date: 09/27/2024).
- Batrimenko O., Nelipa D. (2022). Feik-niuz u sotsialnykh merezhakh yak manipulativnyi zasib informatsiynoi viyny. [Fake news in social networks as a manipulative means of information warfare]. *Visnyk of Lviv University. Series of philosophical and political studies*. Issue 44, pp. 86-91. URL:http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/45_2022/10.pdf (Access date: 09/27/2024).
- Bondarenko S. (2023). Nehatyvni naslidkb ta shlahy protydii dezinformatsii v sotsialnykh merezhakh yak masovomu nehatyvnomu yavyshchu. [Negative consequences and ways to counteract disinformation in social networks as a mass negative phenomenon]. *Materials of the international scientific and practical conference "Countering disinformation in the conditions of Russian aggression"*. 2023-12-12. URL:https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20231212/article/view/bondarenko (Access date: 08/16/2024).
- GUE – Velyka Ukrainska Entsyklopedia. [Great Ukrainian Encyclopedia]. URL:<https://vue.gov.ua/%D0%A4%D0%B5%D0%B9%D0%BA> (Access date: 09/27/2024).
- Glushchuk E. (2023). Feiky yak instrument tysku v umovakh viyny: spetsyfika zastosuvannia i spryiniattia. [Fakes as a tool of pressure in wartime: specifics of application and perception]. *Scientific works of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*. Issue 67.
- Kitsa M. O. (2016). Feikova informatsiia v ukrainskikh sotsialnykh media: poniattia, vydu, vplyv na audytoriiu. [Fake information in Ukrainian social media: concepts, types, impact on the audience]. *Scientific notes. Social Communications*. 1 (52). P. 281-286.
- Kobyakova I. (2020). Lingvistychnyi pidhid do vyvchennia evfemizmiv. [Linguistic approach to the study of euphemisms]. *Materials of the All-Ukrainian scientific conference: Socio-humanitarian aspects of the development of modern society*. Sumy: Sumy State University,

- 2020.URL:https://www.researchgate.net/publication/340731304_Lingvisticnij_pidhid_do_vivcenna_evfemizmiv (Access date: 07.08.2024).
- Kovalenko A. M., Marchenko T. S. (2018). Movni zasoby realizatsii manipulatyvnoho vplyvu v suchasnykh anglomovnykh ZMI. [Linguistic means of implementing manipulative influence in modern English-language media]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Philology*. V. 1. No. 38. pp. 214-218. URL:http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/55.pdf (Access date: 08.08.2024).
- Kulish P. (2023). Shcho take dezinformatsiia I iak vona na nas vplyvaie ? [What is disinformation and how does it affect us?]. *Gwara Media*. URL:<https://gwaramedia.com/shho-take-dezinformacziya-i-yak-vona-na-nas-vplyvaie/> (Access date: 03.08.2024).
- Kurban O. (2016). Suchasni informatsiyni viyny u merezhevomu onlain prostori. [Modern information wars in the online network space: a textbook]. Kyiv. 286 p. URL:https://mil.knu.ua/files/222_1044284240.pdf (Access date: 27.03.2024)
- Mudra I. (2016). Poniattia "fake" I yogo vydy u ZMI. [The concept of "fake" and its types in the media]. *Television and radio journalism*. Issue 15. pp. 184-188. URL:<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/view/694> (Access date: 21.09.2024).
- Nesteryak Yu. (2002). Derzhavna pidtrymka ZMI: yevropeiski tradytsii ta ukrainska praktyka. [State support of the media: European traditions and Ukrainian practice]. *Bulletin of the Kyiv National University. Journalism*. No. 10. P. 50-52.
- Smola L. (2023). Yak ne potrapyty na gachok dezinformatsii. [How not to fall for the disinformation trap]. *Media detector*. URL:<https://ms.detector.media/trendi/post/33632/2023-11-30-yak-ne-potrapyty-na-gachok-dezinformatsii/> (Access date: 09.09.2024).
- Solovyova T. O. (2022). Typologiiia ta pragmatyka pretsedentnykh fenomeniv v ukrainskomovnomu politychnomu dyskursi 2014-2019. [Typology and pragmatics of precedent phenomena in Ukrainian-language political discourse 2014–2019: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (035 Philology: 03 Humanities)]. Kryvyi Rih, 236 p.
- Tyshchenko V., Muzhanova T. (2022). Dezinformatsiia I feikovi novyny: oznaky ta metody vyjavlrnnia v merezhi Internet. [Disinformation and fake news: signs and methods of detection on the Internet]. *Cybersecurity: Education, Science, Technology*. 2(18). pp. 175-184. URL: <https://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/413/341> (Access date: 09/27/2024).
- Trynadtsatko Ye. (2022). Evfemizmy ta dysfemizmy u politychnomu dyskursi: lingvoperekladatskyi aspect. [Euphemisms and dysphemisms in political discourse: a linguistic and translational aspect]. Khmelnytskyi National University. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b007031a-0209-4032-85f3-8b1516cc8848/content> (Access date: 10/07/2024).
- Shkitska I. Yu. (2018). Sposoby ta zasoby realizatsii ironii v manipulatyvnomu dyskursi pozytyvu. [Methods and means of verbalizing irony in the manipulative discourse of positivity]. *Linguistic studies*. Issue 47. P. 213-221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_lingv_2018_47_32. (Access date: 07.10.2024).
- APA – Dictionary of Psychology: American Psychological Association. URL:<https://dictionary.apa.org/manipulation> (Access date: 16.09.2024).
- Barkovich A. Informational Linguistics: The New Communicational Reality. Cambridge Scholars Publishing, 2020. 264 p.

- BBC. (2024). Misinformation v disinformation: What's the difference? URL:<https://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/z3hhvj6> (Access date: 03.10.2024).
- Buono M. P., Snajder J. Linguistic Features and Newsworthiness: An Analysis of News Style. *Conference CLiC-it: Proceedings of the Fourth Italian Conference on Computational Linguistics*. 2017. pp. 136-140.
- Burkhardt J. M. (2017) History of Fake News. 2017. 286 p. URL:<https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/6497> (Access date: 21.09.2024).
- CD – Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/> (Access date: 06.10.2024).
- COD – Collins Online Dictionary. URL:<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/fake-news> (Access date: 19.09.2024).
- Danet B., Herring S.C. The multilingual Internet: Language, culture, and communication online. Oxford University Press on Demand, 2007, pp. 373–442.
- Eisenlauer V. (2013). A critical hypertext analysis of social media: The true colours of Facebook. A&C Black, 2013. 234 p.
- Fallis D. D. (2009). A conceptual analysis of disinformation. URL:https://www.researchgate.net/publication/42101173_A_Conceptual_Analysis_of_Disinformation (Access date: 23.08.2024).
- Havrylenko K. M. (2021). Linguistic features of the Internet language. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Philology*. № 52. Том 1.
- Kovalenko O. (2023) The harmful effects of disinformation and how to combat them. *HURIDOCS*. URL:<https://huridocs.org/2023/12/the-harmful-effects-of-disinformation-and-how-to-combat-them/> (Access date: 16.10.2024).
- Lazer D. M. J., Baum M. A. et al (2018) The science of fake news. URL:https://scholar.harvard.edu/files/mbaum/files/science_of_fake_news.pdf (Access date: 27.09.2024).
- Lebid A. E., Vashyst K. M., Nazarov M. S. (2022). Information Resilience as a Means of Countering the Socio-Psychological Strategies of Information Wars. *International Journal of Media and Information Literacy*. V. 7. Iss. 1, pp. 157-161.
- Mialkowska L, Yanovets A., Sternichuk V., Nykoliuk T., Honchar K., Khnykina O. (2023). TÁTICAS DE MANIPULAÇÃO NO DISCURSO DA MÍDIA DE LÍNGUA INGLESA MODERNA (Manipulative Tactics in Modern English-Language Media Discourse: Linguistic, Pragmatic and Educational Approach). *Conhecimento Diversidade*. V. 15. N. 38. pp. 345-362. DOI: [10.18316/rcd.v15i38.11077](https://doi.org/10.18316/rcd.v15i38.11077)
- MWDT – Merriam-Webster Dictionary Thesaurus. The Real Story of 'Fake News'. 2020. URL:<https://www.merriam-webster.com/wordplay/the-real-story-of-fake-news> (Access date: 21.09.2024).
- MWD – Merriam-Webster Dictionary. URL:<https://www.merriam-webster.com/dictionary/strike> (Access date: 07.09.2024).
- O'Halloran K. L. (2004). Multimodal discourse analysis. Systemic Functional Perspectives. London and New York : Continuum.
- Squires L. (2010). Enregistering internet language. *Language in society*. № 39 (4). pp. 457-492.
- Zaloga W. (2022). Disinformation in the Age of the Digital Revolution in the Aspect of State Security. *Wiedza Obronna*. T. 280 Nr. 3. URL:<https://wiedzaobronna.edu.pl/index.php/wo/article/view/171> (Access date: 23.10.2024).

YouControl. Fake, STOP: how to detect lies and check facts?
URL:<https://youcontrol.com.ua/webinar/feyky-stopyak-vyivliaty-brekhniiu-ta-pereviriaty-fakty/> (Access date: 27.09.2024).

ILLUSTRATIVE MATERIAL:

Al Mayadeen. Russia's victory in struggle with collective West will be achieved in Middle East, not Eastern Europe.
URL:<https://english.almayadeen.net/articles/opinion/russia-s-victory-in-struggle-with-collective-west-will-be-ac> (Access date: 07.09.2024).

BBC. Russian actress killed in Ukrainian strike on event for troops. 23 Nov 2023. URL:<https://www.bbc.com/news/world-europe-67495384> (Access date: 07.09.2024).

BBC. Victoria Amelina: Ukrainian writer dies after Kramatorsk strike. 2 Jul 2023. URL:<https://www.bbc.com/news/world-europe-66083275> (Access date: 07.09.2024).

CNN. US says Russia used choking agents against Ukrainian troops, breaching chemical weapons ban. URL:<https://edition.cnn.com/2024/05/01/europe/us-russia-ukraine-chemical-weapons-intl-hnk/index.html> (Access date: 10.09.2024).

Express. Die neue Kavallerie der Ukraine? Dieses Pferd braucht starke Nerven. 22 січня 2023. URL:<https://express.at/die-neue-kavallerie-der-ukraine-dieses-pferd-braucht-starke-nerven/> (Access date: 01.09.2024).

Petitions. No UK aid to Ukraine regime that is guilty of war crimes. URL:<https://petition.parliament.uk/archived/petitions/70406> (Access date: 07.09.2024).

TNYT – The New York Times. Avdiivka, Longtime Stronghold for Ukraine, Falls to Russians. URL:<https://www.nytimes.com/2024/02/17/world/europe/ukraine-avdiivka-withdraw-despair.html> (Access date: 23.09.2024).

TT – The Telegraph. Putin's Russia is closing in on a devastating victory. Europe's foundations are trembling. URL:<https://www.telegraph.co.uk/news/2023/12/09/putins-russia-is-closing-in-on-devastating-victory/> (Access date: 13.09.2024).

X. URL:https://twitter.com/mfa_russia/status/1783411165902610770 (Access date: 07.09.2024).

DISINFORMATION VS. MISINFORMATION: ANALYSIS OF FOREIGN MEDIA CONTENT

Ovsianko Olena,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-0334-4891

Corresponding author: o.ovsyanko@gf.sumdu.edu.ua

Prokopenko Antonina,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-4590-4201

Yehorova Olesia,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-3225-5580

Abstract. *The article carries out a theoretical and practical analysis of the distinction between two important concepts “disinformation” and “misinformation” in the context of modern information flows. The relevance of the study is due to the growing manipulative influence of fake news on society during political crises, the COVID-19 pandemic, and the Russian-Ukrainian war. The article presents the study of Western and Ukrainian approaches to distinguishing these concepts, their influence on public consciousness and their role in modern information warfare. The article is based on the works of Western and Ukrainian scientists, regarding manipulations and disinformation in foreign media space. Examples of the impact on public perception through fake news are presented here, namely through social media, and their use for political gain. In particular, cases of the use of disinformation in foreign media content were analysed using the examples of V. Zelenskyi's statements. Therefore, it was found that the words of the Ukrainian president were misrepresented and introduced in a distorted form, which contributed to the spread of disinformation aimed at discrediting the president himself and Ukraine as a whole. The analysed examples demonstrated how distorted information and statements taken out of context can be used to manipulate public opinion and disinformation campaigns. That is why critical thinking and fact-checking are essential tools to combat fake news and propaganda, especially during an information warfare.*

Keywords: *disinformation, misinformation, mind manipulation, fake news, information warfare.*

Received: 17 August 2024

Revised: 25 August 2024

Accepted: 29 August 2024

How to cite: Ovsianko O., Prokopenko A., Yehorova O. (2024). Disinformation Vs. Misinformation: Analysis of Foreign Media Content. *Philological Treatises*, 16(2), 103-113 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-10](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-10)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC)

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ VS. НЕПРАВДИВА ІНФОРМАЦІЯ: АНАЛІЗ ІНОЗЕМНОГО МЕДІАКОНТЕНТУ

Овсянко Олена,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-0334-4891

Автор, відповідальний за листування: o.ovsyanko@gf.sumdu.edu.ua

Прокопенко Антоніна,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-4590-4201

Єгорова Олеся,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-3225-5580

Анотація. У статті здійснюється теоретичний і практичний аналіз розмежування двох важливих понять «дезінформація» та «неправдива інформація» у контексті сучасних інформаційних потоків. Актуальність дослідження обумовлена зростанням маніпулятивного впливу фейкових новин на суспільство під час політичних криз, пандемії COVID-19 та російсько-української війни. У статті представлено вивчення західних та українських підходів до розмежування цих понять, досліджено їхній вплив на суспільну свідомість і роль у сучасних інформаційних війнах. Стаття спирається на праці західних та вітчизняних науковців, зокрема щодо маніпуляцій та дезінформації в іноземному медіапросторі. Наводяться приклади впливу на сприйняття суспільства через фейкові новини, а саме через соціальні мережі, та їхнє використання для політичної вигоди. Зокрема проаналізовано випадки використання дезінформації в іноземному медіаконтенті на прикладі висловлювань В. Зеленського. Відтак, було виявлено, що слова українського президента були спотворені та подані у викривленій формі, що сприяло поширенню дезінформації, спрямованої на дискредитацію самого президента та України в цілому. Проаналізовані приклади продемонстрували, як спотворена інформація та вирвані з контексту висловлювання можуть використовуватися для маніпуляції громадською думкою і дезінформаційних кампаній. Саме тому критичне мислення та перевірка фактів стають необхідними інструментами для боротьби з фейковими новинами та пропагандою, особливо в умовах інформаційної війни.

Ключові слова: дезінформація, неправдива інформація, маніпуляція свідомістю, фейкові новини, інформаційна війна.

Отримано: 17 серпня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 25 серпня 2024 р.

Затверджено: 29 серпня 2024 р.

Як цитувати: Овсянко О., Прокопенко А., Єгорова О. (2024). Дезінформація VS. Неправдива інформація: аналіз іноземного медіаконтенту. *Філологічні трактати*, 16(2), 103-113 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-10](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-10)

Вступ

Проблематика маніпулятивного впливу на суспільство, створення та поширення фейкових новин не є новою і знаходиться в фокусі уваги багатьох країн протягом останніх років. Особливо вона набула актуальності в ході президентської кампанії 2016 року в США і вже далі набирала обертів під час пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Слова, які ми використовуємо у повсякденному мовленні, а також інформаційний матеріал, який ми споживаємо, мають вагомe значення: вони можуть впливати на свідомість людей, на їхнє сприйняття навколишнього світу, подальше реагування на соціальні проблеми та формування шляхів їх розв'язання. Дискусії

відносно фейкових новин спричинили багато обговорень проблематики неточної або оманливої інформації, яка поширюється новими, дезорієнтуючими способами.

Підвищення уваги до цієї непростой й багатовимірної теми стає ще більш актуальним завданням сьогодення для журналістів, лінгвістів, освітян, науковців, правозахисників, авторитетних представників громадськості, громадян. Сучасний світ з наявними інформаційними війнами потребує людей, що мислять критично, є обачними у ході дискусій, щоб не поширювати ще більше сумнівної інформації. Тож **метою** публікації є здійснення теоретичного аналізу та диференціації понять «дезінформація» та «неправдива інформація» на основі дослідження особливостей їх поширення в іноземному медіаконтенті. Вивчення полягає в ідентифікації ключових відмінностей між цими поняттями з точки зору природи походження, цілей використання та впливу на аудиторію, а також у аналізі практичних прикладів із різних медіасистем.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалом проведеного дослідження слугували: наукова література, а саме монографії, статті та книги, які досліджують питання дезінформації, неправдивої інформації та медіакомунікацій, дослідження з медіаетики та теорії журналістики, що стосуються стандартів правдивості в новинах, джерела з психології сприйняття інформації та її впливу на громадську думку; аналіз медіаконтенту, зокрема іноземні інформаційні джерела (новини, онлайн-видання, соціальні мережі), платформи, де можуть поширюватися дезінформація і неправдива інформація (фейсбук, твіттер ютуб, сайти новин), аналітика і звіти незалежних медіаорганізацій (Fact-Checking Units, Reporters Without Borders).

Серед основних методів дослідження було використано: теоретичний аналіз для визначення ключових теоретичних аспектів зазначеної проблеми через вивчення праць різних науковців, порівняння існуючих концепцій і визначень; контент-аналіз з метою вивчення змісту публікацій іноземних медіа для ідентифікації дезінформації та неправдивої інформації; порівняльний аналіз для порівняння понять «дезінформації» та «неправдива інформація» в різних наукових джерелах та медіасистемах.

Обговорення

Проблема маніпулятивного впливу на суспільства розглядається західними дослідниками з різних напрямків. Авторами досліджуються прояви маніпуляції в засобах масової інформації (Jack, 2017); дезінформація, неправильна або помилкова інформація та фейкові новини (Aïmeur, Amri & Brassard, 2023; Bago, Rand & Pennycook, 2020; Lecheler & Egelhofer, 2022; Søe, 2021; Tandoc & Seet, 2024); різні форми пропаганди (Quaranto & Stanley, 2021).

Значна увага вітчизняних дослідників приділяється питанням маніпуляції суспільною свідомістю, зокрема: соціально-філософському аналізу феномену медіакультури в контексті глобалізаційних інформаційних викликів сучасності (Ломачинська & Ломачинський, 2022); дезінформації та маніпуляції свідомістю людини в інформаційній сфері (Брижко & Дзьобань, 2023); маніпуляції суспільною свідомістю в політичних ток-шоу на телебаченні України (Цімох, 2015); інструменту маніпулювання суспільною свідомістю в умовах війни (Марків, Зарівна & Марків, 2022); політико-психологічному компоненту медіаграмотності у порівнянні з маніпулюванням суспільною свідомістю (Бурдяк, 2022).

Окремий пласт робіт присвячено дезінформації рф в умовах повномасштабної російсько-української війни. Відтак, проаналізовано суть і значення медіаграмотності в українському суспільстві під час війни (Горбань & Олійник, 2024); досліджено основні наративи рф під час повномасштабної російсько-української війни (Тихомирова, 2023); розглянуто маніпулятивний контент в медіа під час російсько-української війни на прикладі волинського інформаційного простору (Шульська & Зінчук, 2022); досліджено дезінформацію як складник інформаційно-психологічних

спеціальних операцій в медіадискурсі (Кутуза & Тельпіс, 2023); розкрито стратегії дезінформації росії в російсько-українській війні; типологізовано фейки та визначено їхню роль у гібридній війні (Вовк, 2023).

Знаходимо окремі розвідки, присвячені дослідженню мовних засобів зображення російсько-української війни в англомовних ЗМІ. Відтак, розглянуто сучасні дослідження гноблтивного та дегуманізуючого використання мови тими, хто має політичну владу, для просування есенціалістичного погляду щодо опозиційних груп, зокрема під час війни в Україні (Isacoff, 2022); представлено концептуалізацію англомовного медійного дискурсу в ретроспективі «гібридної» фази російсько-української війни з 2014 по 2021 рр. (Danyliuk & Bohucharova, 2023); визначено комунікативні стратегії й тактики в британському та американському воєнному медіадискурсі на матеріалі інформаційних статей онлайн-видань Дейлі Телеграф та Вашингтон Пост, присвячених російсько-українській війні (Подуфалова & Ільченко, 2023); здійснено тематичне моделювання й аналіз емоцій у твіт-повідомленнях британських та американських політиків на тему війни в Україні (Karpina & Chen, 2022).

Проведений нами теоретичний огляд існуючих джерел у західній та вітчизняній літературі засвідчує недостатнє вивчення маніпулятивних технологій впливу на свідомість українського суспільства в умовах російсько-української війни на матеріалі іноземного медіаконтенту.

Результати дослідження

У 2022 році американський словник Мерріам-Вебстер обрав словом року *gaslighting* (маніпулювати свідомістю; мета – змусити жертву сумніватися в адекватності свого сприйняття навколишньої дійсності; походить від назви п'єси Gas Light (1938)). Укладачі цього ж словника обрали слово *authentic* (автентичний) словом 2023 року. Автори зазначили, що 2023-й для багатьох був ознаменований кризою автентичності, тому одразу додали синонімічний ряд до слова *автентичний*: «справжній», «істинний», «дійсний», «непідробний», «такий, що відповідає фактам», «вірний собі» (Merriam-Webster).

Тут цікаво відмітити, що слово року кожного разу підкреслює значущість тих чи інших процесів або явищ у глобальному контексті. *Gaslighting* – це, перш за все, дезорієнтація та недовіра. У 2022 році кількість пошукових запитів щодо слова *gaslighting* зросла на 1740%, причому зацікавленість до нього була високою протягом усього року. Протягом останніх років поняття *gaslighting* набуло більш широкого значення: «дія або практика грубого введення когось в оману, особливо з метою отримання особистої вигоди». У такому вживанні це слово межує з іншими термінами, що стосуються сучасних форм обману і маніпуляцій, таких як дезінформація (англ. – disinformation), неправдива або помилкова інформація (англ. – misinformation), фейкові новини (англ. – fake news), дипфейк (англ. – deepfake), штучний інтелект (англ. – artificial intelligence) (Merriam-Webster).

С. Лехлер та Я. Егельхофер (2022) схематично зображують взаємозв'язок між поняттями, що є дотичними до дослідження феномену неправди (англ. – falsehood) (див. рис. 1).

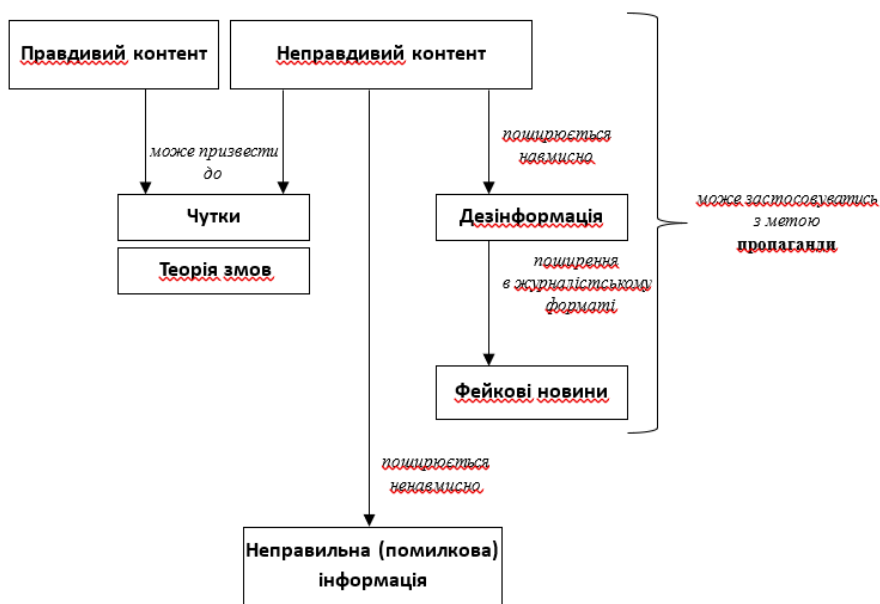

Рис. 1 Релевантні поняття Неправди

Науковці зазначають, що певна інформація є сумнівною: вона помилкова, така що дезорієнтує, неналежно інтерпретується або взагалі є сфабрикованою. Однак не всю неправдиву інформацію можна ототожнювати. Неправдиву інформацію, як правило, розглядають як таку, що підпадає під одну з двох категорій: дезінформація (англ. – disinformation) та неправдива (помилкова) інформація (англ. – misinformation) (Jack, 2017; Lecheler & Egelhofer, 2022).

Дезінформація (від англ. – disinformation) визначається як неправдивий або оманливий контент, який поширюється з наміром ввести в оману аби отримати економічну чи політичну вигоду, і який може завдати суспільної шкоди (European Commission, 2018).

Неправдива (помилкова) інформація (англ. – misinformation) – це неправдивий або оманливий контент, який поширюється без зловмисного наміру, хоча його наслідки можуть бути шкідливими. Поширення як дезінформації, так і помилкової інформації може мати низку шкідливих наслідків, таких як загроза демократії, поляризація дебатів, а також загроза здоров'ю, безпеці та навколишньому середовищу громадян ЄС (European Commission, 2018).

Суголосним з вищеподаним визначенням є бачення дослідників (Jack, 2017; Lecheler & Egelhofer, 2022), які зазначають, що термін неправдива інформація (misinformation) може бути визначений як невірна чи оманлива інформація. Науковці наголошують на тому, що неправдива інформація може поширюватися ненавмисно, наприклад, як наслідок непорозуміння або недбалої журналістської роботи (хибна інтерпретація даних або не проведення ґрунтовної перевірки тверджень джерела). Такі випадки найімовірніше матимуть місце в процесі поширення кризової ситуації. Одне із первинних завдань новинних організацій полягає в зобов'язанні тримати суспільство в курсі подій, особливо коли їх безпека перебуває під загрозою. Однак, у цей час конкуренція між новинними медіа за увагу громадськості стає рушійною силою до опублікування сенсаційних новин стрімголов. Натомість термін дезінформація (disinformation) визначають як неправдиву або оманливу інформацію, яка поширюється навмисно (Lecheler & Egelhofer, 2022); як таку, що є завідомо неправдивою або такою, що вводить в оману (Jack, 2017). Таким чином, як дезінформація, так і неправдива

інформація є неточною або оманливою, відмінність полягає в інтенції, з якою вони розповсюджуються.

К. Джек (2017) акцентує увагу на тому, що досить часто такі випадки є результатом добре скоординованої дезінформаційної кампанії. При цьому дослідниця вказує на те, що як неправдива (помилкова) інформація, так і дезінформація легко поширюються через соціальні мережі, що пов'язано з синергією соціальних і технічних чинників. Обчислювальні системи можуть стимулювати або автоматизувати медіаконтент таким чином, що це призводить до його широкого розповсюдження, незважаючи на його достовірність чи наміри.

Розбудовуючи питання поширення неправдивої інформації, К. Джек (2017) приходить до висновку, що списки «трендових тем» у соціальних мережах, таких як фейсбук і твіттер, є доволі наочним прикладом того, як комп'ютерні технології впливають на розповсюдження контенту. Такі списки підвищують уявну вагомість та трендовість певної теми, і це призводить до того, що ними можна відносно легко маніпулювати, якщо особа або група осіб хоче створити враження широкого суспільного інтересу до певної теми. Крім того, цифрові платформи систематизують чинники, які можуть сприяти поширенню проблемної інформації.

Науковиця також зазначає, що загалом наміри, які стоять за тим чи іншим медіаконтентом, часто є незрозумілими. Крім того, те, чи буде ця історія або частина контенту маркована як неправдива інформація або дезінформація, може залежати як від мети суб'єкта, так і від професійних стандартів особи, яка її перевіряє. Журналісти та соціологи з обережністю ставляться до тверджень про наміри суб'єкта, оскільки спотворення інформації може призвести до репутаційних втрат, професійних санкцій та правових наслідків. Якщо наміри суб'єкта видаються неоднозначними, або якщо немає перевірених доказів наміру обману, журналісти та інші можуть назвати щось не дезінформацією, а помилковою інформацією (Jack, 2017).

Окреслюючи питання фейкових новин, С. Лехлер та Я. Егельхофер (2022) зазначають, що це поняття складніше концептуально осмислити. Однак існують підстави, які вказують на те, що це поняття може описувати новий формат або жанр у практиках дезінформації. У Кембриджському словнику (Cambridge dictionary) фейкові новини трактуються як неправдиві історії, які виглядають як новини, поширюються в інтернеті або за допомогою інших засобів масової інформації, зазвичай створюються з метою вплинути на політичні погляди чи як жарт.

С. Лехлер та Я. Егельхофер (2022) відзначають, що неправдива інформація, дезінформація та фейкові новини також пов'язані з іншими поняттями, такими як пропаганда, теорії змови та чутки. Пропаганда – це поширення ідей, інформації або чуток з метою допомоги або зашкодити установі, справі чи особі (Merriam-Webster). За визначенням Е. Кваранто та Д. Стенлі (2021) політична пропаганда є ще одним прикладом мовленнєвої поведінки, яка має на меті маніпулювати аудиторією в обхід раціонального підходу. Науковці досліджували це питання, висвітлюючи різні форми, яких може набувати пропаганда: від фреймінгу (“*The war on drugs*”), прихованих повідомлень (“*There are Muslims among us*”), емоційно забарвлених гасел (“*Make America Great Again*”) і міфів (“*The American dream*”) до об'єктивних, на перший погляд, бюрократичних звітів (“*Crime has risen 4.2%*”).

Англомовний медіапростір дозволяє детальніше дослідити різницю між поняттями «дезінформація» та «неправдива інформація». Так, 1 березня 2023 року у твіттері було опубліковано пост консервативних коментаторів Ходжтвінс, які передали сказане В. Зеленським про те, що нібито американці відправлять своїх синів та доньок на війну в Україні і там помруть. Під дописом містилося 19-секундне відео, в якому за кадром звучав переклад сказаних слів англійською. Відео було переглянуто 7,5 мільйонів раз.

Hodgetwins ✓
@hodgetwins

Is this real? Zelensky saying Americans will send their sons and daughters to war for Ukraine and potentially die

Oh hell no

Раніше в іншому дописі від Ремаркс у тому ж твіттері від 28 лютого 2023 зазначено: *“JUST IN: Ukraine's President Zelenskyy says US will have to send their sons and daughters the same way we're sending our sons and daughters to war.”* — «ЩОЙНО: Президент України Зеленський каже, що США доведеться відправити своїх синів і доньок так само, як ми відправляємо своїх синів і дочок на війну». У той же день Джеймс Філіпс також опублікував у твіттері: *“Zelinsky: Ukraine needs fresh young Americans to help fight on the ground war,”* — «Зеленський: Україні потрібні свіжі молоді американці, щоб допомогти вести війну на землі».

Подібні коментарі про українського лідера можна було прочитати й у фейсбуці, інстаграмі, тіктоці, соцмережі правди Д. Трампа. Консервативний активіст Джек Пособець, ультраправий радіоведучий Стью Пітерс, американський сайт новин «Гейтвей Пандіт» та інші змовницькі джерела також поширювали ці заяви.

Згодом найбільша в світі мережа з перевірки фактів АФП Факт Чек (AFP Fact Check) спробувала спростувати цю дезінформацію, пов'язану з війною в Україні. Вони проаналізували велику кількість публікацій на цю тему, а також самостійно переклали з мови оригіналу відповіді В. Зеленського, які він давав на прес-конференції 24 лютого британській газеті «Дейлі Телеграф». Так, було виявлено, що всі ці дезінформуючі пости це просто вирваний з контексту 19-ти секундний уривок, який він присвятив відповіді на питання про те, що деякі американці вважають, що вони надають забагато допомоги Україні. З повної відповіді В. Зеленського стало зрозумілим те, що президент України не закликав американців вступити у війну на боці України, а намагався спрогнозувати, що у випадку поразки Україні, зупиняти росію доведеться вже країнам НАТО, але на своїй території. Таким чином, першими почали публікувати і поширювати дезінформацію ті, кому було вигідно очорнити українського президента, оскільки вони не підтримують його політику.

Ще один із прикладів дезінформації, який активно ширився в іноземному медіапросторі був також пов'язаний з навмисною неправильною інтерпретацією слів В. Зеленського. Темою онлайн-дискусій було твердження про те, що президент України нібито запропонував НАТО завдати «превентивних ядерних ударів» по росії. Ця фейкова історія масово поширювалися у французьких соцмережах фейсбук, твітер, телеграм і ютуб. Розповсюджувачі цього фейку цитували епізод з онлайн-виступу В. Зеленського в Австралійському інституті Лоуї 6 жовтня 2022 року.

Laurent Ozon ✓
@LaurentOzon

...

Zélenksy demande à l'OTAN une "frappe préventive" (on comprend bien "nucléaire") contre la Russie. Combien de temps des médias et politiciens français vont-ils continuer à soutenir ce malade ?

Французький есеїст і політичний активіст Лоран Озон у 2023 році одним із перших написав про це у своєму твіттері. Водночас Лоран Озон заблокував у своєму дописі коментарі користувачів, які вказували, що відео датовано жовтнем минулого року, до повномасштабної війни в Україні. Насправді президент Зеленський не закликав до ядерного удару по росії. Він говорив про необхідність для міжнародної спільноти вжити «превентивних дій», щоб утримати росію від потенційного

використання ядерної зброї у війні проти України. Прес-секретар В. Зеленського Сергій Нікіфоров додав, що президент говорив про період до 24 лютого 2022 року, коли потрібно було застосовувати превентивні заходи, щоб не дати росії розв'язати цю війну.

Після твіту Озона від 2 лютого 2023 року з вимогою «*Як довго французькі ЗМІ та політики продовжуватимуть підтримувати цього пацієнта?*», інші облікові записи соціальних мереж, автентичність яких під сумнівом (швидше за все, боти і тролі), почали масово поширювати цей заклик. У той час навіть французькі медіа звернули увагу на фейк Озона, зазначивши, що такі політики, як сенатор Сільві Гой-Шаван, який є членом комітету закордонних справ, оборони та збройних сил Франції та ПАРС, попалися на цій дезінформації. Пізніше французька державна міжнародна телевізійна мережа новин Франс 24 спростувала цю фейкову історію, опублікувавши статтю-викриття на своєму веб-сайті.

Тож, як бачимо, іноземний медіапростір наповнений дезінформацією, неправдивою інформацією, фейками та неточностями. Неправдива інформація виникає на основі дезінформації як спроба блогерів, кореспондентів, політиків та інших зацікавлених осіб пропіаритися, опублікувати сенсаційні чи актуальні новини. Як правило люди, які поширюють неправдиву інформацію, не намагаються маніпулювати громадською думкою та не мають шкідливого наміру, оскільки вважають її правдивою. Поширення відбувається через некоректні дії журналістів, які передають неповну або неточну інформацію через брак часу на верифікацію джерел.

Висновки та перспективи

Розуміння диференціації між термінами «неправдива інформація» та «дезінформація» є критично важливим у сучасному світі, де інформаційні потоки безперервно зростають, а громадськість часто є мішенню різноманітних маніпуляцій. Неправдива інформація виникає через помилки або незнання, тоді як дезінформація є свідомою маніпуляцією, спрямованою на введення в оману. В умовах сучасних цифрових технологій, де інформація поширюється швидко і масштабно, важливо не лише виявляти фальшиву інформацію, але й розуміти її походження і мету. Відтак проведені дослідження підкреслює важливість розмежування між різними видами неправдивої інформації та необхідність розвитку навичок медіаграмотності, що дозволить суспільству протидіяти маніпуляціям і зберігати критичність у сприйнятті інформації.

Вивчення питань дезінформації, фейкових новин та лінгвістичного маніпулювання є надзвичайно перспективним напрямком, що поєднує аналіз мови, соціальних чинників і технологій. Тож ключовою перспективою лінгвістичного дослідження у цій сфері вбачаємо у лексико-семантичному аналізі дезінформації (аналіз лексичних та семантичних особливостей текстів, що містять дезінформацію з метою визначення типових мовних патернів, що використовуються для маніпуляцій), корпусному дослідженні фейкових новин (аналіз великих масивів текстів з метою виявлення характерних особливостей фейкових новин), а також вивчення дезінформації з прагматичної точки зору, що уможливить з'ясувати, як мовні акти (обіцянки, твердження, попередження) використовуються для досягнення комунікативної мети дезінформатора. Особливий інтерес становлять питання імплікацій (прихованого значення) та пресупозицій, які формують уявлення про реальність без прямого ствердження фактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- AFP Fact Check. (2023, March 2). Retrieved from <https://factcheck.afp.com/doc.afp.com.33AB726>
- Aïmeur, E., Amri, S., & Brassard, G. (2023). Fake news, disinformation and misinformation in social media: a review. *Social Network Analysis and Mining*, 13(1), 30.

- Bago, B., Rand, D. G., & Pennycook, G. (2020). Fake news, fast and slow: Deliberation reduces belief in false (but not true) news headlines. *Journal of experimental psychology: general*, 149(8), 1608.
- Danyliuk, I., & Bohucharova, O. (2023). The Russia-Ukraine War in Western Media: A Psycholinguistic Modelling of the 'Hybrid' Phase. *East European Journal of Psycholinguistics*, 10(2), 9-20.
- Fake news. (n.d.). Retrieved from Cambridge Dictionary website: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>
- Isacoff, N. M. (2022). The psycholinguistics of propaganda: mechanisms of subjugation and how to challenge them. *East European Journal of Psycholinguistics*, 9(2), 29-40.
- Jack, C. (2017). Lexicon of lies: Terms for problematic information. *Data & Society*, 3(22), 1094-1096.
- Karpina, O., & Chen, J. (2022). Topic modelling and emotion analysis of the tweets of British and American politicians on the topic of war in Ukraine. *East European Journal of Psycholinguistics*, 9(2), 41-66.
- Lecheler, S., & Egelhofer, J. L. (2022). Disinformation, misinformation, and fake news: Understanding the supply side. *Knowledge resistance in high-choice information environments*, 69-87.
- Merriam-Webster. (n.d.). Dictionary by Merriam-Webster. In Merriam-Webster. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/>
- Quaranto, A., & Stanley, J. (2021). Propaganda. *The Routledge handbook of social and political philosophy of language* (pp. 125-146). Routledge.
- Søe, S. O. (2021). A unified account of information, misinformation, and disinformation. *Synthese*, 198(6), 5929-5949.
- Strong fake: President Zelensky calls for a preemptive nuclear strike on Russia. (2023). Retrieved from StopFake website: <https://www.stopfake.org/en/strong-fake-president-zelensky-salls-for-a-preemptive-nuclear-strike-on-russia-strong/>
- Susska, O., Chernii, L., & Sukharevska, H. (2022). Media as a tool of manipulative technology of Russian infoaggression in the Ukrainian media space.
- Tackling online disinformation. (n.d.). Retrieved from European Union website: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>
- Tandoc, E. C., & Seet, S. K. (2024). War of the words: How individuals respond to “fake news,” “misinformation,” “disinformation,” and “online falsehoods”. *Journalism Practice*, 18(6), 1503-1519.
- Брижко, В. М., & Дзьобань, О. П. (2023). Дезінформація як фактор маніпулювання свідомістю. *Інформація і право*, 2 (45), 50-63.
- Бурдяк, В. (2022). Політико-психологічний компонент медіаграмотності vs маніпулювання ЗМІ суспільною свідомістю. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*, 10, 43-63.
- Вовк, С. О. (2023). Стратегії дезінформації росії в російсько-українській війні: типологія фейків. *РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ*, 53.
- Горбань, Ю., & Олійник, О. (2024). Медіаграмотність як чинник захисту інформаційного простору від ворожої дезінформації в час війни. *Український інформаційний простір*, 1 (13), 194-205.
- Кутуза, Н. В., & Тельпіс, Д. М. (2023). Дезінформація як складник ПсО в мегадискурсі: маніпулятивний аспект (на прикладі російсько-української війни періоду повномасштабного вторгнення). *Записки з українського мовознавства*, 30, 282-292.
- Ломачинська, І. М., & Ломачинський, Б. Г. (2022). Роль медіакультури в інформаційних війнах сучасності. *Skhid*, 3(3), 66-73.
- Марків О. Т., Зарівна О. Т., & Марків І. П. (2022). Коментар як інструмент маніпулювання суспільною свідомістю в умовах війни (до питання інформаційно-психологічних операцій).

- Подуфалова, Т. В., & Ільченко, А. Р. (2023). Комунікативні стратегії і тактики в англомовному воєнному медіадискурсі (на матеріалі британських та американських онлайн-публікацій про російсько-українську війну).
- Тихомирова, Є. Б. (2023). Стратегічні комунікації ЄС про тенденції дезінформації рф в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, (1).
- Цімох, Н. І. (2015). Маніпуляція суспільною свідомістю в політичних ток-шоу на телебаченні України. *Вісник [Київського національного університету культури і мистецтв]. Мистецтвознавство*, (32), 140-147.
- Шульська, Н. М., & Зінчук, Р. С. (2022). Медіаманіпуляції в умовах російсько-української війни (на прикладі локальних ЗМІ). *Південний архів (філологічні науки)*, (90), 68-76.

REFERENCES

- AFP Fact Check. (2023, March 2). Retrieved from <https://factcheck.afp.com/doc.afp.com.33AB726>
- Aïmeur, E., Amri, S., & Brassard, G. (2023). Fake news, disinformation and misinformation in social media: a review. *Social Network Analysis and Mining*, 13(1), 30.
- Bago, B., Rand, D. G., & Pennycook, G. (2020). Fake news, fast and slow: Deliberation reduces belief in false (but not true) news headlines. *Journal of experimental psychology: general*, 149(8), 1608.
- Danyiuk, I., & Bohucharova, O. (2023). The Russia-Ukraine War in Western Media: A Psycholinguistic Modelling of the 'Hybrid' Phase. *East European Journal of Psycholinguistics*, 10(2), 9-20.
- Fake news. (n.d.). Retrieved from Cambridge Dictionary website: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>
- Isacoff, N. M. (2022). The psycholinguistics of propaganda: mechanisms of subjugation and how to challenge them. *East European Journal of Psycholinguistics*, 9(2), 29-40.
- Jack, C. (2017). Lexicon of lies: Terms for problematic information. *Data & Society*, 3(22), 1094-1096.
- Karpina, O., & Chen, J. (2022). Topic modelling and emotion analysis of the tweets of British and American politicians on the topic of war in Ukraine. *East European Journal of Psycholinguistics*, 9(2), 41-66.
- Lecheler, S., & Egelhofer, J. L. (2022). Disinformation, misinformation, and fake news: Understanding the supply side. *Knowledge resistance in high-choice information environments*, 69-87.
- Merriam-Webster. (n.d.). Dictionary by Merriam-Webster. In Merriam-Webster. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/>
- Quaranto, A., & Stanley, J. (2021). Propaganda. In *The Routledge handbook of social and political philosophy of language* (pp. 125-146). Routledge.
- Søe, S. O. (2021). A unified account of information, misinformation, and disinformation. *Synthese*, 198(6), 5929-5949.
- Strong fake: President Zelensky calls for a preemptive nuclear strike on Russia. (2023). Retrieved from StopFake website: <https://www.stopfake.org/en/strong-fake-president-zelensky-salls-for-a-preemptive-nuclear-strike-on-russia-strong/>
- Susska, O., Chernii, L., & Sukharevska, H. (2022). Media as a tool of manipulative technology of Russian into aggression in the Ukrainian media space.
- Tackling online disinformation. (n.d.). Retrieved from European Union website: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>
- Tandoc, E. C., & Seet, S. K. (2024). War of the words: How individuals respond to “fake news,” “misinformation,” “disinformation,” and “online falsehoods”. *Journalism Practice*, 18(6), 1503-1519.

- Bryzhko, V. M., & Dzoban, O. P. (2023). Disinformation as a factor of manipulation of consciousness. *Information and Law*, (2 (45)), 50-63.
- Burdiak, V. (2022). Political and Psychological Component of Media Literacy vs Media Manipulation of Public Consciousness. *Media forum: analytics, forecasts, information management*, 10, 43-63.
- Vovk, S. O. (2023). Russian disinformation strategies in the russian-Ukrainian war: typology of fakes¹. *REGIONAL STUDIES*, 53.
- Horban, Y., & Oliynyk, O. (2024). Media literacy as a factor of protecting the information space from hostile disinformation in wartime. *Ukrainian Information Space*, (1 (13)), 194-205.
- Kutuza, N. V., & Telpis, D. M. (2023). Disinformation as a psyop component in megadiscourse: manipulative aspect (on the example of full-scale invasion period of russian-Ukrainian war). *Notes on Ukrainian Linguistics*, (30), 282-292.
- Lomachynska, I. M., & Lomachynskyi, B. G. (2022). The role of media culture in today's information wars. *Skhid*, 3(3), 66-73.
- Markiv O. T., Zarivna O. T., & Markiv I. P. (2022). Comment as a tool of manipulation of public consciousness in conditions of war (on the issue of information and psychological operations).
- Podufalova, T. V., & Ilchenko, A. R. (2023). Communicative Strategies and Tactics in English-Language War Media Discourse (a Study of British and American Online Publications about the Russian-Ukrainian War).
- Tykhomyrova, Y. B. (2023). EU strategic communications on the RF disinformation trends in the full-scale Russian-Ukrainian war. *International Relations, Public Communications and Regional Studies*, (1).
- Tsimokh, N. I. (2015). Manipulation of public consciousness in political talk shows on Ukrainian television. *Bulletin [of the Kyiv National University of Culture and Arts]. Art History*, (32), 140-147.
- Shulska, N. M., & Zinchuk, R. S. (2022). Media manipulations in the conditions of Russian-Ukrainian war (case study of local mass media). *Southern archive (philological sciences)*, (90), 68-76.

ENGLISH TERMINOLOGY IN UKRAINIAN SCIENTIFIC
AND TECHNICAL TEXTS: TRANSLATION ASPECT

Prokopenko Antonina,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-4590-4201

Corresponding author: a.prokopenko@gf.sumdu.edu.ua

Nataliia Papusha

Sumy State University, Sumy, Ukraine

Abstract. *The article focuses on the functioning and translation of English scientific and technical terminology, which play a significant role in information systems and intercultural communication. It emphasizes the importance of classifying and structuring terms in scientific and technical communication, which facilitates the translation and localization of technical texts for international use. Therefore, translation competence is integral to the professional polycode environment and characterizes not solely a translator-linguist, but also an expert in related fields of knowledge. This is particularly relevant in the scientific and technical field.*

The research primarily analyzes various aspects of English scientific and technical terminology, including the definition of the term and terminology, their classification, sources of borrowing and methods of word formation. In addition, terms are identified as essential elements of scientific and technical texts, as they ensure the accuracy and objectivity of information transmission. Different types of terms are classified by structure, origin and functional purpose. The borrowing of terms from other languages is considered a significant source of vocabulary enrichment in scientific and technical terminology. Various methods of word formation are used to create new terms: affixation, word compounding and conversion. Adapting English terms to the scientific and technical context of the target language involves calquing, transcription and semantic modification.

Finally, the use of translational transformations such as replacement, permutation, addition, or omission is examined. It has been proven that the correct application of transformations contributes to a better understanding of the text, ensures linguistic naturalness, and maintains relevance to the context, which is important for effective communication in the scientific and technical sphere.

Keywords: *term, scientific and technical terminology, intercultural communication, classification of scientific and technical terminology, translation transformations.*

Received: 17 August 2024

Revised: 25 August 2024

Accepted: 29 August 2024

How to cite: Prokopenko A., Papusha N. (2024). English Terminology in Ukrainian Scientific and Technical Texts: Translation Aspect. *Philological Treatises*, 16(2), 114-123 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-11](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-11)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC)

АНГЛІОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВО-
ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Прокопенко Антоніна,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-4590-4201

Автор, відповідальний за листування: a.prokopenko@gf.sumdu.edu.ua

Папуша Наталія

Сумський державний університет, Суми, Україна

Анотація. У статті досліджується функціонування та переклад англомовної термінології в українських науково-технічних текстах, які мають значний вплив на становлення інформаційного суспільства й розвитку міжкультурної комунікації. Стаття підкреслює важливість систематизації і структурування термінів у науковому й технічному спілкуванні, що сприяє полегшенню процесів перекладу й локалізації технічних текстів для міжнародного використання. Згідно із цим перекладацька компетенція посідає важливе місце в професійному поліковому просторі й характеризує не тільки перекладача-лінгвіста, але все більшою мірою фахівця в суміжних галузях знань, що особливо актуально в науково-технічному середовищі.

Насамперед у дослідженні проводиться аналіз різних аспектів англомовної науково-технічної термінології, зокрема визначення поняття терміну й термінології, їх класифікація, джерела запозичення та методи словотворення. Крім того, виявлено, що терміни є важливими елементами науково-технічних текстів, оскільки вони забезпечують точність і об'єктивність передачі інформації. Існують різні типи термінів, які класифікуються за структурою, походженням та функціональним призначенням. Запозичення термінів з інших мов вважається значним джерелом збагачення словникового складу науково-технічної термінології. Для формування нових термінів використовуються різні способи словотворення: афіксація, словоскладання й конверсія. Адаптація англомовних термінів до науково-технічного контексту мови перекладу передбачає калькування, транскрипцію та семантичну модифікацію.

Насамкінець проаналізовано використання таких перекладацьких трансформацій, як заміна, перестановка, додавання чи опущення. Доведено, що правильне застосування трансформацій сприяє кращому розумінню тексту, забезпечує його мовну природність і відповідність контексту, що є важливим для ефективної комунікації в науково-технічній сфері.

Ключові слова: термін, науково-технічна термінологія, міжкультурна комунікація, класифікація науково-технічної термінології, перекладацькі трансформації.

Отримано: 17 серпня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 25 серпня 2024 р.

Затверджено: 29 серпня 2024 р.

Як цитувати: Прокопенко А., Папуша Н. (2024). Англомовна термінологія в українських науково-технічних текстах: перекладацький аспект. *Філологічні трактати*, 16(2), 114-123 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-11](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-11)

Вступ

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, соціокультурні й соціоекономічні чинники посилюють інтерес до досліджень в області міжкультурної комунікації. Перекладацька компетенція набуває все більшої ваги не тільки для перекладача-лінгвіста, а й для фахівця в суміжних галузях знань, що особливо актуально в науково-технічному середовищі.

Майстерність технічного перекладу містить відповідне володіння рідною мовою, у тому числі так зване відчуття рідної мови, досить глибокі знання іншомовного коду, тобто іноземної мови (граматики, лексики, ідіоматики) та культури,

знайомство з теорією перекладу та вміння користуватись перекладацькими прийомами, а також володіння фоновими технічними знаннями. Крім того, перекладач повинен мати уявлення про мовні особливості жанру, до якого належить перекладений ним текст, і справлятися з перекладацькими завданнями нелінгвістичного (немовного) характеру.

Складність створення адекватного тексту перекладу має передусім об'єктивні передумови як наслідок збільшення й ускладнення людських знань про навколишній світ. Саме тому перекладач має постійно збагачувати та оживлювати свою концептуальну систему, засвоювати новий науковий досвід. З іншого боку, перекладачеві наукового тексту потрібні навички розпізнавання та ідентифікації об'єкта чи явища, що досліджується автором. Помилки в такому разі повністю залежать від людського фактору, тобто від розумових здібностей перекладача.

Отже, **актуальність** дослідження зумовлена відсутністю єдиного стандартизованого підходу до перекладу науково-технічної термінології і необхідністю поглибленого аналізу особливостей перекладу цих термінів з англійської мови на українську. Зокрема, це сприяє досягненню адекватного перекладу науково-технічної лексики й покращенню ефективності міжкультурної комунікації.

Питанню функціонування англомовної термінології в текстах різних науково-технічних галузей присвячені роботи Н. М. Абабілової, М. В. Бережної, О. М. Волченко, О. І. Геращенко, Н. В. Глінки, А. Я. Коваленко тощо. Загалом особливості англомовних науково-технічних текстів досліджували іноземні науковці, наприклад J. Byrne, M. Olohan, J. Ren та інші.

Мета статті полягає в аналізі особливостей англомовної науково-технічної термінології задля підвищення точності, адекватності й функціональної еквівалентності перекладу в специфічних контекстах використання.

Поставлена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- визначити поняття науково-технічної термінології;
- навести класифікацію науково-технічної термінології;
- розглянути способи формування нових термінів;
- проаналізувати перекладацькі трансформації, що використовуються при перекладі науково-технічної термінології

Об'єкт дослідження – англомовна термінологія; **предметом** дослідження є функціонування та переклад англомовної термінології в українських науково-технічних текстах.

Методи дослідження. Під час написання роботи було застосовано такі методи: порівняльний аналіз і зіставний метод, які використовувалися під час вивчення полісемії лексичних одиниць у науково-технічних текстах і їх перекладених варіантах українською мовою, а також дескриптивний аналіз, що зосереджений на виявленні структурних і функціональних особливостей науково-технічної термінології.

Результати дослідження

Терміни є основою для всіх аспектів людської діяльності й ключовими елементами в наукових та технічних текстах. Вони характеризуються точністю і об'єктивністю, можуть мати декілька значень (полісемія) або представляти одне поняття через різні синоніми. Поняття термінологія походить від латинського слова *terminus*, що перекладається як межа чи кінець, і вперше було вжито в XIX столітті. Термін визначається як слово або словосполучення у спеціалізованій (науковій або технічній) мові, створене чи запозичене для вираження специфічних концепцій та об'єктів. Він функціонує як мовний символ, який представляє спеціалізоване поняття у певній сфері професійних знань (Любченко, 2015).

Термінами розуміються слова та словосполучення, що визначають специфічні об'єкти та поняття, які використовуються спеціалістами у певній галузі науки чи техніки. Терміни мають два типи вживання: як унікальні слова, які майже виключно вживаються в рамках конкретного контексту, або як спеціальні визначення

загальноовживаних слів. Кожна галузь науки створює свою власну термінологію залежно від предмету та методології своєї діяльності. Крім того, різні сфери культури, мистецтва, економіки, спорту та інші також мають свою власну спеціалізовану лексику (Геращенко, Донцова, & Вельчева, 2015).

Складний взаємозв'язок між загальноовживаними словами й термінами ускладнює визначення термінології в окремих галузях наукової та технічної літератури. У науково-технічних текстах загальноовживані, загальнонаукові та загальнотехнічні слова становлять основну частину лексики. Таким чином, науково-технічна лексика розділяється на термінологічну та нетермінологічну, до якої входить загальнонаукова, загальнотехнічна та загальноовживана лексика. Проте ця класифікація є умовною через постійне поповнення новими одиницями та багатозначність слів, яка дозволяє їм функціонувати у різних шарах лексичного складу мови.

Один і той же термін може мати різні значення в залежності від контексту, демонструючи багатозначність. Наприклад, англ. *storage* може означати укр. *пристрій* або *пам'ять для зберігання даних*, а в інших контекстах вживатись як укр. *склад*, *сховище* чи *акумулятор*. Також різні терміни можуть позначати одне і те ж поняття: наприклад, англ. *screen* та *shield* обидва можуть означати укр. *екран*, а англ. *subscriber* та *user* можуть бути вживані як укр. *абонент* або *користувач* (Абабілова & Білокамінська, 2015). Багатозначність та синонімія, здавалося б, суперечать основній функції термінів – точності у використанні. Проте в конкретному контексті певної науково-технічної сфери вживання термінів зазвичай є достатньо чітким, щоб уникнути невірної тлумачення.

У певних галузях використовують загальнотехнічні або загальнонаукові терміни для опису різних процесів і явищ. Наприклад, використання англ. фраз *to call up data from memory* означає укр. *викликати дані з пам'яті*, а англ. *to retrieve data* відповідає укр. *вибирати* або *знаходити дані*. Англ. термін *current* можна перекласти як укр. *випрямлення струму*. У науково-технічній мові існує значний обсяг спеціалізованої лексики, що включає окремі слова, фрази, словосполучення та обороти, а також іноді цілі речення. Така лексика використовується для формування тексту, виконання оціночних завдань та вираження відношення особи до обговорюваної теми. Наприклад, англ. *to draw attention to...* вказує на укр. *звернення уваги на...*, а англ. *to make mention of...* означає укр. *згадувати про...* (Корбут, 2014).

Крім того, дослідження термінології традиційно пов'язані з науками про мислення, що створює основу для використання когнітивного підходу до термінології. Такий підхід дозволяє розглядати терміни як частину мовної системи й визначати їх місце та функцію у мовній діяльності людини. За структурою терміни можна класифікувати на: прості, складні та терміни-словосполучення, що відображається у їхній лексичній будові та способі написання.

Терміни-словосполучення поділяються на три типи:

– терміни-словосполучення, де одна складова є технічним терміном, а друга – загальноовживаним словом, яке зберігає своє звичайне значення при окремому вживанні, наприклад англ. *brake* – укр. *гальмо*, англ. *gear* – укр. *прилад*;

– терміни-словосполучення, де компонентами можуть бути два іменники або іменник та прикметник. Цей спосіб формування науково-технічних термінів є більш продуктивним, оскільки компоненти об'єднуються, утворюючи новий термін, наприклад англ. *back coupling* – укр. *зворотний зв'язок*;

– терміни-фрази, де обидва компоненти є загальноовживаними словами, але їх поєднання утворює термін, наприклад англ. *line wire* – укр. *провід під напругою* (Коваленко, 2004).

Термінологічні одиниці можна розділити на кілька категорій: однослівні (однокомпонентні) і багатослівні (багатокомпонентні або складові). У першій категорії представлені:

– прості, або непохідні: англ. *circuit* (укр. *ланцюг*, *схема*, *контур*), англ. *chip* (укр. *чип*), англ. *code* (укр. *код*), англ. *bug* (укр. *помилка*, *дефект*);

– похідні, утворені від однокореневих слів та афіксів: англ. *equipment* (укр. *обладнання*), англ. *driver* (укр. *прилад*);

– складні, що мають у своєму складі не менше двох коренів: англ. *flywheel* (укр. *маховик*), англ. *electrodynamics* (укр. *електродинаміка*).

Категорія багатослівних (багатокомпонентних) термінів містить:

– словосполучення, утворені за допомогою змістовного приєднання: англ. *Direct digital control* (укр. *пряме цифрове керування*), англ. *Control key* (укр. *кнопка, клавіша керування*), англ. *Radio range finder remote control switch* (укр. *перемикач дистанційного керування радіопеленгатора*);

– словосполучення, оформлені різними граматичними засобами, серед яких основну роль відіграють прийменники: англ. *Correction for displacement* (укр. *поправка на зміщення*), англ. *Digits with place values* (укр. *цифри однакових розрядів*) (Коваленко, 2004).

Запозичення нових слів і термінологічних одиниць є важливим джерелом поповнення лексичного складу мови. Це можуть бути як слова, які прямо переймаються з інших мов, такі як укр. *комп'ютер, інтерфейс, бартер*, так і кальки типу укр. *гнучка виробнича система*, що утворюються від англ. фрази *flexible manufacturing system*. Багато з таких запозичень стають інтернаціоналізмами, наприклад укр. терміни *бустер* і *фідер*.

Одним з основних методів формування нових термінів є загальне словотворення. Лексико-семантичний метод відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки дає змогу придати одному слову різні значення, розпадаючи його на омоніми. У науково-технічних текстах англійською мовою важливим є також словотворення шляхом конверсії, коли слово переходить з однієї частини мови в іншу без будь-яких морфологічних змін. Наприклад, утворення дієслів від іменників, як у випадку з англ. *to motor*, що означає укр. *працювати в режимі двигуна* або англ. *to handle*, що означає укр. *оперувати, маніпулювати, поводитися з чимось* (Глінка, 2020).

Морфологічний спосіб полягає у поєднанні морфем на базі вже існуючих у мові основ та словотворчих афіксів за допомогою префіксації. Наприклад, англ. префікси, як-от *dis-* (англ. *disable* – укр. *ушкоджувати*), *re-* (англ. *reusable, to reinstall* – укр. *багаторазового використання, повторно встановлювати*), *over-* (англ. *overheat* – укр. *перегрівати*), *im-* (англ. *immobile* – укр. *стабільний*), додаються до основи слова для утворення нових слів з іншими значеннями. Цікавим є використання англ. префіксу *as-*, який відсутній у спільній мові. Під час застосування в дієприкметниках минулого часу, він передає значення у тому стані, якого набув предмет, піддаючись процесу, вираженому дієприкметником, наприклад англ. *as-cast* – укр. *у литому вигляді*, англ. *as-welded* – укр. *зварений*, англ. *as-finished* – укр. *закінчений*.

Суфіксація містить приєднання суфікса до виробляючої основи. Наприклад, англ. суфікси *-er, -or* утворюють слова, які позначають працівника, спеціаліста, як англ. *operator* – укр. *оператор*, англ. *supervisor* – укр. *спостерігач*. Зазначені суфікси також використовуються для утворення назв нових механізмів, приладів та інших значень, як англ. *sensor* – укр. *датчик*, англ. *inventor* – укр. *винахідник*. Флексія множини *-s*: У технічній термінології іноді вживається флексія множини *-s*, яка утворює іменник, наприклад англ. *control* – укр. *управління*, англ. *controls* – укр. *органи управління*.

Словоскладання – коли нові одиниці утворюються шляхом об'єднання в одне ціле двох і більше засад. Наприклад, англ. *signal-noise* – укр. *сигнал-шум*, англ. *time-keeper* – укр. *хронометр*.

Функціонування науково-технічної термінології відображає специфіку певної галузі знань, полегшує комунікацію між фахівцями та забезпечує точне вираження понять. Аналіз термінології розкриває взаємозв'язок між мовою та науково-технічним прогресом, що є ключем до розвитку сучасного суспільства.

Переклад науково-технічної термінології це одне з найскладніших завдань, яке постає перед перекладачем. Труднощі при перекладі науково-технічних текстів

обумовлені низкою причин: відмінностями в граматиці мов; наявністю безлічі відповідників у мові перекладу або їх відсутністю; нестачею спеціалізованих знань тощо. Ефективним способом перекладу науково-технічних текстів з англійської мови українською є трансформації, під якими в перекладознавстві розуміють «чисельні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності (адекватності перекладу) всупереч розрахункам формальних та семантичних системах двох мов» (Toral et al., 2020, с. 276).

Питання лексичних трансформацій цікавило вчених ще у ХХ ст., але свою актуальність тема зберігає і донині. Лексичними прийомами перекладачі користуються, коли в тексті оригіналу на рівні слова зустрічається нестандартна мовна одиниця, чи то терміни в різній галузі знань, чи то слова, що позначають предмети, явища й поняття, що є у мові оригіналу, але відсутні в мові перекладу. Ці слова представляють певну складність у перекладі, оскільки, по-перше, від того, який спосіб вибере перекладач, залежатиме, чи одержувач зрозуміє інформацію так, як хотів її донести автор, а по-друге, від його вибору залежатиме спрямованість тексту. Під *лексичними трансформаціями* прийнято розуміти «спосіб перекладу нестандартних лексичних одиниць, що забезпечує перехід від лексичних одиниць мови оригіналу до лексичних одиниць перекладача при неможливості використання регулярних відповідників у певному контексті» (Бережна & Лозовська, 2020, с. 7).

До прикладів нестандартних мовних одиниць на рівні слова можна віднести науково-технічну термінологію, спеціальну лексику, власні імена тощо. Враховувати контекст необхідно у випадку появи нових значень у терміні або, навпаки, під час звуження його значення. Такі слова досить поширені у процесі перекладу текстів науково-технічного стилю. Нині наука й техніка не стоять на одному місці: виникають як нові терміни, так і нові значення вже відомих термінів, тому саме з цим пов'язана відсутність деяких термінів і їх визначень у спеціальних термінологічних словниках. Якщо словник не має нового слова (терміну), його слід перекласти дослівно, а потім підібрати відповідний еквівалент. Якщо ж мова перекладу ще не має необхідного еквівалента, слід скористатися лексичними трансформаціями (Костенко, 2016, с. 63).

Деякі труднощі при перекладі викликає *калькування*. У широкому сенсі калькування є буквальним перекладом слова або словосполучення. Перекладач запозичує структуру лексичної одиниці мови оригіналу й передає її як лексичний відповідник у мові перекладу. Говорячи про перекладацьке калькування, слід розуміти, що йдеться про метафоричність, і вона має зберігатися. *Калькування* можна вважати особливим видом запозичення. Різниця між запозиченням і калькою полягає в тому, що запозичення копіює морфологію, значення й фонетику слова або словосполучення у вихідному висловлюванні, тоді як калька копіює лише морфологічну будову й значення терміну, а не вимову.

Калькування може відбуватися з різними змінами в мові перекладу: іноді доводиться трансформувати форми відмінка, кількісний склад слів у словосполученні, афікси, порядок слів тощо, наприклад англ. *keywords* – укр. *ключові слова*, англ. *grain boundary ferrite* – укр. *ферит на межі зерен*, англ. *under control* – укр. *під контролем*). Калькуванню в науково-технічній літературі зазвичай піддаються терміни, загальнонаукові слова та словосполучення: англ. *low-oxygen process* – укр. *низькокисневий процес*, англ. *beneficial influence* – укр. *сприятливий вплив*, англ. *low-carbon steel* – укр. *низьковуглецева сталь*, англ. *high amount* – укр. *велика кількість* (Вакуленко, 2009, с. 120).

Транслітерація передбачає буквене відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, незалежно від вимови. Цей спосіб є перекладом лексичної одиниці оригіналу шляхом заміщення її складових компонентів лексичними одиницями у мові перекладу. Приклади транслітерації: англ. *ferrite* – укр. *ферит*, англ. *austenite* – англ. *аустеніт*, англ. *martensite* – укр. *мартенсит*.

В основі *транскрипції* лежить прагнення передати з максимально можливим наближенням до оригіналу не написання, а фонетичну форму вихідного слова.

Наприклад, англ. *stand* – укр. *стенд*, англ. *aerogel* – укр. *аерогель*, англ. *Charpy* – укр. *Шарпі*. Транскрипцію застосовують з урахуванням фонетико-орфоепічних норм мови перекладу. Зрозуміло, що переклад слів за допомогою транскрипції до певної міри умовний, оскільки він передає лише приблизне звучання лексичної одиниці мови оригіналу, що пояснюється різницею фонетичних систем мови оригіналу та мови перекладу (Вакулєнко, 2009, с. 12).

У науково-технічних текстах транскрипції і транслітерації підлягають лише терміни, що вводяться в ужиток. Для використання транслітерації треба знати вимову вихідного слова, обмежуючись лише його зоровим сприйняттям, а транскрипція не залежить від написання.

Генералізація – заміна слова (словосполучення) з ширшим (конкретним) значенням в оригіналі словом (словосполученням) із вузьким значенням у тексті перекладу. Генералізація також залежить від контексту й застосовується в тому випадку, якщо мова перекладу не має специфічних понять, аналогічних поняттям вихідної мови. Потреба узагальнення може бути викликана тим, що під час перекладу слова чи словосполучення його словниковий відповідник може спотворити сенс. Прикладами генералізації є: англ. *discussion* – укр. *хід (дослідження)*, англ. *result* – укр. *значення*, англ. *accessory* – укр. *технологія*, англ. *analyze* – укр. *(детально) вивчити* (Бондаренко, 2015, с. 76).

Конкретизація, на противагу генералізації, означає заміну слова й словосполучення мови оригіналу з більш широким значенням на слово й словосполучення мови перекладу з вузьким значенням. Цим способом перекладу користуються, коли слова з широкою семантикою ВМ не мають повної відповідності у мові перекладу, а в словниках зазвичай дається низка часткових варіантних відповідників, кожне з яких охоплює лише одне з приватних значень іншомовного слова. Наприклад: англ. *hammer* – укр. *маятниковий копер*, англ. *paper* – укр. *стаття*, англ. *marked (content)* – укр. *велика (кількість)*, англ. *material* – укр. *метал*, англ. *idea* – укр. *метод* (Бондаренко, 2015, с. 36).

Суть *модуляції* полягає у використанні слова (словосполучення), яке відрізняється у мові оригіналу і мові перекладу, для передачі однієї і тієї ж ідеї. Інакше кажучи, відбувається зміна погляду, спрямованості думки стосовно вихідного мовного виразу. Цей тип лексичних трансформацій передбачає семантичне осмислення. Це означає, що перекладач повинен добре розуміти зміст мовної одиниці вихідною мовою. Тільки в такому разі можна замінити значення слова, яке логічно можна вивести зі значення вихідної одиниці на основі суміжності чи логічної близькості понять: англ. *experimental procedure* – укр. *методика проведення дослідження*, англ. *(parameters) were carried out* – укр. *випробувалися*, англ. *actual* – укр. *стандартний*, англ. *(deposit) was prepared* – укр. *наплавлення виконувалося*. Найчастіше застосовуються такі варіанти модуляції: заміна причини наслідком і навпаки, перифраза, метонімічні заміни (Arbol del, 2018, с. 426).

Приєм *заміни* використовується під час перекладу англомовних текстів, наприклад: *Welding is hazardous undertaking and precautions are required* – *Зварювання є небезпечним видом робіт, і необхідно дотримуватися запобіжних заходів*. У цьому прикладі можна спостерігати заміну англійської пасивної конструкції на українську активну, тому англійський іменник замінюється в українському реченні додатком. Оскільки для української мови більш типовим є вживання активного стану, ніж пасивного, англ. словосполучення *precautions are required* перекладено укр. мовою *необхідно дотримуватися запобіжних заходів*.

До продуктивних способів перекладу слід зарахувати також *додавання*. Введення при перекладі в речення додаткових слів обумовлюється низкою причин: відсутністю відповідного слова чи його лексико-семантичного варіанта в мові перекладу, відмінностями в синтаксичній структурі речень мов. Наприклад, в англійській мові: *To enable us to know where we are, our brains have systems for compiling mental maps of our surroundings and placing us within them* – *Щоб ми могли дізнатися,*

де знаходимося, у нас в мозку є системи, призначені для складання ментальних карт навколишнього середовища, і для розміщення нас в них. У цьому речення додавання використовується для заповнення формально невиражених елементів у вихідній мові. З метою уточнення введено укр. слово *призначені*, яке відсутнє у вихідному варіанті тексту (Calvo, 2015, с. 306).

Прийом *перестановки* – зміна розташування компонентів щодо один одного. Такий вид трансформації використовується і при перекладі з англійської на українську. Наприклад: *A standard procedure for evaluation of experimental cross sections* був *employed* в order to provide recommended cross sections – Для забезпечення рекомендованих поперечних перерізів використовувалася стандартна процедура оцінки експериментальних поперечних перерізів. У цьому прикладі перестановка обумовлена відмінностями в актуальному членуванні речень українською і англійською мовами. В англійській вихідною складовою є рема, тоді як в українській мові – тема. Інакше кажучи, в українській мові порядок слів у реченні – об'єктивний, а в англійській мові – суб'єктивний (Jayashree, 2017).

Отже, найбільш поширеними трансформаціями, що використовуються при перекладі науково-технічних текстів з англійської на українську, є: калькування, заміна, модуляція і додавання. Це пояснюється, з одного боку, специфічними рисами науково-технічного стилю – такими, як об'єктивність, логічність, компактність викладу поруч із інформативною насиченістю, з іншого боку – структурними відмінностями між мовами. Українська мова характеризується синтетизмом, вільним порядком слів, різноманітністю і гнучкістю граматичних категорій, тоді як англійська мова відрізняється аналітизмом, фіксованим порядком слів, наявністю герундія, інфінітивних і причетних комплексів, вираженням граматичних відносин за допомогою службових частин.

Висновки

Функціонування англійської термінології в науково-технічних текстах відіграє важливу роль у розповсюдженні інформації, встановленні міжнародних зв'язків, науково-технічному прогресі, а також розвитку сучасної перекладацької галузі і підготовці майбутніх фахівців. З'ясовано, що науково-технічна термінологія визначається як спеціальна мова, яка використовується в наукових і технічних галузях для точного й чіткого висловлення концепцій, понять, процесів, теорій та методів. Ця термінологія включає специфічні терміни, символи, скорочення, формули, нотації та інші засоби комунікації, які є характерними для конкретної наукової або технічної галузі. Науково-технічна термінологія дозволяє фахівцям у галузі ефективно спілкуватися, передавати інформацію та здійснювати наукові дослідження та інженерні розробки.

Класифікація і систематизація науково-технічної термінології сприяє кращому розумінню і запам'ятовуванню термінів, зокрема полегшує процеси перекладу й локалізації технічних текстів для міжнародного використання. Особливе значення в цьому процесі має адаптація запозичених термінів і створення кальок, що дає змогу інтегрувати міжнародні знання у національні науково-технічні контексти. Використання таких перекладацьких трансформацій, як заміна, перестановка, додавання чи опущення, дозволяє адаптувати терміни до мовних і культурних особливостей цільової мови, зберігаючи науково-технічну точність і зміст. Правильне застосування трансформацій сприяє кращому розумінню тексту, забезпечує його мовну природність і відповідність контексту, що є важливим для ефективної комунікації в науково-технічній сфері.

Загалом, проведене дослідження може стати базою для подальших наукових пошуків, присвячених функціонуванню англійської термінології в науково-технічних текстах. Більш того, результати дослідження можуть застосовуватися діючими перекладачами під час роботи з багатозначними термінами в якості рекомендацій,

дотримання яких дозволить оптимізувати й поліпшити якість виконання подібних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Абабілова Н. М., Білокамінська В. Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). С. 126–128.
- Бережна М. В. Етапи перекладу термінів та професіоналізмів (на матеріалі текстів металургійної тематики). *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2020. no. 241. P. 7–11.
- Бондаренко О. Особливості перекладу абревіатур, акронімів і скорочень. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2015. № 1. С. 76–83.
- Вакуленко М. О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії. Київ: ВПЦ Київський університет, 2009. 64 с.
- Волченко О. М., Нікішина В. В. Відтворення англійських юридичних термінів як перекладознавча проблема. *Молодий вчений. Сер.: Філологічні науки*. 2018. № 4.4 (56.4). С. 85–88.
- Герашенко О. І., Донцова О. М., Вельчева К. М. Практика перекладу наукової та технічної літератури. *Англійська мова та література*. 2015. № 31–32. С. 15–24.
- Глінка Н. В. Особливості перекладу технічної термінології в текстах інструкцій з експлуатації (на прикладі продукції компаній Braun та LG). *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. 2020. Т. 1, № 80. С. 116–120.
- Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад: навч. посібник. 2-е вид. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2004. – 284 с.
- Костенко Г. Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики англійського науково-технічного тексту. Тижень науки: тези доп. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 18–19 квіт. 2016 р. / М-во освіти і науки України, ЗНТУ. Запоріжжя, 2016. С. 63–64.
- Корбут О. Г. До проблеми труднощів перекладу технічних термінів у студентів машинобудівних спеціальностей. *Advanced education*. 2014. № 1. С. 36–41.
- Любченко М. Юридична термінологія: поняття, особливості, види. Харків: Права людини, 2015. 280 с.
- Arbol del, E.V. Innovative Teaching Methods in Specialised Translation, *Modern Journal of Language Teaching Methods*, 8(12), 2018. P.426-436.
- Byrne J. Scientific and technical translation explained: a nuts and bolts guide for beginners. New York: Routledge, 2012.
- Calvo E. Scaffolding translation skills through situated translating approaches: progressive and reflexive methods. *The Interpreter and Translator Training*, 9(3), 2015. P.306-322.
- Jayashree R. A Study on Innovative Teaching Learning Methods for Undergraduate Students. *International Journal Humanities and Social Science* 2017. URL: [http://www.ijhssi.org/papers/v6\(11\)/Version-2/E0611023234.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v6(11)/Version-2/E0611023234.pdf) (date of access: 22.04.2024).
- Olohan M. Translating Technical Texts. In K. Malmkjær (Ed.), *Cambridge Handbook of Translation* Cambridge University Press. (2021) P. 1–15.
- Ren J. Stylistic features of English for science and technology. *Journal of Harbin University*. 2009. № 4 (30). P.124–126.
- Toral A., Oliver A., Ribas-Bellestín P. Machine translation of novels in the age of transformer. *Maschinelle Übersetzung für Übersetzungsprofis* / ed. by J. Porsiel. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2020. P. 276–296.

REFERENCES

- Ababilova N. M., Bilokaminska V. L. The peculiarities of terms translation into the Ukrainian language. *Young Scientist*. 2015. No. 2(17). pp. 126–128. [In Ukrainian]
- Berezhna M. V., Lozovska K. O. Stages of terms and professionalisms translation (based on metallurgical texts). *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2020. No. 241. pp. 7–11. [In Ukrainian]
- Bondarenko O. Features of translation of abbreviations, acronyms and abbreviations. *Teoretychni y prykladni problemy suchasnoi filolohii*. 2015. № 1. S. 76–83. [In Ukrainian]
- Vakulenko M. O. Modern problems of terminology and Ukrainian scientific terminology. Kyiv: VPTs Kyivskiy universytet, 2009. 64 s. [In Ukrainian]
- Volchenko O. M., Nikishyna V. V. *Young Scientist. Series: Philological studies*. 2018. No. 4.4 (56.4). pp. 85–88. [In Ukrainian]
- Herashchenko O. I., Dontsova O. M., Velcheva K. M. The practice of translating the scientific and technical literature. *English language and literature*. 2015. No. 31–32. pp. 15–24. [In Ukrainian]
- Glinka N. V. Translation features of technical terminology in the operating manuals (on the example of Braun and LG products). *Collection of scientific papers “New Philology”*. 2020. Vol. 1, No. 80. pp. 116–120. [In Ukrainian]
- Kovalenko A. Ya. *Scientific and technical translation: teaching manual*. 2nd ed. Ternopil: Vydavnytstvo Karpiuka, 2004. – 284 p. [In Ukrainian]
- Kostenko H. Structural-semantic and functional-stylistic characteristics of the English scientific and technical text. *Tyzhden nauky : tezy dop. nauk.-prakt. konf., m. Zaporizhzhia*, 18–19 kvit. 2016 r. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, ZNTU. *Zaporizhzhia*, 2016. S. 63–64. [In Ukrainian]
- Korbut O. G. To the Problem of Translating Technical Terms for Students of Mechanical Engineering Specialties. *Advanced education*. 2014. No. 1. pp. 36–41. [In Ukrainian]
- Lubchenko M. *Legal terminology: concept, features, types*. Kharkiv: Prava Liudyny, 2015. 280 p. [In Ukrainian]
- Arbol del, E.V. Innovative Teaching Methods in Specialised Translation, *Modern Journal of Language Teaching Methods*, 8(12), 2018. P.426-436.
- Byrne J. *Scientific and technical translation explained: a nuts-and-bolts guide for beginners*. New York: Routledge, 2012.
- Calvo E. Scaffolding translation skills through situated translating approaches: progressive and reflexive methods. *The Interpreter and Translator Training*, 9(3), 2015. P.306-322.
- Jayashree R. A Study on Innovative Teaching Learning Methods for Undergraduate Students. *International Journal Humanities and Social Science* 2017. URL: [http://www.ijhssi.org/papers/v6\(11\)/Version-2/E0611023234.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v6(11)/Version-2/E0611023234.pdf) (date of access: 22.04.2024).
- Olohan M. *Translating Technical Texts*. In K. Malmkjær (Ed.), *Cambridge Handbook of Translation* Cambridge University Press. (2021) P. 1–15.
- Ren J. Stylistic features of English for science and technology. *Journal of Harbin University*. 2009. № 4 (30). P.124–126.
- Toral A., Oliver A., Ribas-Bellestín P. Machine translation of novels in the age of transformer. *Maschinelle Übersetzung für Übersetzungsprofis / ed. by J. Porsiel*. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2020. P. 276–296.

**THE CONCEPT OF AGGRESSION IN THE ENGLISH DISCOURSE OF WAR:
A COGNITIVE-SEMANTIC DIMENSION**

Shevchenko Vadym,

Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy», Kharkiv, Ukraine

ID ORCID 0000-0001-6551-5126

Corresponding author: fonik20005@gmail.com

Abstract. *This article focuses on the construction of the meanings of AGGRESSION that are profiled in different domains of the world construal. The purpose of this article is to identify the semantic features of nominations of AGGRESSION in English and to model the concept of AGGRESSION in the English-language discourse of war, in particular, russia's full-scale military aggression against Ukraine. The relevance of the object of study is determined by the importance of the russia-Ukraine war as today's global threat and is reinforced by the use of a cognitive-semantic and conceptual approaches to its study. The article proposes and proves a hypothesis about the attributive nature of the concept of AGGRESSION, which in the world construal is profiled in the segments of WAR and PEACE and has semantic qualities and conceptual features specific to each of them. The study was conducted in three stages according to the degree of generalization and abstraction of the data. At the first stage, the lexical set of concept nominations was systematized, and the semantic space of AGGRESSION was outlined. At the second stage, the semantic network of concept names profiled in the WAR segment of the world construal was modeled. The most typical ways of schematic generalization of meanings prove to be the object frame and identification frame, while the action frame is limited to the contact action scheme. At the third stage, AGGRESSION was modeled on the basis of the cognitive operation of highlighting / prominence of meanings. The study concludes that in the English-language discourse of war, AGGRESSION is an attributive poly-appealed concept that is profiled in the WAR segment of the world construal and is defined as a contact offensive action initiated by the aggressor, violent, unreasonable and unprovoked, threatening to foreign territory and civilians; it is distinguished by cruelty and bloodshed, it is of terrorist and genocidal nature.*

Keywords: aggression, frame model, concept, prominence, propositional scheme, semantic network of meaning, war discourse.

Received: 21 July 2024

Revised: 25 July 2024

Accepted: 30 July 2024

How to cite: Shevchenko V. (2024). The Concept of Aggression in the English Discourse of War: A Cognitive-Semantic Dimension. *Philological Treatises*, 16(2), 124-132 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-12](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-12)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

**КОНЦЕПТ АГРЕСІЯ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ВІЙНИ:
КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНИЙ ВИМІР**

Шевченко Вадим,

Харківський гуманітарний університет «Народна Українська академія», Харків, Україна

ID ORCID 0000-0001-6551-5126

Автор, відповідальний за листування: fonik20005@gmail.com

Анотація. У статті досліджується специфіка конструювання значень АГРЕСІЇ, що профілюються в різних доменах картини світу. Метою цієї статті є встановлення семантичних ознак номінацій АГРЕСІЇ в англійській мові і моделювання концепту АГРЕСІЯ в англомовному дискурсі війни, зокрема, повномасштабної військової агресії росії проти України. Актуальність об'єкту вивчення визначається важливістю російсько-української війни як глобальної загрози сьогодення і підсилюється використанням когнітивно-семантичного і концептуального підходів до її вивчення. У статті висувається і доводиться гіпотеза про ознакову природу концепту АГРЕСІЯ, який в картині світу профілюється в сегментах ВІЙНИ і МИРУ і має специфічні для кожного з них семантичні якості і концептуальні ознаки. Дослідження проведено у три етапи відповідно до ступеню узагальнення і абстрагованості даних. На першому етапі систематизований лексичний набір номінацій концепту і окреслений семантичний простір АГРЕСІЇ. На другому етапі змодельована семантична мережа найменувань концепту, профільованого в сегменті ВІЙНА, і доведено, що найбільш типовими способами схемного узагальнення значень є предметний та ідентифікаційний фрейми, причому акціональний фрейм обмежений схемою контактної дії. На третьому етапі виопрацьовано модель АГРЕСІЇ на базі когнітивної операції виділеності / проміантності значень. В результаті дослідження зроблено висновок, що АГРЕСІЯ в англомовному дискурсі війни є ознаковим поліапельованим концептом, що профілюється в сегменті картини світу ВІЙНА і визначається як контактна нападницька ініційована агресором дія, насильницька, безпідставна і неспровокована, що є загрозою по відношенню до чужої території та цивільного населення і вирізняється за ознаками жорстокості і кровопролитності, має терористичну і геноцидну природу.

Ключові слова: агресія, дискурс війни, концепт, проміантність, пропозиційна схема, семантична мережа значення, фреймова модель.

Отримано: 21 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 25 липня 2024 р.

Затверджено: 30 липня 2024 р.

Як цитувати: Шевченко В. (2024). Концепт агресія в англомовному дискурсі війни: Когнітивно-семантичний вимір. *Філологічні трактати*, 16(2), 124-133 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-12](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-12)

Вступ

XXI століття розпочалось численними кривавими протистояннями, хоча багато вчених вважали, що історія міжнародної ворожнечі закінчилась. Невипадково АГРЕСІЯ посідає одне з провідних місць у сучасних картинах світу багатьох країн. Обраний за *об'єкт аналізу* в цій статті, концепт АГРЕСІЯ широко досліджується в гуманітарних науках: філософії (Moseley, 2002), психології (Rondini & Almeida, 2022), політології та соціології (Karlsen et al, 2023; Sampasa & Hamilton, 2015).

Лінгвістичні розвідки АГРЕСІЇ здебільшого фокусуються на лексико-семантичних властивостях її номінацій. Зокрема, багато уваги приділяється опису лексем, що об'єктивують агресивну війну росії проти України (Shevchenko et al., 2022). Набуті відомості про мультимодальне втілення АГРЕСІЇ в медіадискурсі англомовних телеграм каналів (Shevchenko, 2022; Zhabotynska & Brynko, 2022). Розпочато вивчення АГРЕСІЇ в аспекті комунікативної поведінки на прикладах англомовних пісень (Krysanova & Herezhun, 2023).

Разом з тим, все ще залишаються невизначеними питання АГРЕСІЇ як концепту, що характеризує дію, ставлення, поведінку груп і окремих осіб. Безпосередньо *предметом* цього аналізу є визначення лексичних засобів вербалізації АГРЕСІЇ в медіадискурсі, а *метою* – моделювання цього концепту в англомовному дискурсі війни.

Актуальність обраної теми визначається суспільною важливістю досліджуваного явища і підсилюється тим, що лінгвокогнітивні характеристики АГРЕСІЇ встановлюються на базі когнітивно-семантичного підходу. У статті висувається і доводиться *гіпотеза* щодо ознакової природи концепту АГРЕСІЇ, який в картині світу здатен профілюватись в сегментах ВІЙНИ і МИРУ і має специфічні для кожного з них акціональні та ідентифікаційні концептуальні якості.

Матеріал і методи дослідження

Дослідницький *матеріал* становить 2800 номінацій АГРЕСІЇ дібраних методом наскрізної вибірки з «якісної» періодики США і Великої Британії та баз даних BNC I COCA. В якості ілюстрацій в цій статті наведено приклади з публікацій «The New York Times» за період 2022–2024 років.

Середою реалізації концепту АГРЕСІЯ в англомовних політичних медіа є дискурс війни. За визначенням Г. Яворської, *дискурс війни* є різновидом політичного дискурсу; цей термін позначає загальні конфігурації публічних дискурсивних протиставлень, що виникають і формуються в контексті російсько-української війни, і задає ракурс погляду на смисли війни як історичної, соціальної, екзистенційної події (Yavorska, 2014: 116–117).

В якості провідної методології в аналізі АГРЕСІЇ використано когнітивно-семантичний підхід лінгвістики, збагачений доробком українських вчених Розроблена С.А. Жаботинською методологія концептуальної мережі лексичного значення (Zhabotynska, 2013) акумулює можливості семантичного аналізу та провідні положення когнітивістики щодо схемного узагальнення когнітивно-семантичних процесів (Langacker, 2008: 371), а отже доповнює результати семантичного вивчення значення (перший етап) даними більш абстрагованого концептуального аналізу (як аналізу поняття на базі фреймової семантики тощо – другий етап) і слугує підґрунтям когнітивного аналізу найвищого ступеня абстракції (третій етап). Залучення принципів і інструментарію концептуальної мережі лексичного значення уможливило встановити концептуальні властивості АГРЕСІЇ з використанням методик когнітивної семантики – компонентного аналізу, польового моделювання тощо і доповнити отримані відомості даними когнітивного аналізу профілювання значень у дискурсі війни за принципом промінантності, який Р. Ленекер визначає як поняттєву акцентованість або виделеність елементів, що привертають особливу увагу (там само: 66).

Агресія в гуманітарних науках

У філософських теоріях агресивності (aggressionism) агресію в соціумі потрактовують як одну із цивілізаційних основ. Зокрема, агресію самозахисту розглядають в якості умови виживання людини як виду і вважають єдиною справжньою причиною війни, що відповідає «загальній тенденції нападати на представників свого виду»; природною реакцією на захист життєво важливих інтересів, таких як територія, сім'я чи особистість у разі загрози (Moseley, 2002). Водночас неспровокований наступ, напад, вторгнення тощо кваліфікують як «дії держави щодо порушення силою прав іншої держави, зокрема її територіальних прав...» або «вороже чи деструктивне психічне ставлення чи поведінка», що призводить до конфлікту і, зрештою, кровопролиття (De Paolo, 2003: 87). В останньому випадку поняття агресії (в міжнародному праві) фактично прирівнюється до війни і збройного конфлікту (Dinstein, 2017).

На рівні відносин груп і окремих держав соціологи визначають агресивну поведінку як таку, що суперечить визнаним соціальним і культурним нормам; фактично це *аномія* (від грец. *ἀνομία* — беззаконня). Зокрема, з точки зору гендерної диференціації суспільства агресивна поведінка більш притаманна чоловікам, з точки зору вікової диференціації населення – підліткам, а з точки зору класової приналежності та освітнього рівня – особам з низьким соціально-економічним і культурним статусом (Berkowitz, 1993; Campbell et al., 1993; Huesmann & Skoric, 2003).

На рівні індивідуальних відносин агресивну поведінку особи пов'язують з її віком і станом здоров'я: психологи експериментально доводять більшу поширеність фізичної та прямої агресії у школярів молодших класів та її заміну непрямую агресією в підлітковому віці (Hasekiu, 2013). Соціальні працівники і медики вважають агресивну поведінку і побутове насилля проявами ментальних захворювань, зокрема, деменції (Rondini & Almeida, 2022).

У лінгвістиці аналіз номінацій АГРЕСІЇ зосереджено на лексичних засобах її актуалізації. Дослідники розглядають концепт АГРЕСІЯ, профільований в домені ВІЙСЬКОВІ ДІЇ, на прикладі сучасної російсько-української війни (Shevchenko et al., 2022). На матеріалі друкованих і електронних медіа доводиться, що ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ росії проти України є гештальтним поліапелюваним концептом. Залежно від етапу війни та від ставлення авторів дискурсу до російської агресії цей концепт номіновано лексеми *war, military operation, crisis*, які активують різні домени в англійській картині світу і, відповідно, маніпулюють свідомістю читача (там само: 95).

Мультимодальний ракурс лінгвістичного дослідження АГРЕСІЇ на матеріалі американської соціальної мережі Telegram розкриває типи і конфігурацію мультимодальних семіотичних ресурсів – вербальних, графічних, аудіальних та кінематографічних (у відео), що конструюють смисли, пов'язані з агресією росії проти України (Shevchenko, 2022).

В цілому, отримані в гуманітарних науках відомості про АГРЕСІЮ окреслюють поняттєву базу цього концепту як закорінену в оцінці агресивної поведінки особи або агресивних військових дій через поняття насильства і жорстокості, протиріччя прийнятим моральним нормам. В цій статті вони слугують підґрунтям для подальшого вивчення концепту АГРЕСІЯ і його моделювання як ознакового гештальтного концепту в англійському дискурсі війни, для чого використано методику семантики лінгвальних мереж за С.А. Жаботинською (Zhabotynska, 2013) і виокремлення промінантних значень за принципами когнитивної граматики Р. Ленекера (Langacker, 2008).

Результати дослідження

Поняттєва база АГРЕСІЇ, за уточненими енциклопедичними даними, містить концептуальні ознаки неспровокованого фізичного або вербального застосування сили, спеціально спланованого для досягнення переваг нападника (Encyclopædia Britannica, n.d.). У сучасних картинах світу концепт АГРЕСІЯ належить сегментам ВІЙНИ і МИРУ. У першому випадку узагальнене уявлення про АГРЕСІЮ пов'язане із війною та воєнними діями, а другому – з агресивною поведінкою особи (шкільний булінг, сімейне насильство, кримінальні дії, Інтернет цькування, кібератаки тощо) або економічними, політичними, ідеологічними загрозами країни на міжнародному рівні. Хоча поняттєвий складник концепту АГРЕСІЯ поєднує обидва сегменти картини світу, його актуалізація відповідно варіюється: від *attack, battle, intervention, raid, war* в сегменті ВІЙНА до *angry, bullying, cyberattack, violence* тощо в сегменті МИР.

Номінації АГРЕСІЇ у сегментах ВІЙНИ і МИРУ (*aggression, aggressiveness, aggressor, aggressive, aggressively*) за даними британських і американських словників і тезаурусів (CASD; CALDT; MWDТ) поєднані такими семами: 1. «загрозлива» дія або поведінка (spoken or physical actions or behaviour that is threatening or involves harm to someone or something), 2. «наси́льницька» (actions or behavior that use threats or force against others), 3. «нападницька» (a person or country that starts an argument, fight, or war by attacking first), 4. «жорстока» (showing anger and a willingness to attack other people).

Концептуалізація АГРЕСІЇ у сегменті картини світу ВІЙНА відрізняється від сегменту МИР за обсягом доменів, в межах яких профілюється АГРЕСІЯ. Зокрема, у сегменті МИР номінації концепту містять специфічні семи, як от «налаштований на перемогу», що характеризують концепт у домені МЕДИЦИНА: «агресивний перебіг захворювання», «сильнодіюче лікування»: *aggressive / quickly spreading disease, aggressiveness of treatment*. У доменах СПОРТ і БІЗНЕС значення «агресивний стиль»

гри, «агресивний маркетинг», «агресивна бізнесова політика» вербалізовані лексемами *competitive, bold, enterprising, ambitious, energetic, zealous*.

Відповідно до ономаціологічних категорій номінацій концептів ментальні уявлення про предмети / сутності вважаються предметними концептами, про вербальне та/або невербальні процеси / дії – подієвими концептами, а про характеристики предметів і дій – ознаковими (Shevchenko, 2017). Наведені семантичні ознаки імен концепту характеризують АГРЕСІЮ як ознаковий концепт, який містить характеристику дії або поведінки. Співставлення семантичного обсягу номінацій концепту різних частин мови свідчить, що саме прикметник *aggressive* та прислівник *aggressively* володіють найбільшою кількістю типових сем (таблиця 1). Тож АГРЕСІЮ справедливо вважати ознаковим концептом.

Таблиця 1. Семантичний простір номінацій концепту АГРЕСІЯ

/ Seme Lexeme	T			D			
	hreaten- ng	ngry	orce-ful	ttacking first	etermined to win	uick	trong
ession	aggr				+		
essiveness	aggr						
essor	aggr						
essive	aggr						
essively	aggr						

Семантичний простір номінацій АГРЕСІЇ у дискурсі війни

У дискурсі війни, що міститься в англомовних британських і американських медіа, до АГРЕСІЇ апелюють лексеми, поєднані ознаками дії/поведінки: «загрозлива», «насильницька», «нападницька», «жорстока». Ці семантичні ознаки виступають архісемами, навколо яких утворені відповідні мікрополя у межах лексико-семантичного поля «Агресія». Відмінною рисою польового устрою «Агресії» є нечіткість розмежування мікрополів і взаємоперетин більшості з них.

Найбільш чисельними і вживаними в дискурсі війни є номінації застосування сили (мікрополе «**Насильницька дія/поведінка**») включають *ambush, attack, beleaguer, besiege, blitzkrieg, blockade, conquer, forceful, raid, strike, offensive, violence, violent, warring* та ін. Наприклад:

Russia unleashed another night of attacks against the Ukrainian port cities of Mykolaiv and Odesa on Thursday, a day after warning that all ships headed to those ports could be treated as hostile, Ukrainian officials said (The NYT, 20.07.2023).

Номінації нападницьких дій агресора фокусують його роль як ініціатора збройного конфлікту (мікрополе «**Нападницька дія/поведінка**») і включають центральний елемент *assault, attack, blitzkrieg, foray, going-over, intrude, intrusion, incursion, intervention, invade, invader, invasion, offensive, onslaught, pugnacious, raid, seize, strike* та ін., наприклад:

Russia's invasion has helped develop pediatric cancer care in Ukraine, experts say, thanks to more international cooperation (The NYT, 20.07.2023).

Номінації загрозливих агресивних дій (мікрополе «**Загрозлива дія/поведінка**»). Вони включають елементи *assailant, belligerent, combat, hostile, hostility, savage, threaten, threatening* та ін. Наприклад:

Ukraine, still locked in fierce combat with Russia along hundreds of miles of front line, also finds itself grappling with what are seen in Kyiv as worrying shifts in the geopolitics of the war (The NYT, 16.10.2023).

Жорстокість дій агресора вербалізують лексеми мікрополя «**Жорстока дія/поведінка**» *aggressive, atrocious, bloody, brutal, cruel, ferocious, fierce, gory, hellish, inhuman, ruthless, savage, violent* та ін. Наприклад:

The fighting in Ukraine remains exceedingly violent as both sides try to muster the weapons and personnel to endure (The NYT, 23.10.2023).

Отже, спільною семантичною рисою лексем – засобів актуалізації концепту АГРЕСІЯ є обов'язкова наявність мінімум однієї з ознакових сем «загрозлива», «насильницька», «нападницька», «жорстока» дія/поведінка. Факультативно семантичний простір номінацій АГРЕСІЇ супроводжується оцінною конотацією залежно від соціального і культурного контексту: в дискурсі прибічників країни-агресора ці конотації амбівалентні або схвально-позитивні, у той час як в дискурсі партнерів України в її визвольній війні оцінна конотація однозначно негативна, наприклад:

About halfway to Vuhledar, 60 miles to the south, the towering smokestacks of a battered power plant in Kurakhove stand idle over another smashed town that used to be home to some 20,000 people. But black smoke rising over nearby villages is clearly visible across the flat plains, marking the Russian advance (The NYT, 26.09.2024).

Моделі концепту АГРЕСІЯ у дискурсі війни

Виділені групи номінацій АГРЕСІЇ та їх основні значення слугують підґрунтям для фреймового моделювання концепту. Як визначає Ч. Філмор, фрейм – це уніфікована конструкція знань або структура досвіду, яка утворює особливу організацію знання; це попередня умова розуміння пов'язаних між собою слів (Fillmore, 1985). Запропонована С.А. Жаботинською методика семантики лінгвальних мереж охоплює п'ять базисних фреймів, які виокремлюються за типом базисної пропозиції (Zhabotynska, 2013). Базисні пропозиції мають найвищий рівень узагальнення або схемності, вони відповідають категоріям мислення (там само). Для концепту АГРЕСІЯ, вербалізованого іменниками, найбільш релевантними за отриманими даними є предметний, ідентифікаційний і частково акціональний фрейми.

Предметний фрейм поєднує квантитативну схему «X є СТИЛЬКИ-кількість», квалітативну схему «X є TAKE-якість», локативну схему «X існує, діє ТАМ (початок, шлях або місце, кінець)», темпоральну схему «X існує ТОДІ (початок, певний момент, кінець)» і схему способу буття «X існує ТАК-спосіб» (Zhabotynska, 2013). В аналізованому дискурсі війни логічні предикати, утворені за участі концепту АГРЕСІЯ, можна тематично згрупувати за базисними пропозиційними схемами, що перелічені у спадному порядку їх частотності:

- квалітативна схема: *steady advance; brutal assault; brutal urban combat; brutal fighting; a cruel and ruthless war; the deadliest battle; terrifying / withering / unrelenting bombardment; near total destruction;*

- локативна схема: *war in Ukraine, air assaults; cross-border assault into Kursk; incursion in Kursk; attacks deep inside the territory; push into Toretsk;*

- темпоральна схема: *months of attacks; years of fighting; the annihilation in real time.*

Ідентифікаційний фрейм містить схеми персоніфікації «ID-індивід є PS персоніфікатор (власне ім'я)», класифікації «ID- індивід / вид є CL-класифікатор: вид / род» і характеристики «ID- індивід є СН-характеризатор» (Zhabotynska, 2013). У досліджуваному матеріалі концепт АГРЕСІЯ представлено схемами:

- схема персоніфікації: *Russian counterattack, Ukraine's incursion, Ukraine's own offensive, Russia's advance; assault by Russian forces; Russian-claimed advances;*

•схема класифікації: *military operations; offensive operations; aerial attacks deep inside; war not only against Ukraine's brave troops, but also against its civilian population.*

Акціональний фрейм охоплює акціональні схеми стану / процесу «AG-агенс діє», контактної дії «AG-агенс діє на РТ-пацієнс / АГ-афектив» і каузації «CR-каузатор спричиняє FT-фактив» (Zhabotynska, 2013). У медійному дискурсі війни концепт АГРЕСІЯ, як правило, обмежений логічними предикатами контактної дії:

•схема контактної дії: *(Russia's) advance threatens Ukraine's east; attacks on civilian centers; battle for Toretsk; the annihilation of a city; (Russia's) advances have reclaimed territory.*

Як видно з наведених прикладів, для номінацій АГРЕСІЇ як ознакового концепту найбільш типовими є предметний та ідентифікаційний фрейми, в той час як акціональний фрейм не є частотним і, як правило, обмежується схемою контактної дії.

На наступному етапі дослідження модель АГРЕСІЇ уточнюється із застосуванням когнітивного параметру промінантності (салієнтності / salience) **Змістова промінантність** окремих значень у номінаціях цього концепту у дискурсі війни фокусує такі смисли:

■**АГРЕСІЯ – це дія, що існує у певній якості:** це загрозна дія по відношенню до чужої території; це насильницька дія, безпідставна і неспровокована; це жорстока дія, кровопролитна, терористична і геноцидна; це дія, що існує / протікає у певний час / період часу.

■**АГРЕСІЯ персоніфікується:** російський наступ, путінська агресія; вона класифікується за видами військових операцій: наступальна операція; повітряна операція, агресія проти цивільного населення.

■**АГРЕСІЯ є контактна нападницька дія** на місто або територію, на цивільних; це битва за окрему місцевість, це знищення об'єктів / міст.

Отже, в цілому АГРЕСІЮ у дискурсі війни можна вважати ознаковим поліапельованим концептом, що профілюється в сегменті картини світу ВІЙНА і визначається як контактна нападницька ініційована агресором дія, насильницька, безпідставна і неспровокована, що є загрознаючою по відношенню до чужої території та цивільного населення і вирізняється за ознаками жорстості, кровопролитності, має терористичну і геноцидну природу.

Висновки

Проведене дослідження звертається до вивчення концепту АГРЕСІЯ в англомовному дискурсі війни на матеріалі медійного політичного дискурсу. Провідною методологією концептуального аналізу лексичного значення імен АГРЕСІЇ в дискурсі англомовних політичних медіа обрано семантику лінгвальних мереж С.А. Жаботинської у поєднанні з когнітивним підходом до промінантності значення.

В результаті проведеного комплексного когнітивно-семантичного та когнітивного аналізу встановлені концептуальні ознаки і надано визначення АГРЕСІЇ у дискурсі війни як ознакового поліапельованого концепту, що профілюється в сегменті картини світу ВІЙНА і визначається як контактна нападницька ініційована агресором дія, насильницька, безпідставна і неспровокована, що є загрознаючою по відношенню до чужої території та цивільного населення; вона вирізняється за ознаками жорсткості і кровопролитності, має терористичну і геноцидну природу.

Отримані результати і висновки поглиблюють практику концептуального аналізу значень мовних одиниць і моделювання концептів. Вони відкривають **перспективи** для подальшого розгляду концепту АГРЕСІЯ, зокрема, профільованого в сегменті МИР англомовної картини світу, в художніх і наукових дискурсах.

REFERENCES

- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. New York, NY: McGraw-Hill.
- CACD – *Cambridge Academic Content Dictionary* (n.d.). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
- CALDT – *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus* (n.d.). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
- Campbell, A., Muncer, S., & Gorman, B. (1993). Sex and social representations of aggression: A communal-agentic analysis. *Aggressive Behavior*, 19(2), 125–135.
- De Paolo, Ch. (2003). *Human Prehistory in Fiction*. Jefferson, NC, and London: McFarland Inc.
- Dinstein, Y. (2017). *War, Aggression and Self-Defence*. 6th ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Encyclopædia Britannica (n.d.). Aggression. *Encyclopædia Britannica*. Retrieved September 2, 2024, from <https://www.britannica.com/topic/aggression>
- Fillmore, C. (1985). Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, 6, 222-254.
- Hasekiu, F. (2013). Learning of bullying's acts through social learning. *Journal of Educational and Social Research*, 3(7), 131. <https://doi.org/10.5901/jesr.2013.v3n7p131>
- Huesmann, L. R., & Skoric, M. M. (Eds.). (2003). *Regulating media violence: Why, how and by whom?* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Karlsen, I.L., Kristiansen, J., Østergaard Jaspers, S., Rasmussen, Lene., Laursen, L.L., Bengtsen, E., & Aust, B. (2023). Reduction of aggressive behavior and effects on improved wellbeing of health care workers and people with dementia: A review of reviews. *Aggression and Violent Behavior*, 71, 101843. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2023.101843>
- Krysanova, T., & Herezhun, O. (2023). Мультиmodalne smyslotvorenna ahresii v anhlomovnomu pisennomu naratyvi: Kohnityvno-prahmatychnyi aspekt [Multimodal meaning-making of aggression in English song narrative: A cognitive-pragmatic perspective]. *Cognition, communication, discourse*, 26, 83-108; <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2023-26-05>
- Langacker, R.W. (2008). *Cognitive grammar. A basic introduction*. New York, NY: Oxford University Press.
- MWDT – *Merriam-Webster Dictionary and Thesaurus* (n.d.). Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/>
- Moseley, A., (2002). *A Philosophy of War*. New York, NY: Algora Publishing.
- Rondini, C. A., & Almeida, A. (2022). Bullying and giftedness in school environment. *Gifted and Talented International*, 37(1), 14–24. <https://doi.org/10.1080/15332276.2021.1978351>
- Sampasa, H., & Hamilton, H. A. (2015). Use of social networking sites and risk of cyberbullying victimization: A population-level study of adolescents. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 18, 704–710. <https://doi.org/10.1089/cyber.2015.0145>
- Shevchenko, I. (2017). Had We Never Loved So Kindly: Conceptualisation of communicative behavior. In E. Chrzanowska-Kluczevska, & O. Vorobyova (Eds.), *Language – Literature – the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface. Series: Text – meaning – context: Cracow Studies in English Language, Literature and Culture* (pp. 307-320). Frankfurt-am-Mein: Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/b10692>
- Shevchenko, I. (2022). American social media on the Russia-Ukraine war: A multimodal analysis. *Cognition, communication, discourse*, 25, 65-79. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2022-25-05>

- Shevchenko, I.S., Morozova, I.I., & Shevchenko, V.O. (2022). Nominatsii ahresii rosii proty Ukrainy v anhlo-movnykh media: kohnityvno-prahmatychnyi analiz [Nominations of Russian aggression against Ukraine in English-language media: a cognitive-pragmatic study]. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Foreign Philology. Methods of Foreign Language Teaching*, 95, 70-77. <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2022-95-09>
- The NYT – *The New York Times* (2023-2024). Retrieved from <https://www.nytimes.com/>
- Yavorska, H. (2024). Dyskurs viiny (kilka metodolohichnykh pytan) [Discourse of war (some methodological issues)]. In B. Azhniuk (Ed.), *Mova i viina: dynamika movnoi systemy i movna polityka* (pp. 211-228). Kyiv: D. Burago Publishing House.
- Zhabotynska, S. (2013). Imia kak tekst: kontseptualnaia set' leksycheskoho znacheniia (analiz imeni emotsii). The name as a text: conceptual network of lexical meaning (analysis of the name of emotion). [The name as a text: conceptual network of lexical meaning (analysis of the name of emotion)]. *Cognition, communication, discourse*, 6, 47-76. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2013-06-04>
- Zhabotynska, S., & Brynko, A. (2022). Emotive lexicon of the political narrative: Ukraine and the West in Chinese media. *Cognition, communication, discourse*, 25, 89-118. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2022-25-07>

NARRATIVE AS AN INTERDISCIPLINARY CATEGORY: THE HISTORY OF STUDY

Shyshkin Maksym,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

Corresponding author: maksua1297@gmail.com

Abstract. *The article examines the narrative concept as an interdisciplinary category that plays a key role in understanding and structuring human experience through stories. The main narrative study approaches, developed by leading researchers, in particular Roland Barthes, Paul Ricoeur, Gerard Genette, Franz Karl Stenzel, David Herman and Jane Elliott, are analyzed.*

The narrative theory development from the structuralism of the 1960s to modern cognitive, sociological and philosophical research is outlined. Special attention is paid to Genet's narrative three-level model, Ricoeur's concept of meaningful time, Stenzel's typological approach and Herman's cognitive theory. The role of narrative in culture, social relationships, identity and communication is highlighted.

The article also examines the practical narratives application in various fields: media studies, marketing, psychotherapy, education, politics, economics, and digital culture. The authors emphasize the universality of narrative, its ability to integrate knowledge from different disciplines and contribute to the understanding of both individual and social experience.

Keywords: *narrative, narratology, culture, collective memory, national identity, interdisciplinarity, literature.*

Received: 21 July 2024

Revised: 25 July 2024

Accepted: 30 July 2024

How to cite: Shyshkin M. (2024). Narrative as an Interdisciplinary Category: The History of Study. *Philological Treatises*, 16(2), 133-139
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-13](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-13)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

НАРАТИВ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КАТЕГОРІЯ: ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ

Шишкін Максим,

Сумський державний університет, Суми, Україна

Автор, відповідальний за листування: maksua1297@gmail.com

Анотація. *У статті розглядається поняття нарративу як міждисциплінарної категорії, яка відіграє ключову роль в осмисленні та структуруванні людського досвіду через історії. Проаналізовано основні підходи до вивчення нарративу, розроблені провідними дослідниками, зокрема Роланом Бартом, Полом Рікером, Гераром Генетом, Францом Карлом Штанцелем, Девідом Германом та Джейн Елліотт.*

Окреслено розвиток теорії нарративу від структуралізму 1960-х років до сучасних когнітивних, соціологічних і філософських досліджень. Особлива увага приділяється трирівневій моделі нарративу Генета, концепції змістовного часу Рікера,

типологічному підходу Штанцеля та когнітивній теорії Германа. Висвітлено роль наративу в культурі, соціальних взаєминах, ідентичності та комунікації.

У статті також розглядається практичне застосування наративів у різних галузях: медіа-дослідженнях, маркетингу, психотерапії, освіті, політиці, економіці та цифровій культурі. Автори підкреслюють універсальність наративу, його здатність інтегрувати знання з різних дисциплін і сприяти розумінню як індивідуального, так і суспільного досвіду.

Ключові слова: наратив, наратологія, культура, колективна пам'ять, національна ідентичність, міждисциплінарність, література.

Отримано: 21 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 25 липня 2024 р.

Затверджено: 30 липня 2024 р.

Як цитувати: Шишкін М. (2024). Наратив як міждисциплінарна категорія: історія вивчення. *Філологічні трактати*, 16(2), 133-139
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-13](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-13)

Вступ

Наратив — це міждисциплінарна категорія, яка використовується для осмислення та структурування людського досвіду через історії. Він охоплює широку сферу досліджень, включаючи літературознавство, філософію, соціологію, психологію, антропологію, когнітивні науки та інші дисципліни. Наратив (лат. дієсл. *narrare* — «розповідати», «докладно викладати», від іменника *gnarus* — «знання», «усвідомлення») — це лінійний, структурований виклад взаємопов'язаних подій і фактів, що відображає індивідуальне сприйняття реальності; універсальний механізм організації та упорядкування суб'єктивного досвіду (Лисанець, 2014).

Наратив не лише допомагає осмислювати людський досвід, але й виступає ключовим елементом для його структурування через культурні, соціальні та індивідуальні історії. Це дозволяє використовувати наратив як універсальний засіб аналізу суспільного та індивідуального досвіду.

Наратив є невід'ємною частиною будь-якої культури. Він слугує засобом передачі знань, цінностей і норм через усні перекази, письмові тексти або візуальні засоби. Його універсальність досліджували, зокрема, Ролан Барт і Кліффорд Гірц (Барт, 1966), які вивчали наратив як культурний феномен.

У філософії Пол Рікер підкреслював (Рікер, 1984), що наратив допомагає людині осмислювати час і досвід, а також конструювати ідентичність. У когнітивних науках Девід Герман зазначав (Герман, 2009), що наративи відіграють важливу роль у структуруванні інформації та інтерпретації подій.

Наратив є основою соціальної взаємодії, оскільки через нього люди передають ідеї, формують суспільні структури та підтримують колективну пам'ять. У соціології Джейн Елліотт (Елліотт, 2005) розглядала наративи як інструмент дослідження взаємозв'язку між особистим досвідом і соціальними контекстами.

У літературознавстві Герар Генет і Франц Карл Штанцель (Штанцель, 2008) досліджували структуру наративів, включаючи їхні компоненти, форми та типи. Вони визначили, що наратив включає сюжет, дискурс і наратора, а також може бути представлений у різних перспективних і часових моделях.

Сьогодні наратив використовується в медіа-дослідженнях, маркетингу, психотерапії (наприклад, наративна терапія), а також у дослідженнях пам'яті та ідентичності. Його міждисциплінарна природа робить його універсальним засобом для аналізу індивідуального та суспільного досвіду.

Таким чином, наратив є потужним аналітичним інструментом і засобом комунікації, який об'єднує різні галузі знань для глибшого розуміння людини та суспільства.

Матеріал і методи дослідження

Для дослідження нарративу як міждисциплінарної категорії було використано теоретичні матеріали, включаючи праці провідних дослідників, таких як Ролан Барт, Пол Рікер, Герар Генет, Франц Карл Штанцель, Девід Герман та Джейн Елліотт.

Розвиток нарративу в українському контексті відображає соціокультурні трансформації, зокрема через літературу, яка осмислює національну ідентичність та досвід війни. У медіа нарративи формують громадську думку, використовуючи історії людей для створення емоційного зв'язку. Українські дослідники, як-от Олександр Ткачук і Андрій Баумейстер, аналізують роль нарративу в літературі, етиці та соціальних змінах.

Розглядалися літературознавчі, філософські, соціологічні й когнітивні підходи до осмислення нарративу, а також його роль у культурі, соціальних структурах та індивідуальному досвіді.

Методи дослідження включали теоретичний аналіз для систематизації визначень і концепцій, міждисциплінарний підхід для інтеграції знань із різних галузей, дескриптивний аналіз функцій нарративу, а також порівняльний метод для дослідження його застосування в різних дисциплінах.

Цей комплексний підхід дозволив розкрити універсальність і багатогранність нарративу в дослідженнях культури, комунікації та ідентичності.

Результати дослідження

Наратив як міждисциплінарна категорія розвивався завдяки зусиллям багатьох дослідників, які розглядали його з різних наукових перспектив. Цей феномен досліджується не лише в літературознавстві, але й у соціальних, когнітивних і комунікаційних науках, оскільки він відображає спосіб осмислення і передачі людського досвіду.

Теорія нарративу зародилася в контексті структуралізму наприкінці 1960-х років. Формування дисципліни відбулося завдяки роботам Р. Барта, Ц.Тодорова та Ж. Женетта, які зробили її ключовою в сучасних когнітивних і комунікативних дослідженнях.

Наратив є досить важливим аспектом соціальної лінгвістики та літературознавчих наук, який досліджує варіанти, методики організації та передачі подій у тексті.

Аналіз використання нарративів у культурі показав їхню здатність формувати суспільну пам'ять та ідентичність. Важливо підкреслити, що нарративи відіграють ключову роль у комунікації, сприяючи формуванню спільних цінностей та ідей.

Окрему увагу слід звернути на когнітивну теорію Девіда Германа (Герман, 2009), який розглядає наратив як інструмент для структурування та інтерпретації людського досвіду, наголошуючи на взаємодії між автором і аудиторією.

Р. Барт у своїй роботі "Introduction to the Structural Analysis of Narratives" пропонує аналіз нарративу як складної структури, де важливою є не лише передача інформації, але й процес її інтерпретації. Р. Барт визначає наратив як самодостатній феномен, у якому значення не залежить від реальної дійсності, а розвивається в рамках самого тексту. Він стверджує, що наратив охоплює будь-яке повідомлення, що має послідовність подій, незалежно від форми (усної, письмової, візуальної тощо) (Барт, 1966).

Ж. Женетт відомий своєю роботою «Фігури III», у якій розглядається наратив не тільки як текст, а й як дискурс, що передає певні смисли через структуру оповіді. Він розрізняє три рівні нарративу: дискурс, історію та наратора. Крім того, він детально аналізує різні типи нарративних структур, зокрема, як наратив може маніпулювати часовими категоріями та точками зору (Женетт, 1972).

Ц. Тодоров є одним із основоположників наратології як самостійної дисципліни. У своїй роботі «Грамматика Декамерона» науковець розглядає наратив як систему, що включає три основні елементи: історія, нарація та оповідач. Ц. Тодоров

акцентує увагу на розрізненні між подією (історією) та її інтерпретації (нарацією), що дозволяє більш чітко вивчити структуру та функції наративу в літературі (Тодоров, 2006). Ц. Тодоров визначає наратив як «текст, що має часову структуру і містить зміну ситуацій». Це одне з класичних понять у структуралістській традиції, яке зосереджується на посередництві розповіді (Шмідт, 2014).

Ж. Женнет і Ц. Тодоров розглядали наративи не як статичні та однозначні символи, а як динамічні системи, де символи взаємопов'язані й змінюються залежно від контексту.

У 1980-х роках дослідження наративу вийшло за межі структуралізму. Пол Рікер у праці *"Time and Narrative"* (1983-1985) розглядає наратив як засіб осмислення часу. Він підкреслює, що наратив конструює зв'язок між подіями через сюжет, перетворюючи хронологічний час у "змістовний час" (Рікер, 1984). Рікер також вводить поняття "міметики", що охоплює три стадії: передрозповідний досвід (міметика I), акт створення наративу (міметика II) і його сприйняття читачем чи слухачем (міметика III). Таким чином, він показує, що наративний процес охоплює не лише створення історії, але й її інтерпретацію, що є центральним для осмислення людського досвіду.

Значення наративу у філософії Рікера виходить за рамки літератури, включаючи й інші аспекти людського існування, як-от пам'ять, ідентичність і історія. Рікер вказує на те, що наратив не лише описує події, але й створює сенс, допомагаючи людям інтегрувати розрізнені події у цілісну картину.

Його ідеї значно вплинули на гуманітарні науки, зокрема на історіографію, антропологію, і навіть на практичну сферу, таку як наративна терапія. Ця концепція часу та наративу також сприяла розумінню того, як історії формують ідентичність окремих людей і суспільств.

У 2000-х роках Девід Герман у своїй роботі *"Basic Elements of Narrative"* (2009) пропонує визначення наративу як когнітивного інструмента, який дозволяє людям структурувати та інтерпретувати свій досвід через історії. Він наголошує на ролі читача або слухача в створенні значення. Герман акцентує увагу на інтерактивності наративу, зазначаючи, що історія є результатом співпраці між автором і аудиторією. Він вводить поняття "наративної інтерпретації", згідно з якою читач чи слухач активно залучений до процесу створення сенсу, заповнюючи прогалини, які залишає автор.

У своїй теорії Герман також підкреслює роль когнітивних процесів, таких як пам'ять, увага і емпатія, які допомагають людині зрозуміти як власний досвід, так і досвід інших.

Франц Карл Штанцель (Franz Karl Stanzel), австрійський літературознавець, зробив значний внесок у дослідження наративу, зокрема через розробку своєї теорії наративних ситуацій. Його основна праця на цю тему — *"Theorie des Erzählens"* (1979). Ф. Штанцель визначає наратив як специфічний спосіб передачі історії (Штанцель, 2008). Ф. Штанцель визначає наратив як специфічний спосіб передачі історії, акцентуючи увагу на взаємозв'язку між оповідачем, точкою зору і формою розповіді. У своїй теорії він виокремлює три основні типи наративних ситуацій, кожна з яких має свої характерні риси: авторська наративна ситуація (розповідач стоїть поза історією і має всезнаючий доступ до подій, персонажів і їхніх думок. Такий тип характерний для класичних романів XIX століття); персональна наративна ситуація (історія розповідається від імені одного з персонажів, що дозволяє передати події через його суб'єктивне сприйняття. Це надає оповіді емоційної глибини); я-нарративна ситуація (розповідач є учасником подій і оповідає історію від першої особи. Такий підхід створює відчуття близькості між читачем і розповідачем).

Штанцель також наголошує, що ці типи не є взаємовиключними і можуть комбінуватися в межах одного твору, створюючи складні наративні структури. Його підхід дозволяє глибше аналізувати текст із точки зору стилю, композиції і впливу на аудиторію.

Теорія Штанцеля стала однією з основ сучасного літературознавства і використовується для аналізу наративів у літературі, кінематографі та інших мистецьких формах.

Праця Джейн Елліотт (*Elliott, J. (2005). Using Narrative in Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*) присвячена використанню наративу як методу дослідження у соціальних науках. Елліотт пояснює, що наратив у соціальних дослідженнях — це спосіб організації досвіду в історії. Наративи слугують засобом, через який люди осмислюють події, з'єднуючи їх у логічну чи хронологічну послідовність. Наративи є ключовим інструментом для осмислення людського досвіду, їх використання у соціальних дослідженнях дозволяє зрозуміти складні взаємовідносини між індивідуальним і суспільним (Елліот, 2005).

Розвиток наративу в українському контексті є унікальним і заслуговує на окрему увагу. Наприклад, сучасна українська література активно використовує наративи для відображення соціокультурних трансформацій, викликаних війною та боротьбою за незалежність. Наративи, які описують події війни, виконують функцію колективної пам'яті, допомагаючи осмислити національну ідентичність і передати досвід наступним поколінням.

У медіа наративи стали ключовим інструментом для формування громадської думки та підтримки національної єдності. Наприклад, у репортажах та документальних фільмах українські журналісти використовують історії конкретних людей, щоб створити емоційний зв'язок із аудиторією.

Дослідження українських науковців також сприяли розвитку наратології. Зокрема, Олександр Ткачук у "Наратологічному словнику" (2002) запропонував термінологічну базу для аналізу наративу, акцентуючи увагу на ролі наратора у створенні смислових структур. Ткачук також підкреслює, що наратив у літературі відображає не лише текстову, але й соціокультурну динаміку (Ткачук, 2002).

Інший український дослідник, Андрій Баумейстер, аналізував взаємозв'язок наративу та етики у своїх працях. Його дослідження демонструють, як наративи формують моральні цінності та впливають на соціальні норми (Баумейстер, 2014).

Сьогодні наратив використовується в багатьох дисциплінах: у медіа-дослідженнях для аналізу масової культури, у маркетингу для створення емоційних зв'язків із аудиторією, у психотерапії (наративна терапія) для реконструкції травматичного досвіду, а також у дослідженнях пам'яті та ідентичності.

Крім того, наратив активно застосовується в освіті, де він допомагає структурувати навчальний матеріал, роблячи його доступнішим для сприйняття. У політиці наративи використовуються для формування громадської думки, обґрунтування рішень і побудови ідеологічних концепцій. У літературознавстві й мистецтвознавстві наратив служить ключовим інструментом для аналізу сюжетів, тем і способів вираження ідей.

В економіці та менеджменті наративи використовуються для пояснення складних концепцій і побудови бізнес-стратегій. У цифровій культурі наратив набув нового виміру через інтерактивні медіа, такі як відеоігри, віртуальна реальність і соціальні мережі, де користувачі можуть бути як споживачами, так і творцями історій.

Таким чином, наратив залишається одним із найважливіших інструментів для аналізу культури, комунікації та людського досвіду.

Висновки та перспективи

Поняття "наратив" активно досліджувалося багатьма іноземними вченими, які зробили значний внесок у його теоретичне осмислення.

Одним із найвпливовіших дослідників був Герар Генет (*Gérard Genette*), який у праці "*Figures III*" (1972) запропонував тривірневу модель наративу. Він розділив його на три компоненти: історія (сюжет), дискурс (спосіб розповіді) та наратор (оповідач).

Інший видатний теоретик, Ролан Барт (*Roland Barthes*), у статті "*Introduction to the Structural Analysis of Narratives*" (1966) наголосив на універсальності наративів, які є невід'ємною частиною будь-якої культури та мають різні форми — усну, письмову чи візуальну.

Французький філософ Пол Рікер (*Paul Ricoeur*) у трилогії "*Time and Narrative*" (1983–1985) досліджував зв'язок між наративом і часом. Він підкреслював, що наратив допомагає структурувати та осмислювати людський досвід, перетворюючи хронологічний час на змістовний.

Австрійський літературознавець Франц Карл Штанцель (*Franz Karl Stanzel*) у своїй праці "*Theorie des Erzählens*" (1979) розробив типологічне коло наративних ситуацій. Він класифікував розповідь за трьома аспектами: позицією наратора, точкою зору та дистанцією до подій.

Американський дослідник Девід Герман (*David Herman*) у книзі "*Basic Elements of Narrative*" (2009) розглядав наратив як когнітивний інструмент, що дозволяє людям структурувати та інтерпретувати свій досвід через історії.

Крім того, Джейн Елліотт (*Jane Elliott*) у своїй праці "*Using Narrative in Social Research*" (2005) аналізувала, як наративи використовуються у соціальних дослідженнях. Вона описувала їхню роль у якісному та кількісному аналізі, а також у розумінні зв'язку між особистим досвідом і соціальними структурами.

Праці українських науковців, таких як Олександр Ткачук й Андрій Баумейстер, підтверджують актуальність дослідження наративів у літературі, культурі та політиці. Їхній внесок дозволяє глибше осмислити, як наративи сприяють збереженню колективної пам'яті, переосмисленню етичних норм та інтеграції суспільства.

Ці науковці з різних перспектив досліджували наратив як феномен, підкреслюючи його значення для розуміння культури, людського досвіду та соціальних взаємин.

Подальші дослідження у цій галузі є необхідними для розуміння ролі наративів у вирішенні сучасних викликів, таких як цифровізація, глобалізація та соціальні трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Баумейстер А. Буття і благо. Вінниця: Т. П. Барановська, 2014. 418 с.
- Лисанець Ю. Історія хвороби як об'єкт наратологічного аналізу: Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 26-27 вересня 2014р. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2014. С. 97-99.
- Ткачук О. Наратологічний словник. Тернопіль: Астон, 2002. 173 с.
- Тодоров, Цветан. Поняття літератури та інші есе / пер. з фр. Євгена Марічева. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 162 с.
- Barthes R. "Introduction to the Structural Analysis of Narratives." *Communications*, 1966. 16 p.
- Elliott J. *Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches*. London: Sage Publications, 2005. 232 p.
- Genette G. *Figures III*. Paris : Seuil, Points, 1972. 288 p
- Genette G. *Narrative Discourse Revisited* / Trans. by J. E. Lewin. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1983. 175 p.
- Herman D. *Basic Elements of Narrative*. Wiley-Blackwell, 2009. 396 p.
- Ricoeur P. *Time and Narrative*. University of Chicago Press, 1984. 281p.
- Schmid W. *Elemente der Narratologie* / Wolf Schmid. Berlin: de Gruyter, 2014. 307 p.
- Stanzel F. K. *Theory of Narrative* / Transl. by Charlotte Goedsche. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. 293 p.
- Stanzel F. K. *Theorie des Erzählens*. Stuttgart: UTB, 2008. 339 p.

REFERENCES

- Baumeister A. Being and Good. Vinnytsia: Baranovska T., 2014. 418 p.
- Lysanets Yu. Case History as an Object of Narratological Analysis: Philological Sciences in the Context of Modern Transformational Processes: Materials of the International Scientific and Practical Conference: Lviv, September 26-27, 2014. Lviv: GO "Scientific Philological Organization 'LOGOS'", 2014. P. 97-99.
- Tkachuk O. Narratological Dictionary. Ternopil: Aston, 2002. 173 p.
- Todorov, Tzvetan. The Concept of Literature and Other Essays / trans. from French by Yevhen Marichev. Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2006. 162 p.
- Barthes R. "Introduction to the Structural Analysis of Narratives." Communications, 1966. 16 p.
- Elliott J. Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches. London: Sage Publications, 2005. 232 p.
- Genette G. Figures III. Paris : Seuil, Points, 1972. 288 p
- Genette G. Narrative Discourse Revisited / Trans. by J. E. Lewin. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1983. 175 p.
- Herman D. Basic Elements of Narrative. Wiley-Blackwell, 2009. 396 p.
- Ricoeur P. Time and Narrative. University of Chicago Press, 1984. 281p.
- Schmid W. Elemente der Narratologie / Wolf Schmid. Berlin: de Gruyter, 2014. 307 p.
- Stanzel F. K. Theory of Narrative / Transl. by Charlotte Goedsche. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. 293 p.
- Stanzel F. K. Theorie des Erzählens. Stuttgart: UTB, 2008. 339 p.

**PECULIARITIES OF TRANSLATING SCIENTIFIC AND TECHNICAL TERMS
IN FICTION (BASED ON THE NOVEL BY ANDY WEIR “THE MARTIAN”)**

Stepanov Vitalii,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-8169-7908

Corresponding author: v.stepanov@gf.sumdu.edu.ua

Yarmak Denys,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0009-0006-9806-461X

Abstract. The article reveals peculiarities of transfer of scientific and technical terms in rendering fiction works from a foreign language into Ukrainian. The article describes the typology of translation transformations for scientific and technical terms: lexical (transliteration, transcription, equivalent translation), lexical-semantic (specification, generalization, modulation, explication, compensation), lexical-grammatical (antonymic translation, grammatical substitution, transposition, sentence division and unification, decompression and compression, descriptive translation, compensation, holistic transformation). The paper describes how these techniques work in rendering scientific and technical terminology of the Martian novel by Andy Weir. The research material is the original text by Andy Weir and its official translations: professional (Vira Nazarenko) and amateur (Vitalii Miunkhen). An additional tool is authors' own translation ideas. The method of comparative analysis is used to determine how appropriate it is to use specific translation equivalents in the translations by Vira Nazarenko and Vitalii Miunkhen. The accuracy of rendering original realities is compared. Reasons for appropriateness of using these rather than other translation techniques in the context are given. The works are compared in terms of stylistic and artistic aesthetics. Separately, the authors provide their own recommendations for translating certain fragments of the original text for successful reproduction of scientific and technical terms of the original paper. The study results unfold wide prospects for further research, for example in terms of rendering the original work within new cultures (for example, German).

Keywords: translation, professional and amateur translation, translation techniques, scientific and technical terms, fiction.

Received: 05 July 2024

Revised: 11 July 2024

Accepted: 17 July 2024

How to cite: Stepanov V., Yarmak D. (2024). Peculiarities of Translating Scientific and Technical Terms in Fiction (Based on the Novel by Andy Weir “The Martian”). *Philological Treatises*, 16(2), 140-149
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-14](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-14)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ У
ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ЕНДІ ВЕЙЕРА
«МАРСІЯНИН»)**

Степанов Віталій,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-8169-7908

Автор, відповідальний за листування: v.stepanov@gf.sumdu.edu.ua

Ярмак Денис,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0009-0006-9806-461X

Анотація. Стаття розкриває специфіку передачі науково-технічних термінів при відтворенні художніх творів з іноземної мови українською. Описується типологія перекладацьких трансформацій для наукових термінів: лексичні (транслітерація, транскрипція, еквівалентний переклад), лексико-семантичні (конкретизація, генералізація, модуляція, експлікація, компенсація), лексико-граматичні (антонімічний переклад, граматична заміна, транспозиція, членування і об'єднання речення, декомпресія і компресія, описовий переклад, компенсація, цілісне перетворення). Описується, як спрацьовують ці прийоми під час відтворення науково-технічної термінології у творі Енді Вейера «Марсіанин». Матеріалом дослідження слугує оригінальний текст Енді Вейера та його офіційні переклади: професійний (Віра Назаренко) і аматорський (Віталій Мюнхен). Додатковим інструментом виступають власні перекладацькі ідеї авторів. Методом зіставного аналізу визначається, наскільки доречним є вживання конкретних перекладацьких еквівалентів у перекладах Віри Назаренко та Віталія Мюнхена. Порівнюється точність відтворення реалій оригіналу, наводяться причини доречності використання саме цих, а не інших перекладацьких прийомів у контексті. Роботи порівнюються на предмет стилістичної та художньої естетичності. Окремо автори наводять власні рекомендації щодо перекладу певних фрагментів оригіналу для вдалої передачі науково-технічних термінів. Результати дослідження відкривають широкі перспективи для продовження студій, наприклад у ракурсі відтворення оригінального твору в осередку нових культур (наприклад, німецької).

Ключові слова: переклад, професійний та аматорський переклад, перекладацькі прийоми, науково-технічні терміни, художня література.

Отримано: 05 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 11 липня 2024 р.

Затверджено: 17 липня 2024 р.

Як цитувати: Степанов В., Ярмак Д. (2024). Особливості перекладу науково-технічних термінів у художній літературі (на матеріалі твору Енді Вейера «Марсіанин»). *Філологічні трактати*, 16(2), 140-149 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-14](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-14)

Вступ

Науково-технічна термінологія займає особливе місце в літературній мові. У більшості випадків ми навряд чи знайдемо синоніми, омоніми або антоніми до таких спеціальних найменувань, оскільки вони не є полісемантичними і не мають емоційно-експресивних конотацій. Тому переклад науково-технічних термінів у художній літературі є складним процесом, де поєднуються два різні аспекти: науково-технічна комунікація та художня творчість автора.

Задача перекладача полягає у вмінні використовувати власні глибокі знання мовних і культурних особливостей для адекватної адаптації вузькоспеціалізованої термінології в художньому тексті. При цьому треба дотримуватись збереження загального стилю, емоційності та доступності для широкої аудиторії.

Слід зазначити, що особливості перекладу науково-технічної термінології, пов'язані з семантикою, граматикою чи лексикою, цікавили вчених доволі часто

(Карабан, 2004; Кияк і Каменська, 2008; Коптілов, 2003; Пілецька, 2008; Рибалко і Ткач, 2013; Селіванова, 2008; Скороходько, 2015; Шумило, 2018; Kobuyakova & Shvachko, 2016; Podolkova, 2018). Вони досліджували стилістику такої лексики, методи перекладу, а також типологію науково-технічної термінології на основі наукових та художніх матеріалів.

Актуальність теми зумовлена потребою більш широкого дослідження проблеми перекладу науково-технічної термінології та її адаптації в художній літературі.

Об'єктом дослідження є науково-технічні терміни. Предмет дослідження – розкриття особливостей перекладу науково-технічних термінів у художній літературі.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні основних особливостей перекладу науково-технічних термінів у художній літературі.

Дослідницьким матеріалом слугує літературний твір Енді Вейера «Марсіанин» (Weir, 2015), а також його переклади українською мовою від фахівців (Мюнхен, 2015; Назаренко, 2017) та власне авторів дослідження.

Матеріал опрацьовується **методом компаративного аналізу**. З'ясовується, який переклад є більш точним, а який має більшу естетичну цінність. Пропонуються власні авторські ідеї щодо відтворення українською мовою конкретних текстових позицій для адекватної передачі оригінального змісту.

Результати дослідження

Ми збираємося порівняти застосовані прийоми перекладу науково-технічної термінології при відтворенні іноземною мовою твору Енді Вейера «Марсіанин» (Weir, 2015). Для компаративного зіставлення було залучено два переклади українською мовою: професійний (Назаренко, 2017) та аматорський (Мюнхен, 2015).

Існують такі різновиди перекладацьких трансформацій у сфері відтворення науково-технічних термінів (Карабан, 2004; Петренко, 2013; Скороходько, 2015; Фурт і Дмитрук, 2020; Шумило, 2018):

1) Лексичні – транслітерація, транскрипція, еквівалентний переклад;

2) Лексико-семантичні трансформації: конкретизація, генералізація, модуляція, експлікація, компенсація;

3) Лексико-граматичні трансформації: антонімічний переклад, граматична заміна, транспозиція, членування і об'єднання речення, декомпресія і компресія, описовий переклад, компенсація, цілісне перетворення.

Представлена вище класифікація прийомів перекладу уособлює об'єднання різних перекладацьких способів в системний підхід до процесу перекладу текстів з різноманітних сфер діяльності. Запропоновані перекладацькі трансформації з часом стали основою інструментарію перекладача для відтворення текстів мови оригіналу з будь-якої галузі.

Пропонуємо безпосередньо перейти до аналізу конкретних прикладів перекладу твору «Марсіанин».

Оригінал: *For the record... I did not die on Sol 6. Certainly, the rest of the crew thought I did, and I cannot blame them* (Weir, 2015).

Переклад: *Для протоколу: я не помер на шостий сол. Решта екіпажу, певно, подумала навпаки, і я їх не звинувачую* (Мюнхен, 2015).

Перекладач використовує прийом транскодування до терміну *Sol*, а саме транслітерацію та транскрипцію, оскільки передається як графічна подібність терміну, так і його звукова форма. Цікаво, що термін *Sol* у контексті означає марсіанський день, але в українській мові не можна знайти усталеного аналогу. Тому перекладач відтворив оригінальну форму в українському перекладі, що відповідає загальній практиці збереження термінів та специфіці термінології науково-фантастичних романів. З нашого погляду, автор зберігає унікальність поняття, хоча термін міг бути доповнений поясненням для розуміння ширшого кола читачів.

У перекладі також відтворено термін *crew* як *екіпаж*, оскільки цей термін

зазвичай має на увазі групу людей, які працюють у команді на певних транспортних засобах (кораблі, літаки, космічні апарати тощо). Тобто, перекладач уникає помилки та не вдається до ширших лексичних значень, таких як *команда* або *бригада*. Навпаки, застосовується конкретизація для позначення людей, що працюють у сфері транспорту чи наукових експедицій. Вибір підкреслює професійний і технічний контекст.

Розглянемо інші випадки перекладу усталеної термінології, застосовуючи перестановки, модуляції та семантичні конкретизації:

Оригінал: *The Ares program. Mankind reaching out to Mars to send people to another planet for the very first time and expand the horizons of humanity blah, blah, blah* (Weir, 2015).

Переклад: *Програма Арес. Людство націлюється на Марс, щоб вперше відправити людей на іншу планету і розширити виднокрай своїх царин бла-бла-бла* (Назаренко, 2017).

Перекладач використовує прийом транспозиції, змінюючи порядок лексичних одиниць *The Ares program* для адаптації до структурних стандартів української мови. Усталена термінологія в науково-фантастичних текстах повинна перекладатися відповідно до найуживаніших словникових еквівалентів, оскільки це зберігає автентичність. Тому термін *mankind* тут передано як *людство*, а не словосполученням *людський рід*, який лише додає зайву лексичну одиницю в тексті. Використаний еквівалент відтворює зміст терміну без стилістичних змін.

Особливої уваги потребує переклад виразу *expand the horizons of humanity*. Автор явно націлений на створення більш метафоричного сприйняття контексту, на відміну від представленого в оригіналі. Завдяки модуляції та семантичній конкретизації він робить власний варіант більш стилістично насиченим, замінюючи множинний іменник *horizons* на іменник однини *виднокрай* та *humanity* на *царин*, що в сукупності мають поетичне звучання. Також він застосовує додавання до контексту, розширюючи його займенником *своїх*. Таким чином, переклад загалом створює образність та емоційну виразність у контексті науково-фантастичного роману. При цьому зберігається зміст та загальний сенс повідомлення оригінального тексту.

Розглянемо ідею, як досить точний переклад можна було б зробити ще точнішим.

Оригінал: *We got to earth orbit the normal way, through an ordinary ship to Hermes. All the Ares missions use Hermes to get to and from Mars. It is really big and costs a lot so NASA only built one* (Weir, 2015).

Переклад: *Ми вийшли на земну орбіту як завжди, на звичайному кораблі. З нього ми пересіли на «Гермес», який використовують усі місії «Арес», щоб дістатися Марса і повернутися назад. «Гермес» дуже великий і дорогий, тож NASA збудувало лише один* (Мюнхен, 2015).

Перекладач робить калькування майже всієї науково-технічної термінології, підібравши всі точні еквіваленти згідно з українською мовою: *earth orbit* – *земна орбіта*, *ordinary ship* – *звичайний корабель*. Такий підхід теж є адекватним, але проблема в тому, що перекладач втрачає можливість наповнити свій варіант більшою експресивністю, як це було зроблено іншим автором у попередньому прикладі. Адже ми повинні не забувати, що виконуємо не просто переклад науково-технічної термінології, але також передаємо стилістику форми та змісту художнього твору. Тут можна використати такий варіант як *традиційний космічний корабель* або ще більш специфічний термін, залежно від марки корабля, щоб додати до змісту більшого значення космічних подорожей та прикрасити його забарвленою лексикою. В інших випадках власні назви космічних кораблів перекладено за допомогою транслітерації, як того і вимагає адекватний переклад. Виняток – абревіатура *NASA*, оскільки це загальноприйнята міжнародна назва організації, яка передається без змін.

Перейдемо до аналізу такого варіанту із застосуванням описового методу:

Оригінал: *Gone are the days of heavy chemical fuel burns and trans-Mars injection orbits* (Weir, 2015).

Переклад: *Дні спалення важкого хімічного пального і низько-енергетичні транс-марсіянські орбіти залишились у минулому* (Назаренко, 2017).

Автор вирішив не замінювати контекстуально складений прикметник *trans-Mars* та передати еквівалентом *транс-марсіянські*, дотримуючись збереження структури слова із додаванням суфіксу *-ськ*, оскільки він точно адаптує термін до норм української мови. У випадку з термінологією *injection orbits* ми спостерігаємо приклад вилучення терміну *injection* та застосування експлікації *низько-енергетичні*, щоб підкреслити думку про появу нового покоління технологій для досягнення орбіт із меншими енергозатратами. Слово *спалення* має дещо архаїчне звучання, яке можна було б замінити на *згоряння* або *витрачання пального*.

Отже, у ході нашого аналізу прикладів ми визначили, що використання українського еквівалента є одним із найбільш простих, але продуктивних засобів перекладу науково-технічних термінів, для яких в українській мові вже зафіксовано вживаний еквівалент. Повне запозичення науково-технічних термінів можна пояснити тенденцією уніфікувати термінологічні одиниці зазначеної терміносистеми, Наприклад: *Course Deviation Indicator* – *показчик відхилення курсу*; *Required Navigation Performance* – *необхідні навігаційні характеристики*.

Пропонуємо далі перейти до одночасного зіставлення перекладів оригінального речення від двох різних авторів для аналізу певних перекладацьких рішень.

Наприклад, безліч абrevіатур у науково-технічній термінології перекладаються шляхом прямого запозичення, оскільки вони є усталеними для застосування у професійній комунікації між спеціалістами технічної галузі. Спосіб калькування використовується, коли термін знаходиться на стадії входження до терміносистеми і не зафіксований у лексикографічних джерелах. Зазвичай розшифровується значення кожного компонента вихідного скорочення абrevіатури. Переклад абrevіатур слід вживати лише при первинній появі терміну.

Порівнюємо такі приклади перекладу абrevіатур та інших термінологічних одиниць:

Оригінал: *From there, we took the MDV (Mars Descent Vehicle) to the surface. The MDV is basically a big can with some light thrusters and parachutes attached. Its sole purpose is to get six humans from Mars orbit to the surface without killing any of them* (Weir, 2015).

Переклад №1: *Звідти ми пересіли на АСМ (апарат для спуску на Марс), на якому висадилися на поверхню. АСМ – це така велика бляшанка з кількома маневровими двигунами і парашутами. Єдине призначення – доставити шістьох людей з орбіти Марса на його поверхню так, щоб усі вижили* (Мюнхен, 2015).

Переклад №2: *Відтак, ми взяли МСЧ (марсіянський спусковий човен) і рушили на поверхню. МСЧ – це просто велика бляшанка з кількома невеличкими рушіями і парашутами. Єдина задача – доставити шістьох людей з орбіти Марса на його поверхню, не вбивши жодної з них* (Назаренко, 2017).

Для єдності у тлумаченні складних за структурою та значенням термінів, як правило, поряд з перенесеною одиницею, автори перекладу в дужках зазначають розшифрування англійської абrevіатури або повністю калькований англомовний термін. Наприклад, *MDV (Mars Descent Vehicle)*, який в запропонованих варіантах перекладається по-різному, найточніше відтворено у перекладі №1 – *АСМ (апарат для спуску на Марс)*, де відбувається точне перенесення значення (лексико-семантична адаптація) з додаванням розшифровки. У перекладі №2 термін *Vehicle* перекладено як *човен*, що взагалі вибивається з контексту стилістики роману, оскільки воно більш орієнтоване на асоціації з морським транспортом.

У перекладі №1 *light thrusters* – це *маневрові двигуни*, що є уточнюючим прикладом технічної термінології для позначення малопотужних двигунів. В іншому варіанті це *невеличкі рушії*, що сприймається як менш точне формулювання, оскільки в технічній термінології *рушії* можуть мати ширше значення, ніж *двигуни*. Отже,

переклад №1 використовує найточнішу технічну термінологію для збереження форми та змісту повідомлення, тоді як переклад №2 орієнтований більше на стилістичну простоту, але втрачає точність науково-технічної термінології всередині контексту.

Розглянемо наступний приклад компаративного зіставлення:

Оригінал: *They tried their best to land all the supply vessels in the same general area, and did a reasonably good job* (Weir, 2015).

Переклад №1: *Вони з усіх сил намагалися садити апарати приблизно в одному районі і загалом непогано з цим впоралися* (Мюнхен, 2015).

Переклад №2: *Вони намагалися якнайточніше примарсити усе забезпечення на одній ділянці і зробили це досить добре* (Назаренко, 2017).

Автор перекладу №1 виконує смисловий розвиток терміну *vessels*, замінюючи його на *апарати*, що є загальним терміном, але позбавлений специфіки. Проте, такий варіант підходить набагато краще, ніж у перекладі №2, де даний термін вилучено з контексту, зосереджуючи увагу читача на вантажі, а не на літаючих апаратах.

Проаналізуємо наступний приклад:

Оригінал: *The most important piece of the advance supplies, of course, was the MAV. The “Mars Ascent Vehicle”. That was how we would get back to Hermes after surface operations were complete. The MAV was softlanded (as opposed to the balloon bounce-fest the other supplies had)* (Weir, 2015).

Переклад 1: *Найважливішим з припасів, звичайно, був АПМ – апарат для підйому з Марса. На ньому ми мали повернутися на «Гермес» після завершення програми на поверхні. АПМ сідав на поверхню м'яко (а не як м'ячики-стрибунці з рештою припасів)* (Мюнхен, 2015).

Переклад 2: *Найважливішою частиною заздалегідь доправленого приладдя звісно був МЗЧ. “Марсіянський злітний човен”. Саме завдяки ньому ми мали повернутись на Гермес після завершення операцій на поверхні. МЗЧ мав м'яку посадку (на відміну від вечірки кульок-пригунців, влаштованих у решті забезпечення)* (Назаренко, 2017).

Автор перекладу №2 продовжує власний смисловий розвиток лексичних одиниць, перекладаючи абревіатуру MAV (*Mars Ascent Vehicle*) як *марсіянський злітний човен*. Рішення є досить оригінальним і, можливо, звучить стилістично яскравіше, але *човен* в цьому випадку менш доречний для космічного контексту. У перекладі №1 пояснення *апарат для підйому з Марса* є повністю зрозумілим і має ознаки термінологічної точності. Водночас, переклад №2 виглядає стилістично креативним, але менш формальним у контексті перекладу науково-технічних абревіатур.

Отже, у проведеному аналізі прикладів перекладу за допомогою методу компаративного зіставлення ми дізналися, що найпоширенішою стратегією відтворення англомовних одиниць науково-технічної термінології, вжитих у романі «Марсіанин», є еквівалентний переклад. Цей прийом застосовувався різними авторами перекладу в більшості випадків від їх загальної кількості. Друге місце за частотою використання займає модуляція, але дещо рідше зустрічаються випадки використання конкретизації, генералізації, компресії, декомпресії, компенсації та інших перекладацьких прийомів. На нашу думку, головним фактором домінування еквівалентного перекладу серед інших стратегій передачі англомовних науково-технічних термінів є те, що в українській фаховій термінології переважно містяться повні аналоги провідних термінів англійської мови, завдяки чому виникає можливість їх безпосереднього використання.

Далі спробуємо підійти до перекладу фрагментів твору «Марсіанин» з власними авторськими пропозиціями. При цьому однією із основних задач нашої перекладацької практики є збереження точності та наукової коректності кожного представленого терміну, а також адаптація їх до літературного стилю, характерного роману.

Розглянемо переклад оригінального англомовного фрагменту із роману «Марсіянин»:

Оригінал: *The MAV is pretty cool. Turns out, through a neat set of chemical reactions with the Martian atmosphere, for every kilogram of hydrogen you bring to Mars, you can make 13 kilograms of fuel. It is a slow process, though. It takes 24 months to fill the tank* (Weir, 2015).

Переклад: АПМ (апарат для підйому з Марса) – штука крута. Був вражений, що завдяки хитромудрому набору хімічних реакцій у взаємодії з марсіянською атмосферою за кожен кілограм доставленого на Марс водню можна отримати 13 кілограмів пального. Хоча процес нудний: на заповнення баку йде 24 місяці (авторський варіант перекладу).

Розглядаючи цей фрагмент, ми можемо вже не перекладати абревіатуру MAV, оскільки пояснення додається лише при першій згадці терміну в тексті, отже нам не треба її розжовувати для читача заново. Але якщо ми припустимо, що виконуємо переклад в розриві з контекстом роману, як окремий текст, то нам потрібно надати роз'яснення для потенційно нового читача. Тому було вирішено здійснити доповнений переклад абревіатури.

Термінологічна лексика у іменниковому словосполученні *chemical reactions* була відтворена в тексті за допомогою їх словникових еквівалентів. Іменник *hydrogen* перекладається як *водень*, оскільки це офіційна назва хімічного елемента в українській мові. Хімічні елементи не можна перекладати калькуванням чи транслітерацією, особливо у художніх текстах. Наприклад, слово *гідроген* було би некоректним варіантом перекладу, оскільки такий термін більш наближений до міжнародної номенклатури і може використовуватися лише у спеціалізованих текстах. Але він не є загальноживаною одиницею в українській мові.

Проаналізуємо наступний приклад.

Оригінал: *The mission is designed to handle sandstorm gusts up to 150 km/hr* (Weir, 2015).

Переклад: *Космічна програма спроектована витримувати пориви піщаної бурі зі швидкістю до 150 км/год* (авторський варіант перекладу).

У цьому перекладі запропоновано використати прийом модуляції (смыслового розвитку) до терміну *mission*, який було замінено на словосполучення *космічна програма*, що вказує на ширший контекст (комплексна операція, план дій). Таким чином, ми змінюємо акцент із простого позначення завдання (місії) на організовану програму. Такий переклад полягає в зміні погляду на явище або ситуацію для кращого відображення задуму.

Фраза *is designed to handle* дослівно може означати *спроектована для того, щоб справлятися з чимось*. Але було прийнято рішення виконати лексичну адаптацію із заміною на *спроектована витримувати*, щоб точніше передати значення функціональної здатності конкретного технологічного об'єкта витримувати певні умови при використанні технічного забезпечення, оскільки саме на це відсилається Енді Вейер у своєму художньому тексті. Також використано стандартний український еквівалент до терміну *gusts* (пориви), який органічно поєднується з *піщана буря*. У традиціях української мови стандартно застосовуються одиниці виміру в метричній системі, тобто км/год. Тому технічний переклад *зі швидкістю до 150 км/год* не потребує особливих змін і точно передає оригінальну інформацію.

У наступних прикладах пропонуємо дослідити випадки не тільки перекладу науково-технічної термінології, але й граматичні та синтаксичні зміни у структурі побудови речень.

Оригінал: *The MAV is a spaceship. It has a lot of delicate parts. It can put up with storms to a certain extent but it cannot get sandblasted forever. After an hour and a half of sustained wind, NASA gave the order to abort* (Weir, 2015).

Переклад: АПМ – це космічний корабель із безліччю вразливих деталей. Він може протистояти бурям певний час, але вічно чухрати його струменями піску не

можна. Через півтори години безперервної бурі NASA дало команду згортатися (авторський варіант перекладу).

Ми застосовуємо об'єднання двох коротких простих речень в одне складне для зручності сприйняття інформації. Використано еквівалентний переклад, оскільки український термін *космічний корабель* повністю відповідає англійському *spaceship*. Словосполучення *delicate parts* не належить до загальноновизнаної або усталеної науково-технічної термінології, а у разі невірному перекладу, наприклад *делікатні частини*, воно може набути хибної конотації та спотворити контекст. Тому нам слід обрати прийом модуляції, оскільки множинний іменник *parts* (частини) має бути перекладений як *деталі*, що краще підкреслює їх функціональну особливість у тексті.

Термін *sandblasted* (буквально: *обстрілювати піском*) був контекстуально замінений на словосполучення *чухрати струменями піску*. Подібна стилістична адаптація має елементи образності, що відповідає художньому стилю. Через смисловий розвиток також видозмінилося термінологічне словосполучення *sustained wind*, оскільки англійське *wind* (вітер) передано як *буря*, що точніше вписується у контекст умов перебування на Марсі. Завдяки ефективним граматичним та синтаксичним перекладацьким прийомам ми змогли адекватно адаптувати зміст і стиль оригіналу.

Перейдемо до аналізу термінологічних одиниць, пов'язаних із системою життєзабезпечення астронавтів у скафандрах.

Оригінал: *After a while, the CO₂ (carbon dioxide) absorbers in the suit were expended. That is really the limiting factor to life support. Not the amount of oxygen you bring with you, but the amount of CO₂ you can remove* (Weir, 2015).

Переклад: *Згодом, поглиначі CO₂ (вуглекислого газу) в скафандрі вичерпали свій ресурс. Ось головний обмежуючий фактор системи життєзабезпечення. Не кількість кисню, яку треба мати, а кількість CO₂, яку треба поглинути* (авторський варіант перекладу).

У перекладі була змінена структура речення за допомогою використання прийому транспозиції (перестановка лексичних елементів у виразі *the CO₂ absorbers*). Переклад хімічного елемента *carbon dioxide* як *вуглекислий газ* відповідає усталеній науковій термінології в українській мові та вписується у художній контекст твору, тоді як його інший еквівалент (*діоксид вуглецю*) здебільшого зустрічається у вузькоспеціалізованих наукових текстах, але він менш поширений в загальнолітературній мові. Іменник *the suit* замінено на український термін *скафандр*, оскільки його основний словниковий еквівалент *костюм* не відповідає контексту космічного обладнання. Використано уточнення в контексті речення за допомогою додавання терміну *ресурс*. Застосування лексичної модуляції розширило значення *life support* до *система життєзабезпечення*, що відповідає стилю технічної документації, де більшість термінів уточнюються для уникнення неоднозначності.

Отже, з огляду на аналіз перекладу науково-технічної термінології у романі Енді Вейера «Марсіанин» ми можемо зазначити, що основні зусилля були направлені саме на адаптацію термінологічних одиниць до реалій української мови, враховуючи художній стиль написання роману та його науковість. Зокрема, така специфічна аббревіатура як *MAV* або інші науково-технічні поняття (*поглиначі CO₂* та *система життєзабезпечення* тощо) доводять, що існує необхідність у перекладі, який балансує між науковою точністю і художньою читабельністю.

Висновки та перспективи

Ми провели розбір перекладів науково-технічної термінології в романі Енді Вейера «Марсіанин» на прикладах українських перекладачів – професійного (Віри Назаренко) та аматорського (Віталія Мюнхена). За допомогою методу компаративного зіставлення проаналізували особливості перекладацьких прийомів, які застосовувалися. Також ми дослідили рівень ефективності наявних у перекладі трансформацій для відтворення термінологічних одиниць. Як показала практика, найпоширенішим прийомом збереження унікальності науково-технічних термінів

виявилось транскодування (транслітерація і транскрипція) та лексична адаптація (модуляція, заміна) українського еквівалента до стилістичних умов художнього роману.

Під час розгляду прикладів було знайдено розбіжності між перекладачами. Наприклад, професійний переклад Віри Назаренко більш спрямований на точне відтворення стилістики твору, ніж на збереження технічних ознак в контексті окремих речень. Навпаки, аматорський варіант перекладу Віталія Мюнхена зосереджений на науковій точності, але дещо сухий у художньому стилі.

У ході аналізу нашого перекладу прикладів, ми запропонували певні ідеї збереження точності художнього та наукового стилю роману. З огляду на проблематику перекладів попередніх українських авторів, стало очевидним, що адекватний та точний переклад науково-технічних термінів у художній літературі полягає у об'єднанні стилістичної виразності та технічній відповідності. Художній текст з ознаками наукового стилю повинен бути рівноцінно збагачений на експресивну та образну лексику, а також повністю відповідати словниковим стандартам науково-технічної термінології або правилам її відтворення у мові перекладу. У цьому і полягає процес перекладу термінології у художніх творах – це створення природнього балансу між різними стилями у єдиній парадигмі.

Перспективою дослідження вбачаємо вивчення особливостей відтворення науково-технічних термінів у художніх творах інших культур, наприклад німецької.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Карабан, В. І. (2004). Переклад англійської наукової і технічної літератури. Нова Книга.
- Кияк, Т. Р., Каменська, О. І. (2008). Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка, 38, 77-80. URL: <http://surl.li/utaemb>
- Коптілов, В. В. (2003). Теорія і практика перекладу. Юніверс.
- Мюнхен, В. (2015). Марсіянин. Переклад з англійської мови. Hurtom.
- Назаренко, В. (2017). Марсіянин. Переклад з англійської мови. КМ Publishing.
- Петренко, О. (2013). Способи творення англійської та німецької науково-технічної термінології. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 115, 416-422.
- Пілецька, Н. (2008). Українська термінологія як об'єкт дослідження. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології, 620, 175-182. URL: <http://surl.li/ixubrw>
- Рибалко, І. В., Ткач, Л. М. (2013). Особливості перекладу наукових текстів. НМетАУ. URL: <http://surl.li/kkhefe>
- Селіванова, О. О. (2008). Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Довкілля. URL: <http://surl.li/svajzj>
- Скороходько, Е. Ф. (2015). Питання перекладу англійської технічної літератури (переклад термінів). Видавництво Київського університету.
- Фурт, Д. В., Дмитрук, Л. А. (2020). Термінологія. ДонНУЕТ.
- Шумило, І. І. (2018). Особливості перекладу галузевих текстів. Філологічні науки. «Молодий вчений», 7(59), 455-458. URL: <http://surl.li/qdtgdl>
- Kobyakova, I., Shvachko, S. (2016). Teaching translation: Objectives and methods. Advanced Education, 5, 9-13. URL: <http://surl.li/tomuuy>
- Podolkova, S. V. (2018). Principles of scientific and technical text analysis. Philological Treatises, 10(2), 90-100. URL: <http://surl.li/gnapoj>
- Weir, A. (2015). The Martian. Penguin Random House. URL: <http://surl.li/qmupid>

REFERENCES

- Furth, D. V., & Dmytruk, L. A. (2020). Terminology. DonNUET.
- Karaban, V. I. (2004). Translation of English scientific and technical literature. Nova Knyha.

- Kiyak, T. R., & Kamenska, O. I. (2008). Semantic aspects of terminology unit normalization. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 38, 77-80. URL: <http://surl.li/utaemb>
- Kobyakova, I., & Shvachko, S. (2016). Teaching translation: Objectives and methods. *Advanced Education*, 5, 9-13. URL: <http://surl.li/tomuuy>
- Koptilov, V. V. (2003). *Theory and practice of translation*. Univers. Munich, V. (2015). *The Martian*. Translated from English. Hurtom.
- Nazarenko, V. (2017). *The Martian*. Translated from English. KM Publishing.
- Petrenko, O. (2013). Methods of forming English and German scientific and technical terminology. *Scientific Notes. Series: Philological Sciences (Linguistics)*, 115, 416-422.
- Piletska, N. (2008). Ukrainian terminology as an object of research. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of Ukrainian Terminology*, 620, 175-182. URL: <http://surl.li/ixubr>
- Podolkova, S. V. (2018). Principles of scientific and technical text analysis. *Philological Treatises*, 10(2), 90-100. URL: <http://surl.li/gnapoj>
- Rybalko, I. V., & Tkach, L. M. (2013). Features of scientific text translation. *NMetAU*. URL: <http://surl.li/kkhefe>
- Selivanova, O. O. (2008). *Modern linguistics: Directions and problems*. Dovkillia. URL: <http://surl.li/svajzj>
- Skorokhodko, E. F. (2015). *Issues of translating English technical literature (translation of terms)*. Kyiv University Press.
- Shumylo, I. I. (2018). Features of industry-specific text translation. *Philological Sciences. Young Scientist*, 7(59), 455-458. URL: <http://surl.li/qdtgdl>
- Weir, A. (2015). *The Martian*. Penguin Random House. URL: <http://surl.li/qmupid>

LINGUOSYNERGETIC PERSPECTIVE ON METAPHORS IN MASS MEDIA
ECO-ECONOMICAL DISCOURSE

Stetsenko Oksana,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID iD: 0000-0001-8420-7989

Corresponding author: stetsenko.stetsenko.oksana@gmail.com

Abstract. *The article presents a linguosynergetic perspective on metaphors in ecological-economical discourse. This study highlights the relevance of applying multidisciplinary approaches to understand the synergistic nature of metaphorical language creation, as it makes it possible for us to understand the way language evolves and adapts, develop a holistic vision of intricate processes within the language system that is considered a hierarchical self-organizing system. The research contributes to understanding eco-economical discourse as an entity that functions as a microstructure within the global discourse system and acts as a macrostructure for units within it. The study elucidates the relationship between three aspects (ecological, economic and social) within eco-economical discourse. The study also delves into the intricacies of the metaphorical language creation process through the prism of the principle of triplicity that makes it possible to analyze the “substance,” “information,” and “energy” components of metaphors within eco-economical discourse. The findings of the research paper show that metaphors are verbalized means of influence due to the “energy” component, wherein metaphorical models of various lexico-semantic orientations (anthropomorphic, socio-morphic, nature-morphic and artifact-morphic) are used in eco-economical discourse to bring environmental problems to the foreground, grab the attention of the target audience and raise awareness. Overall, the research paper offers linguosynergetic perspective on the process of creating metaphors and eco-economical discourse as well.*

Keywords: *eco-economical discourse, linguosynergetics, metaphors, principle of triplicity.*

Received: 02 August 2024

Revised: 07 August 2024

Accepted: 15 August 2024

How to cite: Stetsenko O. (2024). Linguosynergetic Perspective on Metaphors in Mass Media Eco-Economical Discourse. *Philological Treatises*, 16(2), 150-159
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-15](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-15)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC)

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА МЕТАФОРИ В МАС-
МЕДІЙНОМУ ЕКО-ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стеценко Оксана,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID iD: 0000-0001-8420-7989

Автор, відповідальний за листування: stetsenko.stetsenko.oksana@gmail.com

Анотація. У статті представлено лінгвосинергетичний погляд на метафори в еколого-економічному дискурсі. Це дослідження підкреслює актуальність застосування міждисциплінарних підходів для розуміння синергетичної природи метафоричного мовотворення, оскільки надає змогу осмислити, як розвивається та адаптується мова, сформувати цілісне бачення динамічних складних процесів у мовній системі, яка розглядається як ієрархічна система, що здатна до самоорганізації. Дослідження доповнює бачення еколого-економічного дискурсу як одиниці, що функціонує як мікроструктура в глобальній дискурсивній системі та є макроструктурою відносно інших одиниць, що входять до її складу. У дослідженні розглянуто взаємозв'язок між трьома аспектами (екологічним, економічним і соціальним) в еколого-економічному дискурсі. Крім того, дослідження дозволяє детальніше проаналізувати специфіку процесу творення метафор крізь призму принципу триєдності, що уможливорює аналіз таких компонентів метафор, як «речовина», «інформація» та «енергія» в еко-економічному дискурсі. Результати дослідження свідчать, що метафори є вербалізованим засобом впливу завдяки компоненту «енергія», причому метафоричні моделі різної лексико-семантичної спрямованості (антропоморфної, соціоморфної, природоморфної та артефактної) використовуються в еко-економічному дискурсі з метою актуалізації екологічних проблем, привернення уваги та підвищення рівня обізнаності цільової аудиторії. Загалом, дослідження пропонує лінгвосинергетичний погляд на процес творення метафор та еко-економічного дискурсу в цілому.

Ключові слова: еко-економічний дискурс, лінгвосинергетика, метафори, принцип триєдності.

Отримано: 02 серпня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 07 серпня 2024 р.

Затверджено: 15 серпня 2024 р.

Як цитувати: Стеценко О. (2024). Лінгвосинергетичний погляд на метафори в мас-медійному еко-економічному дискурсі. *Філологічні трактати*, 16(2), 150-159 [https://www.doi.org/10.21272/Trk.2024.16\(2\)-15](https://www.doi.org/10.21272/Trk.2024.16(2)-15)

Introduction

Global natural disasters, armed conflicts and wars, climate change, and irrational use of Earth's resources are the most covered topics in the media and the subject of research by scholars in various fields due to the global aim of integrating an eco-friendly approach to various areas of human activities and industries. Widely disseminating information on ecological and economic issues prompted linguists to pay attention to the way mass media inform the public about the implications of human activity for the environment, the tactic media outlets use to foster a sense of responsibility and raise awareness, promote eco-friendly campaigns, encourage individuals to take specific actions for environment in their daily life. The role of mass media is crucial because it is not only a tool to report on environmental issues but also to shape the public's opinion about implementing governmental policies and foster a collective effort towards a more eco-friendly and sustainable future.

The relevance of the study is predetermined by the focus of linguistic studies on developing an integrative perspective on language, discourse, and the metaphor creation process within a linguosynergetic framework. The subject of the study is the synergistic nature of metaphors in mass media eco-economical discourse, which is the object of study. The research material is based on English-written articles on environmental and economic issues published in news publications such as *Economist Impact*, *The New York Times*, *The Telegraph*, *BBC Future*, and *Earth.Org*, wherein 183 metaphors were selected for quantitative analysis, the most vivid of which are presented in the research paper.

Language is a synergistic structure, constantly evolving and adapting to the needs of society. Continuous adaptation processes allow the language to survive and continue to fulfill its functions. Language is a hierarchical structure that includes both macrostructures

and microstructures, such as a text consisting of sentences, a sentence composed of words, and words, respectively, of morphemes, etc. The study of the synergistic nature of language involves an interdisciplinary approach that allows us to go beyond one system and form a holistic understanding of complex processes within language to develop comprehensive explanations. Integrating ideas, results, and methods from other sciences into linguistic studies deepens our understanding of the language as an open, dynamic, constantly evolving entity.

Research materials and methods

The research paper reflects the perspective based on theoretical and methodological frameworks introduced by the following scholars that investigated the basis and functioning of green economy discourse (Ghahroudi & Kalkhoran, 2020), the synergistic nature of metaphor (Guliyev, 2021), significantly contributed to the comprehension of linguosynergetics as a new paradigm in linguistic studies (Pikhtovnikova et al., 2018). M. L. Ghahroudi and S. A. Kalkhoran (2020) contributed significantly to understanding the basis of green economics. The green economy discourse is stated to be part of environmental discourse aimed at meeting global issues, including the concept of sustainability. Scholars distinguished three pillars of sustainability: environmental, economic and social one. Considerable investigation within the object of the study was performed by N. Hudz (2013), who unfolded the position and role of ecological discourse within the discourse system and defined ecological discourse as a specific type of discourse aimed at reflecting an interaction between humankind and the environment, informing the public about the current state of the environment and influencing public consciousness. The dynamic force and innovative nature of metaphor, its systemic properties, the mechanism of its creation and the role of associative-figurative thinking of individuals, and the way literal meaning is transformed into a metaphorical one are explored in the research paper authored by F. A. O. Guliyev (2021), M. Raymer & E. Camp (2008), etc. According to K. Gödel's incompleteness theorems, the consistency or inconsistency of a formal system cannot be proved with the rules and language of the same system (Raatikainen, 2022). This statement makes sense when applying the synergetic approach to linguistic research. Applying K. Gödel's incompleteness theorems to the study of the synergistic nature of metaphors, integrating ideas from other sciences helps to deepen our understanding of internal processes within language, discourse, helps us explain such phenomena as interdiscursivity, the bifurcation point in the metaphor creation process that transforms the literal meaning into metaphorical one.

The metaphor creation process is analyzed through the prism of the metaphysical triplicity principle that is considered the fundamental mode for being of any matter (Pikhtovnikova et al., 2018). A thorough investigation into multifaceted aspects of metaphorical language within media eco-economical discourse required the application of linguistic methods, in particular:

- methods of analysis and synthesis (to systematize the findings from the analysis of academic literature related to the subject of the research);
- sampling method (to compile the necessary empirical material);
- descriptive method (to interpret the units of study);
- linguistic analysis, in particular discourse, lexical-semantic and pragmastylistic analyses (used to study the pragmlingual potential of metaphors in media eco-economical discourse due to the “energy” component distinguished through the prism of the triplicity principle);
- classification (for structuring metaphorical models in mass media eco-economical discourse);
- the method of interpretive textual analysis (to find out stylistic and pragmatic features as means of influence in the English-written articles on environmental and economic topics published in online news publications),

—quantitative analysis to determine the frequency of lexico-semantic types of metaphors in eco-economical discourse, as well as

—the method of generalization aimed at generalizing the results obtained.

To sum up, a comprehensive study employing linguistic methods and interpreting results using the essence of K. Gödel's incompleteness theorems and the triplicity principle enrich our understanding from a linguosynergetic perspective on metaphors in mass media eco-economical discourse.

Discussion and results

Scholars A. R. Habidullina and O. L. Kolesnichenko (2019) define discourse as the unity of two entities: communication and text. Discourse manifests two modes of being: communication is considered the dynamic process of social interaction, and the text is a product, fixed in a written form. Therefore, we understand discourse as an "imprint" of reality, the rolled-up model of social interaction in a context. Rolled-up is used in the definition to show the dynamism of the continuously developing model. Viewing discourse as a product in a written form from a synergistic standpoint allows us to suppose the discourse is only the visualized and miniaturized form of context expressed through language. In this case, language is a means of putting thoughts into words. Discourse and how it functions within the language system may be compared to the structural integrity of a molecule. In the same way, a molecule consists of atoms, and an atom consists of protons, electrons, neutrons, etc., discourse is a macrostructure – an entity in relation to the smaller constituent entities functioning therein. Thus, any discourse microstructure that undergoes qualitative and quantitative changes throughout an evolving context also affects the discourse on its own. Moreover, each concrete discourse functions as a fractal system because it functions within the whole system of discourses. A particular discourse can interact with other discourses and influence the system of discourses and the language system as a whole. The development of discourse as a system depends on its ability to be adaptive to the influence of external factors, to modify the internal structure, and to build links between the system's components. N. Ababina (2021) points out that such attributes stem from the intricate nature of a discourse system and principles for sustaining its viability and smooth functioning.

The discourse becomes a holistically coordinated system due to the integrity of micro and macrostructures. The scientist suggests that a non-linear society requires individuals to choose new development strategies, implying creativity (Ababina, 2021). So, the synergy of discourses as a creative process can be explained as the result of individuals being self-organized in a non-linear society that implies new development strategies, an innovative approach to solving issues, and a drastic mindset shift. The search for solutions to the challenges faced by the individual in a non-linear society today, especially in times of transformation, is possible through the integration of forms, methods, genres, and interdisciplinarity in the research and media dissemination of socially important events. As a result, we observe the synergy of discourses, a mix of genres, hybrid language practices, conceptual blending, metaphors, etc., which help to explicate socio-pragmatic function of the discourse texts through linguo-synergetic means, regarding synergetics is "the science of discovering new qualities" (Ababina, 2021, p. 63) and "the science of interaction" (Guliev, 2021, p. 4). R. Cox (2010) highlighted the pragmatic and constitutive functions of environmental communication. Pragmatic function indicates that environmental communication is action-focused by its nature due to the ability of language to educate and persuade. The constitutive function is realized due to the choice of linguistic means to shape the addressee's perception of environmental problems. Metaphors are effective in attention-grabbing due to the vivid images they create.

Let us turn our attention to the second part of the research, which involves the investigation of the synergistic nature of the metaphor creation process in eco-economical discourse. A notable point made by F. A. O. Guliev (2021) is that metaphor is regarded as a nonlinear dynamic system category that serves a system-forming, heuristic, and generalizing

function according to the principles of synergetic science. N. Ababina (2021) emphasizes that being adaptive is crucial in synergistic processes contributing to a coordinated move toward the goal (attractor). Meanwhile, processes that cannot be controlled, i.e., chaos, should be perceived as a factor that promotes progress since chaos and order are mutually correlated phenomena. The bifurcation point in the process of creating metaphorical expressions, the pivotal point, which plays a crucial role in literal meaning being transformed into figurative one, is abstract, associative thinking. It is the abstract and creative thinking of the human brain that stimulates the creation of an image, stimulates the word combination to change a vector of its development from literal to figurative meaning, and even to constructs places that do not exist in reality and can be embraced only by abstract thinking of a recipient of information where such an image is mentioned. F. A. O. Guliev (2021), in his research paper, considers associative-figurative thinking consisting of two components: intuitive and rational-logical. He highlights that it is the associative component in this unity plays a role of a trigger to start the development of a “sensory-semantic environment,” which makes it possible to bring together multi-dimensional connections between various concepts and notions. A rational-logical component, in turn, makes it possible to pick up certain traits and indicators belonging to concepts and decide whether they are suitable for an image an author would like to create. Grammatical rules order metaphorical language. The grammar makes metaphors take a particular form and self-organize to acquire a particular meaning. For example, explicit metaphors are formed from the point of view of grammar due to the verb “to be”; implicit metaphors have a freer form and involve a comparison with an object, which can be identified from the context, if the metaphor indicates only a certain feature, a quality peculiar to the object of comparison.

The principle of triplicity is considered the fundamental mode for being of any matter, as stated by S. Yenikieieva (2018). Applying the principle of triplicity to metaphors, we observe the following: the “substance” component is expressed by the figure of speech in phonic (sound) or graphic (written) form, the “information” component is expressed by the literal meaning of the metaphor’s constituents, and the “energy” component is expressed by a figurative meaning charged with connotations, emotions it bears.

Taking into account the principle of triplicity, we analyze anthropomorphic, sociomorphic, nature-morphic and artifact-morphic lexico-semantic models of metaphors in eco-economical discourse.

Anthropomorphic lexico-semantic models of metaphors in media eco-economical discourse are characterized by the explicit or implicit comparison of environmental and/or economic entities or phenomenon to human being. Let’s consider an example of an anthropomorphic metaphor in a *BBC* news article titled “*The scarred landscapes created by humanity’s material thirst*” (Hirschfeld, J. & Fisher, R., 2022). The example draws an analogy between a natural landscape and a human being. In this case, the Earth’s land is compared to a skin that is covered with scars due to the insatiability of people and excessive consumption of the Earth’s resources, which results in scars. Anthropomorphism has an educational function in the eco-economical discourse; the authors use this device to show the consequences of human activity and encourage society to act and work toward a sustainable future. The following examples also represent the way anthropomorphic metaphors are being used in the eco-economical discourse in opinion articles from *Earth.Org* and *The New York Times*: “*An Economic Model for Planetary Health and Prosperity*” (Ramprasad, 2024); “*But we’ve so weakened our forest — through decades of business-as-usual industrial logging and fossil-fuelled climate shifts — that it has switched to hemorrhaging CO₂ instead of absorbing it.*” (Wallace-wells, 2023).

Assigning anthropomorphic features to Earth is a verbal representation of the Gaia theory developed by James Lovelock. According to Arran Stibbe (2021), while nature and the planet Earth are being verbalized as human beings, anthropomorphic metaphors do not indicate an anthropocentric view – on the contrary, nature holds a focal point. It is worth noting that the previous examples depict nature being assumed as a victim while humankind is being imbued with dominant or even aggressive features in the dichotomy between human

beings and nature. The verb hemorrhaging is a marker of an anthropomorphic metaphor in this context. This metaphor reflects the impact of human activity on the natural environment. From a pragmatic standpoint, the metaphor is full of negative connotations, and the “energy” component, following the principle of triplicity, depicts the image of bleeding and the suffering of the anthropomorphized forest, as well as appeals to the recipient of the information to express empathy and sympathy, and to become aware of the consequences of human actions on the environment. In the following example, the anthropomorphic metaphor is an example of exaggeratedly condemned insatiability and consumerist human-driven patterns of treating the planet’s resources. “*But if the developing world’s surging appetite for electricity can be met with distributed, renewable power plants — such as small-scale solar arrays and modest wind farms — the world might be spared that additional warming*” (Gelles, 2024). Another example in the *Economist Impact* article that pragmatically appeals to humankind to realize its actions through a fear-mongering metaphor is when the world’s oceans become victims of aggressive human behavior. However, in this example, an action doer is not explicitly specified: only the consequence caused by pollution, which is the result of human activity, is indicated. “*The world’s oceans are slowly being strangled by plastic pollution, largely due to refuse flowing from large rivers like the Mekong.*” (Kittikhoun, 2022).

Artifact-morphic lexico-semantic models of metaphors imply an explicit or implicit comparison of environmental and/or economic entities or phenomena to objects created by a human being as a result of one’s physical, mental, and creative activity. Let us analyze the interaction of the three aspects in the example represented by the headline “*How to boost collaboration to curb plastic pollution in emerging markets*” (2021). The economic aspect is represented by the term *emerging markets*, the ecological one is represented by *plastic pollution*, and the social component is represented by the noun *collaboration*. Simultaneously, the noun *collaboration* appears to be a binding unit, a cohesive component at the syntactic level. Moreover, the metaphorical nature of the headline is noticeable, which is expressed by the artifact-morphic metaphor. The significant descriptor of the artifact-morphic metaphor is the verb *to curb*, derived from the noun *curb*, meaning “*to check or control with or as if with a curb,*” according to Merriam-Webster (n.d.). While reading the headline, the recipients evoke an animalistic image of a horse, derived from an implicit comparison of plastic pollution with a horse that should be brought under control; its race should be slowed down with the help of an artifact – a curb. This metaphorical reinterpretation results in a more simplistic image of the solution to the problem of plastic pollution. It is reasonable to assume that a straightforward interpretation of an urgent environmental problem makes it possible to distinguish the function of metaphor in simplifying a complex phenomenon within environmental, social, and economic aspects. However, using a metaphorical expression in this context may oversimplify the process of plastic pollution and thereby underestimate the consequences of pollution. However, the noun *collaboration* emphasizes that the pollution problem can only be solved by joint efforts, the efforts of the entire society.

A similar image, based on the comparison between using natural resources and taming an animal, is found in the headline of the article published in *Economist Impact*: “*Harnessing wave energy along with offshore wind*” (Hodges, 2023). The same image is observed in the following example: “*However, more blue-carbon projects—projects that harness the Earth’s oceanic and coastal ecosystems—are needed to meet this growing demand, according to researchers, investors and NGOs at The Economist Group’s 8th Annual World Ocean Summit Virtual Week.*” (How to Scale up Blue-carbon Projects, 2021). The lexico-semantic markers of artifact metaphors are lexemes indicating technologically created machines, mechanical tools, engineered systems, etc. as in the forthcoming examples from *The Telegraph* article: “*My mortgage is about to skyrocket – can I afford to go green?*” (Haynes, 2023); or in the excerpt from the *Earth.Org* piece: “*This mix of financing can kickstart climate projects in developing nations that would otherwise be deemed too risky for private investors, especially early on.*” (Bray, 2024). The “energy” component of such

metaphors (in the examples mentioned above from the articles of eco-economical discourse) urges people to be proactive and take quick measures to address urgent environmental problems since humankind relies on hand-made tools to facilitate their work and increase work efficiency.

The call for stronger business sector involvement into solution of environmental problems is highlighted in the following headlines (“*How Global Power Dynamics and Climate Finance Are Shaping the Race to Decarbonize Economies Worldwide*” (Khodadadi, 2024); “*Calling on the Waste Management Sector to Champion Zero Waste Initiatives*” (Zabey, 2024)), expressed by sport metaphors (markers are verbs *race* and *champion*), which can be classified as sociomorphic by its lexical and semantic type. A sociomorphic lexico-semantic model of metaphors reflects human social and professional activity, wherein environmental and/or economic entities or phenomena are compared to human behavior in society, relationships, beliefs, etc. An example of a sociomorphic metaphor is presented in *The New York Times* article titled “*Carbon Markets Are in Limbo*” (Andreoni & Bearak, 2023). This metaphor is an example of a sociomorphic metaphor based on people’s religious beliefs. The metaphor conveys the uncertainty of what will happen to carbon markets by implicitly pointing to their location. Limbo, according to Catholic doctrine, is the bordering place inhabited by souls that cannot go to either heaven or hell after death.

A similar uncertainty of the future is represented in the following excerpt from *The New York Times*: “*The reality is that without much more finance flowing to developing countries, a renewables revolution will remain a mirage in the desert...*” (Friedman & Sengupta, 2023), wherein the renewable revolution is explicitly compared to a mirage, natural phenomenon, but it is nature-morphic by its lexico-semantic type. The metaphor expresses a pessimistic vision of the eco-economic issue. The possibility of a revolution to switch to renewable energy is explicitly compared to a natural optical phenomenon of seeing an illusory water source in the desert. Thus, the connotation of this metaphor is the distant illusory prospects for the idea of renewable energy being realized. The research findings elucidate metaphors as verbalized means of influence in eco-economical discourse. According to the frequency of usage in texts on environmental and economic issues, artifact-morphic metaphors are of the highest frequency (41%). The second place and third places are occupied by sociomorphic (35%) and anthropomorphic metaphors (16%), while nature-morphic metaphors, on the other hand, have the lowest frequency (8%).

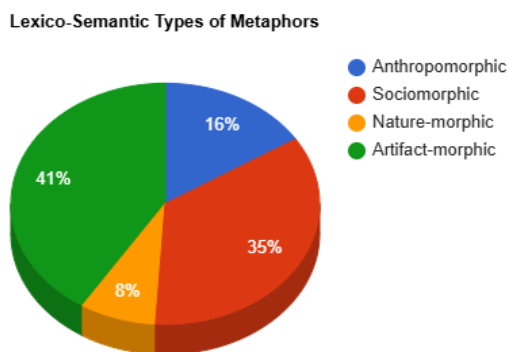

Figure 1. The frequency of lexicosemantic types of metaphors in eco-economical discourse

Analysis of the “information” and “energy” components of metaphors according to the triplicity principle enriches our understanding that metaphors are verbalized means of influence, wherein metaphorical models of various lexico-semantic orientations (anthropomorphic, sociomorphic, nature-morphic, artifact-morphic) are used in eco-economical discourse to bring environmental problems to the foreground, grab the attention of an audience and raise awareness.

Conclusions

The synergetic approach to studying eco-economical discourse and metaphorical language makes it possible to understand its dynamics and vector of language development as a synergistic structure. Applying K. Gödel’s incompleteness theorems to the study of the synergistic nature of metaphors, integrating ideas from other sciences helps to deepen our understanding of internal processes within language, discourse, helps us explain such phenomena as interdiscursivity, the bifurcation point in the metaphor creation process that transforms the literal meaning into metaphorical one. Overall, metaphors are verbalized means of influence due to the “energy” component according to the metaphysical triplicity principle, wherein metaphorical models of various lexico-semantic orientations (anthropomorphic, sociomorphic, nature-morphic, artifact-morphic) are used in eco-economical discourse to bring environmental problems to the foreground, grab the attention of an audience, and raise awareness. Anthropomorphic metaphors appeal to the recipient of the information to express empathy and sympathy and to become aware of the consequences of human actions on the environment. On the other hand, the “energy” component of artifact-morphic metaphors urges people to be proactive and take quick measures to address urgent environmental problems since humankind relies on hand-made tools to facilitate their work and increase work efficiency. By studying how language influences public perceptions and understanding, linguists, journalists, and experts in the field of ecological economics can highlight the urgency of environmental challenges and promote more sustainable practices being implemented. By identifying and uncovering linguistic means by which mass media potentially retain unsustainable human behavior, experts have the opportunity to encourage people to adopt more environmentally friendly attitudes and actions via language.

REFERENCES

- Ababina, N. (2021). *Literatura i synerhetyka* [Literature and synergetics, in Ukrainian]. Odesa: Feniks.
- Cox, R. (2010). *Environmental communication and the public sphere* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Ghahroud, M. L., Kalkhoran, S. A. (2020). Discourse analysis and green economics: A review of academic studies. *Journal of Economics and Environment*, 1(2), 9–23.
- Guliyev, F. a. O. (2021). Metaphor as an object of the synergy paradigm study. *Linguistics and Culture Review*, 5(S1), 1–10. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5ns1.1309>
- Habidullina, A. R., Kolesnichenko, O. L. (2019). *Metodolohiia suchasnykh linhvistychnykh doslidzhen: navchalnyi posibnyk* [Methodology of modern linguistic research: a textbook, in Ukrainian]. Sloviansk: Publishing House B.I. Matorina.
- Hudz, N. O. (2013). *Ekolohichniy dyskurs v linhvistychnykh opysakh* [Ecological discourse in linguistic descriptions, in Ukrainian]. *Naukovi zapysky [Scientific Notes, in Ukrainian]*. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 118, 202–206.
- Klochko, S. O. (2018) *Synerhetychne pidgruntia metodolohii ekolinhvistyky yak novoi paradyhmy doslidzhennia movy* [Synergetic foundations of methodology of ecolinguistics as a new paradigm of language study, in Ukrainian]. *Nova filolohiia [New philology, in Ukrainian]*, 73, 71–75.

- Merriam-Webster. (n.d.). Curb. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved January 4, 2024, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/curb>
- Pikhtovnikova, L. S., Dombrovan, T. I., Yenikieieva, S. M., & Semenets, O. O. (2018). *Linhvosynerhetyka: pidruchnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Lingvosynergetics: a textbook for students of philological specialties in higher education institutions, in Ukrainian]. Kharkiv, Ukraine: V. N. Karazin Kharkiv National University.
- Raatikainen, P. (2022). Gödel's Incompleteness Theorems. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2022 Edition). Retrieved January 4, 2024, from <https://plato.stanford.edu/entries/goedel-incompleteness/#Bib>
- Raymer, M., & Camp, E. (2008). Metaphor. *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*. Oxford, UK, 845-863.
- Sapir, E. (1912). Language and Environment. *American Anthropologist*, 14(2), 226-242.
- Stibbe, A. (2020). *Ecolinguistics: language, ecology and the stories we live by*. Routledge.
- The Free Dictionary by Farlex. (n.d.). In *TheFreeDictionary.com*. Retrieved January 4, 2024, from <https://encyclopedia.thefreedictionary.com/Ash+heap+of+history>
- Yenikieieva, S. M. (2018). Systemna orhanizaciya movy u svitli teoriiy fraktaliv [A system organization of language in the light of fractal theory, in Ukrainian]. In *Linhvosynerhetyka: pidruchnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Lingvosynergetics: a textbook for students of philological specialties in higher education institutions, in Ukrainian] (pp. 127–145). Chapter 5, V. N. Karazin Kharkiv National University.

ILLUSTRATIVE MATERIAL SOURCES

- Andreoni, M., & Bearak, M. (2023, December 16). Carbon Markets are in limbo. That's not stopping this firm. *The New York Times*. Retrieved December 18, 2023 from <https://www.nytimes.com/2023/12/16/climate/carbon-markets-global-warming.html>
- Bray, M. (2024, August 23). Can blended finance save our warming planet? | Earth.Org. *Earth.Org*. Retrieved September 28, 2024 from <https://earth.org/financing-the-future-can-blended-finance-save-our-warming-planet/>
- Gelles, D. (2024, September 25). Confronting our new reality. *The New York Times*. Retrieved September 28, 2024 from <https://www.nytimes.com/2024/09/25/climate/climate-change-environment-planet.html?searchResultPosition=8>
- Friedman, L., & Sengupta, S. (2023, December 4). Will COP28's climate fund promises become a reality? *The New York Times*. Retrieved December 16, 2023 from <https://www.nytimes.com/2023/12/04/climate/cop28-un-climate-fund-money.html?searchResultPosition=1>
- Khodadadi, A. H. (2024, September 23). Geoeconomics and Climate Finance: Navigating Decarbonization. *Earth.Org*. Retrieved September 28, 2024 from <https://earth.org/how-global-power-dynamics-and-climate-finance-are-shaping-the-race-to-decarbonize-economies-worldwide>
- Hirschfeld, J. & Fisher, R. (2022, February 24). The scarred landscapes created by humanity's material thirst. *BBC Future*. Retrieved January 2, 2024 from <https://www.bbc.com/future/article/20201117-mining-and-anthropocene-landscapes>
- How to boost collaboration to curb plastic pollution in emerging markets. (2021, May 25). *Economist Impact*. Retrieved January 14, 2024, from

- <https://impact.economist.com/ocean/ocean-health/how-to-boost-collaboration-to-curb-plastic-pollution-in-emerging-markets>
- How to scale up blue-carbon projects. (2021, April 22). *Economist Impact*. Retrieved January 14, 2024, from <https://impact.economist.com/ocean/ocean-health/how-to-scale-up-blue-carbon-projects>
- Kittikhoun, A. (2022, November 7). Breaking the chokehold of plastics. *Economist Impact*. Retrieved January 14, 2024, from <https://impact.economist.com/ocean/ocean-and-climate/breaking-the-chokehold-of-plastics>
- Stem the tide of ocean pollution to save billions of lives, dollars, and our coral reefs. (2023, April 28). Stem the tide of ocean pollution to save billions of lives, dollars, and our coral reefs. *Economist Impact*. Retrieved January 14, 2024, from <https://impact.economist.com/ocean/biodiversity-ecosystems-and-resources/stem-the-tide-of-ocean-pollution-to-save-billions-of-lives-dollars-and-our>
- Haynes, T. (2023, September 2). ‘My mortgage is about to skyrocket – can I afford to go green?’ *The Telegraph*. Retrieved January 6, 2024, from <https://www.telegraph.co.uk/money/net-zero/net-zero-makeover-solar-panels-reduce-bills-energy-rating/>
- Hodges, J. (2023, July 25). Harnessing wave energy along with offshore wind. *Economist Impact*. Retrieved September 28, 2024 from <https://impact.economist.com/ocean/ocean-and-climate/harnessing-wave-energy-along-with-offshore-wind>
- Ramprasad, R. (2024, August 23). An economic model for planetary health and prosperity. *Earth.Org*. Retrieved September 28, 2024 from <https://earth.org/an-economic-model-for-planetary-health-and-prosperity/>
- Wallace-wells, D. (2023, September 6). Forests are no longer our climate friends. *The New York Times*. Retrieved January 6, 2024, from <https://www.nytimes.com/2023/09/06/opinion/columnists/forest-fires-climate-change.html>
- Zabey, E. (2024, June 6). The waste management sector must embrace zero waste. *Earth.Org*. Retrieved September 28, 2024 from <https://earth.org/zero-waste-day-2024-calling-on-the-waste-management-sector-to-champion-zero-waste-initiatives/>

THE CONCEPT OF MONUMENT IN ENGLISH LANGUAGE: TOWARD
A LEXICAL AND SEMANTIC ANALYSIS

Tatsenko Nataliia,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-2604-2340

Corresponding author: n.tatsenko@el.sumdu.edu.ua

Donik Ivan,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

Abstract. *This article delves into the lexical and semantic analysis of the concept MONUMENT, with a focus on its historical and cultural significance within various linguistic traditions. By employing componential analysis, the study reveals both common and differential semes associated with the lexeme “monument”, highlighting its multifaceted roles as a physical structure, a symbol of memory, and a marker of historical and cultural identity. Common semes such as “remembrance”, “statue”, “tombstone”, and “historic significance” underscore the unifying aspects of the concept MONUMENT, while differential semes, including “boundary marker”, “lasting evidence”, “written tribute”, and “exceptional example”, reveal the diverse and multifaceted roles that monuments play in different contexts. Tracing the etymological evolution of the term “monument” from its Latin roots, the research demonstrates how the concept extends beyond its material form to encompass deeper cultural meanings related to commemoration, boundary marking, and exemplary achievements. The study underscores the dynamic nature of monuments, emphasizing their importance not only as cultural artifacts but also as symbolic embodiments of collective memory and identity. In light of ongoing global conflicts and natural disasters, this research also emphasizes the critical need for the preservation of monuments, which are vital to maintaining cultural heritage. Prospective areas for future study include the cross-cultural analysis of the concept MONUMENT and its evolving role in contemporary geopolitical contexts.*

Keywords: *concept, componential analysis, lexical analysis, monument, semantic analysis, seme.*

Received: 20 July 2024

Revised: 26 July 2024

Accepted: 02 August 2024

How to cite: Tatsenko N., Donik I. (2024). The Concept of Monument in English Language: Toward a Lexical and Semantic Analysis. *Philological Treatises*, 16(2), 160-166
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-16](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-16)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

КОНЦЕПТ MONUMENT В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ЛЕКСИКО-
СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Таценко Наталія,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0003-2604-2340

Автор, відповідальний за листування: n.tatsenko@el.sumdu.edu.ua

Донік Іван,
Сумський державний університет, Суми, Україна

Анотація. У статті здійснено лексико-семантичний аналіз концепту *MONUMENT*, з акцентом на його історичне та культурне значення в різних лінгвістичних традиціях. Використовуючи компонентний аналіз, дослідження виявляє як спільні, так і диференційні семи, пов'язані з лексемою "monument", підкреслюючи її багатогранні ролі як фізичної споруди, символу пам'яті та маркера історичної й культурної ідентичності. Такі спільні семи, як "remembrance", "statue", "tombstone" та "historic significance" демонструють об'єднувальні аспекти концепту *MONUMENT*, тоді як диференційні семи, зокрема "boundary marker", "lasting evidence", "written tribute" та "exceptional example", розкривають різноманітні та багатofункціональні ролі пам'ятників у різних контекстах. Відстежуючи етимологічну еволюцію терміна "monument" від його латинських коренів, дослідження демонструє, як концепт виходить за межі матеріальної форми, охоплюючи глибші культурні значення, пов'язані з шануванням пам'яті, маркуванням кордонів і видатними досягненнями. Дослідження підкреслює динамічну природу пам'ятників, наголошуючи на їхній важливості не лише як культурних артефактів, але й як символічних уособлень колективної пам'яті та ідентичності. У світлі сучасних глобальних конфліктів і природних катастроф ця робота також акцентує увагу на критичній необхідності збереження пам'ятників, які є ключовими для підтримання культурної спадщини. Перспективні напрями для майбутніх досліджень включають міжкультурний аналіз концепту *MONUMENT* та його еволюційної ролі в сучасних геополітичних контекстах.

Ключові слова: концепт, компонентний аналіз, лексичний аналіз, пам'ятник, семантичний аналіз, сема.

Отримано: 20 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 26 липня 2024 р.

Затверджено: 02 серпня 2024 р.

Як цитувати: Таценко Н., Донік І. (2024). Концепт *MONUMENT* в англійській мові: лексико-семантичний аналіз. *Філологічні трактати*, 16(2), 160-166 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-16](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-16)

Introduction

The study of monuments has so far remained rather marginal within the humanities and social sciences. However, there have been a significant number of studies focusing on different aspects of monuments (Bellentani, Panico, 2016, p. 30). In the realm of languages, the concept *MONUMENT* transcends its definition as an architectural structure embodying history and memory. It also serves as a rich subject for lexical and semantic exploration. For researchers in both linguistic and cultural studies, the concept *MONUMENT* offers a vast field of analysis, revealing deeper connections between language, culture, and memory. This study focuses on examining the lexical and semantic dimensions of the concept *MONUMENT*, with particular emphasis on its historical and cultural significance within various linguistic traditions. By exploring this concept, we can uncover its role in shaping cultural and historical contexts while also gaining deeper insight into the worldview of people from different cultures and eras.

The relevance of this study is reflected in several key aspects. Firstly, the lexeme *monument* presents a fascinating topic for discussion from both historical and cultural perspectives. It is crucial to recognize that our understanding of history is directly linked to the extent of information processed in this field. Let us not forget that knowledge itself is shaped by four essential functions: cognition, communication, information, and memory (Kulišić, Tuđman, 2009, p. 130). Knowledge is a dynamic tool, continuously evolving in response to changing situations and circumstances. Our understanding of the lexeme

monument is significantly influenced by the approach and depth of our study. Secondly, the preservation and protection of monuments, as vital elements of cultural heritage, are of particular importance – especially in the context of ongoing military conflicts around the world. The modern world, rife with wars and natural disasters, poses a grave threat to the survival of historical and cultural monuments. Military conflicts, particularly the Russian-Ukrainian war, result in the destruction and damage of these monuments, causing profound harm not only to the physical landscape but also to the cultural identity of the people (Pawłowska et al., 2023, P. 18). Thirdly, the semantic dimension of the concept *MONUMENT* may captivate a broad audience, as it reveals the foundational model underlying the meaning of this noun.

Research Materials and Methods

The challenge of directly observing mental processes and the fact that they can only be verified through the study of natural byproducts of thought – chiefly language – underscores the importance of modeling verbalized entities. This approach serves as one of the primary methods for scientifically representing higher cognitive realities, as thinking itself revolves around the creation and use of models.

In scientific knowledge, a model is understood as an object that corresponds to or resembles the original, and it is used in theory development when direct study of the object is not feasible. It serves as a material analogue for existing or ideal entities. A cognitive model, in particular, is a mental construct – an idea formed through inferences based on observations. Notably, a model stands in contrast to the original, acting as a material or conceptual representation that reflects certain aspects, principles, and structures of the original entity.

The modeling process refers to the creation of an idealized mental or symbolic image that mirrors the original, though often in a simplified form. What makes this approach unique is that it models speech phenomena in conjunction with the conceptual structures linked to the linguistic units being studied. The constructive modeling approach aligns perfectly with the primary objective of cognitive linguistics – not to build a formal system where theorems are proven but to deepen our understanding of the cognitive foundations of language (Newman, 1996, p. 12). Unlike hypotheses, which have the generalizing force of laws, models are designed to structure the theoretical framework that guides the researcher's goal. They aim to restore the cognitive balance between explicit scientific knowledge and reality, organizing the mental sphere in a symbolic manner.

The name that consistently identifies a concept serves as a linguistic sign, most fully and accurately conveying its essence while aligning with the dominant term in its synonymous group. The lexical meaning of the noun *monument*, as the name of the concept, acts as its attractor, drawing all potential meanings associated with it. In other words, the attractor encapsulates the most essential information and core meanings, organizing and shaping the surrounding interpretations. To fully capture the complexity and dynamism of the concept *MONUMENT*, it is essential to model it by analyzing the lexical meaning and etymology of its name. This approach is grounded in the widely accepted notion that the meaning of a linguistic expression is equivalent to the concept it represents.

The most effective way to analyze the lexical meaning of a concept's name is through the methodology of componential analysis of its lexical and semantic field, a method widely used in structural semantics (Tatsenko, 2020; Tatsenko, Molhamova, 2021; Tatsenko, Molhamova, Otroshchenko, 2023). This approach involves breaking down dictionary definitions to isolate semes, or components of the lexeme's meaning. Lexical and semantic analysis – focused on the system of meanings, including concepts and conceptual models – is a key method for cognitive modeling of the consciousness of individuals engaged in discursive activity. The componential analysis of a significant meaning of the word *monument* allows analysing the semes in different vocabulary definitions and in the definitions of leading scientists.

Discussion

The word *monument* originates from the Latin word *monumentum*, which means “a memorial, a reminder, or something that serves to remind”. The root of this word is derived from the verb *monere*, meaning “to remind” or “to warn”. The Latin suffix *-mentum* used to indicate an instrument or medium, in this case, a physical reminder. The word came into Old French as *monument* before being adopted into Middle English around the 13th century with the meaning of a structure built to commemorate a person or event (OED). The Online Etymology Dictionary (Etymonline) defines the term *monument* as follows: “a sepulcher”, originating from Old French *monument*, meaning “grave, tomb, monument”, and from the Latin *monumentum*, signifying a memorial structure, statue, votive offering, or tomb.

“The Oxford Dictionary of Phrase and Fable” (Elizabeth, 2006) provides a critical insight into how the meaning of *monument* has changed over time. During the Middle Ages, the term primarily referred to burial sites rather than structures commemorating an event or individual. An example of this shift is the Great Fire of London Monument, erected in London to honor the devastating fire of 1666. The monument serves as a reminder of this pivotal moment in the city’s history. Each year, many visitors climb its steps to reflect on the event, viewing a city that once burned but has since risen from the ashes. The sculpture not only commemorates the event but also symbolizes rebirth and renewal. By examining the history of the landmark, we gain a deeper understanding of how the term *monument* evolves from merely representing the past to becoming a witness to cultural transformations and shifts.

It should be added that the root of the word *monument* comes from the Proto-Indo-European term *men-*, meaning “to think” (Calvert, 1985). This root encompasses various dimensions of thought, such as *wisdom*, *memory*, and *consciousness*. This connection highlights how the word *monument* aligns with its root, reinforcing the link between monuments and the act of remembrance, which is intrinsic to memory. The root *men-* imbues the word with elements of thought, reminding us that monuments not only commemorate the past but also engage with societal consciousness and history. As such, the concept MONUMENT extends beyond physical structures, embodying processes of learning, reflection, and understanding of the world.

Therefore, the meaning of the word *monument* has evolved over time, reflecting shifts in societal values, cultural norms, and historical contexts. Nowadays, the term *monument* conveys the notion of a reminder, typically commemorating a specific event or individual.

Research Results

The most effective way to describe the semantic aspect of lexical units, such as the noun *monument*, is through componential analysis. This method involves breaking down the meaning of a word into basic semantic components, known as semes. Semes allow us to distinguish or connect words based on their meanings. A lexeme semantic structure represents the relationship between its various semantic elements as an integrated whole. Each seme reflects the understanding of language speakers, shaped by the linguistic environment that influences every individual. The componential analysis of the lexeme *monument* enables a more comprehensive understanding of its meaning and usage by examining its semantic structure across various dictionary definitions and interpretations provided by prominent scholars (with key semes emphasized):

1) a) “a structure, such as a building or sculpture, erected as a memorial”; b) “an inscribed marker placed at a grave; a tombstone”; c) “something venerated for its enduring historic significance or association with a notable past person or thing: *the architectural monuments of ancient Rome; traditions that are monuments to an earlier era*”; d) “an object, such as a post or stone, fixed in the ground so as to mark a boundary or position” (The American Heritage Dictionary of the English Language);

2) a) “an outstanding enduring achievement: a translation that is a monument of scholarship”; b) “an exceptional example: “*Thousands of them wrote texts, some of them monuments of dullness*” (Robert L. Heilbroner)” (The American Heritage Dictionary of the English Language);

3) “a monument is a statue or a building that helps us to remember someone or something. Many cities have monuments to people who fought in wars” (Berube, 2013);

4) a) “something erected in memory of a person, event, etc., as a building, pillar, or statue: *the Washington Monument*”; b) “any building, megalith, etc., surviving from a past age, and regarded as of historical or archaeological importance”; c) “any enduring evidence or notable example of something: *a monument to human ingenuity*”; d) “an exemplar, model, or personification of some abstract quality, especially when considered to be beyond question: *a monument of middle-class respectability*”; e) “an area or a site of interest to the public for its historical significance, great natural beauty, etc., preserved and maintained by a government”; f) “a written tribute to a person, especially a posthumous one”; g) “an object, as a stone shaft, set in the ground to mark the boundaries of real estate or to mark a survey station”; h) “a person considered as a heroic figure or of heroic proportions: *He became a monument in his lifetime*”; i) “a tomb; sepulcher”; j) “a statue” (Dictionary.com);

5) a) “a burial vault”; b) “a written legal document or record”; c) “a lasting evidence, reminder, or example of someone or something notable or great”; d) “a distinguished person”; e) “a memorial stone or a building erected in remembrance of a person or event”; f) “an identifying mark”; g) “a carved statue”; h) “a boundary or position marker (such as a stone)”; i) “a written tribute” (Merriam-Webster: America’s Most Trusted Dictionary);

6) a) “an obelisk, statue, building, etc, erected in commemoration of a person or event or in celebration of something”; b) “a notable building or site, esp. one preserved as public property”; c) “a tomb or tombstone”; d) “a literary or artistic work regarded as commemorative of its creator or a particular period”; e) “a boundary marker”; f) “an exceptional example”; g) “an obsolete word for statue” (Collins. Free online dictionary, thesaurus and reference materials);

7) “that which brings to mind, a remembrancer, memorial, monument” (Perseus digital library).

The definition analysis has revealed both common and differential semes in the lexical meanings associated with the concept MONUMENT. The common semes include notions such as “*remembrance*”, “*tombstone*”, “*post or stone*”, “*statue*”, “*notable building or site*”, and “*historic significance*”. On the other hand, the differential semes encompass terms like “*boundary marker*”, “*lasting evidence*”, “*exceptional example*”, “*written legal document or record*”, “*written tribute to a person*”, “*megalith*”, and “*burial vault*”. While the common semes create a unifying thread across all definitions, the differential semes highlight the diverse and multifaceted roles and forms that monuments can take. Broadly speaking, a monument is defined as a physical object or structure serving a variety of functions, most notably its memorial and historical significance, the marking of boundaries or locations, and its role in honoring outstanding people for their achievements.

Drawing upon the findings of the conducted analysis, we propose the following definition of the concept *MONUMENT*: *A physical structure, such as a building, statue, or marker, erected in memory of a person, event, or significant historical moment. It serves as a lasting tribute, preserving the legacy of notable individuals or achievements and often reflecting cultural, historical, or artistic importance. Monuments may also function as boundary markers, tombstones, or objects of public interest due to their historical significance or exceptional craftsmanship. Additionally, they can symbolize enduring evidence or exemplary achievements, commemorating both tangible and abstract qualities of human endeavor.*

Conclusions and Prospects

The present study has illuminated the complex and multifaceted nature of the concept MONUMENT, revealing its significance across linguistic, cultural, and historical contexts. Through componential analysis, we identified the common and differential semes that shape the lexeme's meaning, underscoring its role as both a physical structure and a symbolic entity. Monuments serve not only as markers of memory and history but also as instruments of cultural identity, reflecting societal values, achievements, and the collective consciousness of past and present civilizations.

Our analysis has shown that the lexeme *monument* encapsulates both tangible and abstract qualities, highlighting its function as a memorial, a boundary marker, an exemplar of human ingenuity, and a testament to significant events or figures. This duality, spanning material and symbolic dimensions, contributes to the enduring relevance of monuments in shaping cultural heritage and historical memory. Moreover, the etymological evolution of the word *monument* reflects broader shifts in societal attitudes toward memory, history, and commemoration, pointing to the dynamic interplay between language, thought, and culture.

In terms of future research, several promising avenues warrant exploration. First, a deeper investigation into the cultural specificities of how different societies conceptualize monuments could offer further insight into their symbolic and functional variations across linguistic traditions. Second, examining the role of monuments in contemporary geopolitical contexts – particularly in areas affected by conflict or environmental degradation – would shed light on how these structures influence national identity, collective memory, and cultural resilience.

Additionally, interdisciplinary studies incorporating archaeology, anthropology, and digital humanities could provide a more comprehensive understanding of how monuments are perceived, preserved, and transformed in modern societies. The integration of digital modeling technologies could also enhance the study of monuments by offering new ways to visualize their historical significance and engage broader audiences in their preservation.

In conclusion, the study of monuments extends far beyond their physical presence, offering a rich tapestry of linguistic, cultural, and historical meaning. By continuing to explore this concept through a multidisciplinary lens, we can deepen our understanding of how monuments shape and are shaped by the societies that create and sustain them, ensuring their relevance for future generations.

Acknowledgment

The research is part of the implementation of the project “Digital archiving of monuments as objects of public memorialization for the preservation of the cultural heritage of Ukraine” with registration number 2022.01/0073, which won the competition “Science for the reconstruction of Ukraine in the war and post-war periods” and is carried out at the expense of the grant support of the National Research Fund of Ukraine at Sumy State University.

REFERENCES

- Bellentani, F., Panico, M. (2016). The meanings of monuments and memorials: toward a semiotic approach. *Punctum*, 2 (1), 28-46. DOI: 10.18680/hss.2016.0004.
- Berube, M. S. (2013). (Ed.). *The American heritage first dictionary*. Boston: Houghton Mifflin.
- Calvert, W. (1985). (Ed.). *The American heritage dictionary of Indo-European roots*. Boston: Houghton Mifflin.
- Collins. Free online dictionary, thesaurus and reference materials. Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/>
- Dictionary.com. Retrieved from: <https://www.dictionary.com/>
- Elizabeth, K. (2006). (Ed.). *Oxford dictionary of phrase and fable*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

- Kulišić, M., Tuđman, M. (2009). Monument as a form of collective memory and public knowledge. *Proceedings of 2nd international conference "the future of information sciences: infuture2009 – digital resources and knowledge sharing"*, Zagreb, 4 November 2009.
- Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/>
- Newman, J. (1996). *Give: a cognitive linguistic study*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Online Etymology Dictionary (Etymonline). Retrieved from: <https://www.etymonline.com/word/monument>
- Oxford English Dictionary (OED). Retrieved from: <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=monument>
- Pawłowska, A. et.al. (2023). Problems of preservation, protection and restoration of cultural heritage objects and museum collections in the conditions of war. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 11 (2), 17-40. DOI: <https://doi.org/10.46284/mkd.2023.11.2.2>
- Perseus digital library. Retrieved from: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/>
- Tatsenko, N. (2020). Empathy as a self-organized cognitive model: a linguistic synergetic perspective. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 1, 390–423.
- Tatsenko, N., Molhamova, L. (2021). The concept of DEATH in modern English-speaking discourse: a linguosynergetic perspective. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, 18 (2), 51–74.
- Tatsenko, N., Molhamova, L., Otroshchenko, L. (2023). The linguosynergetic dimension of the concept «Ukrainian identity»: the rational and logical mode. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, 23, 138–151. DOI: <https://doi.org/10.31392/iscs.2023.23.138>.
- The American Heritage Dictionary of the English Language. Retrieved from: <https://www.ahdictionary.com/>

GENRE AND STRUCTURAL FEATURES OF M. ONDATZHE'S NOVEL
«WARLIGHT»

Trembovetskyi Pavlo,

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID 0009-0004-6712-9770

Corresponding author: fildf23.trembovetskyi@kpnu.edu.ua

Abstract. *The research focuses on identifying the features of the genre structure of Michael Ondaatje's novel «Warlight». The novel is written in the format of a free retrospective and reflective narrative of the «I-narrator» Nathaniel Williams about the teenage period of his life in London at the end of World War II and in the first post-war decades. The «coming-of-age» story, despite its «chamber» nature, unfolds in the novel in the background of important social and historical events of the modern era and is determined by the complex vicissitudes of the narrator's relations with representatives of different strata of English society in the second half of the twentieth century.*

The novel consists of two parts, which differ significantly in narrative and poetic paradigm. The first part (6 chapters) is retrospective memories, which are only occasionally interrupted by insertions from the indefinite «present». Instead, the second part (14 chapters) is more of the narrator's fantasy, when he either reconstructs individual episodes of his mother's life from fragmentary stories about her from people who knew her, or imagines how certain events in the past could have unfolded. At the same time, in both parts there is an interweaving of narrative plans that differ in time and space. The protagonist's declared idea that the past never remains in the past is confirmed by the history of his entire life. Reflections on how the past influences the future, shapes and intertwines people's destinies, determine the poetic and stylistic features of the novel. So the specificity of the «coming of age» story is determined by the interweaving of genre and style strategies of bildungsroman, story of self-discovery, spy novel, quest narrative, moral and philosophical novel.

Key words: *history, memory, genre, novel, quest narrative, coming-of-age story, poetics.*

Received: 19 July 2024

Revised: 26 July 2024

Accepted: 01 August 2024

How to cite: Trembovetskyi P. (2024). Genre and Structural Features of M. Ondatzhe's Novel «Warlight». *Philological Treatises*, 16(2), 167-179 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-17](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-17)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ЖАНРОВО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ М. ОНДАТЖЕ
«СВІТЛО ВІЙНИ»

Трембовецький Павло,

Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, Кам'янець-

Подільський, Україна

ORCID 0009-0004-6712-9770

Автор, відповідальний за листування: fildf23.trembovetskyi@kpnu.edu.ua

Анотація. Розвідку присвячено виявленню особливостей жанрової структури роману Майкла Ондатже «Світло війни». Роман написано у форматі вільної ретроспективно-рефлексивної розповіді «Я-наратора» Натаніеля Вільямса про підлітковий період його життя у Лондоні наприкінці Другої світової війни й у перші повоєнні десятиліття. «Історія дорослішання», попри її «камерний» характер, розгортається в романі на тлі важливих соціально-історичних подій новітньої доби і визначається складними перипетіями стосунків героя-наратора з представниками різних прошарків англійського суспільства другої половини ХХ ст.

Роман складається з двох частин, які суттєво відрізняються в наративному й поетико-стильовому відношенні. Перша частина (6 розділів) є суто ретроспективною розповіддю-спогадами, які лише вряди-годи перебувають вставками з невизначеного «теперішнього». Натомість друга частина (14 розділів) представляє собою більшою мірою фантазування наратора, коли він або реконструює окремі епізоди життя своєї матері з фрагментарних розповідей про неї людей, які її знали, або уявляє собі, як могли складатися ті чи ті події в минулому. Водночас в обох частинах має місце переплетення різних у часо-просторовому відношенні планів розповіді. Декларована протагоністом ідея, що минуле ніколи не залишається в минулому, стверджується історією всього його життя. Рефлексії про те, як минуле впливає на майбутнє, формує і переплітає долі людей, значною мірою зумовлюють поетикальну специфіку роману, в якому домінують емоційні сповідальні інтонації й імпресіоністичні елементи. Специфіка розповіді про «дорослішання» визначається переплетенням жанрово-стильових стратегій «роману виховання», історії самопізнання, шпигунського роману, наративного квесту, морально-філософського роману.

Ключові слова: історія, пам'ять, жанр, роман, «історія дорослішання», поетика.

Отримано: 19 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 26 липня 2024 р.

Затверджено: 01 серпня 2024 р.

Як цитувати: Трембовецький П. (2024) Жанрово-структурні особливості роману М. Ондатже «Світло війни». *Філологічні трактати*, 16(2), 167-179 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-17](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-17)

Вступ

Роман відомого канадського англомовного письменника Майкла Ондатже «Warlight» (Ondaatje, 2018) був опублікований у 2018 році і став сьомим прозовим твором автора. На сьогодні (кінець 2024-го року) це останній із написаних Ондатже романів. Твір отримав загалом позитивні відгуки від літературних критиків (Bradley, 2018; Hadley, 2018; Lively, 2018; Preston, 2018; Sawhney, 2018; Truett, 2020), номінувався на Букерівську премію («довгий список» (Warlight, 2018)) і отримав Grand Prix Міжнародного літературного фестивалю Blue Metropolis у Монреалі, який присуджується щороку всесвітньо відомому автору на знак визнання його прижиттєвих досягнень у літературі (Interview, 2023). Українською мовою роман побачив світ 2020 року в перекладі Анни Цвіри (Ондатже, 2020), але поки не привернув уваги українських літературознавців, тому пропонувану розвідку можна вважати першим дослідженням особливостей жанру, проблематики і поетики роману.

Актуальність дослідження роману зумовлена такими чинниками. По-перше, постановкою в ньому таких важливих проблем сучасності, як кризові періоди суспільно-історичного розвитку; екзистенціальний вимір буття людини; вплив війни на різні соціальні процеси й психологічні проблеми особистісного самоусвідомлення людини: дорослішання, спілкування зі старшими, ровесниками, представниками різних

культур та менталітетів. По-друге, відносно новизною появи твору в культурному середовищі і відсутністю академічних студій про роман. По-третє, високою репутацією Майкла Ондатже як митця, який у художньому форматі досліджує складні процеси суспільного розвитку й усвідомлення людиною свого місця в історії і соціумі.

Мета цього дослідження – виявити жанрову специфіку роману «Warlight», особливості його художньої структури, наративної організації, поетико-стильових засобів.

Матеріали та методи дослідження

У статті детально аналізується лише один із восьми романів, що складають осердя творчої спадщини М. Ондатже – «Warlight», але в полі нашого зору перебувають й інші твори письменника, особливо його шедевр «Англійський пацієнт» і роман «The Cat's Table», який, подібно до «Warlight», також є історією дорослішання, але написаною в особливому жанровому форматі роману-травелогу та з іншими аспектами проблемно-тематичного комплексу.

Надзвичайно цінним матеріалом для інтерпретації роману вважаємо численні інтерв'ю та публічні виступи Майкла Ондатже, в яких письменник деталізує особливості своєї творчої роботи. Так, в інтерв'ю для інтернет-видання «The Booker Prizes» автор «Warlight» наголошує на тому, що роман істотно відрізняється від «Англійського пацієнта», в якому також головною є тема війни. У новому романі вона представлена в іншому форматі: «*Warlight felt like a very different book to The English Patient, it was much more of a domestic book about the post-war period*» (Michael Ondaatje, 2018).

В інтерв'ю з приводу присудження Grand Prix Міжнародного літературного фестивалю Blue Metropolis у Монреалі М. Ондатже зазначав (Interview, 2023), що в його роботі завжди багато важить деталь, яка слугує асоціативним імпульсом для розгортання образних картин, що часто перегукуються між собою. Такою деталлю для роману «Warlight» стала «тінь», під знаком якої відбуваються всі події твору.

Виступаючи 17 квітня 2024 року в Домініканському університеті в Каліфорнії, М. Ондатже вказував (Michael Ondaatje, 2024) на велике значення поезії в його творчій роботі, і подібно до максимальної загущеності й компактності образів у поетичному тексті, його проза також тяжіє до певної затуманеності й багатозначності. З такими рефлексіями перегукуються і заяви письменника про довготривалість роботи над кожним текстом, особливо його редагуванням (Michael Ondaatje, 2018).

З'ясування жанрових особливостей аналізованого роману потребує врахування новітніх досягнень жанрології. В монографії української дослідниці Тетяни Бовсунівської (Бовсунівська, 2015) поряд із оглядом новітніх теорій йдеться про те, що сучасний роман тяжіє до синтетичних трансформацій класичних жанрових парадигм. Ця стратегія проявляється і в романі М. Ондатже, оскільки він орієнтований на такі традиційні жанри, як Bildungsroman, Coming-of-age story, але змінює їх відповідно до включення в текст елементів інших жанрів. Синтетичну природу жанрів новітньої прози на основі контамінаційної єдності обстоює й літературознавиця Олена Юферева (2010). Тож у дослідженні жанрової специфіки «Warlight» спираємося на апробовані сучасним літературознавством підходи.

Ще однією продуктивною теорією, яку активно застосовує сучасна літературна методологія, є концепція відкритого твору. Вона сформувалася на основі вивчення поезики невизначеності як провідної тенденції формотворення в новітньому романі, що аргументовано підтверджено новітніми дослідженнями (Чорноконь, 2024). Те, що роман «Warlight» сповнений всіякого роду невизначеностями, дає підстави для використання в процесі його аналізу напрацювань у цій теоретико-методологічній царині.

Обговорення

Як зазначалося вище, роман «Світло війни» отримав позитивні відгуки в літературно-критичній пресі. Втім, вказуючи на таку особливість творчої манери Ондатже, як схильність до завуальовування змісту, оперування імпресіоністичними амбівалентними образами, деякі критики вбачали в цьому недостатнє прагнення автора до чіткості й ясності авторської позиції. Особливо часто про це говорила письменниця й літературна оглядачка Гіларі Ментел. Ті критики, які вважають недоліком фрагментарність і невизначеність текстів Ондатже, почасти переносять свої претензії і на моральні позиції автора. На думку Г. Ментел, Ондатже «уникає відповідальності» і «завжди тримається того, що є приватним, прихованим, неоднозначним», тим самим показуючи, що йому байдуже до великих соціальних і політичних проблем. При цьому робиться висновок, що «іноді амбівалентність є аморальною» (цит. за : Menon, 2018). Натомість Т. Менон вважає таке звинувачення необґрунтованим. Амбівалентність Ондатже служить широкому погляду й допомагає нам побачити, що історія є не фіксованою, а мінливою, суб'єктивною, завжди частково невідомою, а такою, що може бути переписаною (Menon, 2018).

Стосовно жанрової природи ворів Ондаже продуктивну думку висловлює Дж. Боуреніг (Bowering, 2018). Критик доводить, що Ондатже послуговується стійкими жанровими матрицями, але щоразу трансформує їх, зокрема контамінуючи елементи fiction і non-fiction, особливо коли йдеться про спогади, які у Ондатже завжди доповнюються образами, що належать уяві автора.

Г. Соуні, прозаїк і літературний оглядач «The Times Literary Supplement» спростовує закиди авторові «Warlight» у надлишковій деталізації тексту, стверджуючи, що в його книгах використовуються «барокові й абстрактні образи, щоб змалювати яскраві фізичні деталі та викликати складні почуття» (Sawhney, 2018).

А. Motion щодо численних недомовленостей у книгах М. Ондаже висловлює слушну думку, що «в центрі його уяви, а отже й усієї його творчості загалом, стоїть боротьба між бажанням розкритися та інстинктом притлумлення та/чи приховування. Характерно, що воно проявляється і прагне розв'язатися в глибокому потягу до таємниць» (Motion, 2018).

Таким чином, літературознавча дискусія щодо природи прози М. Ондатже і, зокрема, жанрово-стильових особливостей роману «Світло війни» вказує на новаторський характер художніх пошуків письменника й опосередковано підтверджує актуальність пропонованої розвідки.

Результати дослідження

Дія роману починається в 1945 році в Лондоні через кілька тижнів після закінчення Другої світової війни. Зав'язкою сюжету є від'їзд батька 14-річного Натаніеля Вільямса до Сінгапуру, нібито для роботи в компанії Unilever, і незабаром після цього зникнення матері, яка, ймовірно, має приєднатися до свого чоловіка за кордоном. Натаніеля і його старшу на декілька років сестру Рейчел залишено під опікою квартиранта сім'ї, чоловіка, якого діти називають Бражником (тобто метеликом; в оригінальному тексті – Moth) і якого вони підозрюють у причетності до якоїсь незаконної діяльності. Підлітки змушені погодитися на це, адже, як зазначає Натаніель, «життя тоді, одразу після війни, ще здавалося надто заплутаним і хаотичним, тож татів план ми не сприйняли як щось надзвичайне» (Ондатже, 2020, с. 12).

Подальше розгортання подій можна розглядати як своєрідний Bildungsroman – «роман виховання», коли дорослішання героя відбувається від впливом різних чинників і людей, що сповідують відмінні погляди на життя. Бражник, справжнє ім'я якого Волтер, як потім дізнається Натаніель, здається йому дуже загадковою фігурою. Він міцної статури і дуже сором'язливий та сумирний, і його рухи часто нагадують нервові тріпотіння нічного метелика. Як і багато персонажів Ондатже (наприклад, Олмаші і Кіп з «Англійського пацієнта») Бражник любить музику: він слухає її

наодинці у своїй кімнаті на третьому поверсі, що, разом із іншими проявами його дивацтва, здається дітям таємничим. Таємничим є і його професійний зв'язок із матір'ю, адже Бражник і Роза, як стає відомо дітям, під час війни разом працювали радистами на одній із спеціальних станцій – у «Пташиному гнізді» на даху готелю «Гросвенор-гауз».

Спочатку відповідальність Бражника за брата і сестру обмежена: згідно з угодою, укладеною з їхньою матір'ю, Натаніель і Рейчел зараховані пансіонами до різних шкіл, тобто їхні контакти з Бражником обмежуватимуться шкільними канікулами. Однак не витримуючи надто жорстких умов перебування в пансіонатах, Натаніель і Рейчел втікають додому, де знаходять Бражника в компанії чоловіка, якого той називає Пімліко Метальником (в оригінальному тексті – Pimlico Darter), колишнього відомого в місцевих колах боксера.

Бражника особливо не збентежена несподівана поява дітей у будинку. Замість того, щоб дисциплінувати їх, він домовляється з керівництвом про переведення їх у статус «денних учнів». Натаніель і Рейчел швидко потрапляють у цікаве нове життя, спілкуючись із численними знайомими Бражника і Метальника.

Персонажі, в коло яких потрапляють підлітки, – це ціла галерея людей із різних сферах, що також типово для Bildungsroman'у. Разом з тим вони є характерними для персонажів Ондатже шукачами пригод і авантюристами. Серед них є бджоляр з анестетиками, якого підібрали під час італійської кампанії; колишній галантерейник, який під час війни виконував обов'язки спецагента розвідки, а потім знову якимось чином став «кютюр'є для неповнолітніх членів королівської сім'ї». Пізніше до них приєднується молода жінка на ім'я Олівія Лоуренс, географ, етнограф і фахівець із віддалених культур Північної Африки, яка виявляється коханкою Метальника. За словами Натаніеля, «Наш будинок більше скидався на нічний зоопарк із кротоми, галками й метушливими нічними тваринами, серед яких чомусь були шахіст, садівник, імовірний крадій мисливських хортів та флегматична оперна співачка» (Ондатже, 2020, с. 51).

Подібно до того, як «англійський пацієнт» успішно використовував свою групу з чотирьох дослідників Лівійської пустелі як призму, крізь яку можна було зрозуміти величезну машину війни, ірраціональність, свавілля і байдужість до індивідуальних життів, така ж немислима спільнота у романі «Світло війни» демонструє, як змінилася соціальна ієрархія внаслідок обставин воєнного часу. Для таких людей, як Бражник і Метальник, повернення до мирного життя, навіть до непростого миру післявоєнних років, було свого роду втратою, яку Натаніель описує як відчуття, що «Наш будинок, раніше такий тихий і охайний, тепер гудів, ніби вулик, по зав'язку набитий цими метушливими, сварливими бджолами, яким у часи війни було дозволено безкарно перетнути межу, а мирний час знов створив обмеження» (Ондатже, 2020, с. 40).

Поведінка людей, що населяли в той час дім, викликає в нього асоціації не тільки з «нічним зоопарком», а й із «театральною групою», де всі грають якісь дивні й незрозумілі ролі. Пізніше Рейчел стане справжньою актрисою, і Натаніелю це буде видаватися закономірним. Сам же він втягується у світ не цілком для нього зрозумілих таємних дій і операцій Бражника, Метальника та їхніх спільників.

Найдетальніше в романі описана участь Натаніеля у здійснюваному Метальником незаконному переміщенні собак породи грейгаунд до Англії і далі каналами Лондона до його внутрішніх районів: «я почав поволі розплутувати зв'язки у складній екосистемі, в якій я раптом опинився і яка об'єднувала баржевих контрабандистів, ветеринарів та підробників документів, що працювали на всіх собачих перегонах «домашніх графств». Підкуплені ветеринари вакцинували цих нещасних чужинців. Іноді нам потрібен був тимчасовий притулок для тварин. Підробники друкували сертифікати на собак, власники яких нібито жили десь в Глостерширі чи Дорсеті, хоча насправді ці тварини за своє життя не чули жодного слова англійською» (Ондатже, 2020, с. 83).

«Роман виховання» у цих епізодах твору набуває особливого виміру. Натаніель не тільки вивчає таємниці Лондона від Метальника, а й отримує «іншу освіту». Вона починається з літньої роботи в готелі «Критеріон» – оператором пральних машин, ліфтовим жокеєм, туалетником, посудомийником. В одному з епізодів нічної готельної роботи Натаніель допомагає у транспортуванні творів мистецтва для зберігання у таємних схованках на час війни. Так він дізнається про колосальну мережу тунелів, що тягнуться під площею Пікаділлі, якими переносили статуї «святих, героїв і богинь».

Співробітники Натаніеля в пральнях і на кухнях — це переважно іммігранти, чоловіки та жінки, привезені з околиць Імперії. Їхня невидимість для міста нагорі є нагадуванням про те, що імперський проект завжди був проектом підкорення та експлуатації. Проте розмаїття людських типів і моделей поведінки свідчить також про те, що цей процес ніколи не був цілком однозначним: як швидко переконався Натаніель, його товариші по роботі були неординарними особистостями, мали свободу волі, і хоча їхнє життя було непевним, вони також були сповнені сили і таємних пристрастей. Їхній рух до Англії та Лондона є одночасно визнанням економічної та культурної ваги імперського центру та ознакою того, що структури, які колись окреслювали та контролювали рух людей через Імперію, у повоєнний час стали руйнуватися. Особливо цікавою в колі нових друзів Натаніеля із Критеріона є фігура чорношкірого містера Нкома, вигадливі розповіді якого про своє життя переконують підлітка в ненадійності й невизначеності багатьох речей цього світу.

Досвід спілкування з різними «інакшими» набуває додаткової актуальності завдяки роману Натаніеля з дівчиною, яка називає себе Агнес і працює офіціанткою в ресторані «Критеріона». Агнес є одним із найбільш невловимих персонажів роману. Вона така ж «темна» за іменем і характером, як і ті порожні будинки, в яких вони таємно зустрічаються, щоб кохатися. Симпатія Агнес до Натаніеля ним самим також пояснюється по-різному; зокрема, як він вважає, вона тісно пов'язана з бажанням втекти від свого походження з робітничого класу. Ще більше, ніж втеча з Натаніелем у порожні будинки, Агнес притягує той дивовижний світ, який відкриває для них Метальник у нічних мандрівках вулицями й каналами Лондона. Невипадково пізніше, після втрати зв'язку з Натаніелем, вона стає дружиною Метальника.

Як і в більшості художніх творів, написаних від першої особи, Натаніель будує свою історію за допомогою спогадів; але його минуле позбавлене чіткої хронології, воно нібито не систематизоване й характеризується особливою дискурсивністю. Натаніель не розповідає історію «зрозумілого» життя, а розповідає для того, щоб його зрозуміти. Навіть коли він згадує події та людей, наратор представляє свою пам'ять як неповну, пригнічену, помилкову, упереджену, перебільшену. Відтак невизначеність наскрізно пронизує роман.

Оглядаючи роман у газеті «The Guardian» Алекс Престон доречно згадав слова З. Фрейда про те, що «ми не маємо спогадів із нашого дитинства, тільки спогади, які стосуються нашого дитинства». У романі реалізується ідея, згідно з якою пам'ять є конструктом дорослішого «я», яке озирається назад, і це є двигуном творчої роботи Майкла Ондатже (Preston, 2018).

Розповідь у романі, хоч і залишається переважно у форматі ретроспективи, човникує із минулого в майбутнє й у зворотній бік. В юності Натаніель не здатний був осягнути всієї складності ситуацій і людей, однак і погляд із майбутнього не все йому відкриває. Місцезнаходження батьків залишається таємницею – хоча вони нібито поїхали до Сінгапуру, дітям здається, що вони просто зникли. І тоді, і тепер Натаніель переймається питанням, ким вони були насправді. Особливо ненадійними є спогади і уявлення про батька. На початку Натаніель описує, як одного разу в неділю пополудні відвідав разом із батьком його офіс та блукав «покинутим світом дванадцятого поверху», де стіни голі, кошики для паперу порожні, а ящики столу зачинені. Йому здається, що життя батька, який так і залишається тривожно невирішеною загадкою

протягом усього роману, схоже на цей на офіс із його таємничою і дивно порожньою, невидимою присутністю зниклих працівників.

Не менше турбують Натаніеля питання про рід занять його матері та таємниці, які супроводжували все її життя. Він не має немає чіткого уявлення про те, чим займалася матір після війни і чому це спричинило смертельну небезпеку для нього і Рейчел. Деяко прояснюється на останніх сторінках першої частини книги, коли на Натаніеля і Рейчел здійснюють напад невідомі люди. Дітей рятують ті, хто опікувався ними в будинку на Рувіні-Гарденс. Внаслідок жорстокої сутички гине Метальник – Норман Маршал, і діти нарешті бачать матір, яка повернулася, щоб забрати їх у безпечне місце. Так Натаніель спочатку потрапляє до школи в Америці, а через якийсь час повертається до Англії, у віддалену частину Саффолка, де живе з матір'ю аж до її смерті від рук людини, що прийшла відомстити їй за те, що вона вчиняла як агент спецслужб у повоєнній Європі.

У наративному відношенні перша частина роману є суто ретроспективною розповіддю-спогадами, які лише вряди-годи перебиваються вставками з невизначеного «теперішнього», коли наратор фіксує моменти події розповідання фразами на кшталт «тоді я не знав», «це стало для мене зрозумілим лише згодом» та ін.

Друга частина книги починається через чотирнадцять років, у 1959-му, з моменту, коли 28-річний Натаніель купує котедж у літньої місис Мелекайт, вдови Сема Мелекайта, якому мати Натаніеля доручила доглядати за ним після повернення з Америки. Це ще одна «засекречена» постать у романі, оскільки до певного моменту Натаніель нічого не знає про таємне доручення матері і просто працює за невелику плату з містером Мелекайтом на його фермі. Придбавши будинок своїх колишніх роботодавців, Натаніель часто приїздить туди, в рідний край матері, і подумки постійно повертається до подій перших повоєнних місяців і років. Він працює на відносно невисокій посаді в Міністерстві закордонних справ і сподівається через доступ до різних таємних документів розгадати таємницю життя і смерті матері. Йому доручено перевіряти різні справи, що стосуються діяльності спецагентів, які діяли на «периферії» війни», поза полем загального бачення. Натаніель усвідомлює рутинність своєї роботи, але вона дає йому можливість зрозуміти, чим займалась матір під час війни, і більшою мірою у повоєнний період, коли вони з батьком залишили його та Рейчел під опікою Бражника.

Натаніель намагається зібрати до купи життя своєї матері, причини її зникнення відразу після закінчення війни, потім раптового повернення, а згодом і загадкової смерті. Як стає зрозуміло, її історія нерозривно пов'язана з історією чоловіка, якого матір спочатку називає Маршем Фелоном, а потім, у розмові з сином ніби забуває його ім'я. Це ще одна таємнича фігура з минулого матері. Під час церемонії поховання матері Натаніель упізнає його в одному з тих, хто приїхав із Лондона з нею попрощатися. Колись давно він бачив його на материних фото, але потім фото з ним зникли, а матір категорично відмовлялася відповідати на запитання сина про цю людину. Познайомившись із Маршем Фелоном і розуміючи, що той займає високу посаду у британській розвідувальній службі, наратор покладає на нього великі надії у розкритті таємниць матері. Однак Марш Фелон також ухиляється від розмов про минуле. Натаніель розуміє, що все почуте ним залишається неповною і непевною: «ця відфільтрована обережна версія Фелона та Роуз здається мені непевною, бо все, що відбувалось і що вони одне одному казали, не відповідає їхнім біографіям» (Ондатже, 2020, с. 218).

Друга частина роману у наративному плані суттєво відрізняється від першої. Вона представляє собою більшою мірою фантазування наратора, коли він або реконструює окремі епізоди життя своєї матері з фрагментарних розповідей про неї людей, які її знали, або уявляє собі, як могли складатися ті чи ті події в минулому. Інколи уява Натаніеля ніби фіксує миттєвості колишніх подій, як-от: «Я уявляю Метальника в його вічно чорному, вічно мокрому та холодному світі...» (Ондатже, 2020, с. 248). «Фантазії» наратора провокуються певними асоціаціями і часто

виникають із окремих «піщинок» буття: «Мені ніхто нічого не сказав, але я, так само, як моя сестра з її театральним досвідом та Олівія Лоуренс, умів відтворити історію з єдиної піщинки чи клаптика правди. Коли я думаю про це тепер, то бачу, що піщинки траплялися мені на очі повсякчас...» (Ондатже, 2020, с. 256).

Інколи фантазування героя перетворюється на розгорнуті сюжети, як у випадку, коли він, не маючи достовірних відомостей про стосунки матері із Маршем Фелоном, малює їх у своїй свідомості так, ніби вони відбувалися насправді. Реконструкції стосунків Роуз Вільямс і її опікуна й коханця, присвячено декілька розділів роману: «Хлопець на даху», «Полювання на качок», «Ніч бомбардувальників», «Трепет». У цих розділах Я-розповідач прагне перетворитися на всевідного наратора, який може проникати у будь-які куточки внутрішнього світу своїх героїв (порівн.: «він думає про те, щоб запропонувати роботу найрозумнішій жінці, яку він коли-небудь знав, якій він колись розповідав усе, що знав сам... Він хотів, щоб вона стала частиною його світу, хоч нічого не знав про її доросле життя...» (Ондатже, 2020, с. 199-200)). Однак навіть такі фікційні проникнення у психологічні сфери не можуть відкрити для наратора всіх таємниць і часто завершуються рефлексіями невизначеності: «Чи справді це Фелон її обрав, чи, може, Роуз цього сама завжди хотіла? Може, ми всі зрештою стаємо тими, ким мали бути з самого початку?» (Ондатже, 2020, с. 200).

Те, що у другій частині роману погляд на минуле дорослого Натаніеля постійно пересікається з тодішнім баченням і розумінням людей і ситуацій, ставить твір у певну паралель до роману «Котячий стіл». У ньому дорослий наратор на ім'я Майкл прагне по-новому зрозуміти те, чого він не бачив або не усвідомлював у далекому минулому, коли йому було одинадцять років. Однак у «Світлі війни» цей процес пригадування-інтерпретації ще більш складний і невизначений, оскільки в ситуації дорослого Натаніеля все більше зростає усвідомлення втрачених можливостей його молодості, відчуття дисгармонії власного внутрішнього світу і втрати найдорожчих людей. Найбільше підривають світ героя два епізоди з його намагань повернути минуле і відповісти на питання, що залишилися з того часу невирішеними. Перший – це зустріч із дорослою Рейчел, яка не може вгамувати гнів на матір і не може пробачити їй, що та покинула дітей у найскладніший період їхнього життя, що врешті-решт спотворило долю Рейчел і невідворотно віддалило її від Натаніеля. Другий – поїздка до Метальника, який жодним чином не хоче повертатися у минуле і всіяко дистанціюється від Натаніеля, а довершує фіаско наратора те, що він із окремих деталей у помешканні Метальника розуміє, що той одружений із Агнес, яка тепер носить ім'я Софі. Ця зустріч ставить перед наратором цілу низку питань, на які він не має відповіді:

«Ми вчимося, ростемо. Таким, який я тепер, мене зробило моє минуле — не те, чого я досягнув, а те, як я сюди дістався. Але кого я поранив на своєму шляху? Хто спрямовував мене до чогось кращого? Хто приймав і цінував мене за ті дрібниці, які мені вдавались? Хто навчив мене сміятися, брешучи? І хто підштовхнув мене поставити під сумнів моє уявлення про Бражника? Хто навчив мене цікавитися не лише «персонажами», а й їхніми взаєминами та взаємодіями? І найголовніше — як багато шкоди я завдав іншим?» (Ондатже, 2020, с. 255).

Коли Натаніель в Міністерстві старається віднайти сліди роботи матері у розвідці, він дізнається про таємні програми та операції, які виконували спецагенти, і серед них його матір, у повоєнній Європі з ліквідації негодних для Британії політичних діячів і керівних членів партизанських загонів в Югославії і Італії, а також про те, як «зачищалися» і «виправлялися» необхідні матеріали в архівах: «Я довідався, що на заключних етапах війни та проголошення миру вступила в дію перша ґрунтова, майже апокаліптична цензура. Зрештою, війна була пов'язана з мільярдом таємних операцій, про які широкому загалу спокійніше було б не знати, тож найочевидніші докази знищили у штаб-квартирах розвідки як країн фашистського альянсу, так і антиґітлерівської коаліції. Найвідомішим прикладом була пожежа в офісі Управління спеціальних операцій на Бейкер-стріт. Самовільні підпали організовувалися в різних

куточках світу. Коли британці вийшли з Делі, так звані офіцери-пожежники взялися за знищення всіх паперів з компроматом, спалюючи їх удень і вночі на центральній площі в Червоному форті» (Ондатже, 2020, с. 134). Так «темна» історична правда лише злегка відкривається перед наратором, переконуючи його, що і в цьому неможливо досягти певності й визначеності.

Незважаючи на те, що в його особистому житті домінує бажання відкрити докази, його професійне життя вимагає від нього участі у широкомасштабній цензурі компрометуючих доказів. Ця робота є частиною того, що колеги Натаніеля називають *The Silent Correction* («Тихі правки»), і, що, по суті, є «вихолощенням» історичної правди..

Сумніви Натаніеля щодо правдивості та значущості його спогадів підкреслюються синтаксисом, ускладненим численними запитальними реченнями, риторичними припущеннями, повторами однорідних конструкцій. Текст насичується вставними словами на кшталт *maybe, perhaps, probably*; лексичними одиницями з конотаціями неясності й нестаточності, що часто прямо виражається за допомогою префіксів *non-, un-, dis-, il-, im-, in, ir*. Роман тим самим ніби запитує: Чи можна точно переказати життя? Наскільки вразливою і помилковою є пам'ять? Скільки правди і скільки вигаданого є в тому, що ми розповідаємо?

Письменник і критик Девід Шилдс переконливо писав про те, як працює пам'ять. Він сказав, що для того, щоб «заповнити прогалини, ми перетворюємо наші спогади на конкретні образи, які наш розум сприймає як репрезентацію певного досвіду, об'єкта або думки». Якщо ми думаємо про пам'ять таким чином – як про засіб візуалізації метафор – тоді ми починаємо розуміти надзвичайну інтенсивність стилю письма Ондатже: він митець пам'яті. Унікальний ефект реальності, якого він досягає у своїх найкращих творах, є результатом його здатності викликати образи з такою гостротою, що змушує читача переживати їх із силою чогось знайомого, інтимного та правдивого...» (цит. за : Preston, 2018).

Головна ідея роману сформульована у чіткій тезі наратора, яку він не просто декларує: «Минуле ... ніколи не лишається в минулому» (1, с. 172), але стверджує історією всього свого життя та життя найдорожчих для нього людей. Власне, рефлексії про те, як минуле впливає на майбутнє, формує і переплітає долі людей, і зумовлюють поетико-стильову специфіку роману, в якому домінують емоційно сповідальні інтонації, як-от: «З яким почуттям я уявляю їх обох? Із заздрістю? Полегшенням? Відчуття провини за те, що сам не знав, за що був відповідальним? Чи говорили вони про мене? Засуджували? Чи я був забороненою темою, так само, як Олівія Лоуренс з її документальним фільмом і книжкою, яку Метальник не хотів купувати? Може, він відмовився від нас усіх...» (1, с. 256-257).

Із документів, які потрапляють до рук Натаніеля, йому стає зрозумілим, що Роуз і Фелон були втягнуті в жорстоке протистояння полярних сил у Європі відразу по закінченню війни в Італії та на Балканах, коли ворогами часто оголошувалися ті, хто також протистояли нацистам, але в силу різних причин не підтримували і союзників.

Напружено складаючи пазли життя своєї матері, Натаніель дотикається до таємних історій, які тільки побіжно згадуються на сторінках офіційних історій. І в цьому зв'язку для читача стає більш зрозумілим безатрибуційний епіграф до роману: «більшість великих битв точиться в складках топографічних карт». Водночас він проливає світло і на питання, яким найбільше переймається наратор: як ми розуміємо та уявляємо себе, якою мірою ми є частиною великого історичного процесу. Невипадково Натаніель згадує слова Олівії Лоуренс, сказані колись йому і Рейчел: «Ваша історія лише одна з багатьох, і вона аж ніяк не гоовна серед них. Власне «я» об'єктивно не таке важливе, яким здається» (Ондатже, 2020, с. 62).

Причини багатьох речей та історій, яких дошукується Натаніель, завжди залишаються недосяжними, заблокованими плином часу та роботою тих, кому, як і йому самому, доручено стерти окремі рядки цих історій. Тому таким невизначеним і незавершеним виглядає останній висновок наратора: «Ми намагаємось упорядкувати

свої життя, сплітаючи їх у хиткі- історії. Наче колись ми загубились у чудернацькій місцевості, а тепер прагнемо зібрати все, що було колись невидимим і неказаним <...> зшити все до купи, щоб вижити, хай навіть доведеться жити надщербленими і забутими, як чина морська на замінованих пляжах» (Ондатже, 2020, с. 263-264).

У романі «Світло війни» відлунують теми й характерні поетико-стильові прийоми з інших творів письменника. Найперше – це роман «Англійський пацієнт», з яким «Світло війни» об'єднує не стільки тема війни як такої, адже ні той, ні той твір не може бути віднесений до воєнної (батальної) прози, скільки опосередкованим зображенням впливу війни на долі людей. У «Світлі війни» ступінь цієї опосередкованості ще вищий. Іншим чином пов'язаний цей твір із романом «Котячий стіл». В обох «Я-нарація» організована таким чином, що на основний фокус зображення очима хлопчика-підлітка (протагоніст «Котячого стола» лише на декілька років молодший від Натаніеля) накладається наративна перспектива з його майбутнього дорослого стану. Основна різниця полягає в тому, що у «Світлі війни» більше виражений ретроспективний елемент. Згідно зі слухним зауваженням Джеймса Бредлі, «як і останній роман Ондатже «Котячий стіл», який представляє напівавтобіографічну розповідь про подорож автора з Коломбо до Лондона 11-річним підлітком без супроводу сім'ї, «Світло війни» складається з відношення оповідача до його юності та довгої тіні, що відкидається через нездатність зрозуміти всю складність їхнього досвіду в той час...» (Bradley, 2018).

На особливу увагу заслуговує назва роману. На жаль, український переклад – «Світло війни» – не відтворює її багатозначність, адже в романі йдеться не про світло, яке спричиняється військовими діями, а насамперед про світло часів війни. В буквальному сенсі мається на увазі затемнення вікон у будинках в роки війни як захист від повітряних нальотів. Далі варто говорити про те, що дуже багато подій у романі відбувається вночі: нелегальні нічні перевезення собак до місць перегонів, а пізніше доставки європейського фарфору на чорний ринок (насправді, як дізнається Натаніель після війни, це був матеріал для виготовлення вибухівки), таємні зустрічі Натаніеля і Агнес в порожніх лондонських квартирах та ін.). Власне, майже все, що відбувається в романі, для Натаніеля є незрозумілим, «темним», і цьому якнайкраще відповідає колористика затіненості, яка формує імпресіоністичну стильову доміную роману. Слово *shade* і його граматичні форми та похідні (*shadow, shadowy, shaded*), згідно з нашими підрахунками, вжито в романі щонайменше 19 разів. Причому часто воно не стосується власне освітлення, наприклад, коли Натаніель говорить про Метальника «*my shadowy father*» (Ondaatje, 2018, p.177) чи коли він характеризує історію Бражника фразою «*his shadowed story*» (Ondaatje, 2018, p. 12).

Як бачимо, жанр роману, специфіка його наративної організації і поетико-стильові особливості перебувають в органічному взаємозв'язку, формуючи унікальну художню цілісність.

Висновки та перспективи

Таким чином, жанрові, структурні і поетикальні особливості роману М. Ондатже «Світло війни» визначаються його ускладненим проблемно-тематичним комплексом і характерним для цього автора імпресіоністичним стилем.

Вихідним жанровим орієнтиром для роману є класичні «роман виховання» й «історія дорослішання», викладені у форматі «Я-розповіді». При цьому автор істотно її трансформує, інкорпорує в неї елементи шпигунського роману, історії самопізнання, наративного квесту, морально-філософського роману.

Головний герой (і наратор) роману Натаніел Вільямс постає одночасно в двох іпостасях – 14-літнього підлітка і 28-річного дорослого чоловіка, який намагається не тільки відновити у своїй пам'яті події минулого, а й зрозуміти його таємниці та розкрити, як вони позначилися на його формуванні як особистості. Ретроспекція в романі тісно поєднується з рефлексіями наратора на різноманітні теми. Найважливішою серед них є проблема минулого і його впливу на теперішнє. Не менш

значущим є питання про сутність пригадування як феномену людської свідомості, його зв'язку з уявою, шляхів формування нарративу спогадів. Насиченість тексту такого роду рефлексіями формує своєрідний метатекстуальний план роману. Це не просто роман-спогади, а й роман про спогади, про пам'ять, коли пригадування минулого супроводжується коментарями з приводу того, що таке пам'ять, як працює пам'ять, якою мірою спогади є достовірними, якими є шляхи нарративного структурування спогадів.

Перспективи подальшого дослідження «Світла війни» вбачаємо у з'ясуванні зв'язків роману з іншими творами М. Ондаатже, виявленні типологічних відповідностей з тенденціями розвитку новітньої зарубіжної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бовсунівська Т.В. (2015). *Жанрові модифікації сучасного роману*. Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. 368 с.
- Кеба, О.В., Семелюк, Р.М. (2018). *Аналітика нарративного дискурсу* : навч.-метод. посіб. / [упоряд.:]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 200 с.
- Ондаатже, М. (2020). *Світло війни*: пер. з англ. А. Цвіри. Харків : Віват, 2020. 272 с.
- Чорноконь, В.В. (2024). *Категорія невизначеності в художніх системах модернізму і постмодернізму*. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 249 с.
- Юферева, О. (2010). Синтетичний жанр і контамінаційна єдність: теоретичні аспекти. *Питання літературознавства*. 2010. Вип.81. С. 111-121.
- Bildungsroman (2024). *Bildungsroman*. URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/Bildungsroman>
- Bradley, J. (2018). A Family of Disguises. *Sydney Review of Books*. 2 Oct.2018. URL : <https://sydneyreviewofbooks.com/reviews/a-family-of-disguises>
- Coming-of-age story (2024). *Coming-of-age story*. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Coming-of-age_story
- Lecker, R., ed. (2023). *Do You Want to Be Happy and Write? Critical Essays on Michael Ondaatje*. Montreal : McGill-Queen's University Press, 488 p.
- Hadley, T. (2018) The Runaways [*Warlight* by Michael Ondaatje]. *London Review of Books*. Vol. 40 No. 21. 8 November 2018. URL : <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v40/n21/tessa-hadley/the-runaways>
- Interview with Michael Ondaatje*. (2023). Winner of the 2023 Literary Grand Prix - Blue Metropolis Festival. 2023. URL : https://www.youtube.com/watch?v=Y9OcxYu-krA&ab_channel=BlueMetBleu
- Lively, P. (2018). Wartime Acts, Postwar Retribution: A Mother's Risky Legacy. *The New York Times*. June 7, 2018. URL : <https://www.nytimes.com/2018/06/07/books/review/michael-ondaatje-warlight.html>
- Menon, T.K. (2018) Ondaatje's Long War. *Public Books*. 5.17.2018. URL : <https://www.publicbooks.org/ondaatjes-long-war/>
- Michael Ondaatje on "Warlight: A Novel" at the 2018 Miami Book Fair*. (2018). URL : https://www.youtube.com/watch?v=RHB0oZPnEDU&ab_channel=PBSBooks
- Michael Ondaatje spoke at Dominican University of California*. (2024). URL : https://www.youtube.com/watch?v=pX_H8CZkPmY&ab_channel=DominicanUniversityofCalifornia
- Michael Ondaatje: 'It takes me a long time to get over the writing and editing of a book.'* (2018). An interview with Michael Ondaatje. URL : <https://thebookerprizes.com/michael-ondaatje-interview-warlight>.
- Motion, A. (2018). *Warlight* by Michael Ondaatje: A novel shrouded in secrecy [Review]. *The Guardian*. Sat 16 Jun 2018. URL : <https://www.theguardian.com/books/2018/jun/16/warlight-michael-ondaatje-review-english-patient>

- Ondaatje M. *Warlight*. London : Random House, 2018. 290 p.
- Preston, A. (2018). Warlight by Michael Ondaatje review – magic from a past master. *The Guardian*. Tue 5 Jun 2018. URL : <https://www.theguardian.com/books/2018/jun/05/warlight-michael-ondaatje-review>
- Sawhney, H. (2018). Don't listen to the critics. Michael Ondaatje: bestselling author, scolded by ghosts. *The Times Literary Supplement*. June 15, 2018. URL : <https://www.thetimes.co.uk/literature/fiction/michael-ondaatje-warlight>
- Truett, B. (2020). Michael Ondaatje, *Warlight: A Novel* [Review]. *Chicago Review*. February 5, 2020. URL : <https://www.chicagoreview.org/michael-ondaatje-warlight-a-novel-reviewed-by-brandon-truett/>
- Warlight*. Written by Michael Ondaatje. Longlisted The Man Booker Prize. (2018). URL : <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/books/warlight>

REFERENCES

- Bovsuniv'ska, T.V. (2015). Genre modifications of modern novel. Monograph. Kharkiv.
- Keba, O. V., Semeliuk, R. M. (2018). Analytics of narrative discourse. Kamianets-Podilskyi.
- Ondaatje, M. (2020). Switlo Vijny [Warlight]. Kharkiv.
- Chornokon, V. V. (2024) Category of indeterminacy in artistic systems of modernism and postmodernism. Thesis for a Doctor of Philosophy Degree, specialty 035 Philology. Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University.
- Yufereva, O. (2010). Synthetic genre and contamination unity: theoretical aspects. *Problems of Literary Criticism*. № 81.
- Bildungsroman (2024). *Bildungsroman*. URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/Bildungsroman>
- Bradley, J. (2018). A Family of Disguises. *Sydney Review of Books*. 2 Oct. 2018. URL : <https://sydneyreviewofbooks.com/reviews/a-family-of-disguises>
- Coming-of-age story (2024). *Coming-of-age story*. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Coming-of-age_story
- Lecker, R., ed. (2023). *Do You Want to Be Happy and Write? Critical Essays on Michael Ondaatje*. Montreal : McGill-Queen's University Press, 488 p.
- Hadley, T. (2018) The Runaways [Warlight by Michael Ondaatje]. *London Review of Books*. Vol. 40 No. 21. 8 November 2018. URL : <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v40/n21/tessa-hadley/the-runaways>
- Interview with Michael Ondaatje*. (2023). Winner of the 2023 Literary Grand Prix - Blue Metropolis Festival. 2023. URL : https://www.youtube.com/watch?v=Y9Ocxyu-krA&ab_channel=BlueMetBleu
- Lively, P. (2018). Wartime Acts, Postwar Retribution: A Mother's Risky Legacy. *The New York Times*. June 7, 2018. URL : <https://www.nytimes.com/2018/06/07/books/review/michael-ondaatje-warlight.html>
- Menon, T.K. (2018) Ondaatje's Long War. *Public Books*. 5.17.2018. URL : <https://www.publicbooks.org/ondaatjes-long-war/>
- Michael Ondaatje on "Warlight: A Novel" at the 2018 Miami Book Fair*. (2018). URL : https://www.youtube.com/watch?v=RHB0oZPnEDU&ab_channel=PBSBooks
- Michael Ondaatje spoke at Dominican University of California*. (2024). URL : https://www.youtube.com/watch?v=pX_H8CZkPmY&ab_channel=DominicanUniversityofCalifornia
- Michael Ondaatje: 'It takes me a long time to get over the writing and editing of a book.'* (2018). An interview with Michael Ondaatje. URL : <https://thebookerprizes.com/michael-ondaatje-interview-warlight>.
- Motion, A. (2018). Warlight by Michael Ondaatje: A novel shrouded in secrecy [Review]. *The Guardian*. Sat 16 Jun 2018. URL : <https://www.theguardian.com/books/2018/jun/16/warlight-michael-ondaatje-review-english-patient>

- Ondaatje M. *Warlight*. London : Random House, 2018. 290 p.
- Preston, A. (2018). Warlight by Michael Ondaatje review – magic from a past master. *The Guardian*. Tue 5 Jun 2018. URL : <https://www.theguardian.com/books/2018/jun/05/warlight-michael-ondaatje-review>
- Sawhney, H. (2018). Don't listen to the critics. Michael Ondaatje: bestselling author, scolded by ghosts. *The Times Literary Supplement*. June 15, 2018. URL : <https://www.the-tls.co.uk/literature/fiction/michael-ondaatje-warlight>
- Truett, B. (2020). Michael Ondaatje, *Warlight: A Novel* [Review]. *Chicago Review*. February 5, 2020. URL : <https://www.chicagoreview.org/michael-ondaatje-warlight-a-novel-reviewed-by-brandon-truett/>
- Warlight*. Written by Michael Ondaatje. Longlisted *The Man Booker Prize*. (2018). URL : <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/books/warlight>

**BASIC ASPECTS OF TEACHING «BUSINESS ENGLISH»
AS AN ACADEMIC DISCIPLINE IN THE WORKS OF UKRAINIAN
AND WESTERN SCHOLARS**

Tymchyk Maryna,

Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

ORCHID ID 0009-0001-9763-3378

Corresponding author: maryna.tymchyk@uzhnu.edu.ua

Abstract. The article discusses the peculiarities of teaching the «Business English» course and the approaches of Ukrainian and Western researchers in their exploration. It is established that the discipline of Business English is a unity of three components: teaching, the English language itself, and awareness of terminology and professional features of business communities. It is clarified that modern teaching methods include creating an atmosphere in which students feel comfortable and relaxed, stimulating their interests and creative abilities, and activating their skills to analyze various situations during the learning process of the English language.

Studying «Business English» as an academic discipline includes a comprehensive process that encompasses not only language skills but also the development of abilities required for conducting business at an international level. Students must master the specific vocabulary of international business communication, understand the cultural and professional features of business communities, and acquire the skills to write business letters, conduct negotiations, participate in conferences, work with financial documents, and prepare reports. It is essential to apply the language in various business situations, such as contract negotiations or cooperation with international partners, as well as to communicate effectively with representatives from different cultures while maintaining business etiquette and resolving intercultural challenges. Active learning methods used in the study of Business English are characterized by promoting cognitive activity among students. They are based on dialogue, meaning a free exchange of ideas regarding the possible solutions to tasks and situations, and they are marked by a high level of engagement from learners.

The article emphasizes the challenges and difficulties faced by lecturers and teachers in the process of teaching foreign languages. It also discusses the importance of integrating innovative approaches and technologies into the learning process to enhance the effectiveness of teaching and the development of students' communicative skills in the business field.

Keywords: business English, business communication, Lingua Franca, lecturer, methods of teaching, business education, professional activity, students.

Received: 11 July 2024

Revised: 18 July 2024

Accepted: 26 July 2024

How to cite: Tymchyk M. (2024). Basic Aspects of Teaching «Business English» as an Academic Discipline in The Works of Ukrainian and Western Scholars. *Philological Treatises*, 16(2), 180-194 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-18](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-18)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ
«ДІЛОВА АНГЛІЙСЬКА МОВА» У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ
ТА ЗАХІДНИХ НАУКОВЦІВ**

Тимчик Марина,

Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

ORCID ID 0009-0001-9763-3378

Автор, відповідальний за листування: maryna.tymchuk@uzhnu.edu.ua

Анотація. У статті розглядаються особливості викладання курсу «Ділова англійська мова» та підходи українських та західних дослідників до їх висвітлення. Встановлено, що дисципліна ділової англійської є єдністю трьох складових – викладання, самої англійської мови та обізнаності із термінологією та професійними особливостями бізнес-спільнот. З'ясовано, що сучасні методи навчання включають створення атмосфери, в якій студенти почуваються комфортно та невимушено, стимулюють їх інтереси та творчі здібності, активізують уміння аналізувати різноманітні ситуації в процесі вивчення англійської мови.

Вивчення «Ділової англійської» є комплексним процесом, що охоплює не лише мовні засоби, але й розвиток навичок для ведення бізнесу на міжнародному рівні. Студенти повинні освоїти специфічний вокабуляр міжнародної бізнес-комунікації, вивчити особливості культур і професій бізнес-спільнот, вміння писати ділові листи, вести переговори, брати участь у конференціях, працювати з фінансовими документами та складати звіти. Важливо вміти застосовувати мову у різних бізнес-ситуаціях, таких як укладання контрактів чи співпраця з міжнародними партнерами, а також ефективно комунікувати з представниками різних культур, зберігаючи діловий етикет і вирішуючи міжкультурні труднощі. Охарактеризовано активні методи навчання під час вивчення ділової англійської мови, що сприяють пізнавальній активності студентів. В їх основу покладений діалог, тобто вільний обмін думками щодо можливості вирішення поставлених завдань та ситуацій, та характеризуються високим рівнем активності тих, хто навчається.

Акцентовано увагу на труднощах та викликах, які постають перед викладачем у процесі викладання іноземної мови. Розглянуто важливість інтеграції інноваційних підходів та технологій в навчальний процес для підвищення ефективності навчання та розвитку комунікативних навичок студентів у сфері бізнесу.

Ключові слова: ділова англійська мова, ділова комунікація, міжнародна мова, мова бізнесу, викладач, методи викладання, бізнес-освіта, професійна діяльність, студенти.

Отримано: 11 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 18 липня 2024 р.

Затверджено: 26 липня 2024 р.

Як цитувати: Тимчик М. (2024). Основні аспекти викладання предмету «Ділова англійська мова» у працях українських та західних науковців. *Філологічні трактати*, 16(2), 180-194 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-18](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-18)

Вступ

Україна здійснила свій цивілізаційний вибір, ставши на шлях входження в Європейський союз – об'єднання країн з розвиненими, а отже й з одними найзаможнішими, економіками світу, що цілковито відповідає інтересам нашої держави, оскільки фактично приведе її на новий, найвищий у сучасному світі, рівень розвитку людської цивілізації.

Без сумніву фундаментом сталого розвитку як стратегії європейської та євроатлантичної інтеграції України слід визнати освіту. Тому входження української освітньої системи в європейський освітній простір має надзвичайно важливе значення.

Європейська інтеграція України зумовлює зростаючу потребу у підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно працювати в сфері бізнесу та торгівлі. Такі фахівці мають вільно володіти іноземними мовами, особливо англійською, яка є мовою міжнародного спілкування, а також демонструвати здатність до продуктивної комунікації та співпраці із закордонними партнерами.

Дослідження багатьох українських учених (Гаєва, 2021; Долинський, 2021; Самонено, 2021; Шевчук, 2023) підтверджують, що успіх діяльності компаній багато в чому залежить від здатності налагоджувати та підтримувати дружні, ділові й партнерські взаємини. У зв'язку з цим важливим завданням є розвиток у студентів навичок ділової комунікації, яка виступає ключовою основою для ефективної професійної діяльності. Володіння діловою англійською мовою стає необхідним інструментом для досягнення цих цілей, сприяючи інтеграції компаній до міжнародного бізнес-середовища.

Навчання іноземних мов в Україні здійснюється з урахуванням основних досягнень європейських країн у цій галузі та відповідно до таких міжнародних освітніх документів, зокрема: «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» (CEFR) 2001 р.; «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо ключових компетентностей для освіти впродовж життя» 2008 р.; «Європейських стандартах і рекомендаціях для гарантії в якості вищої освіти» 2015 р. (Долинський, 2021, с. 26–27)

З огляду на недостатність вивчення обраної проблеми та її актуальність **метою даної статті** є аналіз особливостей та важливих аспектів викладання предмету «Ділова англійська мова» у працях українських і західних науковців.

Матеріали та обговорення

Аналіз сучасних досліджень і публікацій показує, що якість вищої освіти значною мірою залежить від рівня володіння іноземною мовою випускників закладів вищої освіти. На думку провідних вітчизняних учених, таких як Андрущенко В., Бех П., Зязюн І., Кремінь В., Онкович Г., Редько В. та інші, опанування іноземної мови є критичним фактором для формування висококваліфікованих фахівців (Долинський, 2021).

Особливу увагу дослідники приділяють вивченню іноземної мови як засобу професійного спілкування. Так, аспекти навчання англійської мови для професійних цілей розглядаються у працях таких дослідників: Белоусова С., Врабель Т., Гаєва П., Дегтярьова Ю., Долинський Є., Дробіт І., Кожушко О., Коломієць С., Межуєва І., Мірошніченко О., Олейнікова О., Саєнко О., Симоненко Н., Сиромія Н., Устименко Н., Шевченко І., Ягельська Н., та інших. Однак, як зазначають дослідники, рівень володіння іноземною мовою серед випускників ЗВО часто не відповідає сучасним вимогам ринку праці, що може ускладнювати їхнє успішне працевлаштування (Гаєва, 2021, с. 108).

Щоб усунути ці недоліки, важливо переймати успішний досвід європейських країн, де система освіти та підготовка фахівців характеризуються високим рівнем розвитку. Вивчення цього досвіду знайшло своє відображення у наукових працях таких дослідників, як Браун Г., Вакалюк Т., Вільямс М., Гібсон Р., Гринюк Г., Елліс М., Максименко О., Мисечко О., Мета Х., Морська Л., Петрашук О., Річардс Дж., Шарма П., Штохман Л. та інших. Упровадження їхніх напрацювань може сприяти підвищенню ефективності вивчення іноземних мов і відповідати актуальним потребам української освіти та економіки.

Попри значний масив публікацій є підстава стверджувати, що ділова англійська, однак, є сферою, яку часто оминають своєю увагою дослідники, надаючи перевагу вивченню тих галузей англійської, де можливо чітко визначити їх межі та специфіку (Ellis, 1994).

Результати дослідження

Спершу варто розглянути тлумачення терміну «*Business English*» у словнику MerriamWebster (Із словника MerriamWebster), яке має два основні значення: 1. English as used in business, specifically : the study and practice of composition with emphasis on correctness, propriety, spelling, punctuation, and the forms of business correspondence;

2. English as taught in non-English-speaking countries in courses that emphasize its commercial rather than its cultural importance and that are normally designed to produce conversational fluency within a limited vocabulary.

Наступний популярний термін, який використовується у сфері бізнесу, є «*Lingua franca*» (n.) (often capitalized 1619): 1. a common language consisting of Italian mixed with French, Spanish, Greek, and Arabic that was formerly spoken in Mediterranean ports;

2. any of various languages used as common or commercial tongues among peoples of diverse speech

Ex. English is used as a lingua franca among many airline pilots.

3. something resembling a common language

Ex. movies are the lingua franca of the twentieth century.

Розглянемо ще один суміжний термін у тлумачному словнику, а саме «*Interlanguage*» (n) : language or a language for [international](#) communication.

Отже, ці терміни окреслюють основи для розуміння комунікації у глобалізованому світі, де мовне середовище стає багатомовним, а ефективне спілкування залежить від здатності адаптуватися до міжкультурних та лінгвістичних викликів. Всі ці поняття відіграють ключову роль у забезпеченні продуктивної співпраці та обміну інформацією у міжнародних бізнес-процесах.

На думку науковців (Пивоваров, Савченко, Калашник, с. 9) «*діловою мовою*», називають відгалуження літературної мови, яке забезпечує писемне й усне спілкування на офіційно-діловому рівні. Її ключовими ознаками є використання спеціальної лексики, таких як канцеляризми та мовні штампи, регламентована побудова речень і стандартизовані форми викладу. У межах офіційно-ділового стилю виділяється «*ділова лексика*», що складається з термінів, сталих зворотів і стандартних виразів, які використовуються в офіційних документах, а також у діловій практиці. Ця лексика відзначається точністю і забезпечує однозначне сприйняття інформації (З енциклопедії, 2000).

Таким чином, можна зробити висновок, що «*ділова англійська мова*» — це специфічний різновид англійської, адаптований для застосування в бізнес-контекстах, таких як міжнародна торгівля, фінанси, страхування, банківська справа та інші сфери професійної взаємодії. Її основними характеристиками є дотримання стандартів чіткості, структурованості, використання спеціалізованої лексики та граматичних конструкцій, що відповідають вимогам ділового середовища.

Ця форма англійської мови є частиною сфери «Англійська для спеціальних цілей» (English for Specific Purposes), що робить її одним із ключових інструментів у міжкультурній професійній комунікації. Її вивчають переважно не носії мови, які прагнуть працювати або співпрацювати з англійськими партнерами чи організаціями, а також у ситуаціях, коли англійська виступає як спільна мова спілкування (*lingua franca*).

Додатково варто зазначити, що англійська мова є найпоширенішою у сфері міжнародного бізнесу, де, за оцінками, понад 75% бізнес-комунікацій відбувається між людьми, для яких англійська не є рідною мовою (Із вебсайту EnglishCub). Це підкреслює її універсальність та важливість для сучасної глобалізованої економіки

Тож ділова англійська мова не лише полегшує взаємодію між представниками різних країн, але й сприяє розвитку міжнародного партнерства та взаємовигідних відносин.

Відома британська науковиця Хелен Мета слушно зауважує, що поряд із численними позитивними аспектами опанування мови виникають і певні труднощі

(Richards, Rodgers, 2001), які впливають на перебіг вивчення ділової англійської мови протягом навчального процесу. Позитивною стороною для викладача є те, що він отримує можливість поглибити свої знання у новій для нього сфері бізнесу, однак з іншого – процес опанування раніше невідомих концепцій і термінології може бути доволі складним і потребувати значних зусиль. Важливою складовою бізнес-курсу є також добір відповідних матеріалів з бізнес-тематики та урахування специфіки, інтересів цільової аудиторії, а це є складним і відповідальним завданням для викладача.

Цей висновок ґрунтується на соціологічному опитуванні педагогічних працівників, перед якими було поставлено завдання дати визначення діловій англійській мові. Результати опитування вказують на те, що у термін «Business English» входять не тільки комунікативні навички мови, а й розуміння етикету, слідування правил поведінки, культури та етнопсихології (Richards, Rodgers, 2014). Головним аспектом бізнес комунікації постає підготовка презентацій, практика ведення переговорів та зборів, бізнес-зустрічі, працевлаштування. Однак чіткі межі між англійською як «lingua franca» та загальною англійською мовою дещо змінюються. Зростає необхідність вивчення мови саме як технічної.

Ділова англійська мова є невід'ємною частиною щоденного спілкування у професійному середовищі, охоплюючи письмову, усну та телефонну комунікацію з колегами, клієнтами і партнерами.

Викладачі іноземних мов часто працюють із текстами офіційно-ділового, публіцистичного і наукового стилів, причому значну увагу приділяють документам офіційно-ділового стилю. До таких текстів належать ділові листи, договори, контракти, угоди, ділові записки. Ділові листи часто включають традиційні шаблони зачину «Dear Sirs/Gentlemen» «Dear Sir (Madam)», «Dear Mr... (Mrs...)», «Dear Miss...» «Dear Ms...», рідко «Messrs» та завершення «Yours faithfully», «Yours sincerely», «Sincerely yours», «Respectfully yours», «With best regards» та ін.

У значному масиві інформаційних матеріалів особливе місце займають довідково-інформаційні документи, зокрема факси, електронні повідомлення, меморандуми, протоколи та телефонограми, які забезпечують ефективну інформаційну взаємодію.

Не можемо не погодитися із класифікацією поданою Шевчук С., який поділяє ділові документи на: 1) організаційно-розпорядчі (організаційні: положення, інструкції, правила, статuti, тощо); 2) розпорядчі: постанови, рішення, розпорядження, вказівки тощо); 3) довідково-інформаційні (довідки, протоколи, акти, пояснювальні й службові записки, службові листи, відгуки, плани роботи, телеграми, телефонограми, звіти, доповіді тощо); 4) кадрово-контрактні або щодо особового складу (заяви, накази по особовому складу, особові картки, трудові книжки, характеристики тощо); 5) обліково-фінансові, господарсько-договірні та ін. [Шевчук, 2003, с. 18–19].

Практика викладання ділової англійської мови підтверджує слушність точки зору Долинського Є., згідно з якою «Ділове листування – це узагальнена назва різних за змістом документів, що виступають інструментом оперативного інформаційного обміну між організаціями, а його змістом можуть бути запити, повідомлення, угоди, претензії, нагадування, вимоги, роз'яснення, підтвердження, прохання тощо» (Долинський, 2021, с. 35).

Таким чином, лист є одним із найпоширеніших засобів комунікації та важливою формою документації. Листи відіграють важливу роль у налагодженні офіційних контактів між підприємствами, організаціями, установами та іншими закладами. Основна мета службових листів полягає у передачі інформації, переконанні, наданні роз'яснень або спонукання адресата до виконання певних дій. За функціональним призначенням вони класифікуються на ті, що вимагають відповіді, та ті, що її не передбачають. У табл. 1 наведемо основні типи таких листів (Із вебсайту StudFiles).

Табл.1. Класифікація листів за функціональним призначенням

Листи, що вимагають відповіді	Листи, що не потребують відповіді
Запит (Inquiry) - лист із проханням надати інформацію про товар, послугу або умови співпраці.	Повідомлення (Notification) - лист, що інформує про певну подію, рішення або факт без потреби відповіді.
Претензія (Claim) - лист, у якому висувається претензія щодо отриманого товару або послуги.	Подяка (Thank-you Letter) - лист із вдячністю за надану послугу, співпрацю або подарунок.
Пропозиція (Proposal) - лист із проханням надати пропозицію на виконання певної роботи або постачання товару.	Рекомендаційний лист (Recommendation Letter) - лист, що надає позитивну характеристику особі чи організації.
Запрошення (Invitation Letter) - лист із проханням підтвердити участь у заході чи зустрічі.	Лист-нагадування (Reminder Letter) - лист із нагадуванням про наближення термінів виконання зобов'язань.
Лист із запитом про надання документації (Request for Documentation Letter) - лист, у якому адресат запитується про надання певних документів необхідних для подальшої роботи чи прийняття рішення	Лист з оголошенням (Announcement Letter) - лист, що містить оголошення про подію, зміну графіка або інші зміни, що не потребують відповіді.
Лист із проханням про уточнення умов договору (Request for Clarification of Contract Terms Letter) - такий лист надсилається для уточнення умов, що стосуються співпраці, контракту чи угоди.	Лист-підтвердження реєстрації (Registration Confirmation Letter) - лист, який підтверджує отримання певних документів або матеріалів без необхідності відповіді.

Отже, ділові листи, що вимагають відповіді, спрямовані на початок або продовження комунікації, тоді як листи, що її не передбачають, мають лише інформативну або завершальну функцію. Розуміння цієї класифікації допомагає обрати правильну тональність та структуру ділового листування.

Дидактичні принципи організації процесу англомовного ділового листування докладно висвітлено в дисертаційному дослідженні Самоненко Н. Вони слугують основою для визначення змісту, форм і методів навчання, забезпечуючи його відповідність загальним цілям та закономірностям. У контексті організації будь-якого навчального процесу, зокрема вивчення іноземної мови, на думку дослідниці, до таких принципів належать: взаємозв'язок виховання та навчання, наочність у його поданні, послідовність викладання, доступність для засвоєння, а також міцність запам'ятовування. Додатковими принципами є: правомірність переходу до вивчення нового мовного та мовленнєвого матеріалу лише за умов повного опанування попереднього; актуальність і змістовність навчальної діяльності; принцип інтегрованого навчання (Самоненко, 2021, с. 90–91).

Західні експерти (Guffey, Loewy, 2018; Taylor, 2012) виділяють наступні елементи листа міжнародного зразка:

1) **Letter head /The heading /Sender's address** (includes the company's name and address, telephone/fax number, telex code, e-mail).

2) **The date** (date/month/year - BE; month/date/year- AE).

3) *The inside address /recipient's address* (the name and official title, the number of the office, street, code of the city, the country).

4) *The reference and the subject line /téma* (the subject line appears below the reference).

5) *The salutation /Greeting* (Dear Sir/Madam and so on).

6) *Body of the letter:*

Opening: give your reason for writing.

Focus: provide details about why you are writing.

Action: tell what will happen next .

Closing: thank the reader.

7) *The complimentary close* (British style -Yours faithfully, Yours sincerely; American style - Sincerely yours, Yours truly).

8) *The signature* (the name of the person who is signing the letter, placed on the left side)

9) *Enclosure* (Enc. or End.- to indicate that the document is enclosed with the letter).

10) *Copies* (to indicate that the letter is being sent to additional recipients besides the primary addressee).

11) *Postscripts* (P.S. - a short message added after the main body of the letter, to emphasize a key point, add a personal note, or include information overlooked in the main text).

Однак, до прикладу, відома дослідниця Кнодель Л. (Кнодель, 2019, с. 75) подає дещо іншу послідовність структури ділового листа:

1. *The Date.*

2. *The Inside Address and Sender's Address* (the inside address is written below the sender's address and on the opposite side of the page).

3. *The Opening Salutation*

4. *The Subject Heading.*

5. *The Opening Paragraph.*

6. *The Body of the Letter.*

7. *The Closing Paragraph.*

8. *The Complimentary Closing.*

9. *The Signature.*

10. *Enclosures.*

11. *Postscripts and Copies.*

Отже, існують загальноприйняті правила написання ділових листів, які визначають їхню структуру, тональність і формат. Водночас спостерігаються певні відмінності, зумовлені культурними, мовними та професійними особливостями. Ці специфічні нюанси можуть стосуватися використання стандартних фраз, оформлення контактних даних, форм звертання, а також вимог до змісту та стилю залежно від галузі або регіону. Врахування таких особливостей сприяє ефективній комунікації та досягненню мети листування.

Щоб досягти належного рівня ефективності у діловому листуванні, важливо також розвивати мовленнєві навички, які дозволять підлаштовуватись до специфіки комунікації у різних культурних та професійних середовищах. Одним із ключових компонентів підготовки до написання листів є розвиток умінь роботи з текстами, оскільки вони забезпечують розуміння контексту та правильний вибір формулювань.

Українські науковці (Белоусова, 2011; Дегтярова, 2006) обґрунтовують тезу, що навчання як вид мовленнєвої діяльності включає такі основні стратегії читання:

1. **Skimming** — для розуміння основного змісту тексту.

2. **Reading for detail** — для повного та детального розуміння тексту.

3. **Scanning** — використовується для пошуку конкретної інформації.

Застосування цих стратегій сприяє підвищенню якості роботи з інформацією, що особливо важливо у процесі підготовки ділових текстів, адаптації матеріалів до потреб аудиторії та забезпечення максимальної зрозумілості й чіткості комунікації.

Успішна міжнародна комунікація вимагає не лише знання термінології та лексики, а й уміння ефективно працювати зі спеціалізованими текстами. При доборі текстів для дисципліни «Ділової англійської мови» необхідно враховувати кілька ключових аспектів: зміст, інформативність та відповідність професійним інтересам аудиторії. Це не лише полегшує засвоєння матеріалу, але й сприяє мотивації до самостійного навчання. Матеріал має бути достатньо пізнавальним, містити актуальну інформацію за фахом і бути обсягом 1500–2000 друкованих знаків. У цьому контексті західні автори (Guariento, 2001, р. 352) стверджують, що у разі потреби тексти можна адаптувати, зберігаючи їхню наближеність до автентичних джерел. Дж. Гармер (Harmer, 2001, р. 70–71) визначає ключові принципи навчання читанню, які враховують як когнітивні, так і мотиваційні аспекти цього процесу:

1. Читання як активна навичка: воно потребує не лише механічного опрацювання тексту, але й активного залучення уваги, критичного мислення та аналітичного підходу для розуміння контексту та підтексту.

2. Відповідність тематики: тексти мають бути цікавими, релевантними для професійних або навчальних потреб аудиторії, що сприяє підвищенню мотивації та створює зв'язок із реальними ситуаціями.

3. Функціональність завдань: вправи для опрацювання тексту повинні відповідати його змісту та меті читання. Завдання мають бути структурованими так, щоб сприяти осмисленню тексту, розвитку мовленнєвих навичок і збагаченню лексичного запасу

4. Контекстуальність: тексти повинні бути максимально автентичними або наближеними до реальних умов використання мови, що дозволяє розвивати практичні навички, необхідні у професійній діяльності.

5. Комплексний підхід: читання слід супроводжувати передтекстовими, притекстовими й післятекстовими завданнями, які допомагають осмислити інформацію, визначити ключові ідеї, а також засвоїти нові лексичні й граматичні конструкції.

Робота з професійно орієнтованими текстами, включаючи тексти необхідні для опанування предмету ділова англійська мова, забезпечує практичну спрямованість навчання, підготовку до реальних професійних ситуацій, успішній інтеграції студентів у міжнародне бізнес-середовище та кращій мотивації у навчанні.

У вивченні англійської мови застосування різноманітних методів та підходів відіграє важливу роль у підвищенні ефективності навчального процесу, а також вони є тісно пов'язані із психологією. Розглянемо детальніше основні методи та їх переваги:

1. Метод «тихого» навчання (Silent way). Заснований К. Гаттеню, цей метод зосереджений на мінімізації мовлення викладача під час занять, що стимулює студентів до активного мислення, концентрації та самостійного пошуку рішень. Він сприяє розвитку внутрішньої мотивації та самостійності, а також ефективному використанню дидактичного матеріалу.

2. Метод сугестопедії. Основна ідея методу полягає у розкритті резервних можливостей особистості через віру в успіх кожного студента, авторитет викладача та високо мотивовану діяльність. Метод базується на творчій взаємодії, що сприяє емоційному залученню студентів і стійкому засвоєнню знань.

3. Метод «громади» (Community Language Learning). Розроблений Ч. Курраном, цей метод ставить акцент на активну участь студентів у визначенні змісту навчання та виборі оптимального темпу й режиму роботи. Викладач виступає у ролі ментора, що сприяє зниженню стресу та підвищенню самостійності студентів. Метод орієнтований на створення атмосфери довіри та співпраці, що полегшує засвоєння матеріалу.

4. Комунікативний метод. Цей підхід спрямований на інтегрований розвиток усіх мовленнєвих умінь. Завдання викладача полягає у створенні реалістичних, емоційно забарвлених ситуацій, які стимулюють спілкування іноземною мовою, занурюють студентів в атмосферу живого мовлення та сприяють природному засвоєнню лексики й граматики ділового спілкування. Такі ситуації мають відображати реальні життєві або професійні контексти, що допомагає студентам краще інтегрувати нові знання у практичне використання. Важливим елементом є мотивація до активної участі, яка забезпечується через цікаві завдання, дискусії, рольові ігри чи симуляції, що відповідають інтересам і потребам студентів.

5. Теорія множинного інтелекту та диференційоване навчання. У контексті вивчення іноземної мови теорія множинного інтелекту інтегрується з принципами диференційованого навчання. Це забезпечує адаптацію навчального процесу до індивідуальних потреб і здібностей учнів, полегшує досягнення навчальних цілей та сприяє розкриттю їхніх резервів. Організація процесу з урахуванням індивідуальної особистості учнів забезпечує успішне навчання через застосування та підбір інноваційних методів і засобів.

Важливо зазначити, що у практиці навчання студентів різних спеціальностей, крім традиційних методів, поширені й активні методи навчання. Загальноприйнятою є думка, що такі методи навчання не лише сприяють розвитку когнітивних здібностей студентів, але й заохочують активну взаємодію між викладачем і студентами, а також між самими студентами. Інтерактивні методи особливо цінуються за їх здатність створювати сприятливе середовище для спілкування, обміну досвідом і побудови навчального діалогу, що активізує критичне мислення та формує комунікативну компетентність. Такі методи створюють єдиний комунікаційний простір, у якому учасники активно долучаються до обговорення, формуючи власні мовні дії. Інтенсивність професійного спілкування досягається завдяки використанню різноманітних форм подачі матеріалу, включаючи дискусії, симуляції та колективні обговорення. Це дозволяє не лише опанувати мовні навички, але й розвивати здатність критично мислити та ефективно взаємодіяти у команді.

На труднощах, з якими зіштовхується педагог у процесі викладання ділової англійської мови, наголошують деякі із західних дослідників (Richards, Rodgers, 2014; Nyland, 2006). Основна складність полягає в інтеграції трьох ключових елементів курсу: викладання самої мови, ознайомлення з термінологією та врахування професійних особливостей бізнес-спільнот. На думку британського науковця П. Шарми, ця обставина породжує низку суперечливих аспектів у викладанні англійської мови (Sharma P.).

Дослідник радить викладачу адаптувати підручник, забезпечуючи студентів відповідними додатковими матеріалами від Longman, Oxford University Press, Macmillan, British Council та ін. Таким чином, роль викладача полягає не лише у передачі знань, але й у забезпеченні навчального процесу максимально актуальними та відповідними до реалій світового бізнесу матеріалами. Викладач сам вирішує, чи буде обраний підручник визначати методологію викладання, чи навпаки - методичний підхід диктуватиме вибір підручника.

Британський дослідник Піт Шарма зазначає, що в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій термін «підручник» вже не повною мірою відображає інструменти, які використовують викладачі ділової іноземної мови. Тобто, сучасний викладач покладається не лише на традиційні друковані видання, але й активно застосовує електронні ресурси, інтерактивні платформи чи веб-уроки (Sharma P.). Ці цифрові матеріали дозволяють адаптувати навчальний процес до потреб сучасності, забезпечуючи гнучкість у викладанні та доступ до актуальної інформації. Веб-уроки, наприклад, відкривають нові можливості для інтерактивної взаємодії зі студентами, створюючи умови для практичного застосування ділової англійської мови в реалістичних ситуаціях. Таким чином, підхід до використання навчальних ресурсів

значно розширюється, підкреслюючи важливість мультимедійної інтеграції у процес навчання.

Піт Шарма звертає увагу на ще один суперечливий аспект викладання ділової англійської - різницю у рівні професійної обізнаності між учителями-мовниками та викладачами-тренерами бізнес-шкіл, які займаються підготовкою менеджерів. Як приклад, вчителі англійської мови часто змушені навчати створенню ефективних презентацій або інших бізнес-умінь, не маючи достатньої підготовки у цій сфері.

Крім того, важливим компонентом курсу ділової англійської П. Шарма (Sharma P.) вважає крос-культурну обізнаність. Викладач курсу повинен враховувати крос-культурний елемент як необхідну складову ефективного навчання, адже комунікація у міжнародному бізнесі нерозривно пов'язана з розумінням культурних відмінностей.

Науковці підкреслюють, що для ефективної ділової комунікації викладач повинен поєднувати знання англійської мови з основами економіки, бізнесу та права. Водночас особливу увагу слід приділяти міжкультурним аспектам, зокрема відмінностям у культурних цінностях і національному характері партнерів по комунікації, які впливають на їхню поведінку. Як зазначає Долинський Є., розвиток міжкультурних навичок дає змогу впевнено й адекватно діяти в умовах комунікації з представниками інших культур, забезпечуючи комфортність взаємодії та уникнення непорозумінь (Долинський, 2021, с. 35).

Водночас у педагогічних колах тривають дискусії щодо того, яка лексика має входити до курсу ділової англійської мови. Знання про потреби студентів, зокрема, як саме вони будуть використовувати англійську (підготовка презентацій, участь у конференціях, ведення переговорів, дебатів тощо), а також розуміння їхньої професійної сфери й інтересів, є критично важливими для формування релевантного змісту курсу. Як зазначає Х. Мета, ефективність навчання значно зростає, коли курс адаптовано до конкретних потреб і завдань студентів, а викладач володіє необхідними міждисциплінарними знаннями для забезпечення якісної підготовки (Mehta H.).

Таким чином, викладання ділової англійської вимагає не лише знання мови, але й поглибленої підготовки у сфері бізнес-комунікації, а також обережного та об'єктивного підходу до міжкультурної взаємодії.

Дослідження західних науковців переконують у тому, що за умови спільної роботи студентів у малих групах помітно покращуються результати навчання та ставлення до нього студентів, підвищується їх вмотивованість (Richards, Rogers, 2001, p. 25).

Рівень мотивації студентів значною мірою визначається їхніми очікуваннями, тобто тими причинами, які спонукають до вивчення ділової англійської мови. Як зазначають експерти (Ellis, 1994; Frendo, 2005), цей рівень зазвичай вищий, ніж у випадку вивчення загальної розмовної мови, оскільки потреби у професійній комунікації створюють сильнішу внутрішню зацікавленість.

Проте відсутність видимого прогресу може стати серйозним демотивуючим фактором як для студентів, так і для викладачів. Нестача результатів знижує впевненість у досягненні мети, що, своєю чергою, може негативно вплинути на якість навчального процесу. Низький рівень мотивації є однією з основних причин невдач у навчанні, адже він прямо корелює із зменшенням зусиль та інтересу до вивчення предмета.

У полі зору дослідників П. Урра, М. Вільямса та Р. Бурдена опинилася особлива специфіка, яку надає робота в групах вивчення іноземної мови. Причини для цього, згідно з їхніми висновками є дві.

Перш за все, використання таких педагогічних технологій сприяє розвитку мовленнєвих умінь студентів, по-друге, формує навички адекватного сприйняття партнерів по комунікації. Як зазначають дослідники [Ur, 1996; Williams, Burden, 1997], правильний добір учасників групи відіграє важливу роль у груповій роботі,

дозволяючи студентам вести діалоги зі своїми партнерами без безпосереднього контролю з боку викладача. Це, своєю чергою, сприяє створенню атмосфери рівності та невимушеності, що підвищує ефективність взаємодії учасників навчального процесу.

Відомий американський науковець Крістал Д. (Crystal, 2007) у своїй праці «*Language and the Internet*» обґрунтовує ключові причини використання Інтернету для вивчення іноземних мов :

1.Лінгвістична природа онлайн-комунікації. Вона є важливим інструментом для вдосконалення мовних навичок, оскільки дозволяє студентам практикувати реальне спілкування в різних контекстах.

2.Розвиток писемного мовлення. Онлайн-ресурси створюють сприятливе середовище для формування навичок письма, забезпечуючи аудиторію, з якою можна взаємодіяти.

3.Зростання мотивації. Онлайн-комунікація значно підвищує інтерес студентів до вивчення мови, оскільки дозволяє працювати з автентичними матеріалами та брати участь у реальних мовленнєвих ситуаціях.

4.Ефективність часу. Проведення часу в Інтернеті, за словами вченого, має додаткову перевагу: студенти отримують більше можливостей для інтерактивного навчання, що позитивно впливає на загальний рівень володіння мовою.

Варто зазначити, що правильне використання Інтернету не лише модернізує процес навчання, але й створює умови для ефективної мовної практики та підвищення зацікавленості студентів.

Водночас українські дослідники (Федоренко, 2008; Межуєва, 2019) звертають увагу на певні труднощі, які виникають під час використання даних інтернет-ресурсів:

•**Складність сприйняття на слух.** На відміну від письмового мовлення, розуміння аудіоматеріалу потребує значно більше зусиль, оскільки студенти не можуть одразу звернутися до словника для уточнення значення слів. Тому важливо ретельно підбирати контент, щоб він відповідав рівню мовної підготовки студентів.

•**Необхідність систематизації.** Аудіо- та відеоматеріали повинні використовуватися на постійній основі, а їхній вибір має бути ретельно обґрунтованим. Лише добре продумані й адаптовані ресурси сприяють розвитку мовленнєвих умінь, а також формуванню соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій студентів.

•**Підготовка та адаптація матеріалів.** Як зазначає І. Межуєва, використання інтернет-ресурсів для навчання ділової англійської мови вимагає від викладача значної підготовчої роботи. Матеріали потрібно не лише збирати та систематизувати, але й адаптувати до рівня володіння мовою студентів. У деяких випадках доцільно створювати на їх основі вторинні тексти, які будуть простішими для сприйняття (Межуєва, 2019, с. 124–125).

Слушні міркування та методологічні поради щодо необхідності та корисності встановлення зворотного зв'язку у процесі викладання ділової англійської мови висловлює американський вчений Д. Браун. На його переконання забезпечення зворотного зв'язку між тими хто викладає, і тими, хто навчається, є можливим передусім шляхом підготовки відповідних завдань, а так зване «навчання у співпраці» є запорукою його результативності. Д. Браун пропонує замінити традиційні форми оцінювання, такі як тести й іспити, на самоконтроль, зокрема через використання вправ для самодіагностики та перевірки рівня сформованості навичок (Brown, 2007). У цій ситуації викладач відіграє роль наставника, який:

- допомагає студентам визначати персональні цілі для подальшого розвитку;
- мотивує їх досягати нових здобутків;
- підтримує процес навчання, орієнтуючись на індивідуальні потреби.

Такий підхід сприяє підвищенню внутрішньої мотивації студентів, дозволяючи їм краще усвідомлювати власний прогрес.

Висновки та перспективи

Студіювання значного масиву праць українських та західних науковців дає змогу зробити такі висновки та узагальнення. Навчання ділової англійської мови поряд із рядом позитивних особливостей (викладач має можливість опанувати нову і цікаву для себе сферу ділового світу тощо) має свої труднощі (необхідність вивчення нових термінів та понять; ретельний підбір матеріалів з бізнес-тематики з огляду на цільову аудиторію навчального курсу, знання культурних особливостей бізнес-партнерів тощо). Іншими словами, викладання курсу «Ділова англійська мова» є процесом складним: 1) Оволодіння англійською мовою ділового спілкування вимагає не лише знання мови, а й розуміння принципів ділового етикету, міжкультурної комунікації та бізнес-практик. 2) Викладачі повинні активно використовувати сучасні освітні технології та методи, адаптуючи їх до потреб студентів. Зокрема, слід враховувати рівень знань і специфіку майбутньої професійної діяльності студентів. 3) Міжкультурна компетентність - важливо прищеплювати студентам навички міжкультурного діалогу, що сприяє уникненню комунікаційних бар'єрів і конфліктів, а також формуванню ефективних ділових відносин. 4) Діловий етикет - знання особливостей культур та правил ділового етикету є ключовим для побудови взаємовигідного бізнес-діалогу, що ґрунтується на взаєморозумінні та повазі. 5) Викладачі мають враховувати індивідуальні потреби студентів і обирати оптимальні методи навчання, які поєднують практичні заняття, інтерактивні вправи, самостійне навчання та цифрові ресурси, а також постійний зворотний зв'язок. Увага до культурної та професійної специфіки сприятиме підготовці студентів до реальних викликів у міжнародному бізнес-середовищі.

Діловій англійській мові притаманно використання формальної лексики, кліше, сталих виразів, пасивних дієслівних конструкцій, відсутність жаргонізмів та скорочень.

Перспективи дослідження «Ділової англійської» включають: 1) Інтеграцію новітніх технологій; 2) Дослідження культурних бар'єрів у бізнес-комунікації. 3) Підготовку курсів, що відповідають потребам ринку праці. 4) Аналіз результатів навчання для вдосконалення програм. Аналіз результатів навчання для оптимізації методів викладання та змісту дисциплін. Ці напрямки відкривають потенціал для вдосконалення освітніх програм та підготовки студентів до міжнародної кар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Белоусова, С. (2011). Роль тексту в навчанні читання англійською мовою зі спеціальності «Правознавство». Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. Суми. № 2 (12), 351–358.
- Гаєва, П. (2021). Специфіка і методологія викладання англійської мови у студентів нефілологічних спеціальностей. Закарпатські філологічні студії. Ужгород. Вип. 19, Т. 1, 107–111.
- Дегтярьова, Ю. (2006). Методика навчання студентів вищих немовних навчальних закладів читання англійською мовою для ділового спілкування : Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ. нац. лінгв. ун-т. К. 22.
- Долинський, Є. (2021). Роль і місце ділової англійської мови в підготовці майбутніх перекладачів. Закарпатські філологічні студії : наук. видання. Ужгород. Вип. 17, Т. 2, 33–38.
- З енциклопедії «Українська мова» (2000). Київ. Відновлено з <http://litopys.org.ua/ukrmova/um209.htm>
- Кнодель, Л. (2019). Business English: Business etiquette & correspondence. Киев. 385.

- Межуєва, І. (2019). Проблеми використання інтернету під час навчання англійської мови ділового спілкування. Закарпатські філологічні студії : науковий журнал. Ужгород. Т. 1, Вип. 11, 121–126.
- Пивоваров, В, Савченко, Л, Калашник Ю, (2008). Ділова українська мова: навч. посіб. Харків. 120.
- Самоненко, Н. (2021). Навчання майбутніх судноводіїв ведення ділового листування англійською мовою. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика навчання (германські мови)». Одеса, 268.
- Федоренко, Ю. (Април 2008). Доцільність і особливості використання аудіо і відео матеріалів на уроках іноземної мови. Научно пространство на Европа. Материали за 4-а междунар. науч.-практ. конф. София. Т. 15, Филологични науки, 32–35.
- Шевчук, С. (2003). Ділове мовлення. Модульний курс: Підручник. К, 448.
- Brown, H. (2007). Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy. 3rd ed. USA, 39.
- «Business English». Merriam-Webster.com Dictionary. Відновлено з <https://www.merriam-webster.com/dictionary/business%20English>.
- Crystal, D. (2007). Language and the Internet. UK: Cambridge University Press. 318.
- Ellis, M. (1994). Teaching business English. Oxford handbook for language teachers. Oxford University Press, 237.
- [EnglishClub](#). [LearnEnglish](#). [Business English](#). Відновлено з <https://www.englishclub.com/business-english/what.php>
- Frendo, E. (2005). How to Teach Business English. Pearson Education Limited. 135.
- Guariento, W, Morley, J. (October 2001). Text and Task Authenticity in the EFL Classroom. *Elt Journal*. Vol.55, 347–353.
- [Guffey](#), M, [Loewy](#) D. (2018). Essentials of Business Communication. USA, 608.
- Harmer, J. (2001). How to teach English. An introduction to the practice of English language teaching. Longman. 198.
- Hyland, K. (2006). English for academic purposes: An advanced resource book. London, 340.
- «Interlanguage». Merriam-Webster.com Dictionary. Відновлено з <https://www.merriam-webster.com/dictionary/interlanguage>.
- «Lingua franca». Merriam-Webster.com Dictionary. Відновлено з <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lingua%20franca>.
- Mehta, H. Aspects of business English. Teaching English. British Council. Відновлено з <http://www.teachingenglish.org.uk>
- Richards J., Rodgers T. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd edition. Cambridge, 419.
- Richards, J, Rodgers, T. (2001). Approaches and methods in language teaching. 2nd ed. Cambridge, 254.
- Sharma, P. Controversies in Business English. Teaching English. British Council. Відновлено з <https://www.teachingenglish.org.uk/en/professional-development/teachers/planning-lessons-and-courses/articles/controversies-business>
- StudFiles. Класифікація листів. Відновлено з studfile.net/preview/5643905/page:2/
- Taylor, Sh. (2012). *Model Business Letters, Emails, and Other Business Documents*. UK, 498.
- Ur, P. (1996). A course in language teaching practice and theory. Cambridge, 175.
- Williams, M, Burden, R. (1997). Psychology for language teachers: A social constructivist approach. Cambridge, 213.

REFERENCES

- Belousova S. The Role of Text in Teaching Reading in English for the Specialty "Law". Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies: Scientific Journal. Sumy, 2011, 2(12), pp. 351–358.
- Brown H. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. 3rd ed. USA, 2007, p. 39.
- "Business English". Merriam-Webster.com Dictionary. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/business%20English>.
- Crystal D. Language and the Internet. UK: Cambridge University Press, 2007, p. 318.
- Dehtiarova Yu. Methodology of Teaching Students of Higher Non-Linguistic Educational Institutions to Read English for Business Communication: Abstract of the Dissertation ... Candidate of Pedagogical Sciences. Kyiv National Linguistic University., Kyiv, 2006, p. 22.
- Dolynskiy Ye. The Role and Place of Business English in the Training of Future Translators. Transcarpathian Philological Studies: Scientific Edition., Uzhhorod, 2021, 17(2), pp. 33–38.
- Ellis M. Teaching Business English. Oxford Handbook for Language Teachers. Oxford University Press, 1994, p. 237.
- EnglishClub. LearnEnglish. Business English. Available at: <https://www.englishclub.com/business-english/what.php>
- Fedorenko Yu. The Expediency and Features of Using Audio and Video Materials in Foreign Language Lessons. Scientific Space of Europe: Materials of the 4th International Scientific-Practical Conference., Sofia, April 2008, 15, Philological Sciences, pp. 32–35.
- Frendo E. How to Teach Business English. Pearson Education Limited, 2005, p. 135.
- From the Encyclopedia "Ukrainian Language". Kyiv, 2000. Available at: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um209.htm>.
- Guariento W., Morley J. Text and Task Authenticity in the EFL Classroom. ELT Journal., October 2001, 55, pp. 347–353.
- Guffey M., Loewy D. Essentials of Business Communication. USA, 2018, p. 608.
- Haieva P. Specifics and Methodology of Teaching English to Non-Philology Students. Transcarpathian Philological Studies., Uzhhorod, 2021, 19(1), pp. 107–111.
- Harmer J. How to Teach English. An Introduction to the Practice of English Language Teaching. Longman, 2001, p. 198.
- Hyland K. English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book. London, 2006, p. 340.
- "Interlanguage". Merriam-Webster.com Dictionary. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/interlanguage>.
- Knodel L. Business English: Business Etiquette & Correspondence. Kyiv, 2019, p. 385.
- "Lingua Franca". Merriam-Webster.com Dictionary. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lingua%20franca>.
- Mehta H. Aspects of Business English. Teaching English. British Council. Available at: <http://www.teachingenglish.org.uk>.
- Mezhuieva I. Problems of Using the Internet in Teaching Business English. Transcarpathian Philological Studies: Scientific Journal., Uzhhorod, 2019, 1(11), pp. 121–126.
- Pivovarov V., Savchenko L., Kalashnyk Yu. Business Ukrainian Language: A Textbook. Kharkiv, 2008, p. 120.
- Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods in Language Teaching. 2nd ed. Cambridge, 2001, p. 254.
- Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. Cambridge, 2014, p. 419.
- Samonenko N. Teaching Future Navigators Business Correspondence in English: Dissertation for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the

- Specialty 13.00.02 "Theory and Methods of Teaching (Germanic Languages)". Odesa, 2021, p. 268.
- Sharma P. Controversies in Business English. Teaching English. British Council. Available at: <https://www.teachingenglish.org.uk/en/professional-development/teachers/planning-lessons-and-courses/articles/controversies-business>.
- Shevchuk S. Business Communication. Modular Course: A Textbook. Kyiv, 2003, p. 448.
- StudFiles. Classification of Letters. Available at: studfile.net/preview/5643905/page:2/.
- Taylor Sh. Model Business Letters, Emails, and Other Business Documents. UK, 2012, p. 498.
- Ur P. A Course in Language Teaching: Practice and Theory. Cambridge, 1996, p. 175.
- Williams M., Burden R. Psychology for Language Teachers: A Social Constructivist Approach. Cambridge, 1997, p. 213.

LITERARY APPROACH TO THE THEORY OF ARTISTIC TRANSLATION

Tyshakova Liudmyla,

“Luhansk Taras Shevchenko National University”, Luhansk, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9237-2730

Corresponding author: tishakova.lt@ukr.net

Abstract. *The research is devoted to substantiating the problem of conveying the individual originality of authentic works into another language as one of the most important issues of literary translation. The author analyzes the origin and development of translation thought and theoretical requirements for Ukrainian translators. The publication shows that throughout the centuries-long history of translation, attempts have been made to theoretically understand and explain the activities of translators, formulate criteria for assessing the quality of translations, and identify factors that influence the course and outcome of the translation process. The author determines that the study of translation from the literary point of view implies the need to consider linguistic phenomena and analyze and evaluate the language means used by translators. The role of translation of fiction of a particular country, reinterpretation or misrepresentation of the original work in translation is also associated with using certain linguistic means. The study of translation itself is impossible without studying its linguistic nature. In a literary work of art, all components of the form, from composition to rhythm and intonation, are aesthetically significant and serve to express the artistic content. The author substantiates the thesis that when translating a literary text, the process of communication (author - translator - recipient) also includes such components as comprehension of the inner, deep, mysterious and hidden meaning signaled by the psychotype of an individual author which is also marked by the national features of the community he represents in his work. It should be noted that within the theory of literary translation there are two main approaches to considering translation problems: linguistic and literary studies. Considerable attention is paid to contrastive translation, application of the principles of anthropocentrism, adaptability and variability.*

Keywords: *fiction, literary translation, translation process, linguistic phenomena, linguistic approach, literary approach, contrastive translation.*

Received: 22 July 2024

Revised: 29 July 2024

Accepted: 03 August 2024

How to cite: Tyshakova L. (2024). Literary Approach to the Theory of Artistic Translation. *Philological Treatises*, 16(2), 195-202
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-19](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-19)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ПІДХІД ДО ТЕОРІЇ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Тишакова Людмила,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Луганськ, Україна

ORCID ID 0000-0001-9237-2730

Автор, відповідальний за листування: tishakova.lt@ukr.net

Анотація. Наукова розвідка присвячена обґрунтуванню проблеми передачі індивідуальної своєрідності першотвору іншою мовою як одним з найголовніших питань художнього перекладу. Проаналізовано історія зародження та становлення перекладацької думки і теоретичних вимог до перекладачів в Україні. У публікації визначено, що протягом багатовікової історії перекладу неодноразово робились спроби теоретично усвідомити та пояснити діяльність перекладачів, сформувані критерії оцінки якості перекладів, визначити фактори, що впливають на хід та результат процесу перекладу. Автором визначено, що вивчення перекладу з літературознавчої точки зору передбачає необхідність розгляду мовних явищ, аналізу та оцінки мовних засобів, якими користувались перекладачі. Роль перекладу художньої літератури тієї чи іншої країни, переосмислення або хибне зображення першотвору в перекладі теж пов'язане з використанням певних мовних засобів, а саме вивчення перекладу неможливе без вивчення його мовної природи. Саме в художньому словесному творі всі компоненти форми від композиції до ритміки й інтонації естетично значущі й виконують функції вираження художнього змісту. Автором обґрунтовується теза про те, що при перекладі художнього тексту процес комунікації (автор – перекладач – реципієнт) включає ще й такі її компоненти, як осягнення внутрішнього, глибинного, тасмничого й прихованого смислу, що його сигналізує психотип окремого автора, позначений до того ж ще й національними рисами спільноти, що її він репрезентує у своєму творі. Зазначимо, що в межах теорії художнього перекладу існують два основних підходи до розгляду перекладацьких проблем – лінгвістичний та літературознавчий. Значна увага при цьому приділяється контрастивному перекладу, застосуванню принципів антропоцентризму, адаптивності та змінюваності.

Ключові слова: художня література, художній переклад, процес перекладу, мовні явища, лінгвістичний підхід, літературознавчий підхід, контрастивний переклад.

Отримано: 22 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 29 липня 2024 р.

Затверджено: 03 серпня 2024 р.

Як цитувати: Тишакова Л. (2024). Літературознавчий підхід до теорії художнього перекладу. *Філологічні трактати*, 16(2), 195-202 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-19](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-19)

Introduction

Literary translation is one of the most popular and, at the same time, the most difficult types of translation, which is often distinguished into a separate type of a literary work. At present time, translation studies are experiencing rapid development due to the processes of globalization, active development of intercultural relations and dialogue of cultures in various spheres of human activity. In view of this, the theory and practice of translation is constantly facing new problems and challenges and needs to be updated in accordance with modern realities and requirements. The problems of literary translation are studied not only in the field of linguistics, but also involve other areas of scientific knowledge such as psychology, psycholinguistics, methodology of teaching foreign languages, linguistic and cultural studies, etc.

Such a multifaceted approach is caused by a certain shift in the emphasis in the study of the text: it is considered not only as a source of linguistic data but also as a basic unit of communication, an individual linguistic realization of the language system which is inextricably linked to mental activity. Modern literary works contain many words, descriptions of traditions, customs and phenomena that are incomprehensible to many representatives of other cultures. The translation of literary works containing such units raises a number of problems. The translation of realities is complicated by the fact that the referent of a reality may be absent in the target language or may be somewhat different from the

reality of the source language. The issues of the cultural approach to the translation of literary works remain unresolved today and are reflected in the theory of “cultural revolution” in the field of translation.

Research materials and method

Within the theory of literary translation, there are two main approaches to the consideration of translation problems, to the analysis and evaluation of translation: linguistic and literary criticism. The first one is based on the understanding of translation as the work with language. According to this approach a translator always deals only with the linguistic form of an artistic image and the main source of information for a translator is a linguistic work, a text. In order to translate a work of fiction one must first understand what he is translating with the help of linguistic images, with the elements of translation. One needs to find the appropriate means of expression in the language of translation. The influence of translated literature on the worldview of humanity is universally recognized. Literary translation plays an important role in the formation and development of the norms of the literary language which is the main feature of a full-fledged nation.

Translation is a complex process in which the translator must study the original text and its context paying special attention to the historical moment in which it takes place, the society in which he appears, the biography of the original author and all socio-economic factors of that time. This means that it is not enough to know the language and how it functions to produce an adequate translation. A translator's job is not only to ensure adequate conveyance of meaning — the transfer of ideas from one text to another or from one culture to another. The translator must be able to create this translation and turn it into a construction (Pushyk, 2022).

Translation is undoubtedly a very old human activity. From the very beginning translation performed a crucial social function enabling people of different cultures to communicate. The spread of written translations gave people access to the cultural achievements of other nations, made it possible to interact and enrich national literatures and cultures.

Translations have played an important role in the formation and development of many national languages and literatures. Often, translated works preceded the appearance of original works, developed new language and literary forms and educated a wider readership. The languages and literatures of Western European countries owe much to translations from classical languages. Translations also played a significant role in Ukrainian literature. Ukrainian translations have a long tradition. The emergence and formation of translation thought and theoretical requirements for translators in Ukraine dates back to the 70s of the 19th century. That is why translated literature, starting from the Old Kyivan era, plays an extremely important role in our cultural life as a preserver of spiritual values, as an educational tool and as a means of expressing the nation and enriching the capabilities of the native language [Terekhova, 2014].

The purpose of the study is to analyze current approaches to the theory and practice of literary translation and their application in the practical work of translators of literary texts. The research methodology includes theoretical analysis and practical research. It involves the systematic study of scientific sources related to the translation of literary texts. The study uses the methods of analysis and synthesis to determine theoretical approaches and practical methods of translation, as well as to identify problems that arise in the process of translating literary texts from English into Ukrainian.

The results of the research

Even in extremely unfavorable socio-political conditions, our literature was developing in line with the European literary process, and literary translation is to be commended for this. The overwhelming majority of Ukrainian writers of the past were devoted to translation. The enlighteners of their nation, passionate about the ideal of cultural

identity and, later, national independence, often chose translation as a means of struggle along with original works which was also an effective means of improving their own skills.

Translated works enrich not only national literature, but also the general treasury of world literature. In today's world, each work indirectly or directly or explicitly affects the entire world literature, influencing it through a variety of literary and extra-literary factors. The same applies to literary translations; not only the "export" but also the "import" of literature is a contribution to world culture. And this is a new quality that arises from the conscious exchange of cultural values between nations.

Translation significantly enriches the translator himself. The history of Ukrainian literary translation has been studied by many translation scholars, such as I. Franko, M. Zerov, M. Rylsky, V. Koptilov, H. Kochur, M. Moskalenko etc. The transmission of foreign poetry, poetry of different ages and peoples in the native language enriches the soul of an entire nation giving it forms and expressions of feeling that it has not had before, building a golden bridge of understanding and peace between us, distant people and ancient generations. Thus, for the first time, in the preface to his collection "Poems" published in 1899, Ivan Franko confirmed the importance of translated literature in nation-building dimensions. The great social significance and large scale of translation activity is the object of close attention of many researchers. Throughout the centuries-long history of translation, attempts have been made to theorize and explain the activities of translators, to formulate criteria for assessing the quality of translations and to identify factors that influence the course and outcome of the translation process.

In the course of his work, a translator is constantly faced with the need to choose between different translation options, to decide what is more important in the translated text and what must be conveyed. He or she must give preference to one or another way of overcoming the difficulties that arise in the process of translation. Although in most cases this choice is made intuitively, very often the translator tries to think about it and explain why he prefers it.

Translation is one of the forms of the existence of a literary work. The perception of a translation by a new language environment is determined by the processes of its creation and the translator's personality, its creator as well as the impact on the audience and the object of influence which means not only an individual reader but also the entire literature in which the translation was made. A translation functions in a different language environment as an independent work of linguistic art and can only be perceived and evaluated within that environment. From the point of view of comparative literature, it can be compared to the original and other translations into the same language or other languages as a typologically similar phenomenon. The differences between them are due to language features, environment, time, readers' perception, literary traditions and the translator's personality, etc.

The creation of a conceptual history of world translation is the primary task of modern translation theory which should be established as a separate independent discipline. After all, the theory can be developed successfully only when it has at its disposal a sufficiently developed vast research material of a diachronic nature, and such material can undoubtedly be provided by the history of translated literature. In the Ukrainian context, this concept encompasses both world literature in Ukrainian translations and Ukrainian literature in translations into different languages.

In order to truly understand a poet, one can only read all the translations of his works into different foreign languages. It is necessary to study Ukrainian translation culture in close connection with the history of the nation and the history of the target language, its vocabulary, figurative fund, phraseological means and syntax. If in the nineteenth century our translators may have overly Ukrainized the dramatic works they translated, we should not forget that it was only a period of formation of the Ukrainian national theater. It would be a mistake to evaluate their work in terms of modern requirements for literary translation. It is also important to study the impact of translated literature on the development of original literature in depth.

The study of translation from a literary criticism point of view implies the need to consider linguistic phenomena, analyze and evaluate the language means used by translators. The role of translation of fiction from a particular country, reinterpretation or misrepresentation of the original work in translation is also related to the use of certain linguistic means, and the study of translation itself is impossible without studying its linguistic nature. Many problems in translating literary texts are connected with grammatical differences between languages. Grammatical rules that are mandatory for prose are not mandatory for poetry, poets do not follow them strictly, so it is usually very difficult for a translator to translate such works (Zasekin, 2012).

Translation scholars pay attention to extra-linguistic factors among which they primarily mention the integral factor, namely the state and level of the development of spiritual culture, considering language as a “metaculture”, “proto-culture”, “culture of the perceiver”. Any kind of translation is unanimously recognized as a powerful stimulus for the development of national culture, a link in the chain of intercultural contacts (Shemuda, 2013).

First of all, it should be noted that literature is a verbal artistic work, a verbal art, but its artistic language does not go down to the verbal level, its content is conveyed by verbal means, but does not go down to verbal expression. It is in a literary work of art that all components of the form, from composition to rhythm and intonation, are aesthetically significant and serve to express artistic content. Literature by its nature is a temporal, spatial and chronotopic art. It introduces time into space and space into time combining them into a phenomenological integrity. In a literary work, time condenses, densifies and becomes artistically visible, while space intensifies, is drawn into the movement of time, plot, and history. The signs of time are revealed in space, and space is comprehended and measured by time. This universality of the artistic language of literature is ensured by the special nature and structure of the literary and artistic image, which organically combines sensory and emotional, plastic and pictorial, cognitive and epistemological elements.

Modern Ukrainian translation studies is characterized by a synthesis of translation and literary studies. Much attention is paid to contrastive translation, the application of the principles of anthropocentrism, adaptability and variability. The pressing problems of translation studies are the clash of cultures, intercultural communication aspects, pragmatic features, the concept of politeness, the phenomenon of anthropocentrism, interlingual interaction, reproduction of realities, problems of analysis, syntactic and morphological transformations, social variability of languages, axiological problems of translation, the subjective factor in translation, text linguistics, etc. One of the aspects of translation issues is the problem of preserving not only the content of certain elements of the source text but also their national and historical specificity which requires the translator to convey historical realities, peculiarities of etiquette, national color, psychological traits, etc. (Kozak, 2015).

An eloquent example is V. I. Hrytsyutenko's article “On the Concept of Aesthetic Equivalence of Original and Translation,” in which he argues that the last 10-15 years in the development of national linguistics have been marked by the fact that the previously dominant narrow view of the functional manifestations of language is being replaced by a move beyond speech into the extralinguistic sphere. The view of a literary text as an inseparable unity of the text itself and related extralinguistic factors as an entity which meaning is not contained in the surface content but is created in the interaction between the literary text and readers has prevailed. The reader thus becomes an important link in the communication chain. So important that he or she has even been called “the creator of the content of a work of art” (Hrytsyutenko, 2001).

The translation of a literary text remains the realm of subtle matter or plane, where the process of communication (author-translator-recipient) also includes such components as comprehension of the inner, deep, mysterious and hidden meaning signaled by the psychotype of an individual author, marked by the national characteristics of the community he or she represents in his or her work. The primary text (original, original work, prototext), highlighting the consequences of a certain historical experience of a particular nation, tells in a certain aesthetic design about the influence that the culture of the community or its

individual personality experiences in response to certain events, conditions of existence and cultural achievements. In a metaphorical sense, a literary work, like any other, is a mirror image of the history and culture of a nation; it is a mimicry or even a “mimodrama” that reflects events and their participants and performers in an artistic form.

Researcher Myroshnychenko V. V. builds a “model” of literary translation among the factors that can influence the quality of translation:

- a) translation credo
- b) genre
- c) background material (Myroshnychenko, 2001).

The deep unity and mutual mediation of translation and literary studies go back to the ontological foundations of speech activity. This initial thesis was formulated by G. Gadamer in his work “Truth and Method”, the first edition of which was published in 1960. It was at that time that Ukrainian translation theorists were actively discussing various conflicts between linguistic and literary methods.

In the subsection “Language as a Medium of Hermeneutic Experience” the German scholar necessarily approached the essence of translation, the process of which emphasized the ontological foundations of human existence which is impossible outside the mutual understanding of individuals. The example of translation, according to G. Gadamer, makes it possible to understand “the linguistic element as an environment where mutual understanding is realized through conscious mediation.”

Advocating the idea that “every translator is an interpreter,” the philosopher insisted that “the interpreter's own thoughts are involved in the reconstruction of the meaning of the text from the very beginning.” In the context of ontological hermeneutics, the researcher clearly articulated a number of features of literary translation itself, emphasizing the organic interconnection of original creativity, reading texts, their translation, and the language environment as an integral component of culture. In general, according to the philosopher, a true poet only becomes a translator when the poetry he chooses to translate becomes an integral part of his own poetic work. The poetic cooperation of the translator in the entire process of our reading and understanding is a securely placed arch, a bridge that can be used to go both ways. Translation is like a bridge between two languages. It connects two shores of the same continent. A lively traffic flow constantly flows across such bridges (Gadamer, 2000).

When choosing one option from a synonymous lexical range, looking for a national equivalent to convey realities, phraseological units, figurative expressions each translator refers to the context of the mentioned units of the text structure and, with the help of the context, he comprehends the discursive nature of the relevant textual segments. Linguistic competence enriched with stylistic knowledge and skills, the achievements of modern sociolinguistics and ethnolinguistics, enables a philologist to use the potential of all types of context (narrow/near, wide/remote, etc.), to mentally enter into dialogic situations set by a whole work. Often we don't really understand or appreciate originals and translations superficially if we see them only as text. Our reading understanding, our critical assessments, become deeper and more accurate when we consider the text in a broad system of contexts, both authorial and translatorial. There is also the context of the interpreter who takes into account the time of the original and translations and is influenced by the literary and aesthetic context that developed during the period of his or her own work.

Conclusions and prospects

In the system of functional styles of a national language a special place is occupied by the literary or fictional style of the literary language which is often considered the core of the stylistic system of the national language. The literary style of speech is one of the most diverse and ramified because it is characterized by a combination of all styles as writers organically introduce components of different styles into their works giving them more convincing and truthfulness in depicting events and phenomena of the surrounding reality. A specific feature of fiction is the individual characteristics of a writer's work. An idiostyle is

defined as a system of formal and substantive linguistic characteristics inherent in the works of a particular writer. A literary translation is designed to preserve the author's style and this is its main goal. In general, translation of a literary text is a complex and multifaceted type of human activity and creativity. It is not just the translation of works of fiction and artistic texts but also the transformation of the original text by means of another language and the interaction and mutual influence of two cultures - the source and target cultures which include the original text and the translated text. Literary translation has been an object of study for translation scholars since the very emergence of translation as a human activity. However, the phenomenon of literary translation is still a relevant object of research in the field of translation studies.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Білоус О. М. (2013). Теорія і технологія перекладу : навч. посіб. Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 200 с.
- Гадамер Г. Г. (2000). Істина і метод. Основи філософської герменевтики / Г. Г. Гадамер. К. : Нова книга, Т. 1. 425 с.
- Грицютенко В.І. (2001). До питання про концепцію естетичної рівності оригіналу і перекладу / В. І. Грицютенко // Іноземна філологія. Респ. міжвідомчий науковий зб. Вип. 101. 295 с.
- Гром'як Р. (2002). Літературознавча компаративістика та перекладознавство: дотичність, перетини, колізії / Р. Гром'як // Слово і час. № 8. 321с.
- Засєкін С. В. (2012). Психолінгвістичні універсалії перекладу художнього тексту: монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки., 272 с.
- Зорівчак Р. П. (2015). Реалія і переклад / Р. П. Зорівчак. Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 237 с.
- Козак Т. Б. (2015). Особливості художнього перекладу. Наукові Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип. 51. С. 221–223.
- Коптілов В. В. (2012). Художній переклад і структурна типологія. Мовознавство. 1969. № 5. С. 29–35.
- Линтвар О. М. (2012). До проблеми художнього перекладу. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Філологічна. № 30. С. 144–147.
- Мирошніченко В. В. (2001). Художній переклад – вічний двигун міжкультурної комунікації / В. В. Мирошніченко // Вісник Сумського державного ун-ту. Серія: Філологічні науки. № 5 (26). 225 с.
- Пушик Н. В. (2022). Особливості перекладу художніх творів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 54. С.208–211. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.50>
- Селіванова О. (2012). Світ свідомості в мові. Проблеми перекладознавства. Черкаси.. С. 445–470.
- Стріха М. (2006). Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / М. Стріха // Наш час. К. : Факт. 344 с.
- Терехова С. І. (2014). Основи перекладознавства: навч. посіб. для студентів ВНЗ зі спеціальності “Переклад”. Вид. 2-ге, випр. І доповн. Київ: Вид. центр КНЛУ. 248 с.
- Швачко С. О. (2019). Об'єкти перекладознавства: монографія / С. О. Швачко, І. К. Кобякова, Т. О. Анохіна. Суми: СумДУ. 222 с.
- Шемуда М. Г. (2013). Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. Книга 1. С. 164–168.
- Baker M., Saldanha G. (2003). Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 698 p.
- Lefevere A. (1992). Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context. New York: The Modern Language Association of America. 165 p.

- Pym A. (1992). *Translation and Text Transfer*. Frankfurt-Main, Berlin; Bern; New York: Peter Lang, 228 p.
- Płońska D. (2014). *Strategies of Translation. Psychology of Language and Communication*. 2014. Vol. 18, no. 1. P. 67–74. URL: <https://doi.org/10.2478/plc-2014-0005> (date of access: 22.11.2024).

REFERENCES

- Bilous O. M. (2013). *Teoriia i tekhnolohiia perekladu: navch. posib.* Kirovohrad, RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 200 s.
- Hadamer H. H. (2000). *Istyna i metod. Osnovy filosofskoi hermenevtyky* / H. H. Hadamer. K. : No knyha, T. 1. 425 s.
- Hrytsiutenko V.I. (2001). *Do pytannia pro kontseptsiiu estetychnoi rivnodii oryhinalu i perekladu* / V. I. Hrytsiutenko // *Inozemna filolohiia. Resp. mizhvidomchyi naukovyi zb. Vyp. 101.* 295 s.
- Hromiak R. (2002). *Literaturoznavcha komparatyvistyka ta perekladoznavstvo: dotychnist, peretyny, kolizii* / R. Hromiak // *Slovo i chas.* № 8. 321s.
- Zasiekin S. V. (2012). *Psyhholinhvistychni universalii perekladu khudozhnoho tekstu: monohrafiia.* Lutsk: Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 272 s.
- Zorivchak R. P. (2015). *Realii i pereklad* / R. P. Zorivchak. Lviv: Vyd-vo pry Lviv. un-ti, 1989. 237 s.
- Kozak T. B. (2015). *Osoblyvosti khudozhnoho perekladu. Naukovi Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia».* Serii «Filolohichna». Vyp. 51. S. 221–223.
- Koptilov V. V. (2012). *Khudozhnii pereklad i strukturna typolohiia.* *Movoznavstvo.* 1969. № 5. S. 29–35.
- Lyntvar O. M. (2012). *Do problemy khudozhnoho perekladu. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”.* Serii: Filolohichna. № 30. S. 144–147.
- Myroshnychenko V. V. (2001). *Khudozhnii pereklad – vichnyi dvyhun mizhkulturnoi komunikatsii* / V. V. Myroshnychenko // *Visnyk Sumskoho derzhavnogo un-tu.* Serii: Filolohichni nauky. № 5 (26). 225 s.
- Pushyk N. V. (2022). *Ooblyvosti perekladu khudozhnikh tvoriv. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia.* № 54. S.208–211. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.50>
- Selivanova O. (2012). *Svit svidomosti v movi. Problemy perekladoznavstva.* Cherkasy. S. 445–470.
- Strikha M. (2006). *Ukrainskyi khudozhnii pereklad: mizh literaturoiu i natsiietvorenniam* / M. Strikha // *Nash chas. K.: Fakt.* 344 s.
- Terekhova S. I. (2014). *Osnovy perekladoznavstva: navch. posib. dlia studentiv VNZ zi spetsialnosti “Pereklad”.* Vyd. 2-he, vypr. I dopovn. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU. 248 s.
- Shvachko S. O. (2019). *Obiekty perekladoznavstva: monohrafiia* / S. O. Shvachko, I. K. Kobiakova, T. O. Anokhina. Sumy: SumDU. 222 s.
- Shemuda M. H. (2013). *Khudozhnii perekladu yak vazhlyvyi chynnyk mizhkulturnoi komunikatsii. Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia.* Serii: Filolohichni nauky. Knyha 1. S. 164–168.
- Baker M., Saldanha G. (2003). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies.* 698 p.
- Lefevere A. (1992). *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context.* New York: The Modern Language Association of America. 165 p.
- Pym A. (1992). *Translation and Text Transfer.* Frankfurt-Main, Berlin; Bern; New York: Peter Lang, 228 p.
- Płońska D. (2014). *Strategies of Translation. Psychology of Language and Communication.* 2014. Vol. 18, no. 1. P. 67–74. URL: <https://doi.org/10.2478/plc-2014-0005> (date of access: 22.11.2024).

THE PROBLEM OF SELF-IDENTIFICATION OF PERSONALITY IN TONY MORRISON'S NOVELS

Vynogradov Andriy,

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID 0009-0005-9208-6546

Corresponding author: fildf23.vynogradov@kpnu.edu.ua

Abstract. Toni Morrison's work is notable for its emphasis on the problems of African-American national and cultural identity. The vast majority of characters in Morrison's novels represent a relevant cross-section of American society; the writer explores the historical fate of the black population of the New World, the complicated processes of transition from slavery to freedom. In the novels of the early 1970s («The Bluest Eye», «Sula») Morrison explores the destructive aspects of disintegration in the fates of characters who cannot transcend «collapsed communities» and «broken families» and partly fail in their attempts to assert individual independence. Instead, in the novel «Song of Solomon» (1977), the author introduces a character who, in a dramatic search for his own identity, realizes the need to know his people, their culture and traditions. The Song about Solomon in the novel plays the role of a «cultural matrix» through which the protagonist discovers his family history, and through it, the entire history of Black people, with whom he feels an inescapable identity. The song carries a multi-valued «sacred» code that accumulates the centuries-old experience of the people. At the same time, the hero's travels through America contribute to the fact that a kind of synthesis of traditional African and new American cultures takes place in his mind. The painful combination of the «Northern» and «Southern» components of African-American identity is discussed in the novel «Jazz» (1992). The tragic story of the black girl Dorcas and other immigrants from the American South unfolds in the backdrop of the unique atmosphere of New York in the first decades of the 20th century, permeated with jazz, which becomes a specific expression of the complicated «urban» consciousness of African-Americans.

Keywords: identity, national-cultural consciousness, Toni Morrison, genre, novel, poetics.

Received: 24 July 2024

Revised: 28 July 2024

Accepted: 03 August 2024

How to cite: Vynogradov A. (2024). The Problem of Self-Identification of Personality in Tony Morrison's Novels. *Philological Treatises*, 16(2), 203-214 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-20](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-20)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНАХ ТОНІ МОРРИСОН

Виноградов Андрій,

Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, Кам'янець-

Подільський, Україна

ORCID 0009-0005-9208-6546

Автор, відповідальний за листування: fildf23.vynogradov@kpnu.edu.ua

Анотація. Творчість Тоні Моррісон відзначається акцентованою постановкою проблем афроамериканської національно-культурної ідентичності. Абсолютна більшість персонажів романів Моррісон представляє відповідний зріз американського суспільства; письменниця досліджує історичні долі чорношкірого населення Нового світу, складні процеси переходу від стану рабства до свободи. У романах початку 1970-х («The Bluest Eye», «Sula») Моррісон досліджує руйнівні аспекти роз'єднання у долях героїв, які не можуть вийти за межі «занепалих спільнот» та «зруйнованих родин» і почасти зазнають фіаско у своїх спробах ствердити індивідуальну незалежність. Натомість уже в романі «Song of Solomon» (1977) авторка виводить персонажа, який у драматичних пошуках власної ідентичності усвідомлює необхідність пізнання свого народу, його культури й традицій. Пісня про Соломона в романі відіграє роль «культурної матриці», за допомогою якої герой здійснює відкриття своєї родинної історії, а через неї й історії всього народу, з яким відчуває невідворотну тотожність. Пісня несе в собі багатозначний «священний» код, що акумулює багатовіковий досвід народу. Водночас мандрування героя Америкою сприяє тому, що у його свідомості відбувається своєрідний синтез традиційної африканської і нової американської культур. Про болісне сполучення «північного» і «південного» складників афроамериканської ідентичності йдеться в романі «Jazz» (1992). Трагічна історія чорношкірої дівчини Доркас та інших переселенців з американського Півдня розгортається в романі на тлі неповторної атмосфери Нью-Йорка перших десятиліть ХХ ст., просякнутої джазом, що стає специфічним вираженням складної «міської» свідомості афроамериканців.

Ключові слова: ідентичність, національно-культурна свідомість, Тоні Моррісон, жанр, роман, поетика.

Отримано: 24 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 28 липня 2024 р.

Затверджено: 03 серпня 2024 р.

Як цитувати: Виноградов А. (2024). Проблема самоідентифікації особистості в романах Тоні Моррісон. *Філологічні трактати*, 16(2), 203-214 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-20](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-20)

Вступ

Однією з найбільш істотних тенденцій розвитку американської літератури другої половини ХХ – початку ХХІ ст. стало піднесення етнічних літератур. Тоні Моррісон є провідною представницею найбільшої з етнічних американських літератур сучасності – афроамериканської літератури. Расова проблематика та пошуки афроамериканцями своєї ідентичності стали стрижневою ідейно-змістовою лінією в романах Тоні Моррісон. Расизм розглядається письменницею не тільки як утиск афроамериканців білим населенням і ненависть афроамериканців до білої людини, а й як «чорний» расизм, тобто неприйняття афроамериканцями тих представників своєї спільноти, хто в соціальному, моральному чи культурному відношенні визнаються маргіналами чи порушниками загальноприйнятих норм поведінки. Важливим складником расової проблематики у її романах є втрата афроамериканцями своєї культурної спадщини, коренів, традицій, без яких неможливе національно-культурне самовизначення афроамериканського народу.

У творах письменниці звучить гордість за приналежність до своєї раси, але при цьому вона відкрито заявляє про проблеми та глибокі протиріччя, що сформувалися в афроамериканській спільноті впродовж декількох століть рабства й апартеїду. Крім того, Тоні Моррісон першою наголосила на необхідності осмислення не лише самотності афроамериканців, їхніх африканських коренів, а й історії свого

народу в загальному контексті американської історії, адже батьківщиною сучасних американців є США, а не ті чи ті регіони та країни Африки.

Тоні Моррісон вперше в афроамериканській літературі зробила головною героїнею своїх творів чорношкіру жінку. Самоідентифікація афроамериканської жінки – одне з центральних питань її творчості. Письменниця досліджує внутрішній світ афроамериканської жінки, її надії на краще майбутнє, прагнення рівноправності з чоловіками та білими жінками, перемоги та поразки у боротьбі за свої права і свободи. При цьому у пошуках власного «я», особистісного самовизначення у складному й суперечливому світі героїні Тоні Моррісон йдуть різними шляхами, випробовують різні методи й альтернативи.

Актуальність пропонованої розвідки обумовлена тим, що процеси національної самоідентифікації сьогодні є надзвичайно важливими у всьому світі й активно осмислюються художньою літературою. Творчість Тоні Моррісон є винятково багатим полем для дослідження цих процесів.

Мета статті полягає у виявленні в романах Тоні Моррісон художньої своєрідності репрезентації основних шляхів самоідентифікації особистості, насамперед афроамериканської жінки, з'ясуванні векторів осмислення даної проблеми впродовж творчої еволюції письменниці. Можливості досягнення поставленої мети додаються в аналізі зв'язків романів Тоні Моррісон з фольклором і художньо-естетичними традиціями афроамериканців, а також шляхом зіставлення романів різних періодів творчості письменниці.

Матеріали та методи дослідження

Дослідники художньої спадщини Тоні Моррісон відзначають цілісний характер її творчості, що стосується як проблемно-тематичної парадигми, так і поетикальних особливостей її творів. Постановка проблем раси та ідентичності знаходить вираження в органічній художній формі, для якої характерним є переплетення реального й магічного, історичного й містичного. Це спонукає дослідників навіть тоді, коли вони звертаються до вивчення окремих творів письменниці, тримати в полі зору весь комплекс її романів та інших епічних творів, а також нефікційний доробок авторки. Тому ми зосереджуємось головним чином на творах, у яких проблема самоідентифікації особистості є центральною, – романах «The Bluest Eye» («Найблакитніше око», 1970), «Sula» («Сула», 1973), «Song of Solomon» («Пісня Соломона», 1977). Але також звертаємось і до тих, які були написані пізніше і проливають додаткове світло на особливості досліджуваної проблематики. Це романи «Beloved» («Кохана», 1987), «Jazz» («Джаз», 1992), «A Mercy» («Милосердя», 2008) та ін. Останні три твори належать до періоду зрілої творчості письменниці. У них дослідники відзначають включення проблем раси та самоідентифікації особистості в більш конкретно й детально прописаний соціально-історичний контекст.

Важливим матеріалом для дослідження означеної проблематики є численні інтерв'ю Тоні Моррісон, зокрема З. Джефрі (Toni Morrison, 1998), Е. Шаппелль (Schappell, 1993), Т. Леклер (LeClair, 1981), а також узагальнювальні праці, що стосуються біографії і ключових тенденцій її творчого шляху (The Toni Morrison Encyclopedia, 2003).

Т. Старцева (2010), українська дослідниця творчості Тоні Моррісон, в одній зі своїх студій здійснила огляд науково-критичних підходів до спадщини письменниці й узагальнила їх, виділивши чотири основних: феміністичний, історичний, психоаналітичний та культурологічний. Підтримуючи загалом таку спробу дослідниці, разом із тим відзначимо, що таке виділення є, з одного боку, доволі умовним, а з іншого – не цілком точним. Так, коли Т. Старцева пише про «феміністичний» підхід і наводить як приклад статтю Мерілін Сандерс Моблі «Жінка-письменниця як архівіст культури та хронікер-рятівник» (Старцева, 2010, с. 63), то не враховує, що в ній фактично відсутня феміністична методологія. Представляючи «історичний» підхід до романів Тоні Моррісон, Т. Старцева характеризує їх «як проект по відновленню

історичної пам'яті та відродження національної самосвідомості афро-американців» (Старцева 2010, с. 65). Суперечливою виглядає інтерпретація «культурологічного» підходу. За взірць тут береться праця американського критика Філіпа Пейджа «Збираючи все до купи: спроба об'єднання у «Пісні Соломона», який оцінює роман «Пісня Соломона» як «спробу Т. Моррісон об'єднати представлені у романі окремі частини світу та суспільства» (Старцева 2010, с. 65), однак це важко вписати в межі культурологічного підходу до літератури. На нашу думку, «історичний» і «культурологічний» підходи краще було б об'єднати в більш концептуально цілісній культурно-історичній методології.

У цій розвідці, крім культурно-історичного підходу, ми вважаємо релеванним застосування наратологічного підходу до творчості Тоні Моррісон. Його застосування обумовлюється тим, письменниця постійно експериментує з оповідальною структурою своїх текстів. Навіть у тих випадках, коли авторка спирається на нібито традиційну безособову розповідь, вона відмовляється від класичного авторського «всезнання» і часто переключає наратив на точку зору персонажа, або постійно змінює перспективу, по чергово переводячи перспективу від одного героя/героїні до інших, створюючи ефект багатоголосся.

Обговорення

Творчість Тоні Моррісон ось уже майже півстоліття перебуває в полі зору літературознавців. Значним внеском у вивчення художньої спадщини письменниці стали колективні монографії, довідкові видання, збірки статей та есе, серед яких найбільш цінними є зібрання за редакцією Н. Маккей (McKay, 1988), Д. Л. Мідлтона (Middleton, 1997), Л. Піча (Peach, 1998), Х. Блума (Bloom, 2005), а також фундаментальний довідник, виданий у Кембриджському університеті, що дає цілісне уявлення про всі основні аспекти творчості Моррісон (Tally, 2007).

Прагнучи осмислити всю широту ідейно-художніх поглядів та творчих інтенцій письменниці, літературознавці розглядають різні компоненти її творчості. При цьому в центрі уваги більшості дослідників перебувають такі аспекти, як тематика та проблематика творів; зв'язок з африканською та афроамериканською культурною спадщиною; значущість усної традиції; орієнтовані на принципи джазової техніки структурні та оповідні елементи стилю; з'ясовується вплив, який Моррісон здійснила на сучасну літературу США.

Зарубіжні дослідники часто звертаються до питань зв'язку романів Тоні Моррісон з міфологією та біблійною традицією, деякі розглядають її творчість в контексті традицій магічного реалізму, відзначаючи при цьому, що її варіант цього літературного напряму суттєво відрізняється від латиноамериканського (див.: The Toni Morrison Encyclopedia, 2003, p.199-201).

Українські літературознавці також активно долучилися до вивчення творчості Тоні Моррісон. Багато уваги їй приділено в студіях таких відомих українських американісток, як Т. Денисова (Денисова, 2012) і Н. Висоцька (Висоцька, 2010). Про окремі романи письменниці писали В. Старцева (Старцева, 2008), Н. Коминська (Коминська, 2011), Ю. Костюк (Костюк, 2011), О. Іванів (Іванів, 2008). Загальний огляд творчості Тоні Моррісон у контексті афро-американської літератури другої половини ХХ століття здійснила О. Кравець (Кравець, 2016). З. Лановик (Лановик, 2011) встановила місце творчості Моррісон у контексті джазової літератури як інтермедіального феномену в культурі ХХ століття. В Україні захищено декілька дисертацій, в яких розглядаються окремі аспекти творчості Тоні Моррісон: Л. Углей (Углей, 2016) дослідила особливості психологізму в прозі письменниці; Л. Білоножко (Білоножко, 2016) на матеріалі романів «Джаз» Т. Моррісон і «Регтайм» Е.Л. Доктороу простежила стратегії перекодування джазу як прояву інтермедіальності.

Попри те, що досліджувана у пропонованій розвідці проблема вже потрапляла в поле зору літературознавців, вона не є вичерпаною. Твори Тоні Моррісон з огляду на складність репрезентованих у них ситуацій і характерів, містить чимало

дискусійних моментів, які по-різному інтерпретуються дослідниками, і тому вони потребують подальшого вивчення.

Результати дослідження

Уже в першому опублікованому романі Тоні Моррісон «Найблакитніше око» («The Bluest Eye», 1970) проблема расизму поставлена авторкою в доволі нетрадиційному вимірі. Письменниця показує той руйнівний вплив, який біла частина суспільства здійснює на представників афроамериканської спільноти, коли вони не мають достатньо внутрішніх сил для спротиву. Але цим не обмежується. Її більше цікавить не так ненависть між чорними та білими людьми, а відсутність у афроамериканців поваги та любові до себе самих. Через це головні персонажі роману, насамперед Пекола Брідлав, зазнають психологічної руйнації, потрапляючи під домінування культури білих людей. У центрі роману – трагічна доля Пеколи Брідлав. Вона не тільки зазнає насильства в родині, а й для всіх мешканців містечка є втіленням потворності, оскільки має занадто чорний колір шкіри і непривабливу зовнішність. Це змушує її відчувати себе невидимою, і вона просить Бога зробити її такою насправді: «“Please, God,” she whispered into the palm of her hand. “Please make me disappear.”...» (Morrison, 2007, p.45). Її бажання настільки сильне, що вона відчуває себе зниклою, залишалися лише очі, які її весь час видавали. Пекола саме очі звинувачує у всіх своїх бідах і переконує себе, що коли її очі стануть блакитними, то і життя зміниться – її потворність зникне, вона стане схожою на прекрасну біляву дівчинку з обгортки цукерок «Мері Джейн», всі довкола її полюблять і вона буде цілком щасливою. Зрештою, ця мрія звела Піколу з розуму, остаточно відділивши її від реальності. У своєму божевіллі Пікола знайшла нові сині очі, але їх бачила лише вона сама. Вони стали для неї свого роду коконом, в якому вона змогла сховатися від інших, захиститися від них, не відчувати їхньої злості. Мотив божевілля дівчинки у романі є гротескним прийомом, за допомогою якого авторка розкриває проблему тотального відчуження героїні – від себе самої, від родини, від народу, до якого вона належить. Зовнішньою причиною трагедії є стандарти краси, прийняті в «білому» суспільстві, на які орієнтується значна частина чорношкірих, але корені проблеми криються в нездатності людини глянути на себе власними очима, а не очима оточуючих, прийняти себе такою, якою вона є.

Слід також зауважити, що в романі є й персонажі, які не зазнають такого впливу, або, щонайменше, навчилися існувати поряд з нормами культури білих людей. Це насамперед подруга Пеколи Клаудія МакТір, від імені якої ведеться розповідь у романі. В родині МакТір, яка хоч і виховує дітей у жорсткому дотриманні всіх усталених у громаді норм, домінує любов і турбота про дітей, виховання у них відчуття приналежності до свого народу, тому Клаудія МакТір змогла протистояти ідеалам білих людей і дійти самовизначення як афроамериканська жінка.

Другий роман Тоні Моррісон – «Сула» – розповідає про те, як дві різні жінки шукають свої шляхи в житті. Сула Піс від самого дитинства відчуває свою чужість стосовно всього навколишнього світу. Їй невідомі заборони, вона не приймає суспільну мораль, уважаючи її лицемірною, їй байдуже, що про неї подумають люди. Вона не бажає виконувати ту роль, що відведена жінці в суспільстві і стає ізгоєм навіть у середовищі чорношкірих жінок району «Нижній» («the Bottom») у вигаданому авторкою містечку Medallion City. Шлях Сули – це шлях постійної боротьби з соціальними стереотипами щодо ролі жінки у світі та боротьби із самою собою за право бути не такою, як усі. Громада відкидає таку «інакшість» і піддає Сулу остракізму. Саме через образ Сули Тоні Моррісон акцентує увагу читача на проблемі нетерпимості в афроамериканській спільноті до тих, хто відрізняється від більшості, хто відкидає усталені правила та звичаї в традиційному суспільстві, й особливо до тих, хто своєю поведінкою наслідує образ життя білих людей.

Подруга Сули Нел Райт обирає інший шлях – шлях дружини, матері, шанованої у суспільстві жінки. Хоча це відбувається далеко не відразу. В юності Нел була непевна щодо того традиційного життя, якого хоче для неї мати Гелен. Однак ці

сумніви зникають, коли вона зустрічає свою бабусю Рошель, яка замолоду стала повією і була єдиною «білою вороною» в їхній сімейній лінії.

Хоча характери Сули і Нел на перший погляд видаються протилежностями, насправді ці дві абсолютно різні жінки не в змозі дійти самовизначення, особистісної гармонії, знайти себе одна без одної, без своєї дружби. Адже всі життєві колізії, що вплинули на розвиток їхніх особистостей, вони переживали разом, і лише виховання та довкілля у дитинстві завадили їм вирости однаковими.

У романі має місце хронологічний виклад подій (кожний розділ називається роком – від 1919-го до 1965-го). Такий сюжетно-композиційний принцип дає змогу простежити за послідовним становленням Сули та Нел. При цьому паралельність доль героїнь перетворюється на свого роду дзеркальність, коли для них обох основним шляхом самопізнання є постійне зіставлення, відкриття однієї через іншу. Роман загалом знімає цілу низку протилежностей, за допомогою яких на той час описувалися «чорні» спільноти в художній прозі. В цьому сенсі показовим є зіставлення початкових і фінальних фрагментів тексту. Якщо спочатку читач сприймає назву містечка «Bottom» як символ низу, дна, хоч воно й розташоване на пагорбі, то в останньому реченні наратор не тільки спростовує просторові й змістові протилежності, а й послуговується метафорою кола на позначення нескінченного повторювання людських страждань: «circles and circles of sorrow» (Morrison, 2004, p.174).

Як і в інших творах Тоні Моррісон, в реалістичний сюжет «Сули» інкорпоровані магичні елементи. Так, містяни вважають Сулу відьмою, а після її смерті читач отримує можливість зануритись у внутрішній світ героїні.

В романі «Сула» Тоні Моррісон використовує велику кількість цитат із Біблії та численні алюзії до Святого Письма. Відомо, що всі афроамериканці дуже релігійні. Прихильність до Біблії та інших джерел християнської літератури завжди була їхньою національною рисою. Вона проявляється насамперед у тих біблійних іменах, які афроамериканці давали і дають своїм дітям. Зв'язок із Біблією в романах Тоні Моррісон найбільш очевидно проглядається в іменах головних героїнь: Сула, Ханна, Єва. В образах і долях Сули і Нел відкриваються паралелі з історіями Каїна та Авеля, а також окремими епізодами з Євангелія.

У романі «Пісня Соломона» («Song of Solomon», 1977) розповідається історія чорношкірого підлітка, а згодом дорослого чоловіка на прізвище Дояр (в оригіналі – Milkman) від 1930-х до 1960-х років, який до певного моменту жив абсолютно байдужим до всього, не замислюючись ані над сенсом власного життя, ані над стосунками з іншими людьми.

Найважливіша проблема, порушена в романі, – втрата афроамериканцями свого коріння, спадщини їхніх африканських предків, без яких неможлива національна самоідентифікація та майбутнє чорношкірої спільноти. На прикладі сім'ї Дедів (в оригінальному тексті – Dead, тобто Померлий), особливо Дояра, Тоні Моррісон показує, що відбувається з родиною, яка забуває своє минуле та втрачає зв'язок із рідними.

Разом із темою пошуку коренів Тоні Моррісон прагне показати, що деякі афроамериканці забувають, що вони вже давно живуть в Америці, і розділити в них африканські й американські складники неможливо. Усвідомлення цієї двоїстості є вкрай важливим для афроамериканця. У романі протиставляються брат і сестра Мейкон та Пілат (батько і тітка Дояра): Мейкон уособлює шлях до самореалізації через досягнення матеріального благополуччя. Пілат, на відміну Мейкона, уособлює інший шлях – великодушність через самозречення.

Образ Пілат уводить у роман фольклорну стихію, легенди та вірування громади афроамериканців, що надає роману особливого забарвлення. Багато начебто реальних подій, як-от історія загибелі батька Мейкона і Пілат, якого вбив білий фермер, але не поніс за це ніякого покарання, сприймаються як легенди. Своїми історіями і низкою реальних випробувань Пілат підштовхує Дояра до пошуку власної

ідентичності. Особливо його вражає легенда про свого прадіда Соломона, який нібито полетів до Африки, не винісши тягаря рабства, і залишив на чужині дружину і дітей.

Пілат будує своє життя на любові до праці і природи, вона з повагою ставиться до всіх своїх чорношкірих одноплемінників, намагається прищепити їм любов до минулого та їхньої історії. Не випадково вона в розмові з племінником і його другом Гітарою говорить про чорний колір: «Гадаєш, що ця темнота одної барви, а воно не так. Темнота має п'ять або шість відтінків. Є шовковисті, є й вовняні. Деякі порожнисті, а деякі — ніби пальці. І вони не стійкі. Змінюються з однієї барви чорноти на іншу...» (Моррісон, 2006, с. 47). Пілат, розмірковуючи про відтінки класичного чорного кольору, має на увазі і відтінки кольору шкіри, і характеру, і думок, і переживань афроамериканців, і багату палітру їхніх почуттів, і різноманітність їхніх традицій. З роману випливає, що кожен його персонаж є, образно кажучи, не схожим на інших, із власним відтінком чорного, а способи спілкування кожного відповідають його індивідуальності.

Тема расизму як крайньої міри ненависті між двома расами, що призводить до безглуздих смертей і страждань з обох боків, також розробляється Тоні Моррісон у романі. Один із його героїв, Гітара, стає членом таємного афроамериканського братства «Сім Днів», яке має на меті мстити білим людям за смерті афроамериканців. Через образ Гітари передається жах і безперспективність расового терору як з боку білих, так і з боку афроамериканців.

Як і в «Сулі», Тоні Моррісон ще раз демонструє, як афроамериканське суспільство відкидає тих людей, хто носить у собі ознаку «іншості», яка робить їх несхожими на інших. Пілат, начебто народжена без пупка, відразу ж перетворюється на ізгоя, як тільки її «гандж» стає відомий людям: вони не хочуть жити поряд із тією, яка, на їхню думку, не була створена Богом: «They thought she might hurt them in some way if she got angry, and they also felt pity along with their terror of having been in the company of something God never made» (Morrison, 2006, p.154).

Окрім втілення проблеми самоідентифікації особистості в образі Дояра, важливу роль у романі відіграє проблема ідентичності чорношкірої жінки. Вона розкривається не тільки через долю Пілар, але й через інших персонажів. Так, Агар, донька Пілар, визначає себе виключно через кохання, і така зацикленість приводить її до трагічної смерті. Рут, дружина Мейкона Деда, спочатку видається вкрай слабкою, вона повністю підпорядкована спочатку батькові, лікареві Фостеру, потім деспотичному чоловікові, але свою слабкість, невіддільну від стійкості, вона перетворює на спосіб набуття влади в родині, без якої її існування немислиме.

У романі «Кохана» («Beloved», 1987, в іншому, більш точному перекладі – «Улюблена») Тоні Моррісон осмислює проблему самоідентифікації особистості в історичній перспективі. Авторка показує, як рабство перекручує долі молодих здорових людей, які вже ніколи не в змозі забути його і повністю викоринити його наслідки у своєму житті.

Події роману відбуваються у США після Громадянської війни 1861-1865 рр. В основу розповіді була покладена реальна історія чорношкірої рабині Маргарет Гарнер, яку авторка переповідає у передмові до роману. Подібно до свого прототипу, головна героїня твору Сет вчинила вбивство рідної дитини, і ця трагедія переслідує її все життя.

Роман має фрагментарну структуру; він побудований, за словами Т. Денисової, «на кшталт сітки, сплетеної з внутрішніх монологів і потоків свідомості, джазової мелодії, насиченої сольними варіаціями виконавців...» (Денисова, 2012, с. 180). У своїх спогадах герої постійно повертаються на кілька десятиліть в минуле. Сет разом із групою чорношкірих певний час жила в так званому «Милому домі» – фермі, якою управляв містер Гарнер, сповідуючи гуманне ставлення до рабів. Після смерті власника ферми нею заволодів «шкільний учитель», перетворивши своєю жорстокістю життя її мешканців на пекло. І хоча на момент початку розповіді ті події уже в минулому, саме вони мають невідворотні наслідки для всіх, хто свого часу

перебував у «Милому домі». Тоні Моррісон розповідає про те, як герої намагаються подолати в собі психологічні наслідки рабства, серед яких особливо важкими є почуття провини, невміння пробачити себе, відчуття незадоволеності тим, як склалося їхнє життя. Сет і її донька Денвер, центральні жіночі образи роману «Улюблена», приходять до осягнення своєї особистої і расової ідентичності, лише подолавши минуле, наслідки рабства й ізоляцію від суспільства.

Ще одним аспектом проблеми самоідентифікації в цьому романі є материнство. Любов матері до дітей в умовах, коли така любов в її «нормальних» проявах є неможливою, адже будь-якої миті рабовласник міг розлучити матір із дитиною, обертається трагедією. Через убивство Сет своєї дочки розкривається накопичена роками агресивність афроамериканських жінок, які не могли впливати на життя своїх дітей. І хоча цей гнів не виражений словами, він проявляється у вчинку Сет. З іншого боку, Тоні Моррісон говорить про неминучу амбівалентність такого вчинку: «рятуння» дитини через її вбивство невідворотно впливає на психіку матері. Залишившись у подарованому родині Сет будинку зі своєю молодшою донькою, вона ніяк не може налагодити своє життя. У будинку оселяється дух-привид її старшої вбитої дочки. У романі вона так і залишається без звичного людського імені, а оскільки над її похованням встановлено камінь із написом «Beloved», то її так усі й називають.

Роман балансує між двома можливими варіантами його інтерпретації: «реалістичною» («Улюблена» – жінка, яка втекла від свого білого господаря) та «фантастичною» («Улюблена» – воскресла дочка Сет). Двозначність щодо того, якою була доля Улюбленої до її появи в будинку Сет і як після цього складаються стосунки трьох мешканок будинку, глибше розкриває психологічні портрети всіх учасників конфлікту і відкриває перспективи багатозначного тлумачення всієї історії.

Мистичні елементи в романі не мають однозначного пояснення. У такий спосіб Тоні Моррісон намагається максимально наблизити читача до міфологічного світосприйняття своїх героїв. В романі переплітається розповідь від третьої особи з елементами «Я-нарації», але вони кардинально не відрізняються, підкреслюючи тим самим, що наратор веде розповідь ніби зсередини зображуваної свідомості. Тому й у стилістичній структурі тексту домінують елементи синкретичного мовлення, нерозрізнення буквального й абстрактного, суб'єктивного і об'єктивного. В такому стилі дається взнаки те, що Тоні Моррісон була прекрасним знавцем фольклору і міфології свого народу. Вона не тільки з дитинства чула їх у своїй родині, але ретельно вивчала африканську історію, культуру, міфологію, що становить підвалини афроамериканського менталітету.

Як і в інших творах Тоні Моррісон, персонажі роману «Джаз» («Jazz», 1992) також зазнають колосального впливу минулого. Головні герої Джо Трейс і Вайолет потрапляють у місто Нью-Йорк із Вірджинії, і цей перехід у символічному сенсі можна трактувати як перехід із природно-міфологічного простору в культурний, або соціально-історичний. Це дві самотні людини, що зійшлися в надії отримати те, що їм не було призначено долею. Джо був вихований Мисливцем, який із 13 років під його дбайливим наглядом вчився читати сліди і бачити невидимі знаки. Він і ім'я собі обрав відповідне – Трейс (tracе у перекладі з англійської означає слід), і це мало стати для його долі визначальним моментом. Для долі ж Вайолет визначальною є тема втрати. Матір Вайолет наклала на себе руки, кинувшись у колодязь, щоб втекти від життєвої безвиході.

Прибуття Джо і Вайолет до Нью-Йорку в інтерпретації Тоні Моррісон стає ще одним варіантом традиційної для афроамериканських авторів теми відчуження чорних, вигнання та переселення в пошуках кращої долі. Водночас в їхній індивідуальній історії переломлюється драматична історія нелегкої асиміляції афроамериканців у величезному мегаполісі, що наповнює їхнє життя новим і вельми неоднозначним змістом.

Щоб знайти себе у світі, Вайолет потрібно, перш за все, возз'єднати ті дві частини, на які розколота її особистість. Одна її частина – це молода Вайолет, яка була

сильна та працювала на полях нарівні з чоловіками, жінка, яка сама приймала рішення у своєму житті. Інша частина – жінка з купою проблем, на яку Вайолет перетворилася після переїзду до міста. Зрада Джо, її чоловіка, стає останньою краплею, що розриває на шматки її психічну цілісність. Життя у місті змушує Вайолет дотримуватися життєвих стандартів білих людей, і це позбавляє її самототожності. Невміння зберегти себе, бажання почувати себе коханою і знову молодою призводять до розладу з сім'єю, до розладу з суспільством, до прагнення робити епатажні вчинки. Тільки переживши низку драматичних подій, Вайолет починає почуватися впевненою у собі. На своєму шляху до самовизначення вона починає розуміти, що жінка може по-своєму будувати своє життя, незалежно від когось і незалежно від свого минулого.

Минуле впливає і на Джо, чоловіка Вайолет. Всі вчинки після зустрічі з Доркас він здійснює під впливом неусвідомлюваного ним пошуку своєї матері. Звільнившись від нав'язливих марень із минулого, Джо отримує можливість визнати відповідальність за свою поведінку, впоратися з усвідомленою провинною і спокуювати її. Знаменним є фінал роману. Після всіх випробувань, драм і руйнацій, в родину Джо і Вайолет входить Феліс (в оригінальному тексті – Felice, тобто з латини *радість, щастя*), дівчинка, яка була свідком їхніх шалених пристрастей. Вона привносить у життя подружжя гармонію, якої вони ніколи не знали, вчить їх ніжності й турботі, відкриваючи здатність до любові, що не привласнює і пригнічує, а довготерпить і милосердствує.

Висновки та перспективи

Проблема самоідентифікації особистості є центральною в творчості Тоні Моррісон. У більшості її романів вона тісно пов'язана з проблемою рабства та його жахливих наслідків для внутрішнього світу людини. З-поміж різних варіантів поневолення письменниця найчастіше обирає в якості об'єкта художнього осмислення так званій «чорний» расизм – неприйняття афроамериканцями тих у своїй спільноті, хто не відповідає усталеним уявленням про життєві цінності, зазнав морального чи соціального падіння (наприклад, Пекола Брідлав з роману «Найблакитніше око», Сула з однойменного роману), або хто має в собі ознаки «інакшості» (Пілат з «Пісні Соломона», Голден Греї із «Джазу» та ін.).

З метою розкриття проблеми втрати афроамериканцями своєї культурної спадщини та коріння Тоні Моррісон прагне досліджувати у своїй творчості походження афроамериканців та їхній зв'язок із культурою Африки. Особливо виразною є така постановка проблеми в романі «Пісня Соломона», в якому герой приходиться до усвідомлення необхідності з'ясувати свою ідентичність шляхом пошуку істини про своїх африканських предків. Тоні Моррісон досліджує таку особливість афроамериканців, як «двоїстість», а саме те, що афроамериканці поєднують у собі риси і африканців, і американців, а їхня культура є дуже специфічним симбіозом американської та африканської культур. Визнання лише одного з цих складників й ігнорування іншого зазвичай спричиняє драматичні колізії в житті героїв і не сприяє адекватному осягненню своєї ідентичності.

Складні й багатоаспектні проблеми, поставлені в романах Тоні Моррісон, викликали до життя оригінальну поетику. Письменниця для вираження різноманітних шляхів національно-культурної ідентифікації афро-американців вдається до поєднання соціально-історичних і магічних елементів у своєму стилі, передаючи складність і почасти трагічність життєвого досвіду представників «чорної» раси, які поколіннями жили у стані зовнішньої несвободи, а в умовах вільного життя почасти продовжують перебувати під тиском своїх комплексів і внутрішніх залежностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Білоножка Л.В. (2016). *Перекодування джазу у романі Е.Л. Доктороу «Регтайм» і Т. Моррісон «Джаз» як прояв інтермедіальності*. Дис. ... канд. філол. н.

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України, Київ, 2016. 226 с.
- Висоцька Н.О., (2010). *Єдність множинного. Американська література кінця ХХ - початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму*: Монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2010. 456 с.
- Денисова Т.Н., (2002). *Історія американської літератури ХХ століття*. Київ : Довіра, 2002. С. 278.
- Іванів, Ольга. (2008). Історія Америки: від Тоні Моррісон. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філол.* Вип. 44. Ч. 2. С. 98-109.
- Коминська Н.І (2011). Проблема жіночої ідентичності в романі Тоні Моррісон «Улюблена. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]». *Сер. : Філологія. Літературознавство*. Т. 164, Вип. 152. С. 40-43.
- Костюк Ю.С. (2011). Персоналістський аспект ідентичності чорношкірої жінки в художньому просторі роману Т. Моррісон «Найблакитніше око». *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. *Сер. : Філологія. Літературознавство*. Т. 164, Вип. 152. С. 44-49.
- Кравець О.М. (2016). Творчість Т. Моррісон у контексті афро-американської літератури другої половини ХХ століття. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Вип. 74. С. 304-308.
- Лановик З. (2011). Джазова література як інтермедіальний феномен у культурі ХХ століття. *Біблія і Культура: Науково-теоретичний журнал*. Випуск 15. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. С. 69-85.
- Моррісон, Тоні. (2006). *Пісня Соломона*. Київ : Юніверс. 376 с.
- Старцева В. С. (2008). Проблема «Колоніальної травми» в афро-американському дискурсі тоні Моррісон (на прикладі роману «Beloved»). *Світова література на перехресті культур і цивілізацій*. Збірник наукових праць. Вип.1. Сімферополь: Кримський Архів. С.108-115.
- Старцева В. С. (2011). Розвиток афро-американської літературної традиції в контексті доби Гарлемівського ренесансу. *Література в контексті культури*. Вип. 21 (2). С. 266-270.
- Старцева, Вікторія. (2010). Класифікація літературознавчих методів дослідження творчості Тоні Моррісон у західній та російській літературній критиці. *Літературознавчі обрії*. Праці молодих учених. Вип. 16. С. 62-67.
- Угляр Л. В. (2016) Психологізм прози Тоні Моррісон : Автореф. дис. ... кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 - література зарубіжних країн. Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України, Київ.. 20 с.
- Bloom, H., ed. (2005). *Toni Morrison*. N.Y. : Chelsea House Publishers. 223 p.
- LeClair T. (1981) *The Language Must Not Sweat : A Conversation with Toni Morrison*. March 21, 1981. URL : <https://newrepublic.com/article/95923/the-language-must-not-sweat>
- McKay NY., ed. (1988). *Critical Essays on Toni Morrison*. Boston : GK Hall. 219 p.
- Middleton D.L., ed. (1997). *Toni Morrison's Fiction: Contemporary Criticism*. N.Y. : Garland. 323 p.
- Morrison, Toni. (1987). *Beloved*. New York : Alfred A. Knopf. 275 p.
- Morrison, Toni. (1992). *Jazz*. New York : Alfred A. Knopf. 229 p. URL : <http://www.fiction2.com/jazz-online-toni-morrison>
- Morrison, Toni. (2004) *Sula*. New York : Vintage. 174 p.
- Morrison, Toni. (2006). *Song of Solomon*. New York : Alfred A. Knopf. 337 p.
- Morrison, Toni. (2007). *The Bluest Eye*. New York : Vintage. 208 p.
- Peach, L., ed. (1998). *Toni Morrison*. N.Y. : Palgrave Macmillan. 211 p.

- Schappell, Elissa. (1993). Morrison Toni: The Art of Fiction. № 134. *The Paris Review*. Issue 128, Fall 1993. URL : <https://www.theparisreview.org/interviews/1888/the-art-of-fiction-no-134-toni-morrison>
- Stulov, Y.V. (2001). Working towards a future: African American fiction in the 1980-90's. In *search of new definitions and designs: American literature in the 1980-90's*. Minsk. P. 86–108.
- Tally, Justine, ed. (2007). *The Cambridge Companion to Toni Morrison*. Cambridge University Press. 220 p.
- The Toni Morrison Encyclopedia*. (2003). Edited by Elizabeth Ann Beaulieu. Greenwoodpress. 441 p.
- Toni Morrison. (1998). The Salon Interview, by Zia Jaffrey. Published February 2, 1998. URL : // https://www.salon.com/1998/02/02/cov_si_02int/

REFERENCES

- Bilonozhko L.V. (2016). *Recoding of Jazz in the novels of E.L. Doctorow «Ragtime» and T. Morrison «Jazz» as manifestation of intermediality*. The dissertation on obtaining the degree of Philological Science Candidate on the specialty of 10.01.05 – Comparative Study of Literature. Taras Shevchenko National University of Kyiv of Ministry of Education and Science of Ukraine.
- Vysotska N.O. (2010). *The Unity of the Plural. Late 20th - early 21st cc. American Literature in the context of cultural pluralism*. Monograph. Kyiv. 456 p.
- Denysova T.N. (2012). *History of 20th-century American literature*. Kyiv. 487 p.
- Ivaniv O. (2008). History of America : by Toni Morrison. *Visnyk of the Lviv University. Series Philology*. Vyp. 44. Ch. 2. P. 98-109.
- Komyńska N.I (2011). The Problem of Women Identity in the Novel «Beloved» by Tony Morrison. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]*. Ser. : Filolohiia. *Literaturoznavstvo*. T. 164, Vyp. 152. P. 40-43.
- Kostiuk Yu.S. (2011). The personalistic aspect of the identity of black woman's identity within the fictional space of T. Morrison's novel «The bluest eye». *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]*. Ser. : Filolohiia. *Literaturoznavstvo*. T. 164, Vyp. 152. P. 44-49.
- Kravets O.M. (2016). The literary heritage of T. Morrison in the context of Afro-American literature of the second half of the XX century. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia «Filolohiia»*. Vyp. 74. C. 304-308.
- Lanovyk Z. (2011). Jazz literature as an intermedia phenomenon in 20th century culture. *Bible and Culture: Scientific and Theoretical Journal*. Vyp. 15. Chernivtsi : Chernivtsi National University. P. 69-85.
- Morrison, Toni. (2006). *Song of Solomon*. Kyiv. 376 c.
- Startseva V.S. (2008). The Problem of "Colonial Trauma" in Toni Morrison's African-American Discourse (using the example of the novel «Beloved»). *Svitova literatura na perekhresty kultur i tsyvilizatsii. Zbirnyk naukovykh prats. Vyp.1. Simferopol: Krymskyi Arkhiv*. P. 108-115.
- Startseva V.S. (2011). The Development of the African-American Literary Tradition in the Context of the Harlem Renaissance. *Literature in the Context of Culture*. Vol.21 (2). C. 266-270.
- Startseva, Victoria. (2010). Classification of literary methods of researching Toni Morrison's work in Western and Russian literary criticism. *Literary Horizons. Works of Young Scholars*. Vol. 16. P. 62-67.
- Uhlyay L.V. (2016). *Psychologism of Toni Morrison's Prose : Dissertation submitted for the degree of Candidate of Philological Sciences in speciality 10.01.04 – literature of foreign countries*. Taras Shevchenko National University of Kyiv. 20 p.

- Bloom, H., ed. (2005). Toni Morrison. N.Y. : Chelsea House Publishers. 223 p.
- LeClair T. (1981) The Language Must Not Sweat : A Conversation with Toni Morrison. March 21, 1981. URL : <https://newrepublic.com/article/95923/the-language-must-not-sweat>
- McKay NY., ed. (1988). Critical Essays on Toni Morrison. Boston : GK Hall. 219 p.
- Middleton D.L., ed. (1997). Toni Morrison's Fiction: Contemporary Criticism. N.Y. : Garland. 323 p.
- Morrison, Toni. (1987). Beloved. New York : Alfred A. Knopf. 275 p.
- Morrison, Toni. (1992). Jazz. New York : Alfred A. Knopf. 229 p. URL : <http://www.fiction2.com/jazz-online-toni-morrison>
- Morrison, Toni. (2004) Sula. New York : Vintage. 174 p.
- Morrison, Toni. (2006). Song of Solomon. New York : Alfred A. Knopf. 337 p.
- Morrison, Toni. (2007). The Bluest Eye. New York : Vintage. 208 p.
- Peach, L., ed. (1998). Toni Morrison. N.Y. : Palgrave Macmillan. 211 p.
- Schappell, Elissa. (1993). Morrison Toni: The Art of Fiction. № 134. *The Paris Review*. Issue 128, Fall 1993. URL : <https://www.theparisreview.org/interviews/1888/the-art-of-fiction-no-134-toni-morrison>
- Stulov, Y.V. (2001). Working towards a future: African American fiction in the 1980-90's. *In search of new definitions and designs: American literature in the 1980-90's*. Minsk. P. 86–108.
- Tally, Justine, ed. (2007). The Cambridge Companion to Toni Morrison. Cambridge University Press. 220 p.
- The Toni Morrison Encyclopedia*. (2003). Edited by Elizabeth Ann Beaulieu. Greenwoodpress. 441 p.
- Toni Morrison. (1998). The Salon Interview, by Zia Jaffrey. Published February 2, 1998. URL : // https://www.salon.com/1998/02/02/cov_si_02int/

**LEXICAL EXPRESSIVENESS AS A MEANS OF CREATING THE
SOCIOCULTURAL CONTEXT OF A DETECTIVE STORY (ON THE BASIS OF
THE NOVEL «THE WOMAN IN CABIN 10» BY RUTH WARE)**

Yatskiv Nataliia,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-2895-4370

Corresponding author: nataliia.yatskiv@pnu.edu.ua

Huliak Tetiana,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-7297-415X

Abstract. *The article analyses the role of lexical means of expressiveness in shaping the sociocultural context of a detective novel, particularly in the example of the novel «The Woman in Cabin 10» by Ruth Ware. The paper explores various approaches to the study of expressiveness and context, revealing the versatility of these categories in modern literary criticism and linguistics. Expressiveness is defined as an important aspect that shapes the meaningful and emotional impact on the reader, enhancing the interactivity of the text.*

The research outlines the characteristics of lexical expressiveness, with special attention paid to professionalisms and barbarisms. It has been established that professionalisms emphasise the specifics of the characters' professional environment and contribute to the creation of realistic images of the characters. Barbarisms, in turn, mark cultural differences, attract elements of the authentic linguistic environment, and enhance the intriguing atmosphere. Professionalisms and barbarisms are considered the most productive, as they add stylistic diversity to the text, emphasising the emotional state of the characters and creating a specific mood.

Lexical expressions play a key role in creating a multi-layered and realistic sociocultural context in a detective novel. They not only add authenticity to the world of the work but also contribute to a deeper immersion of readers in the events and lives of the characters. As a result, the plot becomes more exciting and multifaceted, allowing readers to understand the characters' motives and actions better and feel the atmosphere and social realities depicted in the work.

Keywords: *expressiveness, lexical means of expressiveness, professionalism, barbarism, context, sociocultural context.*

Received: 22 July 2024

Revised: 27 July 2024

Accepted: 02 August 2024

How to cite: Yatskiv N., Huliak T. (2024). Lexical Expressiveness as a Means of Creating the Sociocultural Context of a Detective Story (on the Basis of the Novel «The Woman in Cabin 10» by Ruth Ware). *Philological Treatises*, 16(2), 215-222
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-21](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-21)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

**ЛЕКСИЧНА ЕКСПРЕСИВНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО КОНТЕКСТУ ДЕТЕКТИВУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
Р. ВЕА «ЖІНКА З КАЮТИ №10»)**

Яцків Наталія,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ,
Україна

ORCID ID 0000-0002-2895-4370

Автор, відповідальний за листування: nataliia.yatskiv@pnu.edu.ua

Гуляк Тетяна,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ,
Україна

ORCID ID 0000-0002-7297-415X

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню ролі лексичних засобів експресивності у формуванні соціокультурного контексту детективного роману, зокрема на прикладі твору Рут Веа «Жінка з каюти №10». У роботі проаналізовано різноманітні підходи до вивчення експресивності та контексту, що дозволило розкрити багатогранність цих категорій у сучасному літературознавстві й лінгвістиці. Експресивність визначено як важливий аспект, що формує змістовно-емоційний вплив на читача, підсилюючи інтерактивність тексту.*

Наукова розвідка окреслює характеристики лексичних засобів експресивності, особливу увагу приділено професіоналізмам і варваризмам. Встановлено, що професіоналізми акцентують на специфіці фахового середовища персонажів і сприяють створенню реалістичності їхніх образів. Варваризми, своєю чергою, виконують функцію маркування культурних відмінностей, залучення елементів автентичного мовного середовища та підсилення інтригуючої атмосфери. Професіоналізми та варваризми названо найпродуктивнішими, адже вони додають тексту стилістичної різноманітності, підкреслюючи емоційний стан персонажів та створюючи певний настрій.

Лексичні засоби експресивності відіграють ключову роль у формуванні багатозарядного та реалістичного соціокультурного контексту в детективному романі. Вони не тільки додають автентичності світу твору, але й сприяють більш глибокому зануренню читачів у події та життя персонажів. Завдяки цьому, сюжет стає цікавим, дозволяючи читачам краще зрозуміти мотиви та дії героїв, а також відчувати атмосферу та соціальні реалії, зображені у творі.

Ключові слова: експресивність, лексичний засіб експресивності, професіоналізм, варваризм, контекст, соціокультурний контекст.

Отримано: 22 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 27 липня 2024 р.

Затверджено: 02 серпня 2024 р.

Як цитувати: Яцків Н., Гуляк Т. (2024). Лексична експресивність як засіб створення соціокультурного контексту детективу (на матеріалі роману Р. Веа «Жінка з каюти №10»). *Філологічні трактати*, 16(2), 215-222 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-21](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-21)

Introduction

Expressiveness is one of the main linguistic problems because it is related to the emotional attitude of the speaker or author to what is communicated in a statement or text. The main feature of expressiveness is those cognitive states of the human psyche that encourage us to «decorate» our language while experiencing certain emotional states.

In linguistics, scientists are interested in the problem of expressiveness. Such Ukrainian scholars as V. Chabanenko, N. Boiko, V. Rusanivskiy, O. Selivanova, H. Vynokur, Y. Mozgova, K. Sviatchyk, S. Yermolenko, F. Lytvyn, T. Koval and others have tried to explain the essence of expressiveness and its main functions. They cover this linguistic problem from the point of view of semasiology, stylistics, pragmatics, and cognitive science. However, there is no unanimity of views on the phenomenon of expressiveness and, therefore, no clear terminology. This category is contradictory and causes controversy in linguistic interpretation (S. Balli, J. Austin, P. Strawson, J. Searle, E. Sapir). It is often identified with expression. However, these concepts are different: the category of expressiveness is stylistic, while expression is functional. Expressiveness is defined as a lexical-semantic and pragmatic-stylistic category, with the help of which a speaker or writer can convey their feelings and emotions. It is closely related to imagery, expressiveness, and intensity and also affects the creation of the context of a literary work, for example.

The context of a literary work is an integral component that determines the relationship between the text as a work of art of words and the extratextual reality that serves as a background for understanding the events and phenomena described in the work. This combination allows the reader to understand the plot and characters more deeply and comprehend the hidden ideas and symbols laid down by the author. The significance of the context lies in its ability to transport the reader to the era in which the events of the work take place and allows us to reveal the peculiarities of life at that time and the social and cultural realities that influenced the formation of the ideological orientation of the work.

The sociocultural context, in turn, has a double impact: on the one hand, it allows us to recreate the picture of social development in a certain period, and on the other hand, it explains the circumstances that stimulated the author to create this work in this particular form and with this specific content. A reader who knows historical events, social trends, traditions, customs, and beliefs that existed at the time of writing or are reflected in the content of a work can penetrate much deeper into the author's ideological world and correctly assess the artistic skill of the text.

The concept of «context» has a long history of research, which began in the VI-VII centuries, when the term «context» was actively used in the respective national analogues in English, Italian, French, and German. Literary context has been studied by numerous scholars (R. Barth, T. Bovsunivska, H.-G. Gadamer, W. Iser, T. Eagleton, S. Kulchytskyi, P. Ricker) who considered its influence on the perception and analysis of works of art. However, the role of lexical expressiveness in forming the sociocultural context of a work of art has not yet been the subject of research, making our scientific study relevant.

The study aims to clarify lexical expressiveness's role in creating a detective novel's sociocultural context.

Achieving the aim involves solving three main tasks: defining the term «sociocultural context»; identifying the means of lexical expressiveness; describing their functions.

The object of the study is the means of lexical expressiveness in a detective novel.

The subject of the study is the sociocultural context of the detective novel.

Research materials and methods

The material of the study is the detective novel «The Woman in Cabin 10» by R. Ware, which belongs to the modern stage of development of the detective genre and allows us to study the peculiarities of the literary context.

The peculiarities of the selected material and the tasks of scientific research necessitated the use of a set of research analysis methods, namely the method of linguistic and stylistic analysis to identify the means of lexical expressiveness; discourse analysis to study the construction of the novel's text as a holistic discourse; cognitive analysis to trace how lexical units create images and pictures of the world for the reader; linguistic and

cultural analysis to describe the reflection of sociocultural markers through vocabulary, in particular, specific to the British sociocultural context.

Discussion

The theory of context was proposed by the founder of the London School of Linguistics, J. R. Firth (Firth, 1968), who believed that a statement makes sense only in a situational and social context and determines the function of such a context. The followers of discourse analysis also note the importance of context. G. Cook defines context as a person's non-linguistic knowledge of the world necessary for its interpretation (Cook, 1990: 10). The linguist distinguishes three types of context: textual, social, and psychological. Analysing the discourse of fiction, G. Cook emphasises that contexts can be economic, social, cultural, historical, literary, biographical (Cook, 1995). T. McArthur states that the context is the linguistic, situational, social, and cultural environment of a linguistic unit, action, behaviour (McArthur, 1998). L. McGaan emphasises that context plays a crucial role in the adequate interpretation of a message and identifies six types of context: physical, internal, symbolic, context of relations between communicators, situational, and cultural (McGaan). J. Beach emphasises that each type of communication is distinguished by a specific context: cultural, physical, historical, psychological, and social (Beach). A. Radu proposes to take into account specific contextualisation factors when studying different discourses: anthropological, communicative-functional, cognitive, physical, and sociocultural (Radu, 2002: 317–318). These contextualization factors manifest in the verbal and non-verbal levels of a text, discourse, or a specific communicative event, being actualised through appropriate verbal and non-verbal markers.

By expanding its range of meaning, context is no longer limited to the sentence that precedes or follows a certain text fragment. It now encompasses the entire text structure, reflecting the relationships between its elements. This expanded understanding also includes the aspect of authorial intention.

The results of the research

The literary context of a work of fiction, or rather, the reader's deep knowledge of it, significantly contributes to bridging the gap between the imaginary reality of a work and the reality behind it. This context substantially impacts the level of understanding and adequate interpretation of the text of a work of art. In addition, it reflects the general historical and cultural background of the development of society in a certain period. Therefore, to fully understand the events depicted in the work and correctly interpret the author's personality and his ideas expressed in the text, the reader needs to have relevant knowledge of real historical events and cultural realities related to the events and characters in the work. They form a sociocultural context that has both verbal and non-verbal manifestations.

Unlike other writing genres, fiction reflects the author's unique picture of the world. Each writer creates this picture of the world uniquely, using language to reproduce it and forming a special emotional and intellectual atmosphere to convey it to the reader properly. The verbal plane is traditionally characterised by expressiveness.

The means of expressiveness exist at different levels of language: phonetic, lexical, morphological, and syntactic. N. Boiko compares expressive words with neutral ones and describes their common features: 1) the same part-of-speech expression; 2) organic connection of the vocabulary with several fields: noematic (object, subject, denotative, referential, extensive) and noetic (signifying, conceptual, intensional), logical and axiological, psychological and pragmatic; 3) variability and mobility of the vocabulary; 4) belonging to the same lexical and semantic system of the language; 5) presence of paradigmatic relations and syntagmatic relations; 6) belonging to the active layer of the lexicon; 7) variety of sources of replenishment (Boiko, 2005: 30).

The researcher identifies the following features of expressive words: 1) anthropocentric nature, close connection with the inner world of a person, which is reflected in phonetic and formal semantic structures; 2) multicomponent semantic structures (a set of denotative, connotative and figurative elements, the peculiarity of their hierarchical architectonics, the possibility of transformation and rebirth) 3) various ways of expressing the expressive semantics of the marked word (lexemically, phonetically, morphemically, semantically, intonationally, paralinguistically, extralinguistically, contextually;) 4) connections with the lexical system of the literary (normative expressive vocabulary) or national (extra-dictionary expressive vocabulary) language; 5) openness and constant replenishment of the expressive lexical layer with new marked words; 6) combination of units with diametrically opposite emotive and axiological meanings and stylistic and stylistic purposes in the expressive lexical composition; 7) relatively active use of the expressive possibilities of the word-formation system of the national language; 8) motivation of the derivative by the corresponding derivative; 9) structural, semantic and functional coordination with the literary norm or individual author's language creation (idiom); 10) belonging to a codified system or idio-, socio-dialect and assignment to a certain sphere of use; 11) contextual conditionality of the emotive and evaluative meanings of the word, which realises its paradigmatic possibilities and establishes new syntagmatic relations under the influence of the lexical environment; 12) certain functional limitations of marked words, which are related to the social, cultural, professional, age, etc. status of native speakers, their biological, psychological, and personal characteristics (Boiko, 2005: 31).

Lexically coloured expressions are the most widespread and vivid. This group is formed by words of narrow use and pronounced expressiveness (for example, jargonisms, colloquialisms, professionalisms, dialect words, vulgarisms, neologisms, archaisms, historicisms, exoticisms, barbarisms).

N. Boiko states that lexical expressions are a figurative means and, first of all, form the image of the author of the text, represent his psychological state, and attempt to evoke similar emotions in readers. Expressive lexical items affect the emotional sphere of the addressee and participate in changes in the context's emotional and evaluative psychological tone (Boiko, 2005).

Let us trace the influence of lexical expressive means on the formation of the sociocultural context of R. Ware's detective novel «The Woman in Cabin 10».

The protagonist of the novel, Laura Blacklock, a travelling journalist who dreams of a breakthrough in her career, receives a dream assignment: to spend a week on an exclusive cruise ship, the luxury yacht *Aurora*. The journey across the cold but picturesque North Sea seems like a fairy tale. There are only a few cabins, gourmet dinners, a limited guest list, and the opportunity to socialise with rich and mysterious people, including the owner of the ship, Lord Bullmer.

The mood changes during the first night. In the middle of the night, Laura hears a loud splash from the next cabin, a sound that chills her to the bone, as if someone had fallen overboard. Hurrying to check, she realises there is no sign of the young woman she thought she had seen in cabin 10 earlier. Even more striking is that the crew insists that all passengers are on board, and no record shows that this cabin was assigned to anyone.

The novel's primary means of lexical expressiveness include professionalisms, exoticisms, and barbarisms. Professionalisms play an important role in shaping the sociocultural context of the work, as they reflect the specifics of a particular professional activity and, at the same time, help to better understand the social and cultural realities of the era in which the work events occur. The use of professionalisms allows the author to create deeper images of the characters, emphasising their professional role in society, which affects their perception by the readers. For example, Laura is a journalist, and terms from this field help to define her attitude to events, her level of experience, and her moral guidelines. At the beginning of the novel, we read: «*I put down the **press pack** and pulled up my e-mails*» (Ware, 2016: 27). A **press pack** is a set of materials for journalists prepared for a particular event. This phrase is used in the context of the real life of the journalistic profession, which

gives the work authenticity and believability. It demonstrates the social roles, responsibilities, and relationships in a particular society and reflects the profession's culture. «**Press pack**» is used 5 more times in the text, which demonstrates Laura's dedication to her work, her qualifications, and the traditions of modern journalism.

From this passage, we learn about the main task of the protagonist: «*I think the main thing is to do a really nice **puff piece** on the boat, because she's hoping to get them on board as advertisers...*» (Ware, 2016: 27). A **puff piece** is an article that overly praises someone or something. In the context of this passage, the protagonist, Laura, is instructed by her colleague Jen to write «**a nice puff piece**» about the cruise ship *Aurora*. Such an article aims to attract potential advertisers, so the article should be as attractive and positive as possible. This kind of soft PR material is a veiled advertisement disguised as a journalistic piece. Such tasks also occur in journalistic work. And they have an obvious purpose: «*Even 1 percent of its advertising budget could keep Velocity afloat for months, not to mention all the well-known names in travel and photography who would doubtless have been invited along on this maiden voyage, and whose **bylines** on our cover would look very nice indeed*» (Ware, 2016: 29). In journalism, a **byline** is a line in an article that indicates the name of the author of a publication.

Professionalisms also help readers «immerse» themselves in the world of journalism: «*I recognised a few faces from other **press shindigs** – there was Tina West, whippet-thin and wearing jewellery weighing more than she did, who edited the *Vernean Times* ...*» (Ware, 2016: 67). **Press shindigs** are professional gatherings, presentations, press conferences, social events. Laura uses this expression to describe journalists on a cruise, which emphasises her somewhat sceptical attitude towards professional gatherings. The expression adds colour to the narrative, characterising the heroine as an experienced journalist with a sharp outlook.

The professionalisms add depth to the description of events and characters and form the sociocultural context, reflecting the lifestyle.

Barbarisms form the second large group of lexical expressiveness. They play an important role in reflecting the cultural and linguistic diversity of the characters. The ship *Aurora* sets sail on a voyage through the fjords of Norway with the British, Americans, Swedes, and Norwegians on board. That is why Scandinavian words are found in the text of the novel: «***Tack**, Otto,' Nilsson said, and then made a joke in Swedish that set Otto laughing*» (Ware, 2016: 125). The Swedish word **tack**, which means «thank you», introduces an element of the Swedish culture and language into the conversation, denoting a peculiarity of the linguistic behaviour of one of the characters. The barbarism, which conveys meaning and cultural colouring, allows the reader to experience an atmosphere where different linguistic and cultural elements intertwine. It also creates an effect of depth in terms of understanding the characters, their roots, and connections to their native language.

This episode also has a Swedish word: «***Hejdå!**' he called, and then ushered me out into the corridor*» (Ware, 2016: 125). **Hejdå** means «goodbye». At the moment of using this phrase, the character says goodbye to Miranda and then accompanies her to the corridor of the ship. This scene emphasises the social atmosphere of interaction on the ship and conveys the flavour of the journey.

Norwegian words are also barbaric in the novel: «***Bilen min,**» he said, and again, «**Kom**» (Ware, 2016: 343). **Bilen min** means «my car» and Konrad Horst uses this phrase. He belongs to the middle class, and his style of speaking, especially the German phrases (**kom**), may indicate his upbringing in Germany. Of course, his name and how he interacts with others create a mystery atmosphere. In general, the character of Konrad Horst is a kind of addition to the landscape of personalities surrounding the protagonist, contributing to the development of the plot in the direction of intercultural relations and subtle mental tension, which is a feature of this detective novel.*

The use of foreign words reflects the multinational setting of the novel, indicating the characters' backgrounds and lifestyles. Ruth Ware emphasises the authenticity of the events in the Nordic countries through fragments of local languages.

Barbarisms play an essential role in the interpretation of events, forcing the reader to pay attention to sociocultural barriers or mistakes arising from linguistic misunderstandings. These lexical expressive devices develop an atmosphere of tension or create the effect of dystonia when characters speaking different languages cannot communicate. Thus, the use of barbarisms enhances the emotional and conceptual impact on the reader, deepening the meaning of the characters' interactions and the context in which they act.

The analysed work of fiction is a complex cultural phenomenon that combines systemic and individual characteristics and elements of the fictional and real worlds. It is a unique creative product resulting from the author's intellectual activity.

It is important to note that the uniqueness of a literary text does not mean that the author has complete freedom in choosing and structuring the linguistic material. There is a dialectical contradiction between creative freedom and objective constraints. On the one hand, the universality of language as a communicative tool and literature as a form of artistic reflection of reality create prerequisites for the writer's creative self-realisation.

At the same time, certain restrictions are imposed on the individual author's vision and language design. Firstly, these restrictions are caused by the author's awareness of the generally accepted rules of linguistic behaviour in the context of an artistic composition, and secondly, by the internal regularities of the language system, the elements he uses.

Conclusion and prospects

The study has established that lexical expressiveness plays an essential role in creating the sociocultural context of a detective novel. The sociocultural context of a literary work is a set of social, cultural, historical, and economic conditions that influence the creation, content, and perception of a work. It helps readers to understand the motives and actions of characters better, as well as to immerse themselves in the world of the work. Authors convey their views on the society and culture they live in or describe in context. In a detective novel, the sociocultural context creates additional layers of meaning and tension, making the plot more exciting and multifaceted.

Professionalisms and barbarisms are the most productive lexical means in the novel under study. Professionalisms help readers understand the characters' professional activities, social status, and education level. For example, using terms related to journalism indicates the main character's profession. Professional vocabulary adds authenticity and realism to dialogues and descriptions, allowing readers to immerse themselves in the novel's world better and feel its believability.

Barbarisms indicate cultural influences and interactions between different languages. They help to create a multi-layered sociocultural context, reflecting globalisation and cultural exchanges. The use of barbarisms adds stylistic variety and expressiveness to the text, which also emphasises the emotional state of the characters.

Means of lexical expressiveness perform communicative, aesthetic, and identification functions. The communicative function is to transmit information and emotions, the aesthetic function is to create an artistic image, and the identification function is to determine the social and cultural belonging of the characters.

REFERENCES

- Beach, J. (n.d.). Types of communication contexts [Electronic resource]. Retrieved from http://www.ehow.com/info_8281374_types-communication-contexts.html
- Boiko, N. I. (2005). Ukrainian expressive vocabulary: Semantic, lexicographic, and functional aspects (Monograph). Nizhyn: AspectPoligraf Publishing House.
- Cook, G. (1990). Discourse. Oxford: Oxford University Press.
- Cook, G. (1995). Discourse and literature: The interplay of form and mind (2nd imp.). Oxford: Oxford University Press.
- Dijk, T. A. van. (1992). Text and context: Explorations in the semantics and pragmatics of discourse (6th imp.). New York, NY: Longman Inc.

- Dijk, T. van. (2009). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 62–85). London: Sage.
- Diller, H. J. (1992). *Emotions and the linguistics of English*. Tuebingen: Niemeier.
- Fairclough, N. (1992). Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse and Society*, 3, 192–217.
- Firth, J. R. (1968). A synopsis of linguistic theory 1930-1955. In F. R. Palmer (Ed.), *Selected papers of J. R. Firth 1952-59* (pp. 168–205). London: Longman.
- McArthur, T. (1998). Context [Electronic resource]. In *Concise Oxford companion to the English language*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <http://www.encyclopedia.com>
- McGaan, L. (n.d.). Understanding communication settings: The six kinds of context [Electronic resource]. Retrieved from http://department.monm.edu/cata/saved_files/Handouts/CONTEXTS.FSC.html
- Radu, A. (2002). Genre context in advertising discourse. In K. Ia. Kusko (Ed.), *Discourse of foreign language communication* (pp. 322-344). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv Press.
- Ware, R. (2016). *The woman in cabin 10*. New York, NY: Gallery/Scout Press.
- Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universals*. Cambridge: Cambridge University Press.

SPECIFIC FEATURES OF TRANSLATING NATIONAL AND CULTURAL VOCABULARY IN HISTORICAL NOVELS

Zaika Viktoriia,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0009-0007-5153-9849

Corresponding author: vikaakiv5852@gmail.com

Chulanova Halyna,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9961-0308

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the peculiarities of translating national-cultural vocabulary in historical novels, which is an important aspect of the modern theory of literary translation. Ancient communities have always been the centre of identity for humans, where customs, language and culture formed the basis of their lives. Since ancient times, these aspects have been inextricably linked to the cultural heritage of each nation. Historical fiction has become an important means of transmitting valuable cultural aspects through the ages, reflecting the mentality and worldview of a people.*

The translation of fiction plays a key role in preserving cultural heritage, helping to protect the language from external influences and preserve its uniqueness. However, translators face difficulties in conveying national and cultural vocabulary, which is of great importance in fiction. Interaction between cultures through translation requires not only knowledge of languages but also an understanding of cultural contexts, which allows readers to learn and appreciate the cultural characteristics of different nations. Thus, translation of fiction becomes an important tool for intercultural communication and mutual understanding.

The greatest challenge in translation is to convey the national and cultural specificity of the original works. The main task of the translator is to recognise these linguistic expressions and reproduce them in a way that is understandable for the target language, while preserving the cultural context that surrounds them. The analysis of translations shows that they preserve the aesthetic and artistic qualities of the original, as well as the cultural flavour of the source texts.

Keywords: *fantasy, lexical and stylistic features of translation, tropes, translation transformations.*

Received: 04 July 2024

Revised: 09 July 2024

Accepted: 15 July 2024

How to cite: Zaika V., Chulanova H. (2024). Specific Features of Translating National and Cultural Vocabulary in Historical Novels. *Philological Treatises*, 16(2), 223-230 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-22](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-22)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ЛЕКСИКИ В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ

Заїка Вікторія,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0009-0007-5153-9849

Автор, відповідальний за ліцензування: yikaakiv5852@gmail.com

Чуланова Галина,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0001-9961-0308

Анотація. *Стаття присвячена аналізу особливостей перекладу національно-культурної лексики в історичних романах, що є важливим аспектом сучасної теорії художнього перекладу. Давні спільноти завжди були центром ідентичності для людини, де звичаї, мова та культура формували основу її життя. З давніх часів ці аспекти були нерозривно пов'язані з культурною спадщиною кожного народу. Історична художня література стала важливим засобом передачі цінних культурних аспектів через віки, відображаючи менталітет та світогляд народу.*

Переклад художніх творів відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини, дозволяючи захистити мову від впливу зовнішніх форм і зберегти її унікальність. Однак перекладачі стикаються з труднощами у передачі національно-культурної лексики, яка має велике значення в художній літературі. Взаємодія культур через переклад вимагає не лише знань мов, але й розуміння культурних контекстів, що дозволяє читачам пізнати та оцінити культурні особливості різних народів. Таким чином, переклад художніх творів стає важливим інструментом міжкультурної комунікації та взаєморозуміння.

У перекладі найбільшою складністю є передача національно-культурної специфіки оригінальних творів. Головне завдання перекладача полягає в тому, щоб розпізнати ці мовні вирази та відтворити їх зрозуміло для мови перекладу, одночасно зберігаючи той культурний контекст, що їх оточує. Аналіз перекладів показує, що вони зберігають естетичні та художні якості оригіналу, а також культурний колорит вихідних текстів.

Ключові слова: *історичні романи, національно-культурна лексика, художній переклад, культурний контекст, перекладацькі стратегії, безеквівалентна лексика, адаптація, автентичність.*

Отримано: 04 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 09 липня 2024 р.

Затверджено: 15 липня 2024 р.

Як цитувати: Заїка В., Чуланова Г. (2024). Особливості перекладу національно-культурної лексики у історичних романах. *Філологічні трактати*, 16(2), 223-230 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-22](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-22)

Вступ

Давні спільноти формували ідентичність людини через звичаї, мову та культуру, що тісно пов'язані з культурною спадщиною. Історична література відіграє важливу роль у передачі цих аспектів через віки, відображаючи менталітет народу і сприяючи взаєморозумінню між культурами. Переклад художніх творів забезпечує збереження культурної спадщини, проте виникають труднощі з передачею національно-культурної лексики. Взаємодія культур через переклад вимагає знань мов і розуміння культурних контекстів, що дозволяє читачам оцінити культурні

особливості інших народів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю точного відтворення історичного контексту для збагачення перекладацької практики.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей перекладу національно-культурної лексики в історичних романах з метою визначення ефективних стратегій перекладу, які сприяють збереженню автентичності та точній передачі історичного контексту. Дослідження також має на меті виявити перекладацькі стратегії, які допомагають передати культурні особливості та менталітет народу при перекладі, забезпечуючи при цьому міжкультурну комунікацію та взаєморозуміння.

Для даного дослідження використовувались різні за своїм характером **методи дослідження**, зокрема, такі, як квалітативний аналіз матеріалів, метод суцільної вибірки та порівняльний метод. Теоретико-методологічну базу статті складають праці з теорії перекладу присвячені аналізу національно-культурної лексики. Питання художнього перекладу активно досліджуються багатьма науковцями, серед яких М. Бейкер, С. Гелверсон, Ю. Найда, А. Нойберт, а також українські дослідники Н. І. Сукаленко, В. Гарбовський, Р. Зорівчак, В. М. Русанівський та інші. Вони акцентують увагу на збереженні національної ідентичності у перекладних текстах і розглядають переклад як форму міжкультурної комунікації. Перекладачі художніх творів стикаються з численними викликами, зокрема необхідністю глибоко розуміти мову оригіналу, її культурний і історичний контекст. Основні положення цих досліджень підкреслюють важливість точного відтворення змісту, стилю, жанрових особливостей та естетичних засобів оригіналу іншою мовою, зберігаючи його культурну специфіку.

Виклад основного матеріалу

Національно-культурна лексика не лише відтворює конкретну епоху та її особливості, але і відображає національну ідентичність та культурні цінності. У історичних романах вона може бути ключовим елементом для передачі атмосфери та відчуття автентичності, які допомагають читачеві відчутти себе частиною того історичного періоду.

Класифікація національно-культурної лексики дозволяє краще зрозуміти різні типи слів та виразів, що зустрічаються у тексті. Це важливо для визначення найкращих методів перекладу, оскільки різні типи лексики можуть вимагати різних стратегій перекладу для збереження їхнього смислу та ефекту.

Хоча існує багато підходів до визначення цих одиниць, систематизованих та уніфікованих поглядів наразі немає. Однак є спільне розуміння того, що -національно-культурна лексика – це мовні одиниці, які відображають національну та культурну специфіку життя, світогляд певної етнічної групи та національної мовної й культурної спільноти.

На думку вченого, О. Тупиці, до національно-маркованої лексики належать безеквівалентні лексичні одиниці, частково безеквівалентні одиниці (фонова лексика, конотативні слова), екзотизми та варваризми. Учений виділяє три групи такої безеквівалентної лексики:

а) власні імена, включаючи особисті імена, географічні назви, назви установ, організацій, газет тощо;

б) слова-реалії, які є словниковими одиницями, що позначають предмети, поняття та ситуації, які не існують у практиці іншомовної соціальної спільноти, а також слова, що описують різні предмети побуту, матеріальну та духовну культуру, властиві лише певному народу;

в) слова-символи (Тупиця О.Ю., Зімакова Л.В., 2012, с. 252).

Безеквівалентна лексика включає терміни, вигуки, звуконаслідувальні слова, екзотизми, аббревіатури, звертання, відступи від літературної норми, власні імена та фразеологізми. Реалії є частиною безеквівалентної лексики, оскільки вони можуть включати слова, що не мають еквівалентів у мові перекладу та несуть національний або історичний колорит. Вона також охоплює імена власні, географічні назви, назви

установ та організацій, реалії та випадкові пропуски (Ласінська, Т. А., 2015, с.42). Реалії вказують на об'єкти, поняття або ситуації, незнайомі для людей, які використовують іншу мову. Деякі вчені вважають, що обсяг реалій мови-джерела варіюється відповідно до словникового складу мови-реципієнта та масштабів культурних і етнічних контактів мовних колективів (Барбанюк О., 2021).

Цей підхід до розуміння реалій включає не лише слова та вирази на рівні мовлення, але і фразеологізми, що відображають історичні, побутові чи етнографічні реалії. Реалії охоплюють широкий спектр аспектів життя, включаючи історію, культуру, побут, ландшафт, клімат, традиції, та навіть спосіб харчування. Це є складовою частиною національно-культурної лексики, яка є найбільш національно маркованим шаром словникового складу. У художніх текстах такі слова часто співвідносяться з ситуативним контекстом (Лоза, І. Г. 2020, с.152).

Щодо терміну "конотативна лексика", то він є предметом дискусій у лінгвістиці, бо деякі дослідники розглядають його як синонім до "фонової лексики". Зокрема, певні вчені вважають, що конотативна лексика є певним видом фонової лексики, визначаючи її як слова, що несуть емоційні або асоціативні відтінки, відображаючи національно-культурну специфіку (Амеліна, С. М. 2014, с. 7)

Однак існують думки, що конотативні слова можуть становити окрему групу та включати реалії, що виражають емоційні або асоціативні значення. Це може бути пов'язано з культурно-етнографічними особливостями, що властиві різним національностям (Білецька, О. О. 2014, с.23).

Відтворення культурно-маркованої лексики вимагає не лише механічного перенесення, а й глибокого розуміння та інтерпретації. Перекладач має враховувати відмінності між мовами, зумовлені історичними, культурними та географічними чинниками. Він виступає посередником між мовами і культурами, тому його знання історії, культури та побуту народу є критично важливими. Крім того, перекладач повинен бути готовий до того, що національний колорит не завжди можна дослівно відобразити.

Стратегія перекладу охоплює техніки та методи, які використовуються для адаптації тексту до мови перекладу. Німецький філософ Л. Венуті розрізняє два підходи: «доместикація» (адаптація тексту до культурних цінностей цільової мови) і «форенізація» (підкреслення культурних відмінностей для збереження національних характеристик) (Venuti L. S., 2018, p.242).

Для передачі іншомовних імен та назв використовуються транслітерація та транскрипція, але в художньому перекладі ці методи застосовуються рідше, оскільки вони не розкривають значення термінів і можуть бути незрозумілими для читачів. Калькування, яке замінює складові частини реалій на лексичні відповідники, також має недоліки, оскільки інформація може залишатися незрозумілою. Описовий переклад, що розкриває значення через розгорнуті словосполучення, часто є громіздким і неекономічним. Перекладачі часто поєднують транскрипцію або калькування з описовим перекладом у зносках або коментарях. Інший спосіб — переклад аналогом, де знаходять найближчий відповідник у мові перекладу. Адаптація передбачає пристосування тексту до соціокультурного контексту читача іншої культури, що є складним через різні культурні реалії (Тупиця О.Ю., Зімакова Л.В., 2012, с. 255).

У використанні транскрипції та транслітерації мова-джерела передається через запис звучання слів за допомогою графем мови-сприймача. Ці методи є одними з найлаконічніших для передачі реалій, оскільки вони дозволяють створити певний експресивний потенціал. В контексті рідної мови транскрибоване або транслітероване слово виділяється як чуже, надаючи предмету, який воно позначає, конотації небуденності та оригінальності.

Одним із прикладів є уривок з твору Квентін Дорвард: *On the contrary, the oftener and more fixedly Quentin looked at him, the stronger became his curiosity to know who or what this man actually was; and he set him down internally for at least a Syndic or high magistrate of Tours* (Sir Walter Scott, 1994). — *Чим довше і уважніше дивився на*

нього Квентін, тим сильніше його охоплювало бажання дізнатися, що він за людина, і йому здавалося, що старий був щонайменше синдиком або, можливо, членом магістрату міста Тура (М. А. Шишмарьова, 1987).

Реалії "Syndic" та "magistrate" можуть бути незрозумілими для тих, хто не є експертами у відповідних сферах, хоча вони включені до словника української мови. Syndic - це почесна посада старшини гільдії у середньовічних містах Європи, а magistrate - це орган самоврядування або міська рада. Однак у довгих поясненнях у тексті твору може загубитися увага читача. Тому, більш доцільно розмістити коментарі після тексту або додати виноску, як це роблять перекладачі історичних романів.

Калькування — це спосіб перекладу, при якому структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються у мові-сприймачі поелементно. Цей метод часто використовується для передачі смислових імен або термінів (Романюк О. 2021, с.111).

При перекладі твору «Останній із магікан» Ф. Купера калькування було використане в наступних прикладах: hunting shirt - мисливська сорочка, scarlet jacket - яскраво-червоні мундири, milk of Long Knives - молоко довгих ножів, short military rifle - коротка військова рушниця, hickory bow - гікоровий лук, stone hatchet – кам'яна сокира (Ростислав Доценко, Ілона Клочкова, 2015; Fenimore C. J. Last of the Mohicans, 2006).

Описовий переклад перекладачі використовують, коли у мові перекладу відсутній відповідник реалії оригіналу і потрібен високий ступінь зрозумілості. Це обумовлено контекстуально-ситуативними чинниками. Такі відповідники ніколи не є абсолютно точними паралелями до оригінальних назв (Ткачівська М.Р., 2017).

The wandering pilgrim, or the begging friar, answered his reverent greeting with a paternal benedicite (Sir Walter Scott, 1994). – *Пілігримів або жебручих ченців він зустрічав шанобливим вітанням і отримував у відповідь батьківське благословення* (М. А. Шишмарьова, 1987).

Реалія friar сягає лицарської епохи і означає «a member of any of various chiefly mendicant religious orders of the Roman Catholic Church». Українське словосполучення “жебручі ченці” не передає повного значення цього слова, а лише його пояснює.

Наближений переклад — це метод, який полягає у знаходженні функціонального еквівалента, який би викликав у читача перекладу ті ж асоціації, що й у читача оригіналу. Відомо, що у багатьох культурах не було лицарів, тому в їхніх мовах не може існувати слів для позначення лицарських реалій – предметів, об'єктів тощо (Pedersen J., 2007).

This man was armed with a sword and dagger; and underneath his plain habit the Scotsman observed that he concealed a jazeran, or flexible shirt of linked mail, which, as being often worn by those, even of peaceful professions (Sir Walter Scott, 1994). – *Він був озброєний мечем і кинджалом, а під його скромним одягом шотландець помітив тонку кольчугу з дрібних залізних кілець, які у ту небезпечну епоху носили не лише воїни, але й мирні жителі* (М. А. Шишмарьова, 1987).

У цьому випадку «jazeran» є одним із видів кольчуги. Автор сам пояснює її як «flexible shirt of linked mail». Тому "кольчуга" може бути розглянута як більш загальне поняття, що наближено передає значення англійської реалії, але не зовсім точно.

В історичних романах важливо передавати національно-культурну специфіку, яка відображається у мовних висловлюваннях, звичаях, традиціях та інших аспектах життя певної епохи або культурної спільноти. Це дає читачеві можливість глибше зануритися в атмосферу минулого часу та відчутти автентичність подій і персонажів. Передача національно-культурної специфіки в історичних романах може відбуватися через використання мовних виразів, фразеологізмів, архаїчних слів, а також описування культурних особливостей, звичаїв, вірувань та інших аспектів життя того часу (Попадинець, О. О., 2011).

Перекладач повинен здати собі звіт про культурні особливості епохи, менталітет та звичаї персонажів, а також урахувати мовні нюанси, що характеризують певний історичний період чи національну культуру.

У романі «Останній із моґікан», автор Ф. Купер надає докладний опис зовнішності головного героя, Соколиного Ока, що передає національно-культурну специфіку того часу. Перекладач за допомогою різних трансформацій зберігає культурний контекст та автентичність оригіналу.

Портрет Соколиного Ока включає опис одягу, такий як *hunting-shirt of forest-green* - зелену мисливську куртку, *summer cap of skins* - літню шапку з обробленої шкіри, *moccasins* - мокасини, *a pair of buckskin leggings* - шкіряні гамаші (Ростислав Доценко, Ілона Клочкова, 2015; Fenimore C. J. *Last of the Mohicans*, 2006).

Навіть кольорова гама одягу *forest-green* підкреслює його відчуття глибокого злиття з природою. Деякі деталі одягу свідчать про його добрі відносини з індіанцями та повагу до їхніх традицій (мокасини оздоблені за яскравим стилем місцевих тубільців). Цей опис допомагає читачам уявити, що перед ними – досвідчений мисливець, вірний друг, хоробрий та спритний воїн.

Переклад історичних романів Ф. Купера українською мовою вимагає вдалої трансформації, особливо для збереження національно-культурної специфіки, зокрема військових реалій. Важливо відтворити не лише історичний контекст, але й глибше розкрити традиції, звичаї та життя індіанських племен та європейських колонізаторів. При перекладі потрібно зберегти відтінки значень та асоціацій оригіналу. Військові реалії відіграють важливу роль у створенні історичного колориту та використовуються як характерологічні і стилістичні прийоми.

У романі «Останній із маґікан» вони можуть бути розподілені на такі групи: назви зброї (*tomahawk* – томагавк; *wooden gun* – дерев'яний лук; *short military rifle* – коротка військова рушниця; *stone-headed arrow* – стріла з кам'яним наконечником; *hickory bow* – гікоровий лук), назви військових угруповань, (*band* – загін розвідників; *detachment* – загін; *guard* – конвой), назви військових звань, (*trained hirelings* – королівські найманці; *combatants* – воїни; *warrior* – воїн), назви військових споруд та військового спорядження, (*fort* – форт; *high-mettled military charger* – бойовий румак; *encampment* – військовий табір; *rouch* – ладівниця) (Ростислав Доценко, Ілона Клочкова, 2015; Fenimore C. J. *Last of the Mohicans*, 2006).

Висновки

Підсумовуючи зазначене вище, можна дійти до висновку, що аналіз наукових підходів до перекладу національно-культурної лексики, зокрема реалій, демонструє різні погляди на суть перекладу. Деякі дослідники вважають його процесом, інші – результатом. Загалом, переклад є формою мовного посередництва, що має на меті не лише передачу слів, але й розуміння контексту та культурної специфіки оригіналу. Важливо зберігати сенс та культурний контекст при перекладі безеквівалентної лексики через перефразування і адаптацію.

Основна складність полягає у передачі національно-культурної специфіки, що вимагає від перекладача розпізнавання і адаптації мовних виразів для мови перекладу. Аналіз показує, що переклади зберігають естетичні та художні якості оригіналу, зберігаючи культурний колорит. Перекладачі використовують різні стратегії, такі як трансформація або перефразування, щоб передати сенс максимально точно. Подальші дослідження в цій сфері є перспективними, оскільки переклад реалій не є стандартизованим процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Амеліна, С. М. (2014). Конотативна еквівалентність у перекладі. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, 11, 5–14. <https://doi.org/10.31812/filstd.v11i0.353>

- Барбанюк О. (2021) Національно-маркована лексика як засіб віддзеркалення культури. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Вип 20.
- Білецька, О. О. (2014). Мовні реалії як вербальне вираження специфічних рис національних культур. Питання культурології, (30), 20–27.
- Джеймс Фенімор Купер. (2015) Останній з Моґікан. Переклад з англійської: Ростислав Доценко, Ілона Клочкова. Київ: Країна Мрій.
- Ласінська, Т. А. (2015). Переклад історизмів на позначення географічних та власних назв. Проблеми семантики слова, речення та тексту, (34), 39–45.
- Лоза, І. Г. (2020). Реалія як частина безеквівалентної лексики. Особливості перекладу. Перспективні напрямки сучасної науки та освіти, 152.
- Романюк О. (2021) Особливості перекладу реалій. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей / укладач: І. Ю. Сковронська. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 110–113.
- Попадинець, О. О. (2011). Історична романістика Вальтера Скотта і Михайла Старицького: проблема типологічного підходу: монографія. Кам'янець-Поділ.: ПП Буйницький ОА.
- Скотт В. (1987) Квентін Дорвард. Роман. Переклад з англ. М. А. Шишмарьової: Художня література.
- Ткачівська М.Р. (2017) Особливості перекладу історично маркованої лексики в романі Ю. Андруховича «Коханці юстиції». Закарпатські філологічні студії. Випуск 25. Том 2.
- Тупиця О.Ю., Зімакова Л. В. (2012) Безеквівалентна лексика: проблеми визначення. Рідне слово в етнокультурному вимірі. Native word in ethnocultural dimension: зб. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2012. С. 251–258.
- Fenimore C. J. Last of the Mohicans. Echo Library, 2006. 468 p.
- Pedersen J. (2007) Cultural Interchangeability: The Effects of Substituting Cultural References in Subtitling. Perspectives: Studies In Translatology. Vol. 15, No.1.
- Sir Walter Scott. Quentin Durward. Penguin Popular Classics. 1994. 592 p.
- Venuti L. S. (2018) Strategies of translation. London and New York: Routledge, 2018. P. 240-244

REFERENCES

- Amelina, S. M. (2014). Connotative equivalence in translation. Philological studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University, 11, 5-14. <https://doi.org/10.31812/filstd.v11i0.353>
- Barbaniuk O. (2021) Nationally labelled vocabulary as a means of reflecting culture. Topical issues of philology and Translation Studies. Issue 20.
- Biletska, O. O. (2014). Language realities as a verbal expression of specific features of national cultures. Issues of Culturology, (30), 20-27.
- Fenimore C. J. Last of the Mohicans. Echo Library, 2006. 468 p.
- James Fenimore Cooper (2015) The Last of the Mohicans. Translation from English translation: Rostyslav Dotsenko, Ilona Klochkova. Kyiv: Krayina Mriy.
- Lasinska, T. A. (2015). Translation of historicisms to denote geographical and proper names. Problems of semantics of the word, sentence and text, (34), 39-45.
- Loza, I. G. (2020). Reality as a part of non-equivalent vocabulary. Features of translation. Perspective directions of modern science and education, 152.
- Pedersen J. (2007) Cultural Interchangeability: The Effects Of Substituting Cultural References In Subtitling. Perspectives: Studies In Translatology. Vol. 15, No.1.
- Popadynets O. O. (2011). Historical Novelistics of Walter Scott and Mykhailo Starytsky: The Problem of a Typological Approach: Monograph. Kamianets-Podilskyi: PP Buinytskyi O. A.

- Romanyuk O. (2021) Features of translation of realities. Actual problems of teaching foreign languages for special purposes: a collection of scientific articles / compiled by: I. Skovronska. - Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 110-113.
- Scott W. (1987) Quentin Durward. A novel. Translated from English by M.A. Shishmaryova: Fiction.
- Sir Walter Scott. Quentin Durward. Penguin Popular Classics. 1994. 592 p.
- Tkachivska M.R. (2017) Peculiarities of translation of the historically marked vocabulary in Yuri Andrukhovych's novel 'Lovers of Justice'. Transcarpathian philological studies. Issue 25, Volume 2.
- Tupytsia O.Y., Zimakova L.V. (2012) Bezequivalent vocabulary: problems of definition. Native word in the ethnocultural dimension. Native word in ethnocultural dimension: a collection of scientific papers. Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Drohobych: Posvit, 2012. C. 251-258.
- Venuti L. S. (2018) Strategies of translation. London and New York: Routledge,. P. 240-244

**FEATURES OF HUMOROUS TECHNIQUES IN DIPLOMATIC INTERNET
COMMUNICATION
(THE EXAMPLE OF S. KYSLYTSYA`S X-MESSAGES)**

Zinchenko Anna,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID_ 0000-0002-5672-2331

Corresponding author: a.zinchenko@gf.sumdu.edu.ua

Kalchenko Anzhelika,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0009-0001-7794-7708

Abstract. *The article examines the features of humorous techniques in diplomatic internet communication, focusing on the messages of Ukraine's Permanent Representative to the UN, Sergiy Kyslytsya, on the social media platform X (Twitter). The aim of the study is to analyse the role of humour in diplomatic discourse through social networks, particularly in the context of its role in political communications during the Russian-Ukrainian war. Special attention is given to types of humorous devices such as sarcasm, irony, and satire, which are used to emphasize hostility towards Russian policies and its representatives in international organizations.*

The authors explore how humour in the Ukrainian politician's posts serves as a tool for criticism and distancing from political opponents, as well as how it helps create an image of an aggressive regime and its supporters. The article analyses communication methods that include both critical and satirical elements, contributing not only to mockery but also to shaping Ukraine's international image in the context of global politics. The study also focuses on the importance of humour as a strategy that allows diplomats to reduce the traditional distance in official communication while simultaneously lowering the tension in political discussions.

The main findings of the study highlight the significance of humour and certain types of comic elements in diplomatic discourse in contemporary politics, particularly in the context of the growing influence of social networks. The paper discusses the prospects for further research, including the study of lexical and semantic characteristics of humour in political texts and the pragmatic aspects of using humour to achieve politicians' communicative goals.

Keywords: *humour, Twitter-diplomacy, social media, sarcasm, irony, satire, political discourse.*

Received: 22 July 2024

Revised: 29 July 2024

Accepted: 03 August 2024

How to cite: Zinchenko A., Kalchenko A. (2024). Features of Humorous Techniques in Diplomatic Internet Communication (The Example of S. Kyslytsya`S X-Messages). *Philological Treatises*, 16(2), 231-240
[https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-23](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-23)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ОСОБЛИВОСТІ ГУМОРИСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ У ДИПЛОМАТИЧНІЙ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІКС-ПОВІДОМЛЕНЬ С. КИСЛИЦІ)

Зінченко Анна,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID_ 0000-0002-5672-2331

Автор, відповідальний за листування: a.zinchenko@gf.sumdu.edu.ua

Кальченко Анжеліка,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0009-0001-7794-7708

Анотація. У статті розглядаються особливості використання гумористичних прийомів у дипломатичній інтернет-комунікації, зокрема на прикладі повідомлень постійного представника України при ООН Сергія Кислиці у соціальній мережі X (Twitter). У дослідженні проаналізовано функціонування гумору в дипломатичному дискурсі через соціальні мережі, зокрема виокремлення його ролі в політичних комунікаціях на тлі російсько-української війни. Особливу увагу приділено типам гумористичних засобів, таким як сарказм, іронія та сатира, які використовуються для підкреслення неприязні до політики Росії та її представників у міжнародних організаціях.

Авторами досліджено, як гумор у публікаціях українського політика виступає інструментом критики та дистанціювання від політичних опонентів, а також як це допомагає створити образ агресивного режиму та його прихильників. У статті проаналізовано методи комунікації, що включають як критичні, так і сатиричні елементи, котрі сприяють не лише висміюванню, а й формуванню міжнародного іміджу України в умовах глобальної політики. Дослідження також зосереджено на важливості гумору як стратегії, що дозволяє дипломатам скорочувати традиційну дистанцію в офіційній комунікації, одночасно знижуючи рівень напруженості в політичних дискусіях.

Основними результатами роботи є висновки про важливість гумору й певних видів комічного в дипломатичному дискурсі в умовах сучасної політики, зокрема в контексті розширення впливу соціальних мереж. Розглянуто перспективи подальших досліджень, зокрема вивчення лексичних і семантичних характеристик гумору в політичних текстах, а також вивчення прагматичних аспектів використання гумору для досягнення комунікативних цілей політиків.

Ключові слова: гумор, Twitter-дипломатія, соціальні мережі, сарказм, іронія, сатира, політичний дискурс.

Отримано: 22 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 29 липня 2024 р.

Затверджено: 03 серпня 2024 р.

Як цитувати: Зінченко А., Кальченко А. (2024). Особливості гумористичних прийомів у дипломатичній інтернет-комунікації (на прикладі ікс-повідомлень С. Кислиці). *Філологічні трактати*, 16(2), 231-240 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-23](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-23)

Вступ

Зв'язок між гумором та дипломатичною інтернет-комунікацією є актуальним та важливим явищем у сучасному світі. Завдяки поширенню цифрових платформ, особливо соціальних мереж, використання гумору стає важливим засобом у реалізації дипломатичних цілей. Дослідження цієї теми в контексті міжнародних відносин та

інтернет-спілкування відкриває нові горизонти розуміння міжкультурних аспектів політичної та ділової взаємодії.

Сучасні дипломатичні відносини тісно перетинаються з цифровими медіа, а гумор, використаний у мережі, дедалі більше перетворюється на інструмент для підвищення ефективності взаємодії між державами та громадськістю. **Актуальність** дослідження зумовлена інтеграцією політичного дискурсу в інтернет-простір на тлі зростання популярності соціальних мереж. Зокрема, це стосується підтримки дипломатичних відносин через інтеракцію на таких платформах, як *X (Twitter)*, *Instagram*, *Facebook* тощо.

Підвищена увага до цієї теми пояснюється її значенням для сучасних міжнародних відносин та інтернет-комунікації. Зі стрімким розвитком цифрової культури та соціальних мереж політичні дискусії усе частіше відбуваються у соціальних мережах, що дозволяє громадськості спостерігати за ними в реальному часі. При цьому політики активно використовують різні засоби комічного, такі як сарказм, іронія чи сатира, у своїх зверненнях для привернення уваги читачів. **Метою** публікації є дослідження засобів комічного та їх прагматичного впливу в політичному дискурсі на основі аналізу дописів постійного представника України в ООН С. Кислиці у соціальній мережі *X (Twitter)*.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалом проведеного дослідження стала наукова література, присвячена вивченню питань гумору, зокрема політичного гумору та гумору в соціальних мережах; аналіз медіаконтенту, включно з платформами, де відбувається спілкування між політиками та представниками різних організацій (*Facebook*, *Twitter*, *YouTube*, сайти новин).

Серед основних методів дослідження було використано: теоретичний аналіз, спрямований на визначення ключових аспектів зазначеної проблеми через вивчення праць різних науковців, а також порівняння існуючих концепцій і визначень; контент-аналіз з метою вивчення змісту публікацій іноземних медіа для ідентифікації засобів комічного та політичного гумору.

Обговорення

Гумор, як важливий аспект людської культури, виконує не лише розважальну функцію, але також є потужним інструментом впливу на соціальні структури та взаємини в суспільстві. Його вивчення в різні історичні періоди демонструє багатогранність цього явища та його значення для аналізу комунікації й взаємодії. У дослідженнях гумору сформувався кілька ключових теоретичних підходів, які пояснюють його природу.

Теорія домінування, вперше сформульована ще в античності й пізніше розвинута Т. Гоббсом (Hobbes, 1651), наголошує на гуморі як способі вираження переваги або зверхності над іншими. Хоча цей підхід довго залишався в центрі уваги філософських студій, його недоліки, зокрема ігнорування соціальних і комунікативних аспектів, викликали критику.

У XVIII столітті теорія невідповідності, запропонована І. Кантом (Kant, 1790) і розвинена А. Шопенгауером (Schopenhauer, 1819), набула домінування. Ця теорія розглядає гумор як реакцію на несподівані контрасти або несумісності, акцентуючи увагу на когнітивних процесах, які супроводжують гумористичне сприйняття. В. Раскін (Raskin, 1985) адаптував цей підхід до аналізу текстів і семантики, що стало значним внеском у розвиток сучасних досліджень.

Теорія полегшення, запропонована Г. Спенсером (Spencer, 1860) і розвинена З. Фройдом (Freud, 1905), розглядає гумор як спосіб зняття психологічної напруги. У цифровому контексті ця теорія отримала нову інтерпретацію, зокрема в дослідженнях, які аналізують соціальні мережі як середовище для релаксації або захисту.

Функціоналістські підходи до гумору, зокрема роботи Е. Дюркгейма (Durkheim, 1893) та Т. Парсонса (Parsons, 1951), наголошували на його ролі у підтриманні соціального порядку. Водночас конфліктні теорії, як-от підхід Г. Шпієра (Spreier, 1975), акцентували увагу на гуморі як інструменті соціальної критики та вираженні конфліктів. Ці теорії стали основою для розуміння гумору як засобу атаки чи захисту в умовах соціального напруження.

Незважаючи на значний теоретичний доробок, дослідники не досягли однаковості у визначенні природи гумору. Наприклад, словник *Merriam-Webster* пропонує кілька дефініцій терміну «*humor*», акцентуючи увагу як на когнітивній здатності сприймати смішне, так і на його комунікативній функції (Merriam-Webster). Д. Сінкропі наголошує на необхідності розмежування таких гумористичних форм, як пародія, іронія та сатира (Sinkropi, 1984). Ця точка зору поглиблена В. Раскіним, який вважає, що термін «гумор» взаємозамінний зі «смішним» через існування близьких за значенням понять, як-от «жарт», «дотепність» і «комічність» (Raskin, 1984; Raskin, 2008).

У сучасному цифровому середовищі гумор розглядається у новому світлі. У соціальних мережах він адаптується до умов відсутності фізичних жестів і інтонацій, які традиційно супроводжували гумористичне сприйняття. Це, своєю чергою, змінює семантичне сприйняття комічного та його функції. Наприклад, дослідження Д. Джонса (Jones, 2016) підкреслюють, що гумор у цифровому просторі одночасно виконує розважальну та прагматичну функції, стаючи засобом впливу на аудиторію.

Таким чином, аналіз історіографії гумору демонструє його еволюцію від класичних філософських підходів до сучасних досліджень, орієнтованих на цифровий контекст. Розуміння цих теоретичних основ є ключовим для подальшого аналізу засобів комічного, особливо в політичному дискурсі соціальних мереж.

Результати дослідження

Принципи гумору в Інтернеті залишаються незмінними, але технології, які ми використовуємо, визначають, як ми його виражаємо. Зокрема, у каламбурах та гештегах використовують літературність нашої комунікації, тоді як короткі відеоролики та графічні меми швидко і ефективно привертають увагу в стрічці соціальних мереж (Halversen, Weeks, 2023; Weitz, 2017). Поняття гумористичної транзакції та цільової аудиторії, хоча й базуються на взаємному жарті, проте зазнають радикальних змін, оскільки кожне висловлювання може швидко вирватися з-під контролю користувача щодо його поширення. Фактори дистанції, ізоляції та анонімності, притаманні відсутності особистого контакту, фактично скасовують соціальні бар'єри, створюючи сприятливі умови для виникнення можливих випадків образ та агресії, а також проявів ненависті до різних соціальних груп і культур (Weitz, 2017).

Окрім того, гумор є потужним політичним інструментом стратегічного впливу влади на політичних опонентів і електорат або ж висловлення протесту стосовно дій опозиції чи міжнародних організацій (Chernobrov, 2021). У спеціалізованій енциклопедії «політичний гумор» визначено як реакцію, іноді надмірну, на велику концентрацію влади в суспільстві (Політична енциклопедія, 2011). Він слугує формою висвітлення агресії та безпечним вивільненням накопиченої агресивності стосовно вищих структур влади. Ця влада породжує інститути, які намагаються нав'язати різні обмеження.

Низка українських дослідників намагалися підійти до типологізації політичного гумору (Yehorova et al., 2023; Денисюк, 2011). Однією із поширених класифікацій є, зокрема, така, що базується на припущенні, що політичний гумор – це «певний тип гумору тісно пов'язаний з конкретними медіаформатами» (Денисюк, 2011). Ці дослідники виокремили основні типи політичного гумору:

1. Критичний гумор – форма політичної сатири, що включає чотири ключові елементи: агресію, ігри, сміх і очікування. Прикладом може бути дебати 2019 року між

Володимиром Зеленським і Петром Порошенком, де до промов була додана сатира та іронія стосовно передвиборчих обіцянок Петра Порошенка.

2. Гумор для всіх і про все – тип гумору, що зазвичай має розважальний характер. У мережі люди не намагаються підвищувати політичну обізнаність, але використовують гумор для насмішок над особливостями політичних діячів, їхнім особистим життям і поведінкою. Загалом цей розважальний контент уникає конфліктних питань. Наприклад, створення гумористичних повідомлень і зображень про экс-президента України Петра Порошенка як шоколадного гетьмана, що базуються на інформації про компанію «Рошен», засновану П. Порошенком.

3. Політичні історії – гумор у політиці, що може включати уявні або вигадані аспекти, які не відповідають реальності. Ця фантазія може спричиняти сміх і допомагати уявити ситуацію в контексті реальних подій. Наприклад, проект «Архіпелаг 95», який створював уявні гумористичні дописи про майбутнє української політики та політичних діячів.

Політичний гумор, як об'єкт лінгвістичного дослідження, тісно пов'язаний із соціальною комунікацією. У контексті типології форм спілкування його можна поділити за двома критеріями: (1) масштабом комунікації та (2) взаємодією з зовнішніми суб'єктами міжгрупової комунікації. Перший тип охоплює масові форми спілкування, тоді як другий орієнтований на комунікацію з зовнішніми учасниками, де можуть брати участь як індивідуальні особи, так і широкі групи в соціальних мережах, таких як *Facebook*, *Telegram*, *X (Twitter)* та інші (Koivukoski, 2022; Yehorova et al., 2022; Yehorova et al., 2023).

При обговоренні політичного гумору в контексті його реалізації через соціальні мережі варто згадати таке явище, як *«Twitter-дипломатія»*. Назва цього явища походить від назви соцмережі до її перейменування в *“X”* після продажу відомому мільярдеру І. Маску. Отже, *Twitter-дипломатія* – це практичне використання платформи *X (Twitter)* для дипломатичної діяльності та спілкування між країнами, міжнародними організаціями, політичними лідерами й представниками урядів. Ця практика дозволяє публічно обговорювати важливі міжнародні питання, анонсувати дипломатичні зустрічі, висловлювати підтримку або ставити питання щодо міжнародних відносин і подій у світі (Храбан, 2021).

X (Twitter) дозволяє обійти певні межі пристойності традиційної дипломатії, що робить спілкування урядовців менш формальним і дає можливість поширювати власні погляди на актуальні питання без необхідності використовувати офіційні дипломатичні канали. Окрім того, *Twitter-дипломатія* «прориває» обмеження традиційної дипломатії, яка ґрунтується на бюрократичному вертикальному підпорядкуванні під час перемовин чи розповсюдження інформації (Golan, Manog & Arceneaux, 2019).

Як приклад *«Twitter-дипломатії»* було досліджено дописи постійного представника України при ООН Сергія Кислиці. Від початку повномасштабного вторгнення в Україну цей дипломат часто використовує різні засоби гумору, говорячи про країну-агресора, або ж використовує для апеляції до неспівмірної реакції партнерів України на воєнні злочини.

19 жовтня 2024 року російський представник при ООН Васілій Небензя виступив із промовою, в якій звинуватив Україну в демонізації Російської Федерації. У своєму твіті-реакції С. Кислиця гостро розкритикував промову В. Небензі, назвавши її «дешевими балачками» (англ. *“claptrap”*). Окрім того, він прирівняв Росію до «нуля» або ж «нічого»: *«Очевидно, що не можна „демонізувати Росію“ ще більше, як не можна помножити нуль. Він залишиться нулем, скільки б разів ви його не помножили. Важливо триматися подалі від нуля: правило полягає в тому, що все, що помножене на 0, дорівнює 0»*. Автор використовує метафору з математики, посилаючись на правило множення на 0, при цьому засотувавши сатиру, що підкреслила насмішкуватий та гнівний настрій допису. Залучення критичного гумору сприяє вираженню

агресивного й зневажливого ставлення С. Кислиці до Росії та її представників у світових політичних структурах.

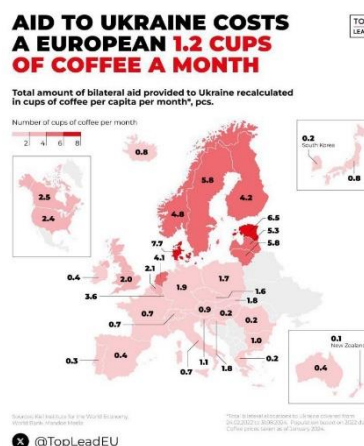

Частою темою публікацій на сторінці постпреда є надання Україні допомоги від партнерів-країн Європейського Союзу. 3 листопада 2024 року пан Кислиця виклав мапу з назвою «Допомога Україні коштує європейцю 1,2 чашки кави в місяці» (див. рис. 1), на якій продемонстровані розрахунки, скільки «чашок кави» витрачає кожна країна на допомогу Україні. В своєму дописі С. Кислиця написав: *“I thank every European who supports Ukraine, and we are looking ☹️ forward for a cup of coffee with those who suffer due to unbearable caffeine cravings to talk about the causes of this war, true suffering, and imminent threat to Europe should we all fail to stop the Russian mafia regime ... Coffee is on us!”* – «Я дякую кожному європейцю, який підтримує Україну, і ми з нетерпінням чекаємо на чашку кави з тими, хто страждає від нестерпної тяги до кофеїну, щоб поговорити про причини цієї війни, справжні страждання та неминучу загрозу для Європи, якщо ми всі не зупинимо російський мафіозний режим... Кава за наш рахунок!».

У повідомленні передусім простежується іронія, зокрема в прикладі *“who suffer due to unbearable caffeine cravings”*. Ця фраза описує країни, які, згідно зі статистикою, не готові поступитися власним комфортом (кавою в даному випадку) на користь посилення збройних сил України. Це порівняння створює враження неправильних цінностей європейців в умовах повномасштабної війни в Європі: щоденній чашці кави, яка є одним із популярних символів буденного комфорту сучасного цивілізованого світу, жителі цих країн надають більшої значущості, ніж стримуванню ворога на східному кордоні Європи.

Далі в пості С. Кислиця пропонує «кофеїнозалежним» країнам обговорити справді важливі, на відміну від кави, речі за «чашкою кави», і наприкінці використовує вираз *“Coffee is on us!”* – «Кава за наш рахунок!». Перехід автора від іронії до відкритого сарказму в сукупності демонструє певну зневагу й висміювання принципів та пріоритетів країн, які повільно й неохоче надають військову допомогу Україні.

Прагматика аналізованого ікс-повідомлення полягає застосуванні гумору як дипломатичного інструменту, який дозволяє сказати про важливе й обуриле, але так, щоб не підвищувати напругу в складних міжнародних відносинах. Залучення іронії та сарказму дозволяє постпреду України дипломатично підкреслити неготовність і надмірне зволікання деяких держав у допомозі Україні без прямого конфлікту чи звинувачень. Окрім того, метафора «кофеїнозалежність» посилює комічний ефект, дозволяючи акцентувати на абсурдності поведінки тих країн, які не бажають жертвувати своїм комфортом заради глобальної безпеки. Уцілому, аналізований пост демонструє стратегічне використання С. Кислицею гумору в політичній взаємодії через тактичне залучення іронії та сарказму.

С. Кислиця у своїх публічних виступах і постах постійно звертається до теми перебування росіян на високих посадах у міжнародних організаціях та Європейському парламенті, які були помічені за прихильністю до злочинної влади РФ. Наприклад, один із постів постпреда України стосується Володимира Воронкова, який обіймає посаду Надзвичайного та Поважного посла при міжнародних організаціях у Відні.

У одному з своїх дописів український політик використовує чимало саркастичних, сатиричних та іронічних елементів, аби підкреслити неприпустимість подібної ситуації, присоромити міжнародні організації за довіру представникам країни-терориста та виявити зневагу до росіян. Наприклад, *“Meet Vladimir Voronkov, a career Russian diplomat with the rank of Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, former permanent representative of Putin to international organizations in Vienna.”* – «Зустрічайте Володимира Воронкова, кар’єрного російського дипломата в ранзі Надзвичайного і Повноваженого Посла, колишнього постійного представника Путіна при міжнародних організаціях у Відні». Використання слова *“Meet”*, яке зазвичай асоціюється з театральними виступами, є стилістичним прийомом, який акцентує на суперечливості та абсурдності цієї ситуації в сучасних політичних умовах. Сама лексема *“Meet”* натякає на те, що зустріч з таким представником має бути чимось важливим і захоплюючим, але насправді ситуація є сміховинною, абсурдною і негативною через контекст.

Чергування між посадою, на яку його призначили, і його минулою посадою як представника президента РФ у міжнародних організаціях, підкреслює іронічність ситуації. Це порушує звичний порядок у дипломатичних колах, де відповідні представники мають обиратися згідно з демократичними стандартами, а не за вірністю режиму. Написання *“putin”* з маленької літери є актом зневаги до президента країни-агресора, що демонструє не лише іронію, а й відображає невизнання легітимності його влади в міжнародному контексті.

Прагматичний аспект цього твіту полягає в його функції як дипломатичного інструменту, який допомагає висловити критику у спосіб, що не переходить межу прямої конфронтації. Постпред України Кислиця не тільки висміює ситуацію, але й робить це так, щоб привернути увагу до серйозності політичної проблеми – присутності представників Росії на високих дипломатичних посадах, що надає легітимність режиму, який діє агресивно на міжнародній арені. Гумор у цьому контексті використовується як стратегічний інструмент для зменшення напруги, надання критики у менш агресивній формі та привернення уваги до проблеми, що потребує міжнародної уваги та дії.

У наступному абзаці допису йдеться про толерування ООН поглядів В. Воронцова, які не відповідають цінностям цієї організації, закладеним у її Статут: *“He was there when Russia’s war against Ukraine started in 2014, fervently justifying the Kremlin clique’s violations of international law and the UN Charter every day.”* – «Він був там, коли почалася війна Росії проти України в 2014 році, і щодня палко виправдовував порушення кремлівською владою міжнародного права та Статуту ООН». Використана гіпербола підкреслює вкрай лояльне ставлення В. Воронцова до Кремля: фраза *“fervently justifying every day”* наголошує на регулярності та агресивності, «майже фанатичному», захисту Воронцовим порушень Росією міжнародного права, що є перебільшенням задля вираження незаперечної лояльності до російського керівництва. Цей прийом, який реалізує сарказм у пості, лише підкреслює контраст між безумовною підтримкою злочинного режиму В. Воронцова та цінностями, які має відстоювати ООН.

У своїх постах український політик часто глузує з абсурдності рішень ООН по відношенню до РФ та її представників. Наприклад, одне із таких ікс-повідомлень було присвячене нагороді, яку отримав В. Воронцов від РФ одночасно із його призначенням на впливову посаду при ООН: *“For his zealous defense of Russia’s crimes,*

Voronkov was awarded the Order 'For Merit to the Fatherland' on 27 June 2017. Six days prior, on his birthday, 21 June 2017, Voronkov's 'merits' were highly praised by the UN Secretary-General, who appointed him as his Deputy in charge of the UN Office of Counter-Terrorism (!).» – «За ревною захист злочинів Росії 27 червня 2017 року Воронков був нагороджений орденом «За заслуги перед Вітчизною». За шість днів до цього, в день його народження, 21 червня 2017 року, «заслуги» Воронкова були високо оцінені Генеральним секретарем ООН, який призначив його своїм заступником, відповідальним за Управління ООН з боротьби з тероризмом (!).»

У цьому фрагменті допису низка лінгвістичних маркерів демонструє саркастичне ставлення та критику ООН, яка, публічно вшановує особу за «підтримку» міжнародного права, тоді як ця особа є захисником агресивного й нелегітимного режиму, що порушує базові принципи міжнародних відносин і людяності. Наведений фрагмент допису пана Кислиці в соцмережі чітко демонструє ефективність гумористичного (іронії та сарказму) для чинення впливу на міжнародну думку, підкреслення абсурдності та суперечливості дій міжнародних інститутів.

Наступний фрагмент поста пана Кислиці залучає риторичні питання, персоніфікацію та гіперболізацію для посилення комічного ефекту. Наприклад, у фразі *“However, the award that soon followed likely reminded him where his real ‘employment record book’ lies. As seen in personal exchanges with his colleagues Lavrov and Nebenzia (in the photos), it is clear that these ‘reminders’ didn’t leave him feeling alarmed, as, after all, ‘there are no exes.’”* – «Однак нагорода, яка незабаром послідувала за цим, ймовірно, нагадала йому, де лежить його справжня ‘трудова книжка’. Як видно з особистого спілкування з колегами Лавровим і Небензя (на фото), ці ‘нагадування’ не викликали у нього тривоги, оскільки, зрештою, ‘колишніх не буває’».

Залучена персоніфікація *“the award that soon followed”* додає іронічний відтінок: нагорода нагадує Воронкову про його справжнє місце в політичній структурі, зокрема відданість російському режиму. Сарказм проявляється через використання лапок для виразу *“нагадування”*, що показує, що це «нагадування» стосується не стільки моральних зобов’язань, скільки політичної лояльності, яку Воронков отримує через свою підтримку агресивної політики РФ. Фраза *“real employment record book”* є саркастичним натяком на те, що справжній статус Воронкова не вказується в офіційних документах, а скоріше відображає його роль в системі Кремля.

Вираз *“there are no exes”* сприймається як алюзія на вираз про людей, що мають залежність від наркотиків – *“there are no ex-drug addicts”*. В аналізованому контексті вона має на меті підкреслити, неможливість відмовитися від підтримки терористичного режиму, подібно до того, як неможливо позбутися наркозалежності. Це створює глибшу іронічну й саркастичну зв’язність між особистою лояльністю Воронкова до Кремля і його політичними діями.

Уривок ікс-посту також реалізує потрібну авторові прагматику завдяки комічному: *“Moreover, the special affection of the retiree (age-wise) toward his “Mother Moscow” has completely erased any sense of political correctness or caution when “fighter against terrorism” Voronkov decided, together with the government of an aggressor state that almost daily bombs Ukraine’s critical energy infrastructure, to organize in Turkmenistan an expert meeting on..... the protection of critical energy infrastructure from terrorist attacks (!)”* – «Більше того, особлива прихильність пенсіонера (за віком) до «матушки Москви» повністю стерла будь-яке почуття політкоректності чи обережності, коли «борець з тероризмом» Воронков вирішив спільно з урядом держави-агресора, яка ледь не щодня бомбить критичну енергетичну інфраструктуру України, організувати в Туркменістані експертну зустріч з питань..... захисту критичної енергетичної інфраструктури від терористичних атак (!)». У цьому фрагменті тексту ми знову стикаємося з використанням сарказму та іронії. Зокрема, *“Mother Moscow”* – це іронічне посилання на образ величі Росії, який часто створюється самими росіянами. У контексті цього допису С. Кислиця використовує цей вираз для висміювання надмірної віри в таку велич, тим самим підкреслюючи абсурдність ситуації. Апеляція до

Воронкова як до *“fighter against terrorism”* в лапках ставить під сумнів справжність цієї його ролі; використання крапок та знаку оклику в кінці фрази *“to organize in Turkmenistan an expert meeting on..... the protection of critical energy infrastructure from terrorist attacks (!)”* підкреслює іронічність ситуації та викликає здивування й обурення через абсурдність реальних вчинків росіян і тим, що вони поширюють у світовому медіа-просторі.

Остання частина аналізованого допису українського політика базується на алюзії до наркокартелю: *“This is akin to inviting a drug cartel to help design and fund anti-drug trafficking strategies”*, що є іронічним порівнянням, яке ставить під сумнів логіку того, як представник країни-терориста може бути залучений до міжнародних ініціатив, спрямованих на боротьбу з тероризмом і злочинністю. Таким порівнянням С. Кислиця висміює абсурдність ситуації, де діячі, безпосередньо пов'язані з порушенням міжнародних норм, беруть участь у розробці політик, що повинні ці порушення засуджувати. Наступна частина – *“imagine that the cartel had its own head of the anti-drug trafficking office”* – посилює враження саркастичного. Завершальна фраза *“What are they smoking?”* виражає саркастичну впевненість і натяк автора на єдину логічну причину таких рішень – вживання наркотиків, що також підсилює комічний ефект і робить завершення допису з ще більшим акцентом на абсурдності ситуації.

Аналіз повідомлень постійного представника України в ООН С. Кислиці в соціальній мережі X (*Twitter*) дозволив виявити та описати застосування гумору в дипломатичній інтернет-комунікації задля реалізації політичних меседжів. Переважне залучення іронії, сарказму та сатири в текстах сприяє вираженню (гострої) критики та подекуди зверхності щодо міжнародних подій та їх учасників, а також підкреслити абсурдність ситуацій та нелогічність дій представників вищих міжнародних організацій.

Висновки та перспективи

Визначення терміну «гумор» та його класифікація є важливими етапами у дослідженні природи гумору в соціальному контексті. Це питання залишається актуальним, оскільки гумор є одним із способів не лише розваги, але й вивільнення агресії чи вираження невдоволення, часто за допомогою засобів комічного. Одна з причин, чому гумор широко використовується в дипломатії, полягає в його здатності створювати дистанцію між сторонами та пом'якшувати напругу в комунікації. В умовах політичних дискусій між представниками влади або міжнародних організацій часто застосовується критичний гумор, щоб зіронізувати над опонентом, а також задовольнити потребу в розвазі або самовираженні. Сучасні комунікаційні платформи, зокрема соціальні мережі, набули великої популярності як майданчики для дипломатії, серед яких X (*Twitter*) та *Facebook* стали найбільш використовуваними серед політиків і міжнародних організацій. У цьому контексті навіть увійшов в обіг термін *«Twitter дипломатія»*, що описує політичні події, які відбуваються через цю соціальну мережу.

Дослідження було здійснене на матеріалі дописів постійного представника України при ООН, Сергія Кислиці, який активно коментує та критикує політичні події, рішення ООН та інших міжнародних організацій в контексті російсько-української війни. У своїх публікаціях Кислиця часто використовує засоби комічного, такі як сарказм, іронію та сатиру, аби підкреслити своє невдоволення щодо російської риторики та деяких рішень ООН стосовно злочинної війни Росії проти України та представників Росії в світовому політикумі.

Вивчення комічних засобів, їх залучення для творення дипломатії в соціальних мережах є перспективним напрямом, який поєднує аналіз мовних, соціальних та технологічних факторів. Ключовою перспективою лінгвістичного дослідження в цій сфері є аналіз лексичних та семантичних особливостей текстів, які містять політичні коментарі, з метою визначення типових і дієвих засобів комічного, що використовуються для висміювання опонента. Крім того, перспективним напрямом

є вивчення гумору з прагматичної точки зору, що дозволить з'ясувати, як комунікативна мета політиків реалізується через текст у соціальних мережах.

REFERENCES

- Chernobrov, D. (2022). Strategic humour: Public diplomacy and comic framing of foreign policy issues. *The British Journal of Politics and International Relations*, 24(2), 277-296. <https://doi.org/10.1177/13691481211023958>
- Denysiuk S. H. Humor as a Political-Communicative Technology. *Political Bulletin.*, 2011, 57, pp. 260–268.
- Durkheim, E. (1893). *De la division du travail social*. Paris: Alcan.
- Freud, S. (1905). *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewußten*. Leipzig: Deuticke.
- Golan, G. J., Manor, I., & Arceneaux, P. (2019). Mediated Public Diplomacy Redefined: Foreign Stakeholder Engagement via Paid, Earned, Shared, and Owned Media. *American Behavioral Scientist*, 63(12), 1665–1683.
- Halversen, A., & Weeks, B. E. (2023). Memeing Politics: Understanding Political Meme Creators, Audiences, and Consequences on Social Media. *Social Media + Society*, 9(4). <https://doi.org/10.1177/20563051231205588>
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. London: Andrew Crooke.
- Jones, J. (2016). Politics and the digital humanities. *New Media & Society*, 18(4), 657-674.
- Kant, I. (1790). *Kritik der Urteilskraft*. Berlin: Lagarde und Friedrich.
- Khraban T. Ye. Military Dark Humor as a Form of Adaptive Processes and Individual Response to the Fear of Death (Psycholinguistic Aspect). *Bulletin of Alfred Nobel University.*, 2021, 21(1), pp. 243–250.
- Koivukoski, J. (2022). Political Humor in the Hybrid Media Environment: Studies on Journalistic Satire and Amusing Advocacy. 10.13140/RG.2.2.27965.33768.
- Merriam-Webster. (n.d.). Dictionary by Merriam-Webster. In Merriam-Webster. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/>
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. Glencoe, IL: Free Press.
- Raskin, V. (1985). *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: Reidel.
- Raskin, V. (2008). *Primer of humor research*. Berlin: De Gruyter, Inc.
- Schopenhauer, A. (1819). *Die Welt als Wille und Vorstellung*. Leipzig: Brockhaus.
- Shapoval Yu. (Ed.). *Political Encyclopedia*. Lybid, 2009, p. 590.
- Sinkropi, J. (1984). Humor in context: Varieties and forms. In V. Raskin (Ed.), *Semantic Mechanisms of Humor* (pp. 33-55). Dordrecht: Reidel.
- Speier, H. (1975). Wit and Politics: An Essay on Laughter and Power. *American Journal of Sociology*, 79(6), 1352-1371.
- Spencer, H. (1860). The Physiology of Laughter. *Macmillan's Magazine*, 1, 395-402.
- Weitz, E. (2017). Editorial: Humour and social media. *European Journal of Humour Research*, 4(1). <https://doi.org/10.7592/EJHR2016.4.4.weitz>
- Yehorova, O. I., Prokopenko, A. V., & Martynenko, S. S. (2022). Wordplay in wartime Twitter communication: A case study of Ukrainian politicians' humorous tweets. *Zakarpats'ki Filolohichni Studii*, 24(1), 95-99. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.18>
- Yehorova, O., Prokopenko, A., & Zinchenko, A. (2023). Towards a typology of humorous wartime tweets: The case of Ukraine 2022. *The European Journal of Humour Research*, 11, 1-26. <https://doi.org/10.7592/EJHR.2023.11.1.746>

LEXICO-GRAMMATICAL FEATURES OF TRANSLATING ENGLISH-
LANGUAGE JUDGMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
INTO UKRAINIAN

Zinchenko Hanna,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0009-0007-7896-4423

Corresponding author: zinchenkoanna@gmail.com

Abstract. *The article is dedicated to the lexico-grammatical features of translating English-language decisions of the European Court of Human Rights (ECHR) into Ukrainian. The main goal of the research is to identify lexical and grammatical differences in the texts of ECHR judgments and to understand how these features are reflected in translation. The author emphasizes the importance of accurately conveying the originality of the ECHR judgments to ensure access to justice and the effective use of European legal practice by national courts. Incorrect or inaccurate translation can lead to violations of fundamental principles of justice. Moreover, ECHR judgments constitute a distinct genre of legal texts with inherent compositional and linguistic characteristics. They are marked by emotional neutrality, impartiality, and precision of expression, achieved through the use of specialized vocabulary and complex grammatical constructions. ECHR judgments are characterized by a saturation of legal terms and specific vocabulary. The author highlights that many commonly used words acquire special meanings in the context of legal documents. These texts also often contain abbreviations and Latin expressions that require accurate reproduction in translation. Legal clichés and set phrases, which have their corresponding formal Ukrainian equivalents, are frequently encountered in court decisions. Grammatical features of ECHR judgments include the use of complex sentences with numerous subordinate and main clauses, as well as modal verbs expressing obligation or command. Repetition of the same words or phrases, unacceptable in literary style, is typical for legal texts. In conclusion, the author stresses the necessity of considering the lexico-grammatical features of ECHR judgments to ensure high-quality and accurate translation. This article makes a valuable contribution to the field of legal translation by providing an in-depth analysis of the lexico-grammatical characteristics of ECHR judgments.*

Keywords: *court judgments, legal texts, ECHR, adequate translation, legal terminology.*

Received: 11 July 2024

Revised: 15 July 2024

Accepted: 26 July 2024

How to cite: Zinchenko H. (2024). Lexico-Grammatical Features of Translating English-Language Judgments of the European Court of Human Rights into Ukrainian. *Philological Treatises*, 16(2), 241-249 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-24](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-24)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ
РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ УКРАЇНСЬКОЮ
МОВОЮ

Зінченко Ганна,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0009-0007-7896-4423

Автор, відповідальний за листування: zinchenkoanna@gmail.com

Анотація. *Стаття присвячена лексико-граматичним особливостям перекладу англomовних рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) українською мовою. Основна мета дослідження – виявити лексичні та граматичні відмінності текстів рішень ЄСПЛ і зрозуміти, як ці особливості відображаються в перекладі. Автор наголошує на важливості якісного відтворення оригінальності тексту рішень ЄСПЛ задля забезпечення доступу до правосуддя та ефективного використання національними судами європейської правової практики. Неправильний або неточний переклад може призвести до порушення основних принципів судочинства. Крім того, рішення ЄСПЛ є окремим жанром юридичних текстів із властивими композиційними та мовними особливостями, та відзначаються емоційною нейтральністю, безсторонністю, точністю викладу, що досягається за допомогою використання спеціалізованої лексики та складних граматичних конструкцій. Рішення ЄСПЛ характеризуються насиченістю юридичними термінами, та специфічною лексикою. Автор підкреслює, що багато загальноживаних слів набувають особливого значення в контексті судових документів. Також ці тексти часто містять абревіатури та латинські вирази, які потребують точного відтворення в перекладі. Судові рішення часто містять кліше та сталі вирази, які мають канцелярські українські відповідники. Граматичні особливості текстів рішень ЄСПЛ характеризуються використанням складних речень із численними підрядними та головними реченнями, а також модальні дієслова, що виражають зобов'язання або наказ, та повторення одних і тих самих слів або виразів, що є недопустимим у літературному стилі, але є типовим для юридичних текстів. Насамкінець, автор підкреслює необхідність врахування лексико-граматичних особливостей текстів рішень ЄСПЛ для забезпечення якісного та точного перекладу. Подана стаття є важливим внеском у сферу юридичного перекладу, надаючи глибокий аналіз лексико-граматичних особливостей рішень ЄСПЛ.*

Ключові слова: судові рішення, юридичні тексти, ЄСПЛ, адекватний переклад, юридична термінологія.

Отримано: 11 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 15 липня 2024 р.

Затверджено: 26 липня 2024 р.

Як цитувати: Зінченко Г. (2024). Лексико-граматичні особливості перекладу англomовних рішень європейського суду з прав людини українською мовою. *Філологічні трактати*, 16(2), 241-249 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-24](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-24)

Вступ

Зростання міжнародної співпраці та взаємодії між різними правовими системами вимагає удосконалення знань та навичок у сфері юридичного перекладу, зокрема перекладу судових рішень. Зважаючи на те, що Україна як кандидат на членство в Європейський Союз прагне адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, застосування практики Європейського суду з прав людини є одним із значущих кроків на цьому шляху.

Адекватний переклад рішень ЄСПЛ забезпечує доступ до правосуддя для всіх громадян, незалежно від їхньої мовної компетентності, та дозволяє національним судам ефективно застосовувати практику цього суду у своїй діяльності. Однак цей вид перекладу є одним із найскладніших, і у разі його невідповідності чи неточності існує значна ймовірність порушення основних принципів забезпечення судочинства. Саме

тому постало питання щодо дослідження лексико-граматичних особливостей рішень ЄСПЛ з метою вирішення практичних проблем, пов'язаних з англо-українського перекладу рішень ЄСПЛ.

Метою дослідження є ознайомитися з лексичними та граматичними відмінностями текстів рішень ЄСПЛ та розглянути яким чином ці особливості відображаються в автентичному перекладі.

Об'єктом дослідження є лексичні одиниці та граматичні конструкції у текстах рішень ЄСПЛ. **Предметом дослідження** є розкриття лексико-граматичних особливостей текстів рішень ЄСПЛ та їх відображення в англо-українському перекладі.

Матеріал та методи дослідження. Питання щодо особливостей перекладу рішень ЄСПЛ було предметом наукових пошуків багатьох вчених та практиків, таких як Ю. В. Бойко, В. В. Гайдар, Гоца Н. М., С. В. Єлісеєва В. Я. Желясков, О. В. Іваніщенко, М. Г. Карпушина, Д. С. Касяненко, І. К. Кобякова, О. Д. Козачек, Л. В. Логінова, С. В. Радецька, І. І. Шумило та інші. Матеріалом дослідження є рішення ЄСПЛ у справах Aleksandrovskaia v. Ukraine, Staszuk v. Ukraine, Vochan v. Ukraine, Sadovyak v. Ukraine та їх автентичний переклад українською мовою. Методи дослідження: під час дослідження були використані такі методи наукового дослідження як аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, зіставлення та спеціально-юридичний метод аналізу.

Хід дослідження та обговорення результатів

Судове рішення є важливим елементом демократичного суспільства. Воно відображає зміст особистих свобод, визначає законність майнових та суб'єктивних прав громадян та юридичних осіб, забезпечує справедливість у вирішенні конфліктів. Судове рішення є невід'ємною частиною правосуддя, яке сприяє зміцненню законності та порядку у суспільстві (Куйбіда, Сироїд, 2013). У юридичній науковій літературі існує значна кількість поглядів щодо тлумачення поняття «судове рішення», зокрема як: процесуальна форма вираження діяльності суду щодо застосування норм права; акт здійснення правосуддя; процесуальний акт, що вирішує матеріально-правовий спір між сторонами; засіб правового захисту; акт, що виносить остаточне рішення у справі, дає роз'яснення щодо процесуальних питань та інших питань, що входять до юрисдикції суду (Самолук, 2016).

Судове рішення є самостійним жанром із властивими йому композиційними та мовними особливостями, тому для якісного перекладу судового рішення й збереження його функціональних особливостей перекладачу необхідно володіти специфікою тексту цього жанру. У ньому поєднуються елементи опису, пояснення, проголошення правових норм, розпорядження. Так, для судового рішення характерною є емоційна нейтральність, безсторонність та неупередженість викладу, яка досягається шляхом вживання окремих частин мови та правильної побудови речень. Нерідко судді використовують цілі блоки абзаців для викладення навіть однієї думки. Цілком погоджуємося з думкою В.В. Гайдай (2016), яка зазначає, що до мовних особливостей, інваріантних ознак жанру, належать об'єктивність (виявляється у відсутності емоційно забарвленої лексики, прямої мови, вигуків, часток, окличних і питальних конструкцій), точність (виражається у відсутності синонімів, частому використанні лексичних повторів, використанні спеціальних термінів, вживанні складнопідрядних речень), безособовий характер викладу, стандартизованість (виявляється у використанні стійких мовних зворотів і стандартній побудові документа), використання термінології, канцеляризмів, лексико-фразеологічних одиниць та кліше.

Як вже було зазначено, юридичні тексти, зокрема рішення ЄСПЛ, є насиченими спеціалізованою юридичною лексикою, яка переважно складається з юридичних термінів: *arrest report* – протокол затримання, *bribery* – спроба дати хабар, *investigator* – слідчий, *detention* – арешт, утримання під вартою, *suspicion* – поза підозрою, *evidence* – фактичні докази, *crime scene* – місце злочину, *transcript of interviews* – протокол допиту свідків, *preventive measure* – запобіжні заходи, *criminal*

record – судимість, *house arrest* – домашній арешт, *considerations* – етичні міркування (Карабан, 2004).

Попри вживання термінів та професіоналізмів, І. Шумило та Т. Сніца (2016) стверджують, що рішення ЄСПЛ наповнені і загальноповживаною лексикою, яка набуває іншого значення, що часто не пов'язане зі звичним значенням: *applicant* – заявник, *risk* – ймовірність настання нещасного випадку, *substantiated* – наводити достатні підстави, *ask* – звернення до суду, *seriousness* – тяжкість, *sentence* – затверджувати вирок, *ground* – становити підставу, *influence* – залаштуноквий вплив, *references* – характеристика на особу, *effective* – набувати чинності, *decision* – рішення на користь супротивної сторони (Карабан, 2004).

Характерною особливістю рішень ЄСПЛ на лексичному рівні є активне використання скорочень та абrevіатур, зокрема назви нормативно-правових актів та державних органів (Баклажаненко, Герасименко, 2023):

The arrest report stated that the applicant had been arrested under Article 208 § 1 (2) of the Code of Criminal Procedure (“the CCP”, see paragraph 58 below) on charges of attacking the territorial integrity of Ukraine and bribery (Articles 110 § 2 and 369 § 3 of the Criminal Code, see paragraphs 53 and 54 below) (Case of Aleksandrovskaia v. Ukraine, 2021).

On 14 May 2010 the applicant was arrested in Kyiv by officers of the Security Service of Ukraine (“the SBU”) on suspicion of unlawfully importing equipment for the covert surveillance of telephone networks and using it to intercept private telephone conversations (see paragraph 24 below), an offence committed in collaboration with M., a Russian national (Case of Staszuk v. Ukraine, 2017).

Враховуючи те, що діяльність ЄСПЛ ґрунтується на принципах і нормах, які сягають римського права, де латина була мовою закону, рішення ЄСПЛ містять запозичення з латинської мови, що зазвичай не перекладаються, однак цілком зрозумілі у правовому полі та завжди виділяються курсивом (Сухина, Лобода, 2019):

*The period falling within the Court’s competence **ratione temporis** lasted around three years and one month (Case of Bochani v. Ukraine, 2007).*

*Період, який підпадає під компетенцію Суду, **ratione temporis**, становить три роки і один місяць (Справа «Бочан проти України», 2007).*

*In the present case, the disputed eviction was ordered by the Lviv Regional Court of Appeal on the sole ground that the occupancy was devoid of legal basis **ab initio** in view of the fact that the State entity that owned the building had failed to document it properly (Case of Sadovyak v. Ukraine, 2018).*

*У цій справі рішення про оскаржуване виселення було ухвалено Апеляційним судом Львівської області виключно на підставі того, що законного підґрунтя для вселення не було **ab initio** з огляду на те, що державний заклад, якому належала будівля, не оформив його належним чином (Справа «Садов'як проти України», 2018).*

Крім того, у текстах рішень ЄСПЛ вживаються слова давньоанглійського походження, які нині рідко використовуються, але зберігають свою актуальність у юридичних текстах (*herewith, herein, thereafter, henceforth, thereby, hereafter, thereof, hereto, hereinafter, hereof, herein, hereunder, henceforth, thereabout*) (Роєнко, Горлатова, Редько, 2021):

*On 22 August the applicant was examined by a SIZO doctor, and **thereafter** she received inpatient treatment in the hospital from 22 to 25 August 2016 (Case of Aleksandrovskaia v. Ukraine, 2021).*

Слід зазначити, що у рішеннях ЄСПЛ постійно використовується широкий спектр модальних дієслів (*will, would, could, to be to, may, shall, can, must*) з метою висловлення зобов'язання або наказу:

*This complaint is therefore manifestly ill-founded and **must** be rejected in accordance with Article 35 §§ 3 (a) and 4 of the Convention (Case of Aleksandrovskaia v. Ukraine, 2021).*

Отже, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції (Справа «Александровська проти України», 2021).

No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment (Case of Aleksandrovskaaya v. Ukraine, 2021).

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (Справа «Александровська проти України», 2021).

До того ж характерною рисою стилю судових рішень загалом є використання великої кількості кліше та сталих виразів, що мають українські відповідники – канцеляризми (*as can be seen from the case materials* – з огляду на матеріали справи, *in conjunction with* – у зв'язку з/спільно з, *consequently* – в результаті/ відповідно, *as regards the question* – щодо/стосовно питання, *subsequently* – потім/ згодом/ після цього, *note* – зазначати, брати до уваги, *declare* – заявляти, декларувати, *hold* – зобов'язувати, вносити рішення, *under article* – відповідно до статті) (Гайдар, 2016):

The Court therefore concludes that the applicant's complaints under Article 14 of the Convention read in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1 must be rejected as manifestly ill-founded pursuant to Article 35 §§ 3 and 4 of the Convention (Case of Bochan v. Ukraine, 2007).

Водночас тексти рішень ЄСПЛ також вирізняються вживанням специфічних ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не є поширеними в повсякденній мові (*on any other grounds* – з будь-яких інших підстав, *in that regard* – у цьому відношенні, *closely linked to the merits* – тісно пов'язаний з суттю, *acted in bad faith* – діяв недобросовісно, *manifestly ill-founded* – очевидно необґрунтований, *no basis for pursuing those complaints* – немає підстав для продовження цих скарг, *breach of rights* – порушення прав, *make a complaint* – подати скаргу) (Сухина, Лобода, 2019):

Furthermore, according to the letter of 6 March 2017, handcuffs were not used and the applicant did not make a complaint in that regard at domestic level (Case of Aleksandrovskaaya v. Ukraine, 2021).

Крім того, згідно з листом від 06 березня 2017 року наручники не застосовувалися, і заявниця не висувала скаргу щодо цього на національному рівні (Справа «Александровська проти України», 2021).

Варто додати, що рішення ЄСПЛ мають певні граматичні особливості, зокрема це використання складних речень, які іноді можуть займати цілий абзац, що складаються з численних головних та підрядних речень і поєднуються безсполучниковим зв'язком, що обумовлює їх граматичну складність (Кобякова, Помазановська, 2019):

Lastly, although the applicant alleged that certain medical procedures, notably Holter monitoring, had not been possible because they could be carried out only when a person was hospitalised, the Court notes that, according to publicly available information, Holter monitoring does not usually involve hospitalisation; it can be conducted at home and usually requires two visits to a doctor – one to attach the device and then one to remove it (Case of Aleksandrovskaaya v. Ukraine, 2021).

Насамкінець, хоча заявниця стверджувала, що певні медичні процедури, зокрема холтерівський моніторинг, були неможливими, оскільки їх можна було провести лише у разі госпіталізації особи, Суд зазначає, що згідно із загальнодоступною інформацією холтерівський моніторинг зазвичай не передбачає госпіталізацію; він може бути проведений вдома і зазвичай вимагає двох візитів до лікаря -один раз для прикріплення пристрою, а другий – для його зняття (Справа «Александровська проти України», 2021).

Однак прості речення також часто зустрічаються в рішеннях ЄСПЛ, зазвичай вони ускладнені виразами та вступними словами, зворотами та переліком однорідних членів:

The Court reiterates that Article 3 of the Convention imposes an obligation on the State to protect the physical well-being of persons deprived of their liberty, for example by providing them with the requisite medical assistance (Case of Aleksandrovskaya v. Ukraine, 2021).

При цьому рішення ЄСПЛ відзначаються частими повторами одних і тих же слів або словосполучень, що вважається тавтологією та є неприйнятним у літературному стилі (Павлов, 2022). Так, у більшості випадків у текстах рішень ЄСПЛ повторюються нступні вирази:

The Court notes..

The applicant submitted/ The Government submitted...

Under Article/ The risks under Article/ Article provides that...

During the court hearing...(Case of Aleksandrovskaya v. Ukraine, 2021).

Необхідно також зазначити, що з огляду на особливість структури рішень ЄСПЛ та складність речень, кожна нова думка починається з нового абзацу та може бути оформлена як підпункт або навіть окремий параграф (Баклаженко, Герасименко, 2023). Наприклад, у рішеннях ЄСПЛ окремі думки можуть бути представлені лише окремими реченнями або навіть фразами:

Conditions of the applicant's participation in court hearings.

Access to medical assistance during house arrest.

Complaint about the length of the proceedings.

The Court's assessment (Case of Aleksandrovskaya v. Ukraine, 2021).

Дослідження тексту рішень ЄСПЛ виявило широке різноманіття способів вираження умовних конструкцій. Умовні підрядні речення часто вводяться такими сполучниками, як *if, if so, unless, as long as, providing, otherwise, or, supposing* (Гоца, Цимбрило, Шайнер, 2023), наприклад:

Thus, under Article 208 § 1 (2) of the CCP, referred to in the applicant's arrest report, an investigator can arrest a person if that person has been pointed out by eyewitnesses or victims, or has clear traces of a crime on his person or on his clothing immediately after the offence (Case of Aleksandrovskaya v. Ukraine, 2021).

Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 208 КПК України, на який було зроблено посилання у протоколі затримання заявниці, слідчий може затримати особу, **якщо** на цю особу вказали очевидці або потерпілі, або якщо безпосередньо після вчинення злочину на цій особі або на її одязі є чіткі ознаки вчинення злочину (Справа «Александровська проти України», 2021).

Thus, under Article 208 § 1 (2) of the CCP, referred to in the applicant's arrest report, an investigator can arrest a person if that person has been pointed out by eyewitnesses or victims, or has clear traces of a crime on his person or on his clothing immediately after the offence (Case of Aleksandrovskaya v. Ukraine, 2021).

Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 208 КПК України, на який було зроблено посилання у протоколі затримання заявниці, слідчий може затримати особу, **якщо** на цю особу вказали очевидці або потерпілі, або **якщо** безпосередньо після вчинення злочину на цій особі або на її одязі є чіткі ознаки вчинення злочину (Справа «Александровська проти України», 2021).

Висновки та перспективи

Таким чином, на основі проведеного аналізу лексико-граматичних особливостей тексту рішень ЄСПЛ, можемо стверджувати, що рішення ЄСПЛ належать до окремого жанру юридичного письма, які мають унікальні лексичні та граматичні властивості, що формуються під впливом специфічної мети та функції

судових рішень, а саме: чітко, точно та неупереджено викласти правові питання, що розглядаються у справі та міркування суду щодо прийняття рішення. Однією з ключових особливостей рішень ЄСПЛ є насиченість юридичною лексикою, зокрема юридичними термінами, а також загальноживаними словами, що набувають специфічного значення в контексті судових текстів. Тексти рішень також насичені значною кількістю абrevіатур та запозичень з латини, які не перекладаються, але зрозумілі у правовому контексті. Граматична структура рішень ЄСПЛ часто включає складні синтаксичні конструкції з багатьма підрядними і головними реченнями, та використання модальних дієслів, що виражають обов'язок або наказ. Загалом, питання лексико-граматичних особливостей перекладу рішень ЄСПЛ залишається актуальним для наступних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Гайдар, В.В. (2016). Особливості перекладу судових рішень як виду юридичних текстів. *Держава та регіони*, № 3-4, 48-51. URL: <http://surl.li/qznykj> (дата доступу: 10.05.2024).
- Гоца, Н.М., Цимбрило, С.М., Шайнер, Г.І. (2023). Особливості англо-українського перекладу термінологічної лексики текстів юридичних договорів. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*, № 20, 10-14. URL: <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.2> (дата звернення: 25.04.2024).
- Баклаженко, Б., Герасименко, К. (2023). Особливості лексико-граматичних трансформацій у перекладі англomовних міжнародно-правових документів. *Advanced Linguistics*, № 12, 18-24. URL: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.12.290847> (дата доступу: 17.05.2024).
- Карабан, В.І. (2004). Англо-український юридичний словник. Вінниця : Нова книга. URL: <https://archive.org/details/enukrlaw/page/16/mode/2up> (дата доступу: 10.05.2024).
- Кобякова, І.К., Помазановська, С.О. (2019). Механізми перекладу складних речень як мінімальної одиниці перекладу в англійській мові. Topical issues of the development of modern science: The 4th International scientific and practical conference, 412-420. Sofia: Publishing House «ACCENT». URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/75440/3/Kobyakova_Article_mag.pdf (дата доступу: 10.05.2024).
- Куйбіда, Р., Сироїд, О. (2013). Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт». URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/e/106527.pdf> (дата доступу: 10.05.2024).
- Павлов, В.О. (2022). Лексичні засоби офіційно-ділового стилю юридичної документації в англійській мові. *Часопис Київського університету права*, № 2-4, 95-99. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.17> (дата звернення: 04.06.2024).
- Самолук, Ю. М. (2009) Судове рішення у цивільному процесі: спірні питання. *Судова апеляція*, № 1(14), 91-98. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/13954> (дата доступу: 10.05.2024).
- Сухина, О., Лобода, Ю. (2019). Специфіка перекладу судових рішень Європейського суду з прав людини. *Південний архів*, №78, 116-120. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2019-78-22> (дата доступу: 17.05.2024).
- Росенко, Л., Горлатова, О., Редько, С. (2021). Особливості перекладу юридичних текстів. *Актуальні питання іноземної філології*, № 15, 91-96. URL: <http://surl.li/dghkih> (дата звернення: 28.05.2024).

- Шумило, І., Сніца, Т. (2016). Особливості перекладу юридичних документів. *Філологічний дискурс*, №4, 266-272. URL: <http://surl.li/fyzhpl> (дата доступу: 17.05.2024).
- Справа «Бочан проти України». (2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text (дата звернення: 25.04.2024).
- Справа «Садов'як проти України». (2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59#Text (дата звернення: 28.05.2024).
- Справа «Александровська проти України». (2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f73#Text (дата звернення: 21.05.2024).
- Справа «Бочан проти України». (2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text (дата звернення: 27.05.2024).
- Case of Aleksandrovskaya v. Ukraine. (2021). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-208759> (дата звернення: 21.05.2024).
- Case of Staszuk v. Ukraine. (2017). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177347> (дата звернення: 25.05.2024 р.).
- Case of Bochan v. Ukraine. (2007). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80455> (дата звернення: 28.05.2024 р.).
- Case of Sadovyak v. Ukraine. (2018). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182868> (дата звернення: 28.05.2024 р.).

REFERENCES

- Gaidar, V.V. (2016). Peculiarities of translating court decisions as a type of legal text. *State and Regions*, No. 3-4, 48-51. URL: <http://surl.li/qznykj>(<http://surl.li/qznykj> (accessed: 10.05.2024)).
- Gotsa, N.M., Tsymbylo, S.M., Shainer, H.I. (2023). Peculiarities of English-Ukrainian translation of terminological vocabulary in legal contract texts. *Scientific Bulletin of DDPU named after I. Franko*, No. 20, 10-14. URL: <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.2>(<https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.2> (accessed: 25.04.2024)).
- Baklazhenko, B., Herasymenko, K. (2023). Peculiarities of lexical-grammatical transformations in the translation of English-language international legal documents. *Advanced Linguistics*, No. 12, 18-24. URL: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.12.290847>(<https://doi.org/10.20535/2617-5339.2023.12.290847> (accessed: 17.05.2024)).
- Kobyakova, I.K., Pomazanovska, S.O. (2019). Mechanisms of translating complex sentences as the minimal unit of translation in the English language. *Topical Issues of the Development of Modern Science: The 4th International Scientific and Practical Conference*, 412-420. Sofia: Publishing House "ACCENT". URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/75440/3/Kobyakova_Article_mag.pdf (accessed: 10.05.2024).
- Karaban, V.I. (2004). *English-Ukrainian Legal Dictionary*. Vinnytsia: Nova Knyha. URL: <https://archive.org/details/enukrlaw/page/16/mode/2up> (accessed: 10.05.2024).
- Kuibida, R., Syroid, O. (2013). *A Guide to Writing Court Decisions*. Kyiv: "Dream Art". URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/e/106527.pdf> (accessed: 10.05.2024).
- Pavlov, V.O. (2022). Lexical means of official-business style in legal documentation in English. *Journal of Kyiv University of Law*, No. 2-4, 95-99. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.17> (accessed: 04.06.2024).

- Samolyuk, Y.M. (2009). Court decision in civil proceedings: controversial issues. *Judicial Appeal*, No. 1(14), 91-98. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/13954> (accessed: 10.05.2024).
- Sukhina, O., Loboda, Y. (2019). Specificity of translation of court decisions of the European Court of Human Rights. *Southern Archive*, No. 78, 116-120. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2019-78-22> (accessed: 17.05.2024).
- Royenko, L., Horlatova, O., Redko, S. (2021). Peculiarities of translating legal texts. *Current Issues of Foreign Philology*, No. 15, 91-96. URL: <http://surl.li/dghkih> (accessed: 28.05.2024).
- Shumylo, I., Snitsa, T. (2016). Peculiarities of translating legal documents. *Philological Discourse*, No. 4, 266-272. URL: <http://surl.li/fyzhpl> (accessed: 17.05.2024).
- Case "Bochan v. Ukraine". (2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text (accessed: 25.04.2024).
- Case "Sadovyak v. Ukraine". (2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59#Text (accessed: 28.05.2024).
- Case "Aleksandrovsckaya v. Ukraine". (2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f73#Text (accessed: 21.05.2024).
- Case "Bochan v. Ukraine". (2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text (accessed: 27.05.2024).
- Case of Aleksandrovsckaya v. Ukraine. (2021). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-208759> (accessed: 21.05.2024).
- Case of Staszuk v. Ukraine. (2017). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177347> (accessed: 25.05.2024).
- Case of Bochan v. Ukraine. (2007). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80455> (accessed: 28.05.2024).
- Case of Sadovyak v. Ukraine. (2018). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182868> (accessed: 28.05.2024).

THE EDUCATIONAL AUDIO LIBRARY FOR EFL LEARNERS

Anokhina Tetiana,

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-8859-5568

Corresponding author: tetiana.anokhina@knlu.edu.ua

Kobyakova Iryna,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-9505-2502

Schvachko Svitlana,

Sumy State University, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-2119-1884

Abstract. *In order to reach language proficiency, the English language learners are to enhance their English mastery in class using audio and video training materials. We aim at training students to achieve high level or near-native fluency. To perform this task we are training listening and comprehension skills using modern libraries of contemporary speech flows. With the rise of digital media, we can compile the self-made corpus of audio and video materials. Thus, we are to find the needful content that can be tracked from academic or professional issues available online. This task can be performed manually or semi-automatically, with the help of available tools and libraries. We find it useful to be able to compile the library of media libraries for A1, B1, C1, C2, C3 and Proficiency levels. The bank can serve to different levels based on the same resource corpus.*

Keywords: *media library, audio and video files, media libraries, corpus, A1, B1, C1, C2, C3, Proficiency level.*

Received: 11 July 2024

Revised: 15 July 2024

Accepted: 26 July 2024

How to cite: Anokhina T., Kobyakova I., Schvachko Sv. (2024). The Educational Audio Library for EFL Learners. *Philological Treatises*, 16(2) 250-258 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-25](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-25)

Copyright: © 2024 by the authors. For open-access publication within the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License (CC BY-NC)

СТВОРЕННЯ АУДІОБІБЛОТЕКИ ДЛЯ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анохіна Тетяна,

Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-8859-5568

Автор, відповідальний за листування: tetiana.anokhina@knlu.edu.ua

Кобякова Ірина,

Сумський державний університет, Суми, Україна

ORCID ID 0000-0002-9505-2502

Швачко Світлана,
Сумський державний університет, Суми, Україна
ORCID ID 0000-0002-2119-1884

Анотація. На сучасному етапі викладання англійської як іноземної учні постійно мають вдосконалювати свої знання за допомогою аудіо- та відеоматеріалів, щоб досягти певного рівня володіння мовою. Викладачі намагаються навчити учнів досягти просунутого рівня володіння мовою та рівня, близького до володіння рідною мовою. Для виконання цих задач маємо натреноувати навички з аудіювання, використовуючи сучасні аудіо-бібліотеки сучасного живого мовлення. З появою цифрових медіа ми можемо власноруч укладати корпус аудіо- та відеоматеріалів. Тобто, ми можемо знайти необхідний вміст, який можна відстежити з академічних або професійних джерел, доступних в Інтернеті. Це завдання по створенню бібліотеки можна виконати самостійно або за допомогою програмних способів, напівавтоматично, за допомогою доступних інструментів та бібліотек. Ми вважаємо корисною можливістю скомпільовати аудіобібліотеку для рівнів A1, B1, C1, C2, C3 та рівня вільне володіння (Proficiency). Корпус може функціонувати як аудіобанк різних рівнів на основі базових аутентичних та згенерованих автоматично аудіоресурсів.

Ключові слова: аудіобанк, аудіо- та відеофайли, аудіоресурси, корпус, A1, B1, C1, C2, C3, вільне володіння (Proficiency).

Отримано: 11 липня 2024 р.

Отримано після доопрацювання: 15 липня 2024 р.

Затверджено: 26 липня 2024 р.

Як цитувати: Анохіна Т., Кобякова І., Швачко Св. (2024). Створення аудіобібліотеки для навчання англійської мови як іноземної. *Філологічні трактати*, 16(2), 250-258 [https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16\(2\)-25](https://www.doi.org/10.21272/Ftrk.2024.16(2)-25)

Introduction

Today's life is demanding and we are to use less time for better results. As we compile libraries of the modern media, we use non-adapted video and audio fragments for Proficiency level. But it is important to differentiate levels of listening and adapting to A1 and B1 learners, with further layering to C1, C2 and C3 levels. In order to compile the differentiated levels, we can use automatic speech tools such as Elevel Labs or similar ones that have paid subscription and can provide the perfect results.

This paper (i) proposes the use of audio splitting to prepare content of media libraries with extended pauses for A1, B1, B2, C1, C2 users and Proficiency, extracted using Dlib [6, 7] and (ii) compares different ways of audio programmes.

The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) categorises English proficiency into several levels, each characterised by distinct speech patterns, particularly the length of pauses during speech (*International Language Standards*, n.d.). We are compiling the library for training future interpreters based on the levels with a focus on the length of pauses.

At this initial stage (A1 Beginner: CEFR Level A1) speakers exhibit very limited knowledge of the English language. Their speech is notably slow, characterised by very long pauses as they search for the correct words. This level reflects a vocabulary of around 700 words and typically requires approximately 100 hours of study to achieve.

Speakers at the A2 level (A2 Pre-Intermediate: CEFR Level A2) can engage in everyday small talk and express simple opinions. While their conversations are still marked by long pauses, these are shorter than those observed at the A1 level. They are beginning to explore basic past and future tenses but often rely on native speakers to maintain the flow of conversation. YouTube videos can be a good source to start with.

Achieving B1 proficiency (B1 Intermediate: CEFR Level B1) indicates a greater degree of confidence in English. Speakers can manage everyday interactions, such as shopping or dining out, with less difficulty. Although they may still struggle with unfamiliar topics, their speech is characterised by moderate pauses, demonstrating improved fluency compared to the A2 level.

At the B2 level (B2 Upper-Intermediate: CEFR Level B2) speakers demonstrate basic English fluency. They feel comfortable in English-speaking environments, such as workplaces and educational institutions. Their speech contains shorter pauses, allowing for more natural and fluid conversations. They can produce complex sentences and engage in discussions more effectively.

Speakers at the C1 level (C1 Advanced: CEFR Level C1) exhibit a high degree of proficiency. They can handle complex discussions and perform well in academic settings. Their speech is near-fluent, characterised by minimal pauses, indicating a strong command of the language.

The C2 level represents near-native fluency (C2 Mastery: CEFR Level C2). Speakers at this level have full confidence and control over the English language. They can discuss any topic with nuanced expression and coherent delivery, with very minimal pauses. This proficiency level ensures that speakers can use English comfortably in both academic and professional settings, almost on par with native speakers.

These descriptions provide a clear overview of the progression in speech fluency and the reduction of pauses as English proficiency improves across the CEFR levels.

In language training, especially for interpreters, it is often necessary to manipulate audio files to include pauses or split them into smaller segments. This can help trainees practise their listening and speaking skills more effectively. In this article, we will explore how to split audio files in paid and free programmes (being user friendly) and add pauses using Python (with developer's possibilities). We will also discuss how to download and process these files for training purposes.

In order to get level down, we are making txt with longer pauses which can help students to train their translation skills far better in their consecutive translation practice. Understanding proficiency level audio and video materials, students show mastery in English. Understanding subjects with nuanced expression, they can coherently deliver the information into their native tongue.

Aiming to understand spoken English without barriers, students should navigate daily life dialogues, academia observation at conferences, and other places with native speakers with ease. The current possibilities to use TTS generated speech are making better possibilities for study as a teacher can run the content more effectively.

Here we must stress on the need of the media libraries that are seen as a set of files, in other words "a curated collection of audio, video, and other multimedia files". In order to enhance language proficiency, the library should provide a rich dataset with recordings of fluent speakers, educational videos, and other relevant content.

To start with any dataset we must load and save audio files in various formats. The place to save will be our library. To enhance understanding of audio content, we might generate visualisations like waveforms, spectrograms, and pitch contours. In order to generate different levels – A1, B1, C1, C2, C3 and Proficiency levels – for our library it is possible to split audio or video files and add pauses after utterings, phrases or sentences.

1.1 User's friendly programmes for splitting audio and adding longer pauses

Educators and users might learn how to do it using existing tools or subscribing to paid resources for adding pauses to audio files, such as Adobe Audition (*Adobe: Creative, Marketing and Document Management Solutions*, n.d.) to add pauses, cut, trim, and manipulate audio files in various ways, with the advanced features for audio restoration, multi-track editing, and more.

Auphonic is a web-based audio post-production tool that can process and improve the quality of audio files with features like automatic levelling, noise reduction, adding pauses manually (*Auphonic*, n.d.). Pro Tools is the professional digital audio workstation (DAW) used widely in the music and film industry for editing, mixing, and adding pauses to audio files (*XLN Audio*, n.d.). Reaper is a cost-effective digital audio workstation (DAW here and later in the article) that offers a wide range of features for audio editing, including the ability to add pauses, cut, and manipulate audio tracks.

Sound Forge Pro is an advanced audio waveform editor designed for professionals. It includes tools for precise audio editing, including the insertion of pauses and other manipulations ((GmbH, n.d.). Audionamix specialises in advanced audio separation technology. While not directly for adding pauses, its tools can help isolate and manipulate specific parts of an audio file (*Audionamix – Artificial Intelligence (AI) Music Tool*, n.d.). Logic Pro X is a comprehensive DAW for Mac users that offers robust audio editing capabilities, including adding pauses and other detailed manipulations (Apple, 2013).

Alternatively, we can use free tools. These can be tested. The top one that works perfectly well with no restrictions at the time is Audacity which is a free, open-source audio editor to record, edit, and add pauses to audio files of various file formats (*Audacity*®, n.d.).

Ocenaudio is a free, easy-to-use audio editor that provides a straightforward interface for editing and adding pauses to audio files. It supports real-time effects and can handle large files efficiently (*Ocenaudio*, n.d.).

TTS maker is an online powerful online tool with certain limitations in characters and styles (Fig.1.). We can fix the pauses duration and generate voiced texts automatically (*Free Text to Speech Online*, n.d.).

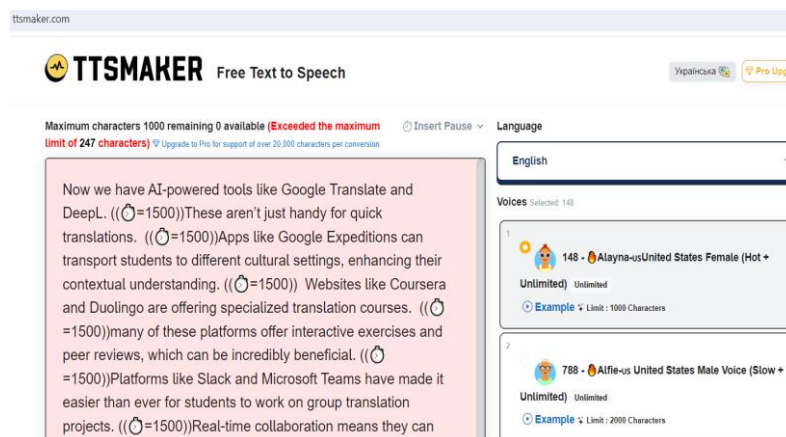

Fig. 1.1. Inserting pauses with certain limit in TTS maker

WavePad has a free version of the WavePad Audio Editing Software available for non-commercial use. It offers various editing tools, including the ability to add pauses, cut, trim, and apply effects to audio files (*Audio Editing Software. Sound, Music, Voice & MP3 Editor. Best Audio Editor for 2024.*, n.d.).

Wavosaur is a free audio editor that is lightweight and supports VST plugins. It allows you to add pauses, cut, copy, and paste audio segments, and apply various effects (*Wavosaur Free Audio Editor with VST and ASIO Support*, n.d.).

AudioMass is a free, web-based audio editor that doesn't require any downloads. You can use it directly in your browser to edit audio files, including adding pauses, trimming, and applying effects (*AudioMass*, n.d.).

Soundtrap is an online, collaborative DAW that offers a free tier. It allows you to edit audio, add pauses, and work on projects with other users in real-time (*Soundtrap - Make Music Online*, n.d.).

Articulate 360 does offer a range of TTS voices in free trial, including some with Indian accents. We might adore a bit exaggerated but natural voices produced by AI. This could be due to the technology behind the voice synthesis or the way certain linguistic nuances are handled (*Highly Customizable Course Authoring, 2023*).

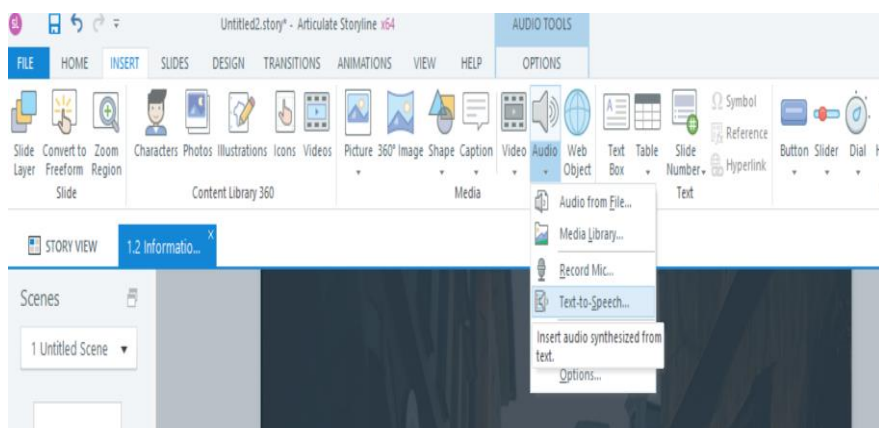

Fig. 1.2. Sending Text to Speech in Storyline by Articulate 360

TwistedWave Online is a free online audio editor that lets you edit audio files directly in your browser. You can add pauses, cut, and apply basic effects. The free version has some limitations on file length and format (*TwistedWave Online Audio Editor, n.d.*).

These tools provide a range of capabilities for editing audio files, and many of them offer enough features to meet the needs of most users.

1.2 Developer's solutions for splitting audio and adding longer pauses

If a developer is not satisfied with this functionality, one can create the other with a set of functions by integrating Librosa with media libraries to create a self-made library for audio analysis.

Librosa is a powerful Python library widely used for analysing and processing audio files. Originally designed for music information retrieval, it has found applications in various fields, including speech and language processing. Librosa can extract features from audio files of C2 speakers, analysing aspects like pronunciation, intonation, and speech rate. This helps in identifying the distinguishing characteristics of high-level proficiency. It can index media library content based on extracted features. For instance, segments showcasing exemplary use of idiomatic expressions or complex grammatical structures can be tagged and easily retrieved for educational purposes.

It can train machine learning models on annotated audio files to develop applications such as proficiency assessment tools, language learning apps, and automated transcription services.

Librosa's feature extraction capabilities are integral to these processes. It is possible to create visualisations of audio features to provide feedback to language learners. Visual tools can highlight areas for improvement, such as intonation patterns or pacing, facilitating a more targeted learning experience. To accomplish these tasks,

Librosa can be used for audio analysis and manipulation (*Librosa — Librosa 0.10.2 Documentation, n.d.*). Pydub can serve for audio file handling and manipulation (jiaaro, n.d.). To compile the educational library the Requests also can serve for downloading audio files from the internet (Mitra, n.d.).

2.1 Developing Educational Corpus of audio files

In order to compile the library and to generate different levels audio files – A1, B1, C1, C2, C3 and Proficiency levels we are installing the Libraries for Splitting Audio and Adding Pauses in Python. The pause durations list is now defined as [500, 1000, 1500, 2000, 2500], with 500 ms pauses for A1 (the shortest) and 2500 ms pauses for C3 (the longest). To split an audio file into smaller segments, we can use Pydub (Fig. 2.1.1).

```
from pydub import AudioSegment

def split_audio(file_path, segment_length_ms):
    # Load the audio file
    audio = AudioSegment.from_file(file_path)

    # Calculate the number of segments
    num_segments = len(audio) // segment_length_ms

    # Split the audio into segments
    segments = [audio[i*segment_length_ms:(i+1)*segment_length_ms] for i in range(num_seg

    return segments

# Example usage
file_path = 'your_audio_file.mp3'
segment_length_ms = 10000 # Split into 10-second segments
segments = split_audio(file_path, segment_length_ms)

# Save the segments to files
for i, segment in enumerate(segments):
    segment.export(f'segment_{i}.mp3', format='mp3')
```

Fig. 2.1.1 Code fragment for splitting pauses in pydub

Alternatively we can split it in Audacity with no command line (Fig. 2.1.2).

Fig. 2.1.2 Code fragment for splitting pauses in Audacity

To add pauses to an audio file, we can create a silent segment and concatenate it with the original audio (Fig. 2.1.3).

```

def add_pause(audio, pause_length_ms):
    # Create a silent segment
    silence = AudioSegment.silent(duration=pause_length_ms)

    # Add the silent segment to the beginning and end of the audio
    audio_with_pause = silence + audio + silence

    return audio_with_pause

# Example usage
pause_length_ms = 2000 # 2-second pause
audio_with_pause = add_pause(segments[0], pause_length_ms)
audio_with_pause.export('audio_with_pause.mp3', format='mp3')

```

Fig. 2.1.3 Code fragment for adding longer pauses

To download audio files from the internet and process them to add longer pauses, we can use the requests library (Fig. 2.1.4).

```

import requests

def download_audio(url, file_path):
    response = requests.get(url)
    with open(file_path, 'wb') as file:
        file.write(response.content)

# Example usage
audio_url = 'https://example.com/audio_file.mp3'
download_path = 'downloaded_audio.mp3'
download_audio(audio_url, download_path)

# Load the downloaded audio
downloaded_audio = AudioSegment.from_file(download_path)

# Add pauses and save the new file
audio_with_pause = add_pause(downloaded_audio, pause_length_ms)
audio_with_pause.export('downloaded_audio_with_pause.mp3', format='mp3')

```

Fig. 2.1.4 Code fragment for downloading files with longer pauses

Conclusions

The combination of Librosa, audio files programmes with built-in TTS and pre-paid programmes like Articulate 360 with Indian accents and others offer a powerful approach to analysing and leveraging A1, B1, B2, C2 and proficiency content. By extracting and analysing audio features, annotating and indexing content, and applying machine

learning techniques, researchers and educators can gain deeper insights into language proficiency and develop innovative tools for language learning and assessment. As digital technologies continue to evolve, the integration of these technologies will play a crucial role in advancing our understanding and teaching of high-level language skills.

By using TTS programmes and modern abilities to run open source we are building more relevant libraries and can create the library of our own choice and educational perspective.

REFERENCES

- Adobe: Creative, marketing and document management solutions.* (n.d.). Retrieved July 22, 2024, from <https://www.adobe.com>
- Allsoft Ukraine.* (n.d.). Retrieved July 23, 2024, from <https://allsoft.ua/p736865687-sound-forge-elektronnaya.html>
- Apple. (2013, July 16). *Logic pro.* App Store. <https://apps.apple.com/ua/app/logic-pro/id634148309?mt=12>
- Audacity* ®. (n.d.). Free Audio Editor, Recorder, Music Making and More! Retrieved July 23, 2024, from <https://www.audacityteam.org/>
- Audio editing software. Sound, music, voice & MP3 editor. Best audio editor for 2024.* (n.d.). WavePad Audio Editor Free. Retrieved July 23, 2024, from <https://www.nch.com.au/wavepad/index.html>
- AudioMass.* (n.d.). Audio Editor. Retrieved July 23, 2024, from <https://audiomass.co/>
- Audionamix - Artificial intelligence (AI) music tool.* (n.d.). TuneTech.AI. Retrieved July 23, 2024, from <https://www.tunetech.ai/music-ai/audionamix>
- Auphonic.* (n.d.). Retrieved July 22, 2024, from <https://auphonic.com/> Action, S. (2019). Grey worm being adorable for 5 minutes straight [Video]. In *YouTube*. <https://youtu.be/WiQjKPPZdLA>
- Auphonic.* (n.d.). Retrieved July 22, 2024, from <https://auphonic.com/>
- Benjamin, C. (2021, February 11). *English language levels explained (and test your level!)*. Preply.Com. <https://preply.com/en/blog/english-language-levels/>
- Commands.* (n.d.). Poetry - Python Dependency Management and Packaging Made Easy. Retrieved July 11, 2024, from <https://python-poetry.org/docs/cli/>
- Crag. (2016). Yoda teaching Skywalker Knowing [Video]. In *YouTube*. <https://youtu.be/EJz2FXkZb7g>
- DutchHPfan1992. (2011). Harry Potter and the Chamber of Secrets - Dobby at the dursley's (HD) [Video]. In *YouTube*. <https://youtu.be/Mjz0OwQmfWo>
- Free text to speech online.* (n.d.). TTSMaker. Retrieved August 12, 2024, from <https://ttsmaker.com/>
- Highly customizable course authoring.* (2023, June 19). Articulate. <https://www.articulate.com/360/storyline/>
- Hill, J. (2014). Angela Merkel speaking English to British Parliament [Video]. In *YouTube*. <https://youtu.be/cGZWR5S11Co>
- International language standards.* (n.d.). Cambridge Assessment English. Retrieved July 23, 2024, from <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/cefr/>
- jiaaro. (n.d.). *GitHub - Jiaaro/pydub: Manipulate audio with a simple and easy high level interface.* GitHub. Retrieved July 23, 2024, from <https://github.com/jiaaro/pydub>
- Josh H McDermott, "The cocktail party problem," *Current Biology*, vol. 19, no. 22, pp. R1024–R1027, 2009.
- librosa — librosa 0.10.2 documentation.* (n.d.). Retrieved July 23, 2024, from <https://librosa.org/doc/latest/index.html>
- Live, J. K. (2018). Sofia Vergara Reveals What She Does When Husband is Away [Video]. In *YouTube*. <https://youtu.be/dUO4MwwoZvM>
- Observations. (2018). I am groot [Video]. In *YouTube* <https://youtu.be/RMdx228dBw>
- Ocenadio. (n.d.). *ocenaudio.* Retrieved July 23, 2024, from <https://www.ocenaudio.com/>

Soundtrap - Make music online. (n.d.). Soundtrap. Retrieved July 23, 2024, from <https://www.soundtrap.com/musicmakers>

TwistedWave Online Audio Editor. (n.d.). Retrieved July 23, 2024, from <https://twistedwave.com/online>

Wavosaur free audio editor with VST and ASIO support. (n.d.). Retrieved July 23, 2024, from <https://www.wavosaur.com/>

XLN audio. (n.d.). XLN Audio. Retrieved July 22, 2024, from https://www.xlnaudio.com/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwhvi0BhA4EiwAX25uj1IbXkbQp9ksgcT89yptoa3mM87Gf-WQ0-7jQw_lj66YIFYKWhOhoCiWUQAvD_BwE

УКРАЇНСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА

Жиленко І. Р. та ін. Українська інформаційна безпека: філологічний складник = Ukrainian Information Security: Philological Component : монографія ; за заг. ред. В. О. Садівничого. Суми : Сумський державний університет, 2024. 180 с.

Кожна нова епоха обумовлює власні вектори розвитку інформаційного суспільства в цілому та наукової думки зокрема. В основі колективної монографії «Українська інформаційна безпека: філологічний складник» – дослідження науковців кафедри журналістики та філології Сумського державного університету Ірини Жиленко, Олени Бондаренко, Олени Іщенко, Алли Ярової та іноземного автора Стефана Бреннера.

Рецензована монографія має чітко продуману структуру, спрямовану на всебічне висвітлення теми інформаційної безпеки в Україні у трьох головних вимірах – медіа, література, мова. У передмові до видання Голова правління Сумської обласної організації Національної спілки журналістів України Володимир Садівничий зазначив, що монографія задумувалася як «прагнення дати певний рівень підготовки у сфері інформаційної безпеки та, відповідно, допомогти факти, інформацію, емоції тощо перетворювати на цілісне й упорядковане знання» (с. 8–9). Тому мислення – як основа психічної діяльності людини, від якої залежить усе її життя, як найвища форма відображення реальності та свідомої цілеспрямованої діяльності і склало основу усіх трьох розділів монографії: «Філологічний складник інформаційної безпеки: медіамислення», «Філологічний складник інформаційної безпеки: літературомислення», «Філологічний складник інформаційної безпеки: мовомислення».

Перший розділ складають наукові розвідки «Information and hybrid warfare in the regional and international context» (Алла Ярова) та «A match made in hell: how conspiracy theories and times of crisis collaborate to set societies on fire» (Стефан Бреннер).

У центрі дослідницького інтересу Алли Ярової – проросійська дезінформація у телеграм-каналах, орієнтованих на Німеччину та особливості українських місцевих медій. Відповідно розвідка акцентує увагу на інформації як складникові сучасних гібридних воєн. Спираючись на актуальні праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, авторка досліджує наратив не стільки як зняття м'якої сили, скільки як загрозу національній інформаційній і не тільки безпеці, яку не можна усунути кінетичними засобами, оскільки наратив діє у когнітивному просторі. Відповідно вона порушує проблему соціальної стійкості до ворожих наративів і формування власного воєнного наративу.

Алла Ярова також описує зміни в роботі сумських регіональних онлайн- і друкованих медіа у перші дні повномасштабної війни, а також тактику, до якої вдавалися редакції, опинившись у нових інформаційних реаліях, зокрема в окупації. Вона приділяє увагу й законодавчому аспекту інформування, наприклад, дотриманню норм Закону України «Про телебачення та радіомовлення» щодо обсягів українськомовного продукту в мовленні регіональних теле- та радіокомпаній протягом 2015–2021 років, розглядає важливі зміни в українському законодавстві щодо обмеження інформації в умовах війни.

Те, як діють ворожі наративи, продемонстровано на прикладі соціального месенджера Телеграм. Авторка разом з німецькими дослідниками вивчала особливості маніпулювання інформацією в соціальних мережах, зокрема досліджувала висвітлення російсько-української війни в телеграм-каналах, орієнтованих на російськомовну

аудиторію Німеччини. Як наслідок виявлено проросійські телеграм канали, що поширювали дезінформацію про війну в Україні чи маніпулювали громадською думкою Німеччини, загострюючи внутрішнє протистояння в країні, викликаючи невдоволенням чинною владою через воєнну підтримку України.

У полі зору німецького медіадослідника Стефана Бреннера – наративи, ґрунтовані на теорії змови. Він вивчає дезінформацію у соціальних мережах та її вплив на суспільство. Отже, у своїй науковій розвідці Стефан Бреннер намагається висвітлити питання кращого розуміння природи теорій змови та їх відмінностей від різних типів неправдивої інформації. Автор зазначає, що у західній популярній культурі та художній літературі часто використовуються теорії змови як нарративний інструмент, незалежно від жанру чи середовища. До прикладу згадуються «Дракула» Брема Стокера, «Маятник Фуко» Умберто Еко, такі блокбастери, як «Матриця» та її подібні. Однак теорії змови виступають у ролі не тільки сюжетного засобу для розваг, вони також є інструментом для тих, хто прагне поширювати дезінформацію, виправдовуючи дії вандалізму та насильства, терористичних актів, убивств, а також геноциди і війни. Стефан Бреннер шукає відповіді на питання: Які явища охоплюються терміном «теорії змови»? Чим теорії змови відрізняються від інших форм дезінформації? Якими бувають наслідки віри в теорії змови? (с. 59).

Щоб відповісти на ці запитання, автор спочатку розповідає про справжні змови, а потім описує різні прояви дезінформації, тобто інформації про удавані змови, окремо зупиняючись на впізнаваних, повторюваних характеристиках теорій змови. Загалом розділ має мультидисциплінарний, оглядовий характер. Далі науковець наводить деякі конкретні приклади випадків, коли теорії змови призвели до реальних небезпечних наслідків.

Другий розділ, який стосується літературомислення, теж складають дві наукові розвідки – «Інформаційна безпека як ключовий маркер художньо-публіцистичної спадщини письменників еміграції» (Ірина Жиленко) і «Художнє відображення ідей інформаційної безпеки в сучасній українській прозі» (Олена Іщенко).

Професорка кафедри журналістики та філології Сумського державного університету Ірина Жиленко вивчає малі жанри в українській та російській еміграційній прозі міжвоєнного двадцятиліття, а отже її частина роботи ґрунтується на відкритті авторами історичної правди, яка й стала основою у найрізноманітніших жанрах художньої прози, публіцистики й мемуаристики. У її дослідженні розглядаються питання інформаційної безпеки у творчій спадщині письменників-емігрантів, йдеться про «ефект художньої правди».

Новаторським явищем ХХ ст. став документалізм, який склав «цілий пласт художньо-ікультури» і тісно прив'язаний до катастрофічної реальності століття. Подібний синкретизм, на думку О. Зверева, варто визнати важливою ознакою культури ХХ ст. «Сутність справи тут, звичайно, не в жанровій дифузії і не у взаємовпливах, а в тій спорідненості принципів, яка – при всіх численних світоглядних, естетичних, індивідуальних та інших розбіжностях – надає певну єдність ХХ ст. як особливій літературній епосі», – зазначав дослідник.

На прикладі правдивих творів письменників, які зазвичай були свідками й часто учасниками кривавих подій, у дослідженні представлені різні теми: Жовтневий переворот і визвольні змагання, Голодомор, світові війни, стан безґрунтя і розгубленості вигнання тощо. Особливу увагу у розвідці Ірини Жиленко приділено розвитку українського слова, шевченківським мотивам і засудженню варварських методів Московії по відношенню до України. Для підтвердження цього залучені твори публіцистів і письменників – Галини Журби і Віри Смереки (розділ «Ах, як стогнали ми, як плакали в вигнанні...»), Дмитра Донцова і Євгена Маланюка (розділ «Стійте всіма силами за Україну...»), Василя Короліва-Старого, Михайла Лавренка, Петра Північного (розділ «Записуєм події кров'ю серця...»), Антіна Чекмановського та Олесея Бабія (розділ «Прокляття війні!»), Остапа Грицяя, Богдана Лепкого, Юрія Липи, Юрія

Косача, Лесі Верховинки (розділ «Живе слово Шевченка»), Дмитра Тягнигоря, Петра Карпенка-Криниці, Леоніда Мосендза (розділ «Під жовто-блакитними прапорами»), Олександра Олеса (розділ «Як?! Всесоюзної мови не знаєте?!») та багатьох інших письменників.

Авторка наголошує, що українські патріоти вважали своєю місією писати у різних жанрах документи історії і висвітлювати правду, якою б гіркою вона не була, бо висвітлення теми інформаційної безпеки з суто філологічної сторони – це своєрідна перепустка України у безпечне майбутнє. Письменники еміграції залишили такий спадок, який ще довгі роки будуть «відкривати» українці, для яких інформаційна безпека – перш за все у тому, щоб не повторювати помилок минулого.

У розділі «An Artistic representation of information security ideas in the contemporary Ukrainian prose» на матеріалі романів М. Дочинця, С. Жадана, Є. Стеблівського та трилогії-антиутопії Ю. Щербака доктор філософії Олена Іщенко проаналізувала особливості художнього осмислення поняття інформаційної безпеки та її основних принципів, спрямованих на поширення достовірної інформації та її захисту від руйнівного впливу негативних чинників.

Принцип антропоцентризму у літературному тексті зумовлює акцентуацію на зображенні внутрішнього світу особистості у контексті історичних, суспільних, політичних реалій. Оскільки з початком війни посилюються ворожі Україні нарративи, що спричиняють спотворення реальних фактів та образу сучасного українця, виникла нагальна потреба протидії пропаганді країни-агресорки. У сучасній вітчизняній літературі існує низка творів, присвячених цій проблематиці. У розділі «Художнє відображення ідей інформаційної безпеки в сучасній українській прозі» на матеріалі романів «Вічник», «Світован», «Мафтей», «Діти папороті» М. Дочинця, «Інтернат» С. Жадана, «Лють» Є. Стеблівського та трилогії-антиутопії «Час...» Ю. Щербака проаналізовано особливості художнього осмислення поняття інформаційної безпеки та її основних принципів, спрямованих на поширення достовірної інформації та її захисту від руйнівного впливу негативних чинників. Авторка наголошує, що художня література завдяки естетичній, пізнавальній, інформативній, виховній, проповідницькій, морально-етичній функціям була і залишається одним із головних чинників формування світоглядних орієнтирів людини ХХІ століття. У розділі проаналізована специфіка героя-мудреця, героя-письменника, героя-воїна, героя-лідера, які долають негативні впливи тоталітарної системи завдяки апеляції до національних і родинних традицій, розпочинають нелегкий шлях самовдосконалення та самоідентифікації як захисника, господаря, людини.

Третій розділ, присвячений мовомисленню, складає роботу науковиці Олени Бондаренко під назвою «Девальвація та двоїстість значення слів як ключові аспекти філологічної складової інформаційної безпеки медіаповідомлення».

Вона справедливо зазначає, що в умовах сучасного цифрового світу інформаційні потоки непередбачувано розширюються, а вплив комунікаційних технологій на суспільство є неабияким. Кожна нова епоха обумовлює свої вектори розвитку інформаційного суспільства в цілому та наукової думки зокрема. В основі дослідження Олени Бондаренко – увага до слова як основного засобу впливу на свідомість людини, адже 20-ті рр. ХХІ століття характеризуються посиленою увагою людства до екологічного споживання інформації, яка на сьогодні не є дефіцитним продуктом, яким вона була ще кілька десятиліть тому. Масовість, швидкість поширення, усвідомлення рівня загроз інформаційному обміну між суб'єктами соціуму зумовили виникнення понять «інформаційна безпека», «інформаційна гігієна». Ці терміни є багатоаспектними. Предметом вивчення було обрано лише один із аспектів – філологічний, адже передача думки, тобто інформації, завжди безпосередньо пов'язана з точністю її словесного відтворення. Добір слів зумовлюється їхнім змістом, майстерністю того, хто користується мовою, чуттям мови.

У частині розвідки Олени Бондаренко обґрунтовано зміст та походження поняття «девальвація слова», основні причини її виникнення. Також з'ясовано, як

«двоїстість» пов'язана із суб'єктивним та об'єктивним значеннями слова. У поняття двоїстості авторка послідовно вкладає два основні принципи – нейтральне значення слова і те, який зміст у нього вкладає мовець. Адже увага до слова – це один із основних чинників, на яких ґрунтується успіх визначних маніпуляторів та пропагандистів. Дослідниця розглядає основні стратегії впливу медіаповідомлень на маси за допомогою слова, аналізує основні функції слів-тригерів, деструктивних слів у медіаповідомленнях.

Таким чином, монографія є, безумовно, актуальним і своєчасним виданням, яке заслуговує на високу оцінку та гідне пошанування читачів через нестандартний підхід авторів до надважливої у сучасному українському медіапросторі теми.

Володимир Звиняцьковський,
доктор філологічних наук,
Університет Масарика, Чеська Республіка

Received: 05 July 2024

Наукове видання

Філологічні трактати

Науковий журнал
(українською, російською, англійською,
німецькою, французькою та польською мовами)

<http://tractatus.sumdu.edu.ua>

E-mail: tractatus@jurn.sumdu.edu.ua

Стиль та орфографія авторів збережені

Комп'ютерне складання та верстання О. Є. Бондаренко
Художник-оформлювач О. М. Чередніченко

Підписано до друку 30.06.2024. Формат 70x108/16.
Папір офс. Друк офс.
Ум. друк. арк.11,47. Обл.-вид. арк. 12,4

Наклад 100 пр.

Сумський державний університет, вул. Харківська, 116, м. Суми, 40007.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру ДК № 3062 від
17.12.2007.